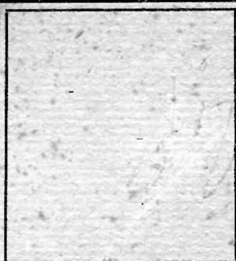
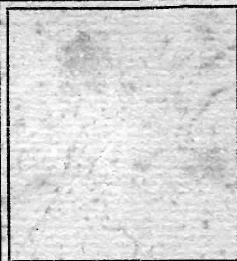
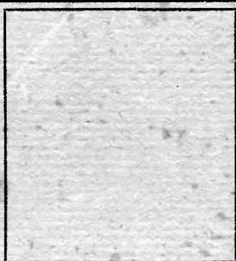
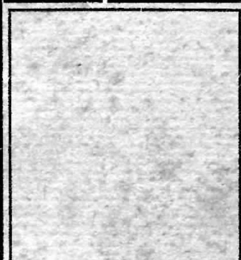
Drugi svezak

SELMA LAGERLÖF:

JERUSALIM

ZABAVNA BIBLIOTEKA

KNJIGA 76—77. CIJENA 3 K.

ZABAVNA BIBLIOTEKA
UREDJUJE DR. NIKOLA ANDRIĆ.
KOLO VII. KNJIGA 76—77.

JERUSALIM

VELIKI ROMAN U DVA SVESKA

II.

U SVETOJ ZEMLJI

ŠVEDSKI NAPISALA

SELMA LAGERLÖF

ZAGREB 1917.
NAKLADA KR. ZEMALJSKE TISKARE.

JERUSALIM

TREĆA KNJIGA.

Sveti Kamen i sveti Grob.

U mjesecu kolovozu bila je u Palestini vrlo velika vrućina. Svaki dan ispinjalo se sunce visoko nad glavama ljudskim. Nigdje se nije pokazivao ni oblačak, a od travnja nije padala kiša. Ovo doduše nije bilo ništa gore nego svake godine, ali je bilo gotovo nepodnosivo. Čovjek nije znao, što bi započeo, da uzmogne podnijeti žegu, ili kamo bi se sklonio, da joj umakne.

Još je možda bilo najbolje dolje u Jaffi. Ne ću reći: u samom gradu, koji se svojim slijepljenim kućama na strmim hridinama pričinja kao kakva silna utvrda i u kojemu se sa nečistih ulica i iz velikih tvornica sapunâ širi nesnosan zadah. Ali ovaj grad leži sasvim na morskoj obali, a ondje već piri svježina s pučine. U okolici grada bilo je pače dosta ugodno, jer se oko Jaffe nanizalo bar pet stotina vrtova s narančama, u kojima nezreli plodovi vise pod tvrdim, tamno-zelenim lišćem, na koje sunce nikako ne utječe.

Pa ipak. Kolika je žega vladala i u samoj Jaffi!

Ogromno lišće visokog ricinusa bilo je zgvrčeno i osušeno. Šta više, i otporne pelargonije nisu više cvale, nego su ležale spuštena granja na gomilama kamenja i u jamama gotovo zakopane u pijesku. A kad uzmeš promatrati crvene cvjetove kaktusa, onda ti se pričinja, da toplina, koju su debele stabljike ljeti usisale, izbija u velikim i crvenim plamenovima. Kako je bila velika žega, razabiraš jasno tek onda,

kad staneš promatrati djecu, koja trčkaraju obalom, da se okupaju u moru, pa dižu noge i plaču, jer ih je onaj lijepi i bijeli pijesak pekao kao užareno ugljevlje.

Kad se dakle ni u Jaffi nije moglo izdržati, kamo bi onda čovjek morao ići? Ovdje je ipak bilo bolje nego na beskrajnim nizinama Sarona, koji leži ispred grada izmedju mora i gorske kose. Bilo je doduše u varošicama i selima, koja su ležala raštrkana po nizini, takodjer ljudî, samo što se čovjek teško mogao domisliti, kako se oni mogu u toj žegi i suhoći uzdržati u životu. Pa su se ovi i vrlo rijetko usudjivali izlaziti iz svojih stanova, koji nisu imali prozorâ, a ljudi nisu nikada ostavljali selâ, u kojima su ih jedva nešto malo zaštićivali od sunca zidovi kućâ i narijetko posadjeno stabalje.

Ali ni u nizinama nisi mogao ugledati ni jednu zelenu vlat ni ikoju živu dušu. Sve prekrasno proljetno cvijeće, crvene anemone i ruže, svi karanfili, koji su pokrivali tratinu šarenim ćilimima, bili su uvenuli. Raž, zob i pšenica, koja je rasla na krčevinama u blizini selâ, bila je već sva pobrana, a žeteoci sa svojim volovima i magarcima, s pjevačima i plesačima, bili su se već svi povratili u sela. Jedini trag, koji je još ostao iza krasnoga proljeća, bile su stabljike, koje su isušene stršile iz opaljene zemlje, a koje su nekada nosile lijepe i mirisne krinove (ljiljane).

Medjutim bilo je mnogo ljudî, koji su tvrdili, da najlakše podnose ljeto u samom Jerusalimu. Priznavali su doduše, da je grad uzak i prepunjen stanovništvom, ali su ipak opažali, da leži na gorskom hrptu, koji se provlači cijelom Palestinom, pa da ni jedan vjetrić — makar s koje strane dolazio — ne može proći, a da mu svježi dah ne dosegne svetoga grada.

No bilo kako mu drago, žega se mnogo osjećala i u samom Jerusalimu. Ljudi su noću spavali na krovovima, a danju se zatvarali u kuće; morali su se zadovoljiti neprijatnom vodom, koja se je zimi skupljala

u podzemnim cisternama i na koju su sa strahom pomišljali, da bi mogla presahnuti. Najmanji vjetrić sabirao je vapnenu prašinu u debele oblake, pa kad je tko tumarao po bijelim putovima izvan grada, zapadala mu je noga u debeli i meki prah.

No najgore je bilo to, što je ljetna žega smetala ljude i u snu. Spavalo se vrlo rdjavo, a mnogi su proležali noći u budnom stanju, pa je ovo nespavanje krivo, da su stanovnici Jerusalima preko dana prebijeni i razdražljivi, a noću ih opet muče strašne prikaze i težak očaj.

Ovakove jedne noći ležala je neka Amerikanka, koja je već nekoliko godina stanovala u Jerusalimu, nemirno na svom ležaju, bacakajući se i ne mogući zaspati. Iznijela je krevet na doksat, koji se je sterao oko cijele kuće, omotala glavu hladnim prevojima, ali joj sve to nije pomagalo.

Ova je gospodja stanovala pet minuta daleko od Damaštanske kapije u velikoj zgradi, koja je stajala osamljena. Tu bi se dakle trebalo naći čistoga i svježega zraka, no ove joj se je noći činilo, kao da se je zapara iz cijeloga grada slegla oko ove kuće. Razabirao se doduše laki dašak vjetra, ali je dolazio iz pustinje, pa je bio topal i oštar, kao da je ispunjen nevidljivim zrncima prašine. Pored toga podigao se čitav čopor uličnih pasa na plijen pred gradske zidine, pa su punili zrak tužnim i neprekidanim zavijanjem.

Pošto je Amerikanka odležala nekoliko sati, osjeti neiskazanu umornost. Ona pokuša dozvati u pamet činjenicu, da joj je od vremena, kad je poradi jednog božanskog prividjenja došla u Jerusalim, sve polazilo za rukom. Osnovala je cijelu općinu i preturila kojekakve poteškoće i progonstva. No ništa je nije moglo umiriti, pa joj se bojazan sve više nadimala.

Sve više si je uobražavala, da će i ona i njeni vjerski istomišljenici svršiti nasilnom smrću; da će

joj neprijatelji potpaliti kuću, pošto prije sve ulaze zabarikadiraju. Pričini joj se, kao da Jerusalim diže sve svoje fanatičare proti njoj, koji navaljuju na nju sa svom mržnjom i razornim nagonom, koji se u gradu mogao naći.

Pokuša, da ponovno zadobije svoju običnu pouzdanost. Zašto da upravo sada padne u očaj, kad je njena stvar postigla toliki uspjeh; sada, kad se je Gordonova kolonija ojačala sa pedeset krasnih švedskih seljaka, koji su se doselili iz Amerike i kad se upravo očekuje još jedna gomila tih dobrih i pouzdanih Švedjana. Uistinu, njezin pothvat nije još nikada s tolikom nadom gledao u budućnost, kao upravo sada.

Da se otrese straha, ustane, baci na sebe dugi, bijeli ogrtač, pa odluči izaći. Otvori mala vratašca u pozadini i zaputi se ravno prema Jerusalimu. Domala zakrene s puta i stane se penjati uz mali, strmi brežuljak. S vrhunca mogla je u mjesečini vidjeti grad s onim zupčastim zidovima i bezbroj velikih i malih kubeta, koji su se odražavali od vedrog noćnog neba.

Premda se je još uvijek borila sa svojim strahom i nemirom, ipak ju je svečana ljepota noći začarala.

Sva okolica bila je prelivena palestinskim bijelozelenim svijetlom mjeseca, koji daje svim stvarima tako čaroban i tajanstven izgled. U taj mah zaokupi je čudna ideja i ona pomisli: »Upravo kao što u starim dvorovima ima izvjesnih soba, po kojima obilaze duhovi, nije nemoguće, da bi i ovaj starostavni grad sa svojim pustim brežuljcima mogao biti ročištem duhova iz staroga svijeta; dakle mjesto, na kojemu čovjek može biti spreman, da će ugledati u noćnoj tmini nekadašnje velikane i mrtvace davnih vremena, kako silaze s brežuljaka«.

Mrs. (mistress) Gordon nije se ni najmanje prenerazila, kad se je ova misao u njoj rodila; šta više, ova ju je ideja ispunila radosnim očekivanjem. Od one noći, kad je preživljela brodolom »L'Universa« i

razabrala glas božji, koji se je s njom razgovarao, često joj se dešavalo, da je slušala poruku neba. I ona uze vjerovati, da će joj se nešto slično i sada dogoditi. Mozak kao da joj se stao širiti, a misao joj je počela raditi s nečuvenom lakoćom i jasnošću. Ćutila su joj se zaoštrila i ona je osjetila, da noć nije mirna, nego da je sva ispunjena nekim glasovima i čudesnim tonovima.

I prije nego što je mogla razabrati promjenu, koja se s njom dešavala, začuje moćan glas, koji se činio, kao da izlazi iz nekog vrlo starog i oporog grla i koji joj je govorio ovo:

»Zaista, zaista, s ponosom mogu podići čelo svoje iz prašine, jer ne nalazim sebi ravna ni po moći, ni po svetosti«.

Tek su bile ove riječi izrečene, kad zabruji silan zvuk zvona s crkve sv. Groba. Bio je samo jedan jedini udarac velikoga zvona, ali je zvučao ponosno i oštro poput opomene.

A onaj glas nastavi:

»Zar možda nisam ja ispunio svijet strahom Gospodnjim? Ili zar nisam svojom moći bujicu svijeta sveo u korito i dao joj novi pravac?«

Mrs. Gordon obazre se. Glas je dopirao od istoka, s one strane, gdje je nekada stajao Solomunov hram, a gdje se je sada Omerova mošeja odražavala od sivo-zelenog noćnog neba. Da nije kakav mujezin s mošeje, koji se uspeo na minaret i na ovaj način svoju samohvalu uzeo objavljivati?

»Čuj me«, nastavi glas sa strane nekadašnjega hrama, »ja se sjećam ovoga mjesta mnogo prije, nego što je na ovom brijegu sazidan grad. Dok je još bio nedohitni gorski hrbat. U prvi mah nalazila se na ovom mjestu samo ogromna pećina, ali je silna voda, koja je od početka svijeta ovuda brzala, razbila pećinu na bezbroj manjih bregova.

Pojedini bregovi imali su lake strmine, a drugi opet široke visoravni s okomitim stijenama; treći opet

bili su niski i podrezani, pa su služili jedino kao prelazi od jedne uzvisice na drugu«.

Kad je duboki glas dovršio ovaj opis, zabrujaše ponovo neki kratki zvuci zvona s onoga mjesta, gdje se diže kupola sv. Groba, a Mrs. Gordon, kojoj se uho stalo privikavati na ove glasove, poče shvaćati, da su i ovi zvuci glasovi, koji sadrže razumljive riječi. Pričinilo joj se, da razabira riječi:

»I ja sam sve to vidio«.

No onaj prvi glas ponovo zamnije:

»Sjećam se, da se je na najvišoj točki ove gorske kose nalazio brežuljak, koji se zvao Morija. Izgled mu je bio tmuran i neprijatan, kako je svojim strmim bokovima i odrezanim vrhuncima stršio iz dubokih dolina, kojima su bučale divlje rijeke. Prema istoku, jugu i zapadu dizala se Morija okomito i nedohitno, a samo je prema sjeveru, kao širokim mostom, bila spojena s visočinama, koje su stršile s druge strane dubokih dolina«.

Mrs. Gordon sjedne na malu hrpu kamenja. Spustila je glavu na ruke i prisluškivala.

I čim je prvi glas, kao izmoren govorom, zamuknuo, začuje se s druge strane:

»I dobro se sjećam, kako je u početku izgledao ovaj brijeg«.

»Jednoga dana dogodilo se«, začu se ponovo od hrama, »da su pastiri, koji ovim krajem pasu svoje ovce, ugledali ovaj humak, koji je ležao tako zaštićen izmedju bregova i dolina, kao da je u njemu pohranjeno silno blago i čudne tajne. Oni se uzveraše na široki vrh i nadjoše ovdje jedan predmet od najveće svetosti«.

Ali u taj mah prekide iznebuha govornika glas zvona:

»Nisu našli ništa drugo nego gromadu kamenja, koja je ležala na istočnoj strani brijega. Bio je to velik, okrugao i nešto splošten kamen, koji je ležao na drugom manjem kamenu i tako bio kao pridignut. Bio je nalik na glavu ogromne gljive«.

»I pastire«, nastavi opet onaj prvi glas, »kojima su bile poznate sve priče i bajke od početka svijeta, snadje velika radost i oni povikaše: ,To je onaj veliki kamen u zraku, o kojemu su starci toliko pripovijedali. To je onaj kamen, što ga je Bog najprije stvorio na svijetu. S ovoga mjesta raširio je zemlju prema zapadu, istoku, sjeveru i jugu; odavde je izgradio planine i razlio more sve do nebeske visine'.

Govornik zastane na čas, kao da je očekivao pogovor, no glas zvona nije ništa prigovarao.

»To je zaista čudnovato«, pomisli u sebi Mrs. Gordon, »ovo ne mogu biti ljudi, koji bi ovako govorili«. No zapravo njoj to i nije bilo ništa čudnovato. Sparan vjetar i zelenkasta noć prikazali su joj i najčudnovatije stvari sasvim naravnima.

»Pastiri pohrliše u najvećoj brzini niz brijeg«, nastavi onaj stari glas, »da objave po svoj okolici, kako su pronašli kamen-temeljac svijeta. I malo kasnije razabrah gomilu ljudstva, kako se diže prema brijegu Moriji, da na meni, na kamenu, koji lebdi u zraku, žrtvuju Gospodu i zahvale mu na prekrasnom stvorenju«.

Kad je ovo bilo izrečeno, podigne se glas kao na neko pjevanje, pa u visokom drhtavom tonu, kojim obično derviši objavljuju koran, poviče:

»Na ovom mjestu prvi put mi je prikazana žrtva! Glas o meni raširio se domala nadaleko i naširoko. Gotovo svaki dan gledao sam duge karavane, kako se spuštaju niz sive planine i traže put do Morije. Zaista ja mogu s ponosom dizati čelo! Poradi mene prestala je strma klisura ležati u osamljenosti i zapuštenosti. Poradi mene pohrliše toliki ljudi prema Moriji, da su trgovci pronašli podesnim, da dolaze ovamo sa svojom robom i da je ovdje prodaju. Poradi mene nastaniše se ljudi stalno na brežuljku, pa su prodavali onima, koji su prinosili žrtve, gorivo drvo i vodu, vatru, golubove i jagnjad«.

Drugi glas još je uvijek mučao, ali Mrs. Gordon podiže glavu s presenećenim izgledom. Onaj, koji ovako govori, mora da je glavom »sv. Kamen«. Što je slušala, bio je glas kamenite hridine, koja leži pod prekrasnim svodom od mozaika u Omarovoj mošeji.

I ponovo zabruji:

»Ja sam prvi i jedini, ja sam onaj, koga ljudi nikad ne će prestat obožavati«.

Jedva što je ovo bilo izgovoreno, kad dodje odgovor u jasnim zvucima od sv. Hrama.

»Zaboravljaš pripovijedati, da se je od prilike u sredini visoke ravni, na kojoj sada počivaš, nalazio maleni brežuljak, koji je bio obrašten lugom s divljim maslinama. Jamačno bi htio zaboraviti, kako se je na brijeg Moriju jednoga dana uspeo stari patrijarh Sem, sin Noaha, drugoga praoca današnjih ljudi. Bio je onemoćao od starosti, pa se je već približavao rubu groba. Stupao je polagano i teškoga koraka. Dva sluge pratila su ga i nosila sa sobom orudje, koje se upotrebljava za kopanje groba u kamenu«.

A sada je opet mučao onaj stari, opori glas.

»Ti se pričinjaš, kao da ne znaš, da je Noah, otac Semov, čuvao kao dragu uspomenu lubanju Adama, prvoga čovjeka, i da ju je dobro spravio. A kad je preminuo, ostavio je lubanju Semu u naslijedje, a nije ju htio ostaviti drugim sinovima, jer je dobro znao, da će od Sema poteći najviši narod medju svim narodima. A kad je Sem osjetio, da mu se približava zadnji čas, odluči se da pokopa na brdu Moriji najsvetiju porodičnu uspomenu. No budući da je imao dar proricanja, nije ukopao lubanju pod svetu hridinu, nego pod maleni i neznatni humak, što je bio obrastao maslinama, i što je od toga dana nosio ime Golgota ili Grob lubanje«.

»Dobro se sjećam toga dogadjaja«, prihvati onaj opori i promukli glas, »pa se sjećam i toga, da su se oni poklonici, koji su dolazili k sv. Kamenu, tome vrlo čudili. Držali su, da je patrijarh bio onemoćao i obolio na smrt, a da bi znao, što radi«.

Od crkve zabruji jedan jedini reski glas, da je Mrs. Gordon pomislila, da razabira kratki smijeh i podrugivanje.

»Pa i što bi značio ovaj neznatni dogadjaj«, začuje se ponovo od mošeje. »Veliki kamen postajao je od dana do dana sve moćniji i svetiji. Knezovi i narodi hodočastili su do njega, da žrtvama izmole za sebe sreću i uspjeh. Sjećam se i toga, kako je jedan patrijarh, koji je bio veći od Sema, posjetio brijeg. Vidio sam Abrahama, kako je dostojanstveno i s bijelom bradom dolazio sa sinom Izakom. I Abraham nije potražio tebe, o Golgoto, nego je na sv. Hridi složio lomaču i privezao dječaka«.

U tom mahu prekide govor ljutiti glas od sv. Hrama. »Ovo treba dakako da ti se uvijek uračunava u čast, ali nemoj zaboravljati, da i meni treba nešto časti odstupiti! Zar se ne sjećaš, da je patrijarh, kad mu je božji angjeo uzeo iz ruke nož, pa se on okrenuo tražeći po brijegu žrtvenu životinju, našao na Golgoti jednoga ovna, koji se je bio rogovima zapleo u jedan maslinov grm?«

Mrs. Gordon prisluškivala je neprestano s najvećom pažljivošću. No što je dulje slušala prepiranje obiju svetišta, sve joj se više gubila snaga za vlastiti poziv. »Ah, Gospode, zašto si mi naložio, da objavljujem slogu i jedinstvo? Borba i nesloga jedine žive od postanja svijeta«.

No iznenada opet počne stari glas:

»Ne zaboravljam ja ništa, što je dostojno sjećanja. Zato i ne zaboravljam, da visoka ravan ni za Abrahamovih vremena nipošto nije više bila pusta. Dizao se ovdje jedan grad s kraljem, koji je bio vrhovni svećenik sv. Kamena i vladao nad cijelim mnoštvom svećenikâ i ostalih službenika sv. Kamena. Taj se kralj zvao Melkizedek, pa je redovno prinosio žrtve i ostala sveta djela udešavao, koja su se prinosila na svetoj hridini«.

Brzo se začuje odgovor s druge strane:

»I ja smatram Melkizedeka svetim mužem i prorokom. Ništa ne dokazuje toliko, da je bio odabranik božji, kao to, što je želio da bude ukopan u kamenitoj spilji pod Golgotom, na istom onom mjestu, na kojemu je počivala Adamova glava. Zar nisi nikada mislio o tom, koliko značenje leži u tom, da su i prvi grešnik i prvi vrhovni svećenik pokopani na istom mjestu?«

»Čuo sam, da ti tome pripisuješ veliko značenje«, odgovori sv. Kamen, »ali ja znam nešto, što je još od većega značenja. Grad na brijegu rastao je i širio se od dana do dana. Doline i gore unaokolo napučile su se i dobile svoja odredjena imena. Pa se domala zvao Morijom samo istočni dio brijega, gdje se nalazio sv. Kamen. Uzvisica na južnoj strani nazvala se Sionom, na zapadnoj Garebom, a na sjevernoj Betsaidom«.

»No ipak je na ovom brijegu bio samo mali gradić«, odvrati glas od crkve. »Ovdje su stanovali gotovo jedini pastiri i svećenici. Ljudi nisu imali osobite volje nastanjivati se u ovoj neplodnoj pustinji«.

Na ove riječi došao je tako oštar i samosvijestan odgovor, da se je Mrs. Gordon gotovo potresla, dok je slušala.

»Ja sam vidio kralja Davida! Gledao sam ga u purpurnom ogrtaču i sjajnoj opremi, kako upravo ovdje promatra mjesto prije nego što je udario ovdje svoje kraljevsko sjedište. Zašto nije odabrao bogati i prijazni Betlehem ili Jerihon u plodnoj nizini? Zašto nije učinio Gilgal ili Hebron glavnim gradom Izraela? Velim ti, da je odabrao ovo mjesto poradi podignutoga kamena. Odabrao ga je, da uzmognu kraljevi Izraela stanovati na brijegu, što je već čitava stoljeća zasjenjen mojom svetošću«.

I u taj mah poče glas po drugi put u otegnutim zvukovima kazivati pjesmu pohvalnicu.

»Mislim na veliki grad sa zidovima i kulama. Mislim na kraljevski dvor na brdu Sionu sa tisuću

stanova. Mislim na trgovine i radione, na bedeme i gradske kapije. Mislim na ulice, koje su vrvjele ljudstvom, i na sve ljepote i sjaj grada Davidova!

»Pa dok na sve to mislim, mogu zaista kazati: Velika je Tvoja moć, silna hridino! Samo je po tebi sve to tako postalo. Ponosno možeš da podigneš čelo svoje. I nitko ti nije ravan u svetosti i poštovanju!

»A ti, Golgoto, bila si samo malen komadić zemlje, goli humak izvan gradskih zidina. Tko je tebi prinosio žrtve, tko ti se klanjao i tko je išta znao o tvojoj časti?«

U trenu, kad se je ovaj hvalisavi pjev podigao u noć, začuje se glas zvona ljutit, ali slabiji nego prije, kao da je utišan pokornošću.

»Razbira se, da si ostario, jer uvećavaš sve, što si u mladosti vidio, kako to već imaju običaj raditi starci. Davidov grad rasprostirao se jedino prema južnoj strani. Nije dopirao ni do sredine brijega. Onda je sasvim naravno, da sam ja morao ostati izvan zidina gradskih«.

Ali je predjašnji glas dalje pjevao, ne prekidajući se:

»Svoju najveću čast, o hridino, doživjela si za Solomunovih vremena! Gorski hrbat oko tebe bio je poravnan i popločen kamenitim pločama. A svud unaokolo ispodizani su hodnici sa stupovima kao oko svečanih kraljevskih dvorana. U sredini bio je podignut hram sa Svetinjom. A nad tobom, hridino, sagradjen je hram, a na tebi, jer si bila kamen-temeljac svijeta, bi položen saveznički kovčežić sa pločama, na kojima su bili urezani zakoni«.

Sada se nije razabirao nikakav pogovor od crkvene strane, nego samo mukli glas, koji je bio nalik na jadanje.

»A za Solomunovih vremena povedena je voda iz nizinâ u visoku ravan oko Jerusalima, jer je Solomun bio najmudriji medju svima kraljevima. Izniklo je drveće iz suhih i sivih bregova, a izmedju kame-

nja proklijaše ružice. A pod jesen stadoše se po bujnim baštama, koje su pokrivale bregove, ubirati smokve i grozdovi, granatari i masline na veliku radost Solomunovu. Ali ti si, Golgoto, stajala još uvijek razgoljena izvan zidina gradskih. Bila si tako neznatna i neplodna, da te nitko od bogataša Solomunova vremena nije htio obraćati u vrt, a nitko od siromaha ne htjede na tebi usaditi loze«.

Kad je ovaj novi napadaj izrečen, kao da je protivnik opet dobio srčanost za obranu.

»I opet zaboravljaš, da se je baš u ono doba nešto dogodilo, što je Golgotu obilježilo trajnom slavom. Jer baš je u to vrijeme došla umna kraljica od Sabe u posjete Solomunu, a kralj ju je primio u svojoj palači, koja se nazivala »kućom šume libanonske«, jer je bila sagradjena na balvanima s dalekoga Libanona.

»Kad je Solomun pokazao kraljici arapskoj ovu vanrednu palaču, kakove ona nije još nikada vidjela, skrenuo je njenu pozornost na sebe balvan, koji je u zid bio uzidan. Bio je neobično debeo, a kad se pobliže promotrio, razabralo se, da je zapravo od tri srasla stabla sastojao.

»Umna kraljica stane drhtati, kad je opazila, da su ova stabla donesena za gradnju kraljeve palače, pa je odmah ispripovijedala njihovu povijest. Pričala je kralju, kako je angjeo, koji je poslije izagnanja prvoga čovjeka jedanput pustio u raj Seta, sina Adamova.

»Smio je tako daleko ići unutra, da uzmogne vidjeti drvo života. Kad se je Set morao povratiti, dade mu angjeo na oproštaju tri zrna čudnoga drva. Ova tri zrna posadio je Set na Adamov grob, tamo na brijegu Libanonu, pa su iz njih porasla tri stabla, koja su činila samo jedno drvo.

»A ova stabla«, nastavi kraljica, »drvodjelje su kralja Hirama povalile za tebe, kralju, koji si ih uzidao u svoj kraljevski dvor. No kazano je, da će na tom drvetu jedanput umrijeti jedan čovjek, a kad se to

bude dogodilo, onda će pasti Jerusalim, a pleme Izraelovo raspršit će se širom svijeta.

»No da ne dodje do izvršenja ovoga proročanstva, dade ona kralju savjet, neka stablo uništi, i kralj ga je dao izvaditi iz zida svoje palače i baciti u jezero Betezdu«.

Iza ovoga odugoga govora nastane potpuna tišina, te je Mrs. Gordon gotovo mislila, da se više ne će ništa govoriti.

Najzad nastavi glas zvona:

»Mislim na ona teška vremena. Sjećam se, kako je hram razoren, a sav puk odvučen u ropstvo. Gdje je onda ostala tvoja čast i tvoj sjaj, hridino?«

Tek iza kratke stanke dodje odgovor od kamena:

»Kako sam svemoguć! Čim sam pao, odmah sam se i digao. Sjećaš li se sjaja, koji me je obasjavao za vremena Irudova? Sjećaš li se ona tri pridvorja, koja su okružavala hram? Sjećaš li se vatre na žrtveniku, koja se je noću uzvila u visokom plamenu, tako da je sav grad osvijetlila? Sjećaš li se Irudovih vrata, koja su se zvala »lijepima«, na kojima je on podigao više od stotine porfirnih stupova? Sjećaš li se mirisa tamnjana i izmirne u hramu, koji se je mogao osjetiti do Jerihona, kad je zapadni vjetrić udario? Sjećaš li se zveke, kad su se bakrena vrata otvarala? Sjećaš li se babilonske zavjese pred svetištem, koja je bila ispretena ružama i zlatom?«

Kratak i rezak odgovor dodje od crkve:

»Svega se toga sjećam, ali mislim i na ono vrijeme, kad je Irud dao iščistiti jezero Betezdu, pa se opominjem, da su njegovi radnici na dnu jezera našli drvo života, koje je nekada bilo uzidano u Solomunovu palaču, pa da su debeli balvan bacili na obalu«.

»A sjećaš li se još«, nastavi glas od crkve ponosito, »da, sjećaš li se sjajnoga grada, kad su judejski knezovi stanovali na Sionu, a Rimljani i stranci u okolici Betsaide? Sjećaš li se grada Marijamne i

utvrde Antonije? Sjećaš li se jakih vrata? Sjećaš li se bedema, koji su bili ukrašeni kulama?«

»Da, svega toga ja se sjećam«, začuje se od crkve, »ali mislim i na to, da je baš u to doba Josip iz Arimatije dao izdupsti kameniti grob u svojoj bašti, koja je ležala tik do Golgote«.

Glas iz mošeje malko zadrhće, ali bez skanjivanja nastavi:

»Sjećaš li se silne seobe naroda prema Jerusalimu i velikome Kamenu? Znaš li, kako je na svim putovima palestinskim vrvjelo od ljudstva i kako su po svim obroncima oko grada bili razapeti čadori? Sjećaš li se ljudî iz Rima, iz Atene, Damaska i Aleksandrije, koji su navalili, da razgledaju krasote hrama i grada? Sjećaš li se ovoga ponosnoga Jerusalima?«

Glas zvona odgovori s neslomivom ozbiljnošću:

»Dakako da se sjećam, no ja nisam ni to zaboravio, da su krvnici Pilatovi našli na obali Betezde drvo života, pa od njega učinili križ, na kojemu je imao biti usmrćen neki zločinac, osudjen na smrt«.

»Uvijek si bio preziran«, zabruji gorko od mošeje. »No do toga vremena bio si barem neopaženi komadić zemlje. Ali u ono doba doživio si porugu, da su te krvnici odabrali za stratište. Još se dobro sjećam, kako su jednoga dana na Golgoti bila podignuta tri križa«.

»Bio bih zaista prezira dostojan, da ikad zaboravim taj dan«, začuje se od crkve odgovor u svečanom tonu, koji se razlio zrakom, kao da ga prati pjev kliktavih korova. »Sjećam se i toga, kako je u isto doba, kad se je drveni križ podigao na hrptu Golgote, na brdu Moriji slavila velika vazmena žrtva. U svečanom odijelu udjoše Izraelci u pridvorja, stupovima okružena. Izmedju njih nosili su se na dugim kolcima privezani žrtveni jaganjci. I kad su se pridvorja tako ispunila ljudstvom, da nitko više nije nalazio mjesta, onda su se zatvorila vrata od hrama, a trublje objaviše početak svečanosti.

»A onda su se jaganjci izmedju stupova poklali. Svećenici su se bili poredali u dugi niz širom pridvorja, pa su u srebrne i zlatne zdjele hvatali krv žrtvenih jaganjaca i izlijevali ju po žrtvenicima. A bilo je toliko krvi proliveno, da je tekla cijelim dvorištem, pa su se svećenici morali stavljati na podnožnice, da se obrubi njihovih svilenih i bijelih haljina ne pokvase. No u isti mah, kad je propeti čovjek na Golgoti izdahnuo, bila je velika vazmena svečanost u hramu prekinuta. Duboka tama nadvila se nad svetište, čitavo zdanje potreslo se u svojim temeljima, a babilonska zavjesa u hramu rastrgla se u dvije pole u znak, da je toga časa sva snaga i slava prešla s Morije na Golgotu«.

»Ali potres je zahvatio i Golgotu«, upade stari glas, »i cijeli se humak raspukao«.

»To je istina«, preuze ponovo riječ crkva u istom pobjednom tonu. »Na brdu Golgoti zinuo je dubok jaz, a tim jazom potekla je krv s križa duboko u kameniti grob, javljajući prvome grešniku i prvom vrhovnom svećeniku, da je pomirenje izvršeno«.

U taj tren zamnije od crkve snažna i trajna zvonjava, dok su se u isto doba s minareta stali dizati glasovi, koji su pravovjernike pozivali na molitvu. Mrs. Gordon shvati, da je prispio jedan od svetih časova noći, ali je on došao tako neposredno iza govora o propinjanju na križu, da se je njoj gotovo pričinilo, kao da sú oba starca upotrebila priliku, kako će dati oduška ponosu i poniženju, koje ih je ispunjavalo.

Tek što je buka bila prestala, začuje se ponovo od mošeje glas u svečanom zvuku:

»Ja sam veliki Kamen, koji stojim oduvijek, a što je Golgota? Ja sam onaj, koji sam, pa nitko ne može doći u sumnju, gdje će me potražiti, no — gdje je Golgota? Gdje je humak, s kojega je križ bio spušten u ždrijelo brda? Nitko ne zna. Gdje je grob, u koji je Isus bio položen. Nitko ne može s pouzdanjem utvrditi, gdje se je to mjesto nalazilo«.

No brzo dodje odgovor od Golgote:

»Zar i ti sada dolaziš s ovim objedama? Barem bi ti to mogao bolje znati, jer si star, pa se možeš sjetiti položaja Golgote. Ti si cijela tisućljeta gledao humak na svom mjestu pred dverima Pravde«.

»Istina, star sam, pače vrlo star«, preuze mošeja ponovo riječ. »No sâm si rekao, da starci imaju slabo pamćenje. Pred Jerusalimom ležali su brojni goli bregovi. Kako bih se mogao sjetiti, koji je bio upravo Golgota? Pa onda: u onim se hridinama nalazi bezbroj grobova. Kako bih mogao znati, koji je baš pravi?«

Mrs. Gordon osjeti, kako u njoj raste nestrpljivost. Zaista, umalo te se nije i sama uplela u razgovor. Ovi čudni glasovi ozvanjali su u njenim ušima samo da izazovu uspomenu na stare priče, koje su joj već odavno bile poznate! Ona bi im najradije doviknula, neka joj objave duboke tajne carstva božjega, a starci su jedino spominjali, kako će se jadovito prepirati za veću čast i moć.

No zvono je zvučalo nestrpljivo:

»Neprijatno je neprestano odgovarati na podvale, da nisam ono, za što se izdajem. Jamačno se sjećaš, da su me već prvi kršćani posjećivali, kako bi podgrijali uspomenu na krupne dogadjaje, koji su se posvršavali na Golgoti«.

»Da«, odgovori mošeja, »to bi moglo biti i istina, no ja sam gotovo uvjeren, da su se kršćani gubili i lutali medju pregradjenim ulicama i redovima novih kuća, kad se je grad proširio, a Irud podigao nove utvrde«.

»Ali mene nisu gubili iz vida«, odgovori sveti Grob, »nego su se uvijek okupljali oko Golgote, sve dok nije prestalo podsijedanje Jerusalima, kad su ostavili grad«.

Na to nije sv. Kamen odgovorio ni riječi. Činio se kao shrvan turobnim uspomenama, koje su mu se javile pred očima.

»Tvoj hram bio je do tla porušen!« poviče crkva. »Sveta okolina hrama bila je posuta ruševinama, a rimski car zabranio je, da se ruševine odnesu. Šest stotina godina, o hridino, ležala si skrivena pod prašinom i ruševinom«.

»Što je za mene šest stotina godina?« odgovori kamen u tvrdokornom ponosu. »Nitko ne može posumnjati, da se još uvijek nalazim na istom mjestu, dok se radi tebe neprestano prepiru«.

»Kako se mogu prepirati poradi mene, koji sam se ponovo našao čudom božjim?« odgovori crkva vedrom poniznošću. »Carica Jelena našla me je, ona, koja je bila kršćanka i svetica. U snu primila je nalog, da podje u svetu zemlju i da na ovim mjestima, punima uspomenâ, podigne Svetište«.

»Ah, dobro se sjećam vremena, kad je carica dolazila u Jerusalim. Sjećam se njene pratnje, koja se sastojala od samih nabožnih i učenih ljudi. Sjećam se, kako je u prvi kraj uzalud tražila sv. Grob.

»Ali se u ono doba gotovo usred grada dizao hram Venerin, a carica je saznala, da ga je bio podigao Hadrijan na mjestu, što su ga kršćani nekada držali svetim. Ona dade srušiti ovaj hram, i tu se razabra, da je bio sazidan na Golgoti. Sasvim neoštećen i tako sačuvan poznijim pokoljenjima, našao se pod temeljima hrama sv. Grob i brežuljak Golgota s Melkizedekovim grobom u hridini, i pukotina u brijegu, za koju se pogovaralo, da u njoj još uvijek kaplje krv. Našao se i...«

No ovdje prekine dalji govor mošeja podrugljivim i dugim smijehom.

»No poslušaj posljednji i najjači dokaz«, nastavi crkva ne dajući se smesti. »Carica nije imala veće želje nego da pronadje Križ, koji se bio sasvim izgubio i pošto je najprije dugo i uzaludno tražila, dodje jednoga dana neki stari mudrac, koji joj javi, da se Križ nalazi duboko u zemlji, te joj opisa mjesto, gdje bi ga valjalo potražiti. Treba, reče, vrlo duboko ko-

pati, jer su ga vojnici bacili u jednu provaliju, te ga zasuli zemljom i kamenjem. O, ja se vrlo dobro sjećam pobožne carice, kako je sjedila na rubu Groba i podsticala svoje radnike. Sjećam se i dana, kad se je Križ našao na dnu provalije«.

Crkva je govorila dalje ne obazirući se na podrugljive poklike i sumnjičave podsmjehe, koji su dopirali od mošeje.

»Sjećam se čitavoga niza čudesa, koja su se zbivala uz nalaz križa, pa držim, da se pače ni ti ne možeš usuditi da sve to porekneš. I ti si čuo pobjedne poklike bolesnikâ, koje je sveta Relikvija iscijelila. I ti se sjećaš čitavih povorki hodočasnikâ, koje su hrlile sa svih strana. Sjećat ćeš se divljih poklonika, koji su se bili nastanili po spiljama oko Jerusalima. Sjećat ćeš se i samostana i crkava, koje su stale kao nicati iz zemlje.

»Ili zar si, hridino, možda zaboravila prekrasna zdanja, što su ih Konstantin i njegova majka ispodizali nad sv. Grobom? Iznad mjesta, na kojemu se je našao križ, sazidana je bazilika, a iznad kamenite spilje sa sv. Grobom podignuta je lijepa crkva okrugla oblika.

»Jamačno se, hridino, sjećaš, grčkih graditelja, koji su bili izveli ova zdanja s tolikom velebnošću, kao da su odaje carskoga dvora. Zacijelo ćeš se opominjati i onih karavana, koje su se pojavile na gori opterećene dragocjenim kamenjem i zlatom, koje se upotrebilo za ukrašavanje crkve. Sjećat ćeš se porfirnih stupova sa srebrnim kapitelima u bazilici, kao i mozaičnog svoda u crkvi nad Grobom, a isto tako i uzanih prozora, na koje je prodiralo svijetlo, lomeći se na oknima od alabastra i obojenoga stakla, tako da je svaki trak odsijevao kao da je od čistoga alema. Pa izrezuckanih rešetaka i kupole, koja je lako lebdila nad crkvom. Sjećat ćeš se i samoga groba usred prostora, kako je neokićen ležao pod svim tim sjajem!

»Pa onda, sjećat ćeš se i vremena, odmah iza dovršenja veličajnih zdanja! Svi istočnjački kršćani smatrali su Jerusalim svojim svetim gradom, koji su na duže vrijeme posjećivali. Ne znaš li, kako su biskupi s velikim svećeničkim pratnjama dolazili, pa oko groba gradili svoje palače i crkve? Nisi li gledao, kako su ovuda dizali svoja prijestolja: jermenski, grčki i asirski patrijarsi? Pa Kopte iz staroga Misira i Abesince iz srca Afrike? Jerusalim se je podigao iznova, pun samostanâ, zadužbinâ i gostiona. Znaš, da je sjaj novoga Jerusalima bio veći nego ikada prije«.

»Ali je sav taj posao bio moj, oj hridino! Tì si neopažena i zaboravljena ležala na Moriji. Bila si pokopana pod ruševinama. Nitko se tebe nije više ni sjećao«.

Na taj izazov odgovori mošeja s pećine:

»Što su za mene godine poniženja? Nisam li ipak onaj, koji sam? Prošlo samo nekoliko stoljeća, kako je jedne noći došao ovamo onaj stari i časni muž s ispruganim beduinskim ogrtačem i sa čalmom od devine dlake oko glave. Taj čovjek bio je Muhamed, prorok Gospodov. Živ je uzašao na nebo, a noga mu je počivala na mom čelu, kad je sa zemlje bio podignut. U istom času bio sam se uzdigao vlastitom snagom nekoliko stopa iznad zemlje iz puste želje, da mogu za njim. Podigao sam se iz prašine i ruševine. Ja sam vječit, pa nikada ne mogu nestati«.

»Ostavio si svoj narod, izdajniče!« zajeca crkva. »Podigao si nevjernike do moći i snage«.

»Ja nemam naroda, ne služim ni jednome, ja sam vječita hridina. Tko mi se klanja, toga zaštićujem. Domala je bio svanuo dan, kad je Omar uljezao u Jerusalim, pa je veliki kalif zapovjedio, da se očisti mjesto hrama; sâm je podigao na glavu košaru ruševinâ i odnesao ju. A nekoliko godina kasnije podigoše Omarovi sljedbenici nada mnom najsjajniju gradjevinu, što ju je Istok ikada gledao«.

Ovdje ga glas zvona snažno prekide:

»Istina, ova je gradjevina vrlo lijepa, a zar ne znaš, odakle potječe? Zar misliš, da ja ne prepoznajem svod od mozaika, krasnu kupolu, mramorne zidove, medju kojima ti u nekićenoj jednostavnosti počivaš, i to isto onako, kao prije sv. Grob u Jeleninoj okrugloj crkvi. Sva je tvoja mošeja gradjena po uzoru prve crkve nad Grobom«.

Mrs. Gordon postajala je sve nestrpljivija. Prepiranje obaju svetišta pričini joj se sićušnim i jadnim. Ni jedne jedine misli nisu posvećivali različitim religijama, koje su sami zastupali, nego su nastojali jedino o tom, kako će se što više pohvaliti ljepotom svojih gradjevina.

Mošeja nastavi:

»Sjećam se koječega, ali se ne sjećam, da sam vidio lijepu crkvu nad Grobom, o kojoj ti govoriš. Svakako je stajala na Golgoti, ali su je domala neprijatelji razorili. Onda je ponovo sazidana i ponovo razrušena«.

»No zato se sjećam«, nastavi hridina dalje, »da je na Golgoti bilo vrlo mnogo manjih i većih gradjevina, koje su se držale svetima. Bile su jadne i ruševne, a kiša je prokapljivala njihovim krovovima«.

»To je istina«, prihvati opet crkva. »Bilo je to za tvoga vremena, za dobe mraka. No i ja mogu reći kao i ti: što su za mene godine poniženja? Doživio sam, da se je sav zapad podigao, da meni pomogne. Vidio sam, kako Jerusalim zauzeše ljudi u željeznim oklopima, koji su poradi mene podolazili iz Evrope. Gledao sam, kako se tvoja mošeja obraća u crkvu, i kako su križari na tebi, o hridino, podigli oltar. A gledao sam i to, kako križari vode svoje konje u dolnje podrume pod pridvorjem hrama«.

Stari kamen podiže svoj glas i poče pjevati onako od prilike, kako derviši pjevaju u pustinji.

No crkva se u svojoj rječitosti ne dade smesti:

»Sjećam se, kako su zapadnjački vitezovi odlagali svoje oklope, pa se laćali kladivca i zidarskog orudja, da se crkva nad svetim Grobom ponovo sazida. Sjećam se, da su podigli vrlo ogromno zdanje, kako bi sva prekrasna mjesta obuhvatilo. Kao da gledam, kako su sivi kameni Grob izvana i iznutra ukrasili bijelim mramorom«.

A stari glas se opet uplete:

»Što ti koristi, da su te križari sazidali, kad si se ponovo raspao?«

»Ispunjen sam uspomenama o svetim mjestima!« klikne crkva zvučnim glasom. »Medju svojim zidinama mogu pokazati grm masline, u kojemu je Abraham našao ovna; mogu pokazati kapelu, u kojoj je bila ukopana lubanja Adamova. Mogu pokazati Golgotu i Grob i Kamen, na kojemu je sjedio angjeo, kad su došle žene, da se isplaču za Pokojnikom. Medju mojim zidinama nalazi se mjesto, sa kojega je carica Jelena podbadala radnike, i mjesto, na kojemu se je Križ našao. Kod mene je kamen, na kojemu je sjedio Propeti, dok su ga krunili trnovom krunom, kao i grob Melkizedekov. Kod mene je mač Gottfrieda Bouillonskoga. Mene još uvijek poštuju i Kopti i Abesinci, Jermeni i Jakobiti, Grci i Rimljani. Hodočasnici me ispunjavaju uvijek i neprestano«.

Ovdje prekide mošeja crkvu nad Grobom:

»U čemu se razabira tvoje značenje, ti gola hridino, ti grobe, kojemu nitko ne poznaje mjesta? Zar se osmjeljuješ uporedjivati s vječitim Kamenom? Zar nisam ja onaj, na kojemu je upisano neizrečeno ime Jehove, kojega nitko nije mogao objasniti osim Isusa? Zar nije moje ono pridvorje, u kojemu će na sudnji dan saći Muhamed?«

Kad je prepirka medju crkvama doprla do ove točke, pa se sve više raspaljivala, ustade Mrs. Gordon. Zaboravila je, da njeno grlo nema snage, kako bi moglo u isto doba nadvikati oba snažna glasa.

»Teško vama, teško vama!« poviče, »kakova ste mi vi svetišta? Prepirete se i gložite medju sobom, pa poradi vaše svadje dolazi u svijet nezadovoljstvo, mržnja i proganjanje. Razumijte: božja posljednja zapovijest jest: Sloga! Posljednja božja zapovijest, koju sam ja primila, zove se: Sloga!«

Kad su izgovorene ove riječi, umukoše i sv. Grob i sv. Kamen. Mrs. Gordon zapita se na čas: zar su zaista njene riječi mogle imati toliku moć, te su prekinule dalje prepiranje? No u taj mah razabra, da su se svi križevi i polumjeseci, koji su izvirivali iz velikih kupola i kubeta svetoga grada, pomalo počeli zlatiti i svjetlucati. Nad maslinovu goru uzvije se sunce, pa moradoše prestati svi noćni glasovi — —

Bo Ingmar Manson.

Medju ljudima, koji su spadali u Hellgumovu općinu u Americi i koji su se s njim doselili u Jerusalim, bila su trojica, koja su potjecala od starog Ingmarovog plemena: naime dvije kćeri Velikoga Ingmara, koje su se malo poslije smrti očeve iselile u Chikago, i njihov sestrić Bo Ingmar Manson, mlad čovjek, koji je proveo samo neke dvije ili tri godine u Americi.

Bo je bio visok, kosu je imao plavu, a obrve svijetle. Lice mu je bilo prevučeno svježom bojom, pa je izgledao dobroćudan. U crtama mu se nije razabiralo mnogo, što bi podsjećalo na staro pleme, ali je sličnost ipak bila očita, kad se je davao na teži posao ili kad bi se rasrdio.

Dok je rastao i polazio Stormovu školu, bio je trom i ravnodušan, pa se je učitelj često čudio, kako dječak, koji je pripadao tako razboritom plemenu, može biti tako spore pameti. No ove je tromosti nestalo, kad je Bo prešao u Ameriku. Ondje se, šta više, pokazalo, da je bistar i spretan, ali je za mladih dana toliko puta morao slušati, kako je zalupan, da mu je još i ondje ostalo veliko nepovjerenje prema samom sebi.

Njegovi su se sumještani mnogo čudili, kad se je Bo iselio u Ameriku. Roditelji su mu bili dobro stojeći ljudi, i držali su veliko imanje, pa bi im godilo, da je sin ostao kod kuće. Doduše pogovaralo se je, da je Bo zaljubljen u učiteljevu Gertrudu, pa da odlazi, kako bi je što prije zaboravio, no nitko nije pouzdano znao, što je upravo u stvari. Bo se nije nikome povjeravao do li svojoj majci, a ova nije bila uzalud sestra Velikoga Ingmara, pa ju nitko pod nebom ne bi mogao navesti da kaže i jednu riječ više, nego što ju je bilo volja.

Onoga dana, kad je Bo ostavljao svoju rodjenu grudu, predala mu je mati jedan pojas i zamolila ga, da ga nosi na golom tijelu. Kad ga je Bo primio u ruke, osjetio je, da je težak. Mati je u nj naime ušila novac.

»Moraš mi obećati, da se pojasa ne ćeš lišiti osim u krajnjoj potrebi«, rekla je mati. »Nije velik novac, nego samo toliko, da se uzmogneš povratiti kući, kad ti bude teško ondje živjeti«.

Bo obeća, da će novac izvaditi iz pojasa samo u najvećoj stisci, pa se je toga obećanja točno držao. Napast dakako nikada nije bila velika, jer mu je u Americi ponajviše bilo dobro, no dvaput je ipak zapao u nepriliku, te nije imao ni kruha ni noćišta. No pored svega toga nalazio je ipak pomoći, tako da nije morao načinjati materina dara.

Kad se je uvrstao u Hellgumove redove, došao je u nemalu nepriliku, što bi počeo s pojasom. Njegovi novi drugovi pokušavali su nasljedovati prve kršćane, pa su zato dijelili sve svoje imanje medju sobom, a ono, što bi zasluživali, stavljali su u zajedničku blagajnu. I Bo je izručio sve, što je imao goto-

vine osim onoga, što se je nalazilo u pojasu. Nije mogao sasvim razaznati, što je u ovom slučaju pravedno, što li nepravedno, ali ga je podilazio osjećaj, da majčin novac svakako treba zadržati uz sebe. I bio je potpuno uvjeren, da će dragi Bog razumjeti, da on to ne radi od skuposti i škrtosti, nego što se mora držati obećanja, koje je dao svojoj majci.

Bo dakle zadrža pojas i onda, kad se pridružio Gordoncima. No od toga vremena poče s nekim strahom pomišljati na nj. Domala je saznao, da su Mrs. Gordon i drugi neki njeni sljedbenici bili ugledni ljudi, pa je počeo dobivati poštovanje pred njima. Bojao se, što bi ovako neporočni ljudi mislili o njemu, kad bi jednoga dana saznali, da on nosi sa sobom skriven novac, premda se je kleo, da je svu svoju imovinu predao općini.

Hellgum je sa svojom općinom došao u Jerusalim još u mjesecu svibnju, baš u ono vrijeme, kad su seljaci u domovini prodavali svoja imanja. U lipnju prispje u Jerusalim pismo, koje je javljalo, da je Ingmarovo imanje prodano i da se je Ingmar Ingmarov odrekao Gertrude, kako bi se domogao očeva dobra.

Do toga vremena osjećao se Bo dobro u Jerusalimu, pa je često govorio, kako se raduje, što se je ovamo preselio. Ali od onoga časa, kad je saznao, da je Gertruda slobodna, postao je turoban i slaborek.

U koloniji nitko nije mogao naslutiti, što je mladića moglo toliko ožalostiti. Mnogi su pokušavali navesti ga, da im povjeri svoju bol, ali im Bo nije htio saopćiti, što ga tišti. Nije mogao očekivati, da bi oni mogli osjetiti mnogo saučešća s njegovom nevoljom; ta oni su neprestano propovijedali, kako je poradi sloge potrebno, da nitko nikoga ne voli više nego li drugoga, a i o samima sebi tvrdili su, da sve ljude ljube podjednako. Svi su se ovi — ne izuzimljući ni njega — zakleli, da se ne će nikada ženiti ni udavati, nego da će provoditi svetački život poput kaludjera i opatica.

Na ovu zakletvu nije Bo pomišljao ni jednog jedinog trenutka, otkako je čuo, da je Gertruda slobodna. Htio se je što brže otrgnuti od kolonije i pohrliti u domovinu, da zaprosi Gertrudu. Sada mu je bilo osobito milo, što je sačuvao pojas, pa bi mogao poći svojim putem, kadgod mu se svidi.

Prvih dana bilo mu je kao da je u nesvjestici, pa nije ni na što drugo mislio, nego kako bi saznao, kad iz Jaffe kreće brod. No baš u ovaj mah nije se desila ni jedna prilika, pa Bo stade uvidjati, da će ljepše izgledati, ako svoj odlazak još malo odgodi. Kad bi se odmah povratio kući, čitavo bi selo razumjelo, da se je požurio radi Gertrude. A kad mu ne bi pošlo za rukom isprositi je, sav bi mu se svijet smijao.

Baš u to doba preuze Bo jedan posao u korist kolonije. Stari Gordonci naime stanovali su dosad u samom Jerusalimu; prostranu kuću pred vratima Damaštanskim iznajmili su tek u najnovije vrijeme, otkako je švedsko useljivanje jako učestalo; upravo su se u njoj smještali, pa je mladi Bo preuzeo na sebe, da im u novoj kući sazida krušnu peć. Odluči dakle, da se strpi i da ne otputuje prije nego što ovaj posao ne dovrši.

No gdjekada je njegova čežnja toliko nabujala, da mu se je sav Jerusalim pričinio kao velika tamnica. Noću je znao uzimati pojas u ruke, pa opipavati talire, koji su bili u njemu zašiveni. Onda mu je postajalo tako toplo oko srca, kad je osjećao okrugli novac pod svojim prstima; gledao je Gertrudu u duši, pa je sasvim zaboravljao, da ona o njemu nije htjela nikada ništa ni slušati, a ovamo si je uobražavao, da bi se samo trebao povratiti, pa da ju dobije za ženu.

Pošto se Ingmar pokazao tako nevjeran, valjda bi se Gertruda ipak najzad privoljela njemu, koji čitavoga svoga života nije ni jednu drugu ljubio osim nje.

Medjutim je zidanje peći strašno polagano odmicalo. Moglo je biti samo dvoje: ili Bo nije bio spretan zidar, ili je gradja za zidanje bila rdjava. Počeo je sumnjati, da ovaj posao ne će nikada dogotoviti. Jedanput mu se je sav svod urušio, a drugiput je tako rdjavo izradio svoj posao, da je sav dim udarao u sobu.

Tako se odgodi njegov odlazak do početka kolovoza. Do toga vremena upoznao se je već vrlo dobro sa životom svojih Gordonaca, pa mu se je sve više svidjao. Još nikada nije vidjao ljudî, koji bi živjeli s jedinom svrhom, da liječe bolesnike, potpomažu sirotinju i tješe ožalošćene. Pa oni nisu više čeznuli za svijetom, premda su neki od njih bili tako bogati, da su mogli ispuniti svaku svoju želju, a drugi opet tako pametni, da medju nebom i zemljom nije moglo biti stvari, koju oni ne bi umjeli objasniti. Svaki dan su se sastajali na molitvu, pa su ondje tumačili novim došljacima svoju nauku, pa kad ih je tako Bo slušao, pričini mu se, da mora biti velika stvar pomagati, da se opet utvrdi staro kršćanstvo, koje je gotovo već dvije tisuće godina zapušteno, tako da je i zaboravio i na Gertrudu i na povratak u domovinu.

Ali je noću Bo još uvijek uzimao pojas u ruke, pa su mu udarale suze na oči iz čežnje za Gertrudom. A kad se je u njemu opet počela javljati misao, da u tom slučaju ne bi mogao sudjelovati u utvrdjivanju jedinog pravog kršćanstva, utješio se je tim, što je u sebi govorio: da ima toliko ljudi, koji su za taj posao još mnogo dostojniji nego on. Mislio je, da za koloniju ne bi bila baš tako velika šteta, kad bi ju ostavio ovako priprost i neuk mladić.

No Bo se je najviše bojao časa, kad bi morao ustati u općini i javiti, da želi poći kući. Stresao se je, kad se je sjetio, da bi ga Mrs. Gordon, pa stara Miss Hoggs, pa lijepa Young, i Hellgum, i njegove dvije tetke, i svi drugi, koji služe Bogu, pogledali kao kakova odmetnika, koji je dostojan prezira.

Pa što bi rekao i sâm Gospod s neba radi njegova bijega? Kako bi bilo strašno, da Bo izgubi blaženstvo, ostavljajući veliku stvar.

Svakim danom osjećao se je mladić sve nesigurnijim i slabijim. Jasno je razabirao, kako je učinio veliku nepravdu ne izručujući općini novac materin. Kad ne bi imao više ovoga pojasa, ne bi imao ni novca za putovanje, pa bi bio sasvim lišen velike napasti, koja ga je uznemirivala.

U to doba imali su kolonisti velikih troškova, koje poradi seljenja, a koje opet poradi parnice, koju su morali voditi preko u Americi. I u Jerusalimu bilo je cijelo mnoštvo siromašnih ljudi, koji su neprestano trebali pomoći od njih; pa budući da Gordonci nipošto nisu htjeli primati nagradu za ikakav posao, što bi ga za druge učinili — poradi smutnjâ, što ih je novac unosio u svijet — nije bilo nikakovo čudo, da su se često nalazili u velikoj stisci.

Nekoliko puta, kad očekivani novac nije na vrijeme prispjevao iz Amerike, jedva su imali dosta za svakidašnji kruh. Često je sva općina na koljenima molila Boga za pomoć.

U ovakvim prilikama osjećao se Bo, kao da ga peče pojas poput žeravice. No sada ga ipak nije mogao predavati, gdje je bio ispunjen tolikom težnjom za putovanjem! Osim toga govorio je sâm sebi, da je već i prekasno; u ovaj trenutak bilo mu je sasvim nemoguće priznati, da je uza svu nevolju i bijedu, koja je pritisnula općinu, držao novac skriven uza se.

U kolovozu je napokon Bo svršio gradnju peći, pa je sada nakanio otputovati s prvim brodom. Jednoga dana izašao je pred grad, sjeo na jednom osamljenom mjestu, rasparao pojas i izvadio novac. Dok je tako sjedio sa sitnim cekinima u ruci, pričinio se sâm sebi kao neki kradljivac. »Ah, dragi Bože, oprosti mi!« klikne. »Ja nisam znao, da će Gertruda postati slobodna, kad sam se pridružio ovim ljudima ovdje. Za nikojeg drugog čovjeka ne bih ostavio kolonije«.

Kad se je povratio u grad, šuljao se je nesigurnim koracima, osjećajući kao da netko stupa za njim, koji ga promatra. Kad je onda kod nekoga mjenjača u Davidovoj ulici promijenio nekoliko zlatniša, izgledao je tako, da je Jermenin, koji mu je brojao novac, mislio da je kradljivac, pa ga je barem za polovicu prevario.

Sutradan prije zore prokrade se Bo iz kolonije. Najprije udari na zapad, prama Maslinovoj gori, da nitko ne bi posumnjao, što je on namislio, pa je učinio vrlo velik zaokret, da uzmogne prispjeti na željezničku stanicu.

Došao je ipak čitav sat prerano, pa je prepatio strašne patnje, dok je čekao. Kogagod je opazio, da dolazi ili odlazi, uprepastio se je, pa se je uzalud nastojao uvjeriti, da ne čini nikakovo zlo i da je slobodan čovjek, koji može ići, kamo mu se prohtije. Razumio je, da bi bilo pametnije, kad bi otvoreno rekao drugim kolonistima, o čemu se radi, a da nije ovako kradom pobjegao. Patila ga je bojazan, da bi ga tko mogao vidjeti i prepoznati, pa umalo te se nije povratio.

Napokon se Bo našao u vagonu. Sva su kola bila prepuna, ali nije ugledao baš nikoga, koga bi poznavao. Tiho je sjedio i mislio na pisma, koja je htio odaslati Mrs. Gordoni i Hellgumu. Predočio si je, kako će oni iza jutarnje molitve čitati ova pisma pred cijelom općinom, pa je sasvim jasno razabirao prezir, što se zrcalio na svim licima.

»Ja zacijelo danas činim nešto strašno«, pomisli u sebi, pa se sav zaprepasti, što je sâm sebi nanesao ljagu, koje se ne će nikad riješiti. Pričinjalo mu se sve kukavnijim, što je krišom pobjegao; sâm se je sebi ogadio i počeo se prekoravati.

Napokon prispije u Jaffu i sidje iz vagona. Dok je prelazio preko užarene poljane pred željezničkom stanicom, ugleda skup jadnih rumunjskih hodočasnika, pa dok ih je promatrao, reče mu jedan sirski

dragoman, da su se hodočasnici bolesni iskrcali iz broda. Htjeli su pješice poći u Jerusalim, ali ovako ne mogu. A sada već cijeli dan leže na stanici; nitko se za njih ne brine, novaca nemaju, pa će morati poumirati, ako duže ostanu ovako na suncu.

Brzim koracima ostavi Bo stanicu. Vidio je rumunjski skup crven od vrućice; pojedinci su ležali sasvim bez svijesti, pa nisu mogli otjerati ni muhe, koje su im prekrile oči, te je njemu bilo sasvim jasno, da ih je Bog poslao pred njegove oči, kako bi im pomogao. Bo pomisli, da ni jedan kolonist ne bi mogao proći pokraj ove gomile nevoljnika, a da im bar ne pokuša pomoći. Pa bi se i Bo zacijelo zauzeo za njih, da nije postao tako zločestim čovjekom. Nije više htio pomagati svojim bližnjima, jer je imao uza se novaca, te je mogao njima poći kući.

Prodje gradskom kapijom, uze stupati ulicama, pa onda izadje na neku čistinu, koja je ležala tik do morske obale. Ovdje je mogao baciti pogled na široko more. Bio je prekrasan dan, a da bi mogao Jaffu odmah ostaviti. Pučina je bila mirna i čista kao suza, a samo uz one dvije bazaltne hridine, koje su stršile usred ulaza u luku, prebacivali su se mali valovi. Dalje na pučini razabirao se jedan veliki evropski parobrod, koji je nosio njemačku zastavu.

Bo je bio odlučio otputovati s jednim francuskim brodom, koji bi imao toga dana prispjeti u Jaffu; no on ga nigdje nije mogao naći, pa se je brod jamačno zakasnio.

Onaj evropski brod mora da je tek prije kratkoga vremena doplovio, jer je četa veslačâ u najvećem redu spremala svoje barke, da došljake prevezu na kopno. Nadmetali su se medju sobom, bučili, vikali i prijetili se veslima jedni drugima. Onda se po prilici deset čamaca u isti mah odbije od obale. Jaki i krupni veslači, sve sami divlji i neustrašivi ljudi, veslali su stojećke samo da brže prispiju na metu. U prvi mah bili su dosta oprezni, ali kad su prešli

opasne dvije klisure, koje su stršile iz pučine, uzeše se oštro natjecati. Bo je s obale čuo, kako se smiju i podjaruju jedni druge poklicima.

Spopadne ga neiskazana želja, da istoga trena otputuje. Mogao je, pomisli, otputovati upravo tako jednim kao i drugim brodom. Bilo mu je svejedno makar kojim, samo da se dokopa Evrope.

Opazi, da je još jedna barka ostala uz obalu. Pripadala je nekom starom mornaru, koji zacijelo nije mogao onako brzo odmicati kao drugi. Mladiću se pričini, kao da je starac zaostao upravo poradi njega.

U prvom trenutku pomisli Bo, da je vrlo dobro, što se je odlučio na povratak, no čim se nekoliko metara odbio od obale, spopadne ga čudna bojazan. Što će reći majci, kad se povrati, pa ga ona zapita, u što je potrošio njezin novac? Zar da joj prizna, kako ih je upotrebio na to, da stekne prezir i porugu od svih svojih poznanika?

Pričini mu se, kao da gleda majčino lice s mnogim borama i onom oštrom crtom oko ustâ. Bio je malo kratkovid, pa je zato prilazio vrlo blizu ljudima, da im pogleda ravno u lice. Kad bi se sada slučajno ovdje našla mati, zapitala bi ga:

»Jesi li ti obećao svojim ljudima, da ćeš ostati s njima i činiti dobra djela?« — »Jesam, majko, obećao sam«, morao bi onda Bo odgovoriti. — »Onda si trebao izdržati kod njih«, rekla bi mati, »dostaje nam u porodici jedan član, koji je svoju riječ prekršio«.

Bo grčevito stisne ruke, no jedno je jasno razabirao, a to je bilo: da se osramoćen ne bi smio javiti pred licem svoje majke. Nije znao nikakve druge pomoći, nego da se povrati svojoj koloniji.

I zato reče veslaču, da okrene čamac, no ovaj ga nije razumio, nego je tjerao dalje prema parobrodu. Bo ustane i htjede da mu uzme veslo iz ruke. Veslač se je opirao, pa su u svadji gotovo prevrnuli čamac. Bo domala uvidi, da mu ne će ništa drugo preostati, nego da mirno sjedi i dade se dovesti do

broda. No u isti mah podidje ga bojazan, da bi ga srčanost mogla ostaviti, pa se ne bi više povratio natrag. »Kad se nadjem na palubi«, mislio je u sebi, »prevladat će me ponovo želja za putovanjem«.

No, da ne dodje do toga, odluči učiniti kraj napasti, pa zato turi ruku u džep, izvadi punu šaku cekina i baci ih u more.

Tek što je to učinio, zaokupi ga kajanje. Sada može zaista reći, da je sreću rukama odgurnuo od sebe; Gertrudu je zauvijek izgubio.

Kad su se još nešto malo dalje vozili, susretne se s nekolikim čamcima, koji su dolazili od broda i bili krcati putnicima, koji su se imali iskrcati u Jaffi.

Bo protare oči i pričini mu se zaista, kao da mu se javlja prividjenje. Izgledalo mu je sasvim tako, kao da se nekoliko čamaca u njegovu rodnom selu vraća nedjeljom s mise, pa sada ravno udara k njemu.

U dugim čamcima sjedili su ljudi, koji su izgledali upravo tako svečani i ozbiljni kao njegovi mještani, kad pristaju na obali pred crkvom.

U prvi trenutak nije mogao pravo razumjeti, što je vidio. Ta zaboga, sva je ova lica prepoznavao. »Nije li ono Halfvor s Tima?« pitao se je. A ono kraj njega, zar nije Ingmarova kći Karin? Pa onaj drugi, zar nije Birger Larson, koji je u kovačnici kraj ceste kovao čavle?«

Bo se je u mislima tako daleko odbio, te je dosta dugo trebalo, dok nije shvatio da su ovo iseljenici iz Dalarna, koji su evo prispjeli u Jaffu nekoliko dana prije nego što su im se nadali.

On ustane u svom čamcu, mahne rukom i poviče: »Dobar dan!« Mirni ljudi u čamcima stadoše na njega pogledavati jedan za drugim i uzeše lako micati glavama za znak, da su ga prepoznali. No mladića obuze osjećaj, da nije učinio dobro, što ih je uznemirivao. Za došljake nije bilo prilično, da na

išta drugo pomišljaju nego, kako će za čas stupiti na tlo palestinsko.

Ali Bo još nikada nije vidio ništa tako krasno kao ova svježa lica. Bio je i veseo i žalostan u isti mah. »Vidiš, ovakvi ljudi rastu kod nas, tamo kod kuće!« pomisli, a čežnja njegova toliko nabuja, da bi najradije bio skočio u more, da pokupi svoje cekine.

Sasvim na kraju čamca sjedila je jedna djevojka, koja je bila svoju maramu tako navukla na oči, da ju Bo nije mogao pravo ni vidjeti. No upravo u trenutku, kad je čamac prolazio pokraj njega, podigne djevojka maramu i pogleda prema njemu. Bo prepozna Gertrudu.

Mladić zadrhće od glave do pete od ugodne uzrujanosti. Sjedne, te se uhvati za klupu, na kojoj je sjedio, jer se je sam bojao, da ne bi kakvu glupost učinio, pa možda i skočio u more, samo da što prije dostigne Gertrudu. Suze mu udariše na oči, dok je sklapao ruke i zahvaljivao Bogu. Ne, ne, još nitko nije bio tako nagradjen, što se je ostavio svoje grešne pomisli na povratak. Još se nikada nije Gospod iskazao tako milostivim prema ikome!

Krstonoša.

Za dugih godina, što su ih Gordonisti proveli u Jerusalimu, pokazivao se je na ulicama svetoga grada svaki dan neki čovjek, koji je nosio na ramenu jedan težak, glomazan drveni krst. Nije govorio ni s kim, niti je itko govorio s njim. Nitko nije znao, da li je taj čovjek samahnut, koji je bolovao od uobraženja, da je glavom Isukrst, ili je samo neki bijedni hodočasnik, koji je tako izvršavao svoju pokoru.

Nesretni krstonoša spavao je noću u nekoj spilji na Maslinovoj gori. Svakoga jutra, kad je sunce iskočilo, izlazio je na humak i gledao prema Jerusalimu, koji je ležao nešto niže pred njim. S nekim očekivanjem klizao mu se pogled vrhovima grada, od kuće do kuće, od kupole do kupole, ispitujući nešto, kao da se je nadao, da će se preko noći dogoditi kakva velika promjena. Kad bi se najzad uvjerio, da je sve ostalo, kako je i prije bilo, duboko bi uzdahnuo, vraćao se u svoju spilju, uprtio veliki krst na ledja i postavio na glavu vijenac, što ga je spleo od trnja.

Onda se davao niz brdo, stenjući i vukući teški teret kroz vinograde i maslinjake, dok nije dolazio do visokoga zida, koji je omedjivao Getsemansku baštu. Ovdje se je obično odmarao pred jednim niskim vrataščima, odlagao krst i prislanjao glavu na ovratnicu, kao da nešto čeka. Svaki čas se je sagibao i kukucao na ključanicu, da pogleda u malu baštu. Kad bi ugledao kakvoga Franjevca, koji je obradjivao vrt, izmedju starog maslinovog drveća i mirtovih grmova, zategao bi mu lice čudan izraz, pa se je bijednik nasmiješio u bolnom očekivanju. No odmah je za tim potresao glavom, kao da se uvjerio, da ne će doći onaj, kojega on iščekuje. Onda je ponovo uprtio svoj krst i pošao dalje.

Kasnije bi obično odlazio na niže terase brijega, u dolinu Jozafat, u kojoj je ležalo veliko židovsko groblje. Dugi križ vukao je za sobom, pa s nadgrobnog kamenja pométao sitni šljunak, koji se nalazio razasut. Svaki čas je postajkivao, kad bi čuo, kako kamenje praska, jer je bio duboko uvjeren, da netko ide za njim. I kolikogod puta je razabirao, da se prevario, duboko je uzdisao i polazio dalje.

Ovi uzdasi postajali su glasnim jecajima, kad je dopirao do dna doline, pa se je onda morao uspinjati s teškim križem na zapadni brijeg, kojemu se na vrhuncu diže Jerusalim. Na ovoj strani nalazili su se grobovi muslimanskog stanovništva, pa je vrlo često ondje opažao bijelu ženu, koja je tugovala sjedeći na jednom niskom spomeniku, koji je izgledao

*

poput mrtvačkog sanduka. On je onda zateturao prama njoj, dok žena, prestrašena sušnjem, nije okretala prama njemu lice, prekriveno gustom crnom koprenom, koja je ostavljala dojam, kao da žena nema lica, nego samo praznu i tamnu rupu. Onda bi se on s grozom otkrenuo i pošao dalje.

S neiskazanim trudom uspinjao se je na vršak brijega, gdje su se visoko dizali gradski zidovi. Odavde je obično udarao uskom stazom ispred zidova prama brdu Sionu na južnoj strani brijega i tako dolazio do male jermenske kapele, koja se nazivala Kajfinom kućom.

Tu je ponovno spuštao krst na zemlju i pogledavao kroz ključanicu. No nije se zadovoljavao samo ovim, nego je grabio uže i zvonio. A kad je čas kasnije čuo šuštanje papučâ po pločniku, nasmiješio se i dizao ruke prema kruni od trnja, da ju skine.

No čim je crkvenjak, koji je otvarao dveri, ugledao krstonošu, mahnuo bi glavom, kao da želi kazati, da nema onoga, koga on traži.

Pokajnik se je sagibao i pogledao kroz poluotvorena vrata. Pogled bi mu kliznuo preko maloga vrta, u kojemu se prema tradiciji Petar odrekao Isusa, i uvjerio se, da je vrt sasvim prazan. Lice mu primi izražaj duboke boli, pa nestrpljivo opet zatvori vrata i podje dalje.

Teški krst zapinjao je o kamenje i ruševine, kojima je brdo Sion bilo posuto. No bijednik je u najvećoj brzini jurio dalje, kao da mu nestrpljivo očekivanje pridaje silnu jakost.

Ušao je kroz Sionska vrata, a krst odložio tek onda, kad je došao do tmurne sive zgrade, koja se poštovala kao grob kralja Davida i o kojoj se pričalo, da se u njoj nalazila dvorana, gdje je Isus održao posljednju večeru.

Ovdje je stari pokajnik obično odlagao krst, da sâm unidje u dvorište. Muslimanski vratar, koji je redovno za svim kršćanima ljutito pogledavao, klanjao se i ljubio u ruku krstonošu, kojemu je Gospod oduzeo pamet. I kolikogod puta je pokajniku ova čast iskazivana, pogledavao je vratara pogledima, punima očekivanja, no za čas je već povlačio svoju ruku natrag, izlazio napolje i uzimao ponovo na rame svoj teški krst.

Neopisivo lakim korakom obično se je nato upravljao prema sjevernoj strani grada, kojom je mukotrpni put Isusov vodio u svoj svojoj dubokoj žalosti. Dok se je nalazio još u živahnim ulicama, zagledavao je u svako lice, postajkivao, promatrao, a onda obraćao pogled s neiskazanim razočaranjem.

Dobroćudni vodonoše, koji su opažali, da se je patnik sav kupao u znoju, nudili su mu vodu u limenim čašama, a prodavači zelenja pružali su mu pune šake mahunâ i lješnika. Dok su mu ovi darovi davani, primao ih je u prvi mah s osobitom radošću, a kasnije se okretao, kao da je očekivao nešto drugo i nešto bolje.

Kad se je dohvatio Spasiteljeva puta, izgledao je ispunjen većom nadom, nego za prvoga dijela svoga putovanja. Manje je stenjao pod svojim bremenom, ispravljao se i okretao kao sužanj, koji se je napokon dokopao oslobodjenja.

Poče s prvom od četrnaest postajâ Isukrstovih, koje su diljem cijele ulice označene malenim kamenitim pločama. I nije zastajao, dok nije dopr'o do samostana »Sionskih sestara« u blizini humka »Ecce homo«, sa kojega je Pilat pokazao Spasitelja gomili naroda. Ovdje zbaci krst na cestu, kao kakvo breme, koje ne misli nikada više naprtiti na ledja, pa udari oštro alkom tri puta na manastirskim vratima. Prije nego što su mu se mogla otvoriti, zderao je krunu od trnja s glave, pa je gdjekad bio tako uvjeren, da pravo radi, te ju je bacio prema psima, koji su imali svoj ležaj u blizini manastira.

U manastiru poznavali su njegovo kucanje. Jedna od pobožnih setara otvarala je prozorčić na vratima i pružala mu okruglu krišku kruha.

Onda je nesretnik zapadao u groznu srdžbu. Kruh nije primao, nego puštao da padne na tarac. Ljutito je tapkao po zemlji i očajno vrištao. Dugo je ostajao pred vratima. Napokon uhvati mu lice izražaj strpljive patnje. Sagibao bi se za kruhom i jeo ga s halapljivom proždrljivošću. Onda je pokušavao da krunu ponovo popravi i da krst uprti na ledja.

Za nekoliko časova nalazio se već u pouzdanoj nadi pred kapelicom, koja se nazivlje kućom sv. Veronike. No ponovo skršen od očajne razočaranosti, odlazio je i odavde. Išao je od stanice do stanice i s istom pouzdanošću očekivao oslobodjenje pred kapelicom, koja se nazivala »Vratima pravde«, kroz koja je Isukrst ostavio grad, kao i pred onim mjestom, s kojega je Gospod govorio ženama jerusalimskim.

Pošto je tako prešao cijeli Isusov križni put, uze vrludati ostalim dijelovima grada u nemirnom traženju. Na uskoj Davidovoj ulici smetao je prometu poput onih devâ, koje su bile natovarene ogromnim teretima. Ali nitko ga nije uznemirivao, niti ga grdio.

Za ovih putovanja dogadjalo se gdjekada, da je zalutao u usko pridvorje crkve sv. Groba. No ovdje nesretni krstonoša nije snimao svojega bremena, niti je skidao krune sa glave. Čim je ugledao tmurno sivo pročelje, odvraćao je glavu i počeo bježati. Stari pokajnik činio se kao da je duboko uvjeren, da samo na ovom mjestu ne može naći ono, što je tražio.

Inače je mnogo pazio, da naidje na karavane, koje su pred vratima za Jaffu stovarivale svoju robu. Tu je sjedao pred konačištima i promatrao strance ispitujući ih pogledima, a kad je otvorena željeznica izmedju Jaffe i Jerusalima, davao se je gotovo svaki dan na put do stanice. Obijao je stanove patrijaraha i biskupa, a svakoga petka nalazio se pred zidom, na koji Židovi pritištu lica i plaču za palačom, koja je razorena, za bedemima, koji su razrušeni, za moći,

koja se izgubila, za prorocima, koji su mrtvi ležali u grobovima, za svećenicima, koji su zabludili i za kraljevima, koji su prezreli Svemogućega.

Jednoga vrlo lijepog i toplog ljetnog dana izašao je krstonoša pred Damaštansku kapiju, te stao vrludati golim i zapuštenim krajem, u koji su se bili Gordonci naselili. Dok se je vukao pokrajnom stazom, ugleda dugi niz kolâ, koji je dolazio od željezničke stanice i upravio se prema koloniji. U kolima sjedili su ljudi oporih i ozbiljnih lica. Gdjekoji su bili vrlo ružni. Kosa im je bila plava i prelazila je u ridju boju, trepavice teške i nabubrile dolnje usnice.

Kad su ovi došljaci prolazili pokraj krstonoše, učinio je on, što je uvijek imao običaj činiti, kad su dolazili novi hodočasnici u Jerusalim. Odvukao je krst do ruba ceste, lice mu se razvedrilo, a ruke je podigao prama nebu.

Kad su ga došljaci ugledali, kako stoji s krstom, preneraziše se, ali se ne zaprepastiše. Više se činilo, kao da su oni upravo očekivali ovakav prizor, čim dodju u Jerusalim.

Nekolicina se od njih pridigoše u iskrenom saučešću. Ispružiše ruke, pa se upravo opažalo, kako bi najradije sašli s kolâ, da starcu pomognu nositi teret.

No neki od kolonista, koji su se već otprije naselili u Jerusalimu, rekoše došljacima:

»Ovo je poznati ludjak, koji uvijek vrluda s ovim križem. Misli, da nosi Isukrstovo breme, pa da ga mora tako dugo vucarati, dok ne nadje onoga, koji bi ga preuzeo od njega«.

Novaci se obazriješe i stadoše promatrati bijednoga putnika. Doklegod su ga mogli vidjeti, stajao je podignutih ruku u neiskazanoj ekstazi.

No ovo je bilo posljednji put, da je itko u Jerusalimu vidio staroga krstonošu. Sutradan čekali su gubavci, koji su se obično skupljali pred gradskom kapijom, uzalud na njegov dolazak. Nije više uznemirivao ožalošćene ljude po grobljima, nije dosadji-

vao čuvaru u Kajfinoj kući, a pobožne žene na Sionu nisu više dolazile u priliku da mu pružaju kruh, po koji je svaki dan dolazio. Turski čuvar u mošeji na sv. Grobu uzalud ga je čekao, da dodje, pa da opet pobjegne, a dobri vodonoše čudili su se, da ga nisu susretali na najživahnijim ulicama.

Nikada se više nesretnik nije pokazao, pa nitko nije mogao saznati, da li se je mrtav našao u spilji na Maslinovoj gori ili se je povratio u svoj daleki zavičaj.

Jedino, što je zajamčeno, bilo je, da se više nije patio sa svojim teškim bremenom. Dan kasnije iza doseljenja seljakâ iz Dalarna nadjoše Gordonisti glomazni krst na visokim stepenicama pred ulazom svoje kuće.

Zidovi od čistoga zlata i dveri od kristala.

Medju švedskim došljacima nalazio se je jedan kovač imenom Birger Larson. Od prvoga časa bio je osobito zadovoljan poradi iseljenja; nitko se nije tako veselo razišao od svoje rodne grude i nitko toliko radovao, da će ugledati krasote Jerusalima, koliko on.

No Birger se razbolio gotovo u istom trenutku, kad je nogom stupio u Jaffi iz broda. Putnici morali su nekoliko sati čekati na vrelom pješčaniku pred željezničkom stanicom, a njemu je od časa do časa postajalo mučnije. Kad je onda unišao u sparni vagon, uze ga glava tako boljeti, da mu se činilo, puknut će. A kad su se doseljenici napokon približili Jerusalimu, bilo mu je tako zlo, da su ga Halfvor i Björn morali podupirati i gotovo iznijeti na peron.

Bo je iz Jaffe brzojavio kolonistima o dolasku novih istomišljenika. Mnogi su se Švedjani iz Amerike našli na stanici, da pozdrave svoje prijatelje i znance. Birgera je u tom trenutku tresla tolika vrućica, da stare svoje zemljake nije mogao ni raspoznati, premda su neki od njih bili najbliži njegovi susjedi. No toliko je ipak shvaćao, da se sada nalazi u Jerusalimu, pa je želio još samo to, da se održi na nogama, dok ne vidi svetoga grada.

Od željezničke stanice, koja leži dosta daleko od grada, nije Birger mogao ništa raspoznavati, pa dok je morao čekati, ležao je zatvorenih očiju sasvim mirno. Najzad su svi posjedali u kola, koja su ih čekala. Spustiše se u nizinu hinomsku, a kad su se popeli na hrbat gorske kose, ukaže im se Jerusalim.

Birger pridigne teške vjedje i ugleda grad, koji je bio ogradjen velikim zidom s kulama. Iza zidova pokazivale su se visoke i presvodjene zgrade, a nekolike palme ljuljale su se u vjetru.

Bilo je podvečerje, pa je sunce stajalo upravo nad zapadnim humkom. Bilo je vrlo crveno i veliko, te je razasipalo vatren sjaj preko cijeloga nebišta, pa se je i zemlja svuda unaokolo odražavala crvenim i zlatnim žarom. No Birgeru se činilo, da ovaj sjaj ne dolazi od sunca, nego od grada, koji se nalazio nad njim. Izbija iz zidova, koji su se odrazivali kao čisto zlato od kulâ, pokrivenih pločama od kristala.

Birger Larson smiješio se je tome, što opaža dva sunca, jedno na nebu, a drugo na zemlji, a ovo drugo bio je Jerusalim, grad Gospodov.

Na čas osjećao se Birger kao iscijeljen radošću, koja mu je donosila zdravlje. No malo kasnije povrati se vrućica u novoj snazi, pa je ostao u nesvjestici cijelo doba, dok su se vozili prema koloniji, koja se nalazila na drugoj strani grada.

Birger nije ništa znao, kako su ih u koloniji primili. Nije se mogao sjetiti ni velike kuće, ni silnih mramornih stuba, kao ni krasnoga doksata, koji se je sterao oko cijele kuće. Nije mogao vidjeti lijepo i umno lice Mrs. Gordonove, kad je izašla na stepenice, da pozdravi došljake dobrodošlicom, a ni Miss Hoggsove sa sovuljaginim očima, ni ostale nove

braće, ni sestara. Nije znao, ni da su ga unijeli u jednu veliku i vedru sobu, koja je imala postati novim zavičajem za njega i njegovu porodicu, i gdje su se požurili, da mu prirede postelju.

Sutradan bio je još neprestano bolestan, ali je već po cijele sate dolazio k svijesti. I sada mu je najveća bol bila, što će morati umrijeti, a da nije ljepote Jerusalima iz blizine pogledao.

»Došao sam dovde«, govorio je, »a sad valja da umrem ne vidjevši palače jerusalimske i pozlaćene ulice, po kojima svetci prolaze u bijelim svilenim odijelima i s palmama u ruci«.

Dva dana jadikovao je ovako. Groznica je postajala sve jača, ali je njega i u fantaziranju mučila ista bojazan, da ne će ugledati zlatne zidove i sjajne kule, koje čuvaju grad samoga Gospoda.

Njegov očaj i strah bili su tako veliki, da mu se je Ljung Björn s Halfvorom smilovao, pa obojica odlučiše, da će ga udovoljiti. Mislili su, da će mu biti bolje, ako njegovim željama učine po volji. Prirediše dakle nosiljku, pa ga jedne večeri, kad je zrak bio već nešto zahladio, ponesoše u Jerusalim.

Udariše ravnim putem prema gradu, a Birger je bio sasvim pri svijesti, pa je mirno promatrao kamenitu kaldrmu i gole brežuljke. Kad su se već tako daleko odmakli, da su mogli vidjeti Damaštansku kapiju i gradske zidove, spustiše nosači nosiljku na zemlju, da se bolesnik može nasladiti željenim pogledom.

Birger nije rekao ni riječi; zasjenio je oči rukama i naprezao se, da što bolje uzmogne vidjeti.

Ali nije ništa drugo vidio do li sivo-smedjega zida, koji je bio podignut od kamena i slijepljen kao i svi drugi zidovi. Velike dveri s niskim ulazom i izrezuckanim vrškom pričiniše mu se upravo neprijatnima.

Dok je ovako umoran i oslabljen ležao, uobražavao je sebi, da ga prijatelji ne nose u prâvi Jerusalim. One večeri, prije nekoliko dana, vidio je sasvim drugi grad, koji mu se pričinio sjajan poput kakvoga sunca.

»Čudim se, da moji stari prijatelji i zemljaci mogu sa mnom ovako postupati«, mislio je bolesnik. »Ah, zašto ne će da mi pokažu prâvi Jerusalim?«

Seljaci ga ponesu niz strmi obronak, koji je vodio prema kapiji. Birgeru se pričini, kao da ga nose u podzemlje.

Kad su ga pronosili ispod svodovlja, pridigao se je, da vidi, jesu li ga donijeli u zlatni grad.

No sve se više čudio, da se sa svih strana ukazuju ružna i siva zdanja, pa su ga sve više smućivali onakaženi prosjaci, koji su sjedili pred pragovima kućâ, i silni izgladnjeli i zamazani psi, koji su sve po pet-šest ležali na velikim smetištima i spavali.

Još nikada nije osjetio tako odurnoga smrada, ni tako zadušljive zapare, kakova je ovdje dopirala do njega, pa se je pitao: da li uopće ima takovih vjetrova, koji bi bili dosta jaki, da ovaj teški zrak uzbibaju.

Kad je Birger bacio pogled na kamenje kaldrme, opazi, da je prekriveno naslagom osušena blata. Nemalo se začudi nad tolikim smećem, otpadcima voća i kupusa, koji su ležali razasuti na ulici.

»Upravo ne razumijem, zašto mi Halfvor silom pokazuje ovo bijedno i prosjačko mjesto«, promumlja Birger.

Seljaci su ga brzo nosili dalje gradom; sami su već nekoliko puta ovuda prolazili, pa su bolesniku mogli protumačiti, kako se zove koje mjesto, kojim su prolazili.

»Ovo je kuća jednoga bogatoga čovjeka«, reče Halfvor, pokazujući na zgradu, koja se Birgeru pričinila, da se može svaki čas urušiti.

Zaokrenuše u jednu ulicu, koja je izgledala tako mračna, kao da do nje još nikada nije doprla ni jedna sunčeva zraka. Birger uzme promatrati lukove,

koji su popreko ulicama spajali jedne kuće s drugima. »To je uistinu potrebno«, pomisli, »jer da se ovi kućerci ne podupiru, svi bi se srušili«.

»Ovo je križni put Isukrstov«, reče Halfvor Birgeru. »Ovuda je prolazio Isus noseći križ«.

Birger je ležao blijed i bez riječi. Krv mu nije više prolazila žilama kao dosad; činilo se, da je prestala teći, pa se Birger smrzavao, kao da je u ledu.

Kudgod je prolazio, nigdje nije ništa vidjao do oštećenih sivih zidina, kao i ovdje-ondje po koja niska vrata. Rijetko se gdje ukazivao po koji prozor, a gdje ih je i bilo, okna su im redovno bila porazbijana, a u prazne rupe zatiskane krpe.

Halfvor i opet zaustavi nosiljku. »Ovdje je stajala Pilatova palača«, reče, »a ovuda su izvezli Isusa i govorili o njemu: ‚Gledajte, kakav je ovo čovjek!'

Birger namigne okom na Halfvora, dozivajući ga k sebi i kazujući mu svečano:

»Valja da mi na nešto odgovoriš, jer si mi u rodu«, reče. »Misliš li, da je ovo uistinu prâvi Jerusalim?«

»Dakako«, odgovori Halfvor, »dakako da je pravi Jerusalim«.

»Vidiš, ja sam teško bolestan, a do sutra mogu i umrijeti, pa ćeš shvatiti, da me ne smiješ varati«, reče Birger.

»Nikome ne pada ni na pamet, da te vara«, odgovori Halfvor.

Birger se je pouzdano nadao, da će Halfvora navesti na to, da mu kaže istinu. Suze mu udariše na oči, kad je pomislio, da bi Halfvor i drugi poznanici mogli s njim tako rdjavo postupati.

Odjedanput dodje mu na pamet dobra misao.

»Oni to zato tako govore, da se kasnije što više obradujem, kad visokim dverima budem unesen u grad časti i veličanstva«, mislio je u sebi. »A sada ću pustiti, neka rade što hoće, jer oni bez sumnje dobro misle. Mi smo Hellgumovci prisegli, da ćemo postupati medju sobom kao braća«.

Seljaci nosili su Birgera dalje tmurnim ulicama. Neke su od ulicâ bile natkrivene ogromnim jadrima, koje su sve bez izuzetka bile proderane i s velikim luknjama. Pod tim krpama jedva se moglo izdržati od smrada i pomrčine.

Domala zastanu nosioci ispred pridvorja jedne velike i sive zgrade. Otvoreni ovaj prostor bio je ispunjen prosjacima i jadnim odrpancima, koji su prodavali čisla, hodočasničke štapove, svetačke slike i ostale sitnarije.

»Evo te donesosmo do crkve, koja je podignuta nad sv. Grobom i Golgotom«, reče Halfvor.

Sumornim pogledom obuhvati Birger Larson ovu zgradu. Imala je doduše velika vrata i široke prozore, a bila je i dosta velika, no Birger nije još nikada vidio crkve, koja bi bila ovako stisnuta medju ostalim kućama kao ova. Nije mogao ugledati ni tornja, ni kora, ni pridvorja. Ne, ne, nitko mu ne će dokazati, da bi ovo mogao biti Gospodov hram. A nije mu išlo u glavu ni to, da bi ovoliki trgovci i pretrglije mogli biti sakupljeni u dvorištu, kad bi ovo zaista bio Isusov grob. Njemu je bilo i odviše poznato, tko je protjerao iz hrama carinare, i tko je prodavačima golubova isprevrtao kaveze.

»Vidim, vidim«, odgovarao je Birger Halfvoru i kimao glavom. No u sebi je mislio: »Radoznao sam jedino da vidim, što će mi opet sada pokazati«.

»Ne znam, da li ćeš danas moći još više podnijeti«, reče Halfvor.

»O, moći ću, moći«, odgovori bolesnik, »samo ako vi budete mogli«.

Ljudi opet pridigoše nosiljku i podjoše dalje. Spustiše se u južni dio grada.

Ulice su izgledale upravo onako, kao i ostale, samo što su ovdje bile prepune ljudstva. Halfvor zastane s nosiljkom na jednom raspuću, upozoravajući Birgera na beduine tamne masti, koji su nosili diljku na ramenu, a bodež za pojasom. Pokaza mu

napolak gole vodonoše, koji su vukli vodu u mijehovima od svinjske kože, pa ga upozori i na ruske svećenike, koji su kosu pričvršćivali na šiji kao što to rade žene, pa na muslimanske bule, koje izgledaju kao sablasti u bijelim ogrtačima i sa crnim koprenama na licu.

Birger se je sve više uvjeravao, da su se njegovi prijatelji dali na zbijanje osobite lakrdije s njim. Svi ovi ljudi nisu bili ni najmanje nalik na mirne nosioce palmî, koji bi se imali vrsti po ulicama pravoga Jerusalima.

No kad je Birger ušao u metež ljudstva, spopade ga ponovo groznica. Halfvor i drugi ljudi, koji su vukli njegovu nosiljku, razabraše, da je bolesniku sve gore. Ruke su mu sve nemirnije opipavale pokrivač, koji je bio nad njim razastrt, a debele kapi znoja orosiše mu čelo.

No čim su poveli razgovor o tom, da bi valjali okrenuti kući, reče on, da bi ga bacili u grob, ako ga ne povedu dalje, da vidi grad Gospodov.

Na taj način natjera ih do brda Siona, pa kad je bolesnik ugledao Sionske dveri, poviče, da bi rado bio pronesen kroz njih. Ispravi se u dubokoj nadi, da će iza tih zidova ugledati lijepi grad Gospodov, za kojim mu srce toliko čezne.

No iza dverî nije vidio ništa drugo do li ispržena i neplodna polja, koja su bila pokrivena kamenjem, opekama i gomilama smeća.

Tik do dveri čučalo je nekoliko bijednih ljudi. Stadoše puzati bliže, da nešto isprosjače, te pružiše prema bolesniku ruke, na kojima su bili neki prsti pootpadali. Glasom, koji je naličio na pasje cvilenje, stadoše moljakati od njega milostinju, a lica su im bila izjedena: jedan nije imao nosa, a drugome je falilo pola obraza.

Birger cikne od zaprepaštenja. U velikoj slabosti poče bojažljivo plakati i jadikovati, što ga nose u pakao.

»Ovo su gubavci«, objasni mu Halfvor. »Valjda će ti biti poznato, da ih u ovom kraju ima od pamtivijeka«.

Seljaci se požuriše da ga uznesu više na brijeg, kako bi ga oslobodili jadnoga pogleda na ove nesretnike.

Tu spustiše nosiljku, a Halfvor pristupi bolesniku i pridigne mu glavu s jastuka. »Pokušaj se pridići, Birgeru, jer odavde možeš ugledati čak Mrtvo more i brdo Moab«.

Još jedanput uzvije Birger umorne svoje oči. Baci pogled na pustu i divlju okolicu, koja se širila na sjevernoj strani od Jerusalima. Daleko, daleko sjala se površina neke vode, a s druge strane dizao se brijeg, koji se odražavao modrinom, prelivenom svjetlucavim zlatom.

Bilo je to tako lijepo, tako svijetlo, prozirno i sjajno, da je čovjeku bilo teško vjerovati, da bi to, što mu se ukazivalo pred očima, bilo od ovoga svijeta.

Začaran sašao je Birger sa nosiljke, da pohiti prema toj dalekoj prikazi. Teturajući, zakorakne nekoliko puta, a onda se stropošta u nesvjestici.

Seljaci su pomislili u prvi mah, da je predao dušu Bogu, no život mu se je ponovo vratio, pa je još potpuna dva dana živio. Sve do samrtnoga časa buncao je i fantazirao o pravom Jerusalimu. Tužio se, da mu se grad sve više odmiče, čim pokuša da ga dosegne, pa da mu se zato ne će moći ni on, ni itko drugi približiti.

Jerusalim, sveti grad Gospodov.

Zaista je tako, da nisu svi ljudi dovoljno jaki, da bi u Jerusalimu mogli dugo izdržati. Pače podliježu i oni, koji su kadri podnijeti klimu i kojih se ne primaju zarazne bolesti. Sveti grad dovodi ih do

ludila, šta više, ubija ih. Tkogod je proveo samo nekoliko nedjelja u Jerusalimu, slušao je o ovom ili onom, koji je naprečac umirao: »Ubio ga Jerusalim«.

Tko to prvi put sluša, dakako, ne može odmah pravo razumjeti. »Kako bi to moglo biti?« pitaju se svi. »Kako može grad ubiti čovjeka? Ti ljudi valjda ni sami ne vjeruju u ono, što kazuju«.

I dok čovjek vrluda Jerusalimom, pa promatra čas ovo, a čas ono, ne može da se otrese misli: »Uistinu želio bih znati, što ljudi misle, kad govore: ‚Jerusalim ubija?' Rad bih znao, gdje je taj Jerusalim, koji može da čovjeka ubije?«

Mogla bi gdjekoga popasti želja, da prodje cijeli Jerusalim uzduž i popreko. Onda prolazi najprije vratima od Jaffe, odavde se okrene prama zapadu, prodje ispred ogromnog Davidova tornja na četiri ugla, a onda dolazi uskom stazom, koja se vijuga tik do gradskoga zida, u blizinu Sionskih dveri.

Sasvim uza zid nalazi se jedna turska vojarna, iz koje ozvanjaju ratni zvuci i zveka oružja. Onda dolaziš do velikog jermenskog manastira, koji ti se prikazuje kao neko utvrdjenje s debelim zidinama i zabrtvenim vratima. Malo dalje dopireš do ogromnog sivog zdanja, koje nosi ime Davidova groba, a kad to ugledaš, onda ti odjedared dolazi sjećanje, da stupaš sv. Brdom, brijegom kraljevâ.

A onda ti se narivava misao, da je cijeli brijeg jedan veliki svod, pod kojim sjedi kralj David na vatrenom prijestolju i pokriven zlatnim ogrtačem, pa da još i danas drži žezlo nad Jerusalimom i Palestinom. Čovjek pomišlja na to, da su ruševine, koje pokrivaju tlo, ostatci urušenih kraljevskih dvorova, a brežuljak da je upravo brijeg grijeha, na kojemu je griješio Solomun; da je dolina, u koju gledaš, duboka nizina Hinom, koja je nekada do vrha bila ispunjena trupovima ljudi, što su bili posmicani, kad su Rimljani razorili Jerusalim.

Čovjeka zaokupljaju čudne misli, dok ovuda prolazi. Pričinja ti se, kao da razabiraš ratnu buku, da se velika vojska sprema na juriš, a kraljevi da na svojim bojnim dvokolicama jure prema gradu.

»To je Jerusalim nasilja, moći i rata«, pomišljaš, pa se upravo snebivaš od silnog prolijevanja krvi i strahotâ, koje ti se raskrivaju pred uspomenom.

Čovjek se na čas zapitkuje: »Da li ne bi možda to mogao biti onaj Jerusalim, koji ubija?« Ali odmah sažimlješ ramenima i kazuješ: »To ne može da bude, jer je već odavno prošlo vrijeme, kad se ovuda orio zveket oružja, a crvena krv točila potocima«.

I stupaš dalje.

No čim zakreneš za ugao zida i dopreš do istočnog dijela gradskog, raširi ti se pred očima sasvim drugi pogled. Došao si do svetoga dijela. Ovdje pomišljaš jedino na stare vrhovne svećenike i poslužnike hrama. Pokraj zida nalazi se mjesto, na kojemu Židovi jadikuju i na kojemu rabini u dugim kaftanima od crvene i plave kadife oplakuju božji strašni sud. Tu se diže brdo Morija s prekrasnim hramištem. Iza zida ugnula se zemlja u nizinu Jozafat sa svim onim grobovima, a s druge strane ukazuje ti se Getsemani i Maslinovo brdo, s kojega se je Isus uzvio na nebo. Tu razabiraš u zidu onaj stup, na koji bi imao stati Isukrst na dan strašnoga suda i uzeti u ruke jedan kraj tanke niti, dok bi Muhamed na Maslinovoj gori imao držati drugi kraj. A pokojnici bi imali preko ove niti prelaziti Jozafat, pa bi pravednici imali doseći drugu stranu doline, dok bi nepravednici popadali u vatru Gehene.

Dok čovjek ovuda stupa, ne ostavlja ga misao: »Ovo je grad smrti i posljednjega suda; ovdje se otvara i nebo i zemlja. Ali ni ovo nije onaj Jerusalim, koji ubija. Trublje zadnjega suda predaleko su odavde, a vatra Gehene već se utrnula«.

Sve dalje stupaš uz gradski zid i napokon dopireš do istočne strane grada. Prolaziš suhim, pustim i jednoličnim krajem. Tu se diže goli humak, koji bi imao biti stara Golgota; ovdje se nalazi i spilja, u kojoj je Jeremija pjevao svoje tužaljke. Tu se nalazi pokraj zida i močvara Betezda, a ovuda vodi i Via Dolorosa ispod tmurnih svodova. Ovo je Jerusalim nevolje, boli, patnje i pomirenja.

Zaustavljaš se na čas i zamišljeno promatraš strašnu pustoš. »Ali ni ovo ne može biti onaj Jerusalim, koji ubija ljude«, pomišljaš i polaziš dalje.

No čim se okreneš prema zapadu i sjeverozapadu, otvara ti se nova scenerija. Ovdje se podigao novi dio grada, koji je nastao izvan zidina gradskih i sjajne misionarske palače i hoteli. Ovdje se nalazi prostrana ruska četvrt, crkva, bolnica i ogromna svratišta, koja mogu u isti mah primiti do 20.000 hodočasnika. Ovdje konzuli i svećenici izgradjuju krasne vile, ovuda vrludaju hodočasnici po trgovinama, kupujući svete sitnarije. Ovdje opažaš i nasade, široke ulice, ovuda jure fijakeri, i dižu se banke i putnički bureau-i.

Na drugoj strani šire se velike židovske i njemačke gospodarske kolonije, kao i veliki manastiri i različiti zavodi milosrdnosti. Ovuda prolaze kaludjeri i opatice, bolesničke nadglednice i djakonice, popovi i misionari. Ovdje stanuju naučenjaci, koji istražuju prošlost Jerusalima, a isto tako i stare engleske gospodje, koje misle, da ne bi mogle nigdje živjeti nego ovdje.

Ovdje se nalaze prekrasne misionarske škole, koje poučavaju djecu besplatno, daju im slobodan stan, hranu i odjeću, iz prostoga razloga, da lakše mogu zadobiti njihove duše. Ovdje su ispodizane i misionarske bolnice, kamo se upravo umoljavaju bolesnici, da dodju i dadu se liječiti, samo da ih mogu obratiti. Ovdje se udešavaju molepstvija i službe božje, kojima se otimaju duše...

Ovo je mjesto, na kojemu katolici o protestantima, metodisti o kvekerima, luterani o reformircima, a Rusi o Jermenima — govore najgore stvari. Ovuda se provlači pakost, bori se pravovjernik s krivovjernikom, ovdje se milosrdje n e č i n i, nego — za veću čast božju — mrzi čovjek na čovjeka.

Ovdje najzad nalaziš ono, što tražiš. Ovo je Jerusalim, koji se naganja za dušama, Jerusalim opakih jezika, laži, opadanja i klevete. Ovdje se progone ljudi bez prestanka, a kolje bez oružja. To je onaj Jerusalim, koji ubija ljudstvo u čovjeku.

Od onoga časa, kad su švedski seljaci prispjeli u sveti grad, promijeniše se svi članovi gordonističke kolonije već prema tome, kako su se ljudi prema njima ponašali.

U prvi kraj bile su to same sitnice. Na priliku nije bilo ništa drugo, nego da ih je engleski metodistički propovjednik propustio pozdravljati, ili su pobožne Sionske sestre, koje su stanovale u samostanu pokraj svoda »Ecce Homo«, prelazile na drugu stranu, kad su se susretale s njima, kao da su se bojale, da će se nečim zaraziti, kad im se približe.

Nijednome kolonistu nije padalo ni na pamet, da bi se radi toga ljutili, pa nisu mnogo ni pitali, zašto ono nekoliko Amerikanaca, koji su posjetili koloniju i cijelu večer sa svojim zemljacima proveli u prijateljskom razgovoru, nisu održali svoju riječ, pa i sutradan došli, nego su se pače i Mrs. Gordon i Miss Young pričinjale, da ih i ne prepoznaju, kad su se s njima susretale na ulici.

Ozbiljnija je stvar bila, kad bi žene ove kolonije pošle u velike trgovine, pa su se grčki trgovci uslobadjali dovikivati im riječi, kojih ove žene doduše nisu razumijevale, ali su bile izricane takovim tonom, da su morale crvenjeti.

Kolonisti su pokušavali vjerovati, da je sve ovo samo puki slučaj. »Jamačno je netko u kršćanskom

dijelu grada o nama rasprostr'o kakovu klevetu«, govorili su, »no toga će svega s vremenom nestati«.

Stariji Gordonisti takodjer su se sjećali, da su se već češće zli glasovi pronosili o njima. Pogovaralo se je, da svoju djecu ne daju ništa učiti, pa da žive na trošak jedne stare udovice, koju izrabljuju; da puštaju svoje bolesnike bez njege umirati, jer ne će da se Bogu zamjere, pa da provode dokolan život, uobražavajući sebi, da će neko novo kršćanstvo osnovati.

»Bit će da se i opet ovakovi zli glasovi pojavili«, govorili su u sebi. No kleveta će se sama od sebe stišati, kao što se je i onda stišala, kad u sebi nije krila ni truna istine, kojom se je hranila«.

Kasnije se dogodilo, da je ona betlehemska žena, koja im je svaki dan donosila plodinâ i zelenja, odjedared izostala. Potražili su je, da je nagovore, neka opet dolazi, no ona se odlučno opirala, da Gordonistima ikada više prodaje pasulj i kelj.

To je bio jasan znak. Kolonisti su najposlije razumjeli, da je nešto počelo kolati gradom, što im je oštro zadiralo u poštenje, i što ih se je sviju ticalo i bilo rašireno u svim slojevima.

Nisu dugo trebali čekati, da im se ova sumnja zaista i utvrdi. Nekoliko sestara stajalo je jednoga dana u crkvi sv. Groba, kad udje cijela gomila ruskih hodočasnika. Dobroćudni Rusi nasmiješili su im se, kimnuli glavom prema njima i govorili im, da su oni seljaci upravo kao i oni. Ali u tom trenutku prodje jedan ruski kaludjer i reče ruskim seljacima nekoliko riječi. U isti mah prekrstiše se Rusi i podigoše pesnice prema Švedjanima. Činili su se, kao da bi ih najradije pobacali iz crkve.

Sasvim uz Jerusalim ima jedna kolonija njemačkih seljaka, koji su sektari. Ovi su se Nijemci već prije mnogo godina doselili u Jerusalim. Upravo kao u domovini, prepatili su i u Jerusalimu mnoge progone, pa su ljudi pokušavali, da ih sasvim istrijebe

i utamane. No pored svega toga sve im je polazilo od ruke, pa su u Kajfi i Jaffi imali krasna naselja, osim onih, što su ih sami u Jerusalimu obradjivali.

Jedan Nijemac dodje jednoga dana do Mrs. Gordon i reče joj sasvim otvoreno, da je čuo zle glasove, koji se pronose o njezinim ljudima.

»Oni vas misionari opadaju«, reče, pokazujući prema zapadnom dijelu grada. »Uistinu, da nisam iskusio, da ovdje sasvim nedužne ljude znaju opadati, ne bih vam dalje prodavao ni meso ni brašno. No misionari nisu mogli podnijeti, da vi u posljednje doba dobivate tolike pristaše, pa mi je sada sve jasno«.

Mrs. Gordon zapita, što im se osim toga još upisuje u grijeh.

»Vele, da u kolóniji provodite rdjav život. Ne dopuštate, da vam se ljudi žene, kako je Bog zapovjedio, pa se zato počelo pogovarati, da ovdje ne teče sve u redu«.

Kolonisti mu u prvi mah nisu htjeli vjerovati. No doskora se uvjeriše, da je govorio istinu, pa da su svi Jerusalimci o njima rdjave stvari pronosili. Nitko se od kršćana nije htio s njima više ni razgovarati. U gostionama upozoravali su strance, da se s njima ne druže. Misionari medjutim, koji su prolazili Jerusalimom, osmjelivali su se ipak katkad da dodju u koloniju. No kad su se vraćali odande, mahali su glavama vrlo značajno. Nisu doduše ništa strašno opažali, ali su ipak vjerovali, da se ondje moraju izvoditi kojekakove stvari, iako ništa nije izlazilo na svijetlo.

Amerikanci pak, počevši od konzula do najneznatnije pjestovateljice bolesničke, opadali su na sva usta ove Gordoniste. »Velika je šteta za sve nas, koji se nazivljemo Amerikancima«, govorili su, »da se ovi ljudi ne protjeraju iz Jerusalima«.

Razboriti ljudi, kao što su bili ovi kolonisti, govorili su sami sebi, da se u ovoj stvari ne da ništa pomoći, nego da se mora trpjeti, dok se svijet ne izbrblja, pa će s vremenom njihovi protivnici i sami doći do uvjerenja, kako su im veliku nepravdu nanosili.

»Valjda ne ćemo ići od kuće do kuće i uvjeravati ljude o svojoj nedužnosti?« vikali su i tješili se time, da su u svojoj koloniji složni i sretni. »Siromasi i bolesnici nisu na sreću počeli zazirati od nas«, govorili su. »Moramo dopustiti, da bura prodje iznad nas, jer je to iskušenje, koje nam je Bog poslao«.

U prvom početku podnosili su Švedjani teške klevete s najvećim mirom. »Ako su ljudi ovdje tako podivljali«, govorili su, »pa mogu vjerovati, da smo mi jadni seljaci odabrali baš ovaj grad, u kojemu je umro naš Spasitelj, da ovdje provodimo rdjav život, onda njihov sud ne vrijedi mnogo, pa nam može biti sasvim svejedno, što o nama govore«.

No kad ljudi nisu prestajali pokazivati im svoj prezir, tješili su se mišlju, da ih je Gospod pronašao vrijednima, da pretrpe progon i sramotu u istom gradu, u kojemu je Isukrst bio poružen i propet.

No kad je nadošao mjesec listopad, prispije jedno pismo načelnikovoj Gunhildi. Dolazilo je od njena oca, koji je javljao, da joj je mati umrla. Pismo nipošto nije bilo oštro, kakvome se je Gertruda nadala. Otac je nije ništa prekoravao, nego ju je samo izvještavao o bolesti i o pogrebu. Moglo se naslutiti, da je stari načelnik mislio: »Pisat ću joj s opreznošću i s obzirom, jer će se svakako osjećati dosta nesretnom«.

Čitavo je pismo slâgano s istom prijaznošću, dok nije došlo do potpisa. Tu je oca odjedared prevladao prigušeni gnjev; žustro i duboko zamočio je pero u crnilo i velikim, krupnim pismenima po strani umetnuo riječi:

»Majka ti je doduše preturila bol za tvojim odlaskom, ali je umrla od žalosti, kad je u misionarskim novinama pročitala, da vaša kolonija u Jerusalimu provodi rdjav život. Ovo ne bi nitko mogao vjerovati ni o tebi, kao ni o drugima, s kojima si otputovala«.

Gunhilda turi pismo u džep, te ga je nosila cijeli dan sa sobom, ne govoreći o njemu ni s kim ni riječi.

Nije ni trenutka posumnjala o tom, da je otac pisao istinu, kad je govorio o razlozima materine smrti. Roditelji su joj uvijek bili osobito pošteni, pa su vrlo mnogo držali do dobroga glasa; i nitko nije trpio u cijeloj koloniji, koliko ona, da su bili izvrgnuti tolikom opadanju. Ništa joj nije ublažavalo boli uvjerenje, da se je osjećala nekrivom, jer se je ipak držala osramoćenom, pa joj je bilo na srcu tako, da bi se najradije sakrila pred cijelim svijetom. Cijelo se je vrijeme grizla, a ugrizi rdjavih jezika pekli su je kao užarene rane. I ti jezici oteli su eto njenoj materi život!

Gertruda je s Gunhildom stanovala u istoj sobi i bile su najbolje prijateljice. No Gunhilda je pače i pred Gertrudom zamučala, što joj je pisao otac. Držala je, da bi bila velika nepravda, kad bi i Gertrudu rinula u nesreću. Ova je bila presretna, da se nalazi u Jerusalimu, gdje ju je sve podsjećalo na njenoga Spasitelja.

No Gunhilda je svaki čas vadila pismo i promatrala ga. Nije se usudjivala čitati. Kad je samo bacila pogled na njega, stiskalo joj se srce, pa je osjećala strašnu bol. »Da samo mogu umrijeti!« mislila je: »Nikada više ne ću moći da budem vesela; ah, kad bih mogla umrijeti!«

Sjedila je i promatrala pismo. Činilo joj se, da onaj list skriva u sebi otrov, koji bi je mogao ubiti, pa joj je bila jedina nadá, da će ju taj otrov brzo rastrojiti i domala nadoći smrt.

Sutradan povratila se Gunhilda kući kroz Damaštanska vrata. Bila je u gradu, pa se sada vraćala u koloniju.

Bio je neobično topal dan, kako se u onim krajevima često dogadja u mjesecu listopadu, prije nego što udare velike jesenske kiše. Kad je Gunhilda izašla iz mračnoga grada, u kojemu kuće i svodovi zaštićuju ljude od sunca, pričinilo joj se, kao da joj vreli traci sunca zapljuskuju u obraze, pa ju je podišla želja, da se povrati u hladnu sjenu grada. Činilo joj se, da bi joj suncem obasjani put mogao postati opasan. Bilo joj je, kao da mora proći ispred streljane, na kojoj vojnici gadjaju u nišan.

Ali poradi ono malo sunčanih traka Gunhilda ipak nije htjela, da okrene natrag. Slušala je doduše, da sunce može biti opasno, ali u to pravo nije vjerovala. Zato je uradila ono, što se obično čini, kad čovjeka iznenadi pljusak. Podigla je ramena u vis, privila rubac, koji je nosila oko vrata, čvršće o šiju i počela hitro juriti napred.

Dok je tako stupala, pričini joj se, kao da sunce s neba napinje sjajan luk i odapinje jednu strijelu za drugom, koje su sve bile upravljane na nju. Da, izgledalo je, kao da sunce nema nikakvog drugog posla, nego da nišani na nju. Oštra vatra padala je po njoj, i to nesamo s neba, nego svud oko nje praskalo je od žege i peklo ju u oči. Pače i sa sjajnih kamečaka iz zida odapinjale su se zaoštrene strijele i ravno pogadjale nju, a zelena okna obližnjega manastira svjetlucala su s tolikom silom, da nije mogla u njih gledati. Ključ od ocala slao je iz jedne ključanice prama njoj mali ali drski tračak, a isto tako i glatki listovi jednog ricinusova grma, koji se činio, da je preživio ljeto samo poradi toga, da ostane na ovom mjestu i njoj prkosi.

Kudgod je bacila pogled, na nebo i na zemlju, odasvud je sjalo i žarilo. Pa ipak joj je osjećaj kazivao, da ju ne muči toliko sparina, koliko grozno bijeli sunčani traci, koji su ulazili kroz oči i palili joj mozak.

Gunhilda osjeti u srcu tako strašnu srdžbu i mržnju na sunce, kakvu može osjećati sitna zvjerka prema lovcu, koji joj teži za životom. Podidje ju čudna želja, da zastane i smjelo pogleda u oči svome progonitelju. Neko vrijeme je odolijevala, ali odjedared se okrene i pogleda prama nebu. I zaista, sunce je izgledalo kao velik plavo-bijeli plamen. I dok je gledala u nj, pomrači se nebo sasvim, a sunce se zgvrči u maleni žižak, koji je sjao sitnim i opasnim sjajem, pa se Gunhildi pričinilo, kao da se taj žižak pomakao sa svoga mjesta na nebu, te poletio zviždukajući, da nju pogodi ravno u zatiljak i da je ubije.

Gunhilda krikne od straha. Podigne ruku, da zaštiti zatiljak, poletivši u isti mah napred.

Dok je neko vrijeme trčala puteljkom, s kojega se dizala bijela vapnena prašina poput oblaka, koji je gušio, ugleda veliku hrpu od kamenja, što je ostalo iza jedne urušene kuće. Ona pohiti onamo i na svu sreću nadje ondje ulaz u neki podrum.

Hladna, ugodna pomrčina zapahne ju. Bilo je tako mračno, da nije vidjela ni dva koraka pred sobom.

Ledjima se okrene prama ulazu, te stane odmarati oči u tmici. Ovdje se nije ništa sjalo, ni svjetlucalo. Sada joj postane jasno, kako mora biti pri duši jadnoj i nesretnoj lisici, koja može uteći u svoje duplje, kad je stanu lovci progoniti. Sada su pred njenim zakloništem stajali kao prevareni lovci: i žega, i toplina, i svjetlost, i sunčani traci. Cijela četa stajala je sa svijetlim kopljima napolju i čekala, ali je ona bila zaštićena od njih i umirena.

Malo pomalo priučile su se Gunhildine oči na pomrčinu; ona pronadje jedan kamen i sjedne na njega čekajući. Jamačno se ne bi usudila cijele sate izlaziti iz ove udubine. Nikako prije, dok sunce ne bi sašlo daleko na zapad i dok mu se nebeska snaga ne bi izgubila.

No Gunhilda nije sjedila dugo u ovoj tmici, kad zasjaše tisuće sunaca i drhtavih žeravica pred njenim očima, a u njenom se mozgu sve počelo okretati. Spopala ju je teška vrtoglavica, pa joj se pričini, kao da se zidovi podruma neprestano vrte. Tako joj se smuti, da se je morala nasloniti o zid samo da se ne sruši.

»Ah, Bože sveti, sunce me i ovdje progoni!« zastenje Gunhilda.

»Mora da sam nešto strašno zgriješila, kad me sunce više ne može podnositi«, nastavi.

U tom trenutku pade joj na pamet pismo, materina smrt, velika njena bol i želja, da može umrijeti. Na sve ovo nije ni pomišljala, kad se našla u istinitoj životnoj opasnosti, nego joj se samo vrzla po mozgu misao, kako će se spasiti.

Brzo izvadi pismo iz džepa, razvije ga i korakne prama izlazu, da ga uzmogne čitati. Opazi, da su riječi upravo onako poredane, kako ih je zadržala u pameti, i duboko uzdahne.

U isti mah iskrsne joj u duši misao, koja joj se pričini blaga i utješljiva.

»Zar ne razumiješ«, poče govoriti samoj sebi, »da je božja volja, kako bi se riješila života?«

Ovo joj se pričini vrlo lijepim i kao velika milost božja. Nije mogla o svemu ovome sebi položiti pravoga računa, jer nije bila pri potpunoj svijesti. Vrtoglavica ju ponovo spopadne, sav se podrum stane okretati, a na jednom njezinom oku stane plesati užareni svjetuljak.

No ona je tvrdo vjerovala, da joj Bog dopušta ostaviti život, da podje k majci u nebo i tako pobjegne svim svojim bolima.

Ona ustane, ovije zatiljak rukama, onda ih opet spusti, pa onda sasvim mirno izadje na sunce, kao da stupa sred sredine kakove crkve.

Malo se je ohladila, pa kad je izašla na svjetlost, nije u prvi mah opažala ni lovaca, ni kopalja, ni svijetlih strelica.

No kad je nekoliko puta zakoraknula, surva se nad nju opet sve, kao da je iz busije na nju vrebalo. Sve se je oko nje sjalo i žarilo, a sunce opet navali na nju zviždajući kao oštra žeravica i ubode ju u zatiljak.

Korakne još nekoliko puta, a onda se sruši kao munjom ošinuta.

Ljudi iz kolonije nadjoše ju nekoliko sati kasnije. Jednom je rukom bila stisnula srce, a drugu ispružila, držeći u njoj očevo pismo, kao da je htjela kazati, što joj je donijelo smrt.

Na krilima praskozorja.

Istoga dana, kojega je sunčanica ubila Gunhildu, bila je i Gertruda izašla, da podje širokim ulicama zapadnoga predgradja. Htjela je kupiti igala i vrpcu, koje je trebala za svoje šivanje, ali se nije raspoznavala u onom dijelu grada, pa je dugo tražila, dok nije našla, što joj je trebalo. Osim toga, nije joj se baš mnogo ni žurilo, šta više, godilo joj je malo vrludati pod vedrim nebom. Gertruda nije dosad mnogo Jerusalima vidjela. Od kuće je ponijela tako malo odijela, da je dosad ponajviše sjedila kod kuće i šila, da se bar kako-tako može odjenuti.

Kao uvijek, kad je izlazila na ulicu, igrao se sretan smiješak oko njenih usana. Osjećala je doduše strašnu žegu i oštre sunčane zrake, ali ona nije toliko patila od toga kao drugi. Uz svaki korak, što bi ga učinila, pomišljala je na to, da je možda i Isukrst stupao istom stazom, kojom je ona u taj mah išla. Bila je uvjerena, da su se njegovi pogledi zadržavali na onim humcima, koji su joj se ukazivali iza ugla dugačke ulice. A kad je o tom mislila, onda joj se činio Gospod tako blizu, da nije mogla ništa drugo osjećati osim opojne radosti.

Gertruda se u Palestini ponajvećma osjećala tako sretnom, što je bila Isusu mnogo bliže nego prije. Ovdje nije nikada ni pomišljala, da je prošlo već dvije tisuće godina, otkako je ovim krajem stupao Isus sa svojim učenicima, nego je živjela u iluziji, da je on ovdje tek prije kratkoga vremena boravio. Ona je vidjela tragove njegovih stopala u zemlji i slušala odjek njegova glasa po ulicama jerusalimskim.

U trenutku, kad se je spuštala niz strmi obronak, koji je vodio prama kapiji od Jaffe, penjalo se nekoliko stotina ruskih hodočasnika uz strminu. Vrludali su već nekoliko sati, da obidju sva sveta mjesta izvan Jerusalima, a sada su stupali tako umorni i istrošeni u toplom suncu, da se je činilo, kao da ne će smoći dovoljno snage, da se uzveru na vrhunac strmine.

Gertruda zastane i počne ih promatrati. Bili su sami seljaci, pa se je njoj pričinila čudna sličnost s njenim zemljacima na domu, kad su prolazili pokraj nje u pletenim haljetcima.

»Ovo je jamačno cijelo selo, koje se skupa zaputilo u Palestinu«, mislila je. »Ovaj ovdje s naočarima na nosu, jamačno je seoski učitelj, a onaj tamo s debelim štapom bez sumnje ima veliko imanje, te upravlja cijelim selom. Ovaj ovdje, što tako uspravno koraca, bit će stari vojak, a onaj s uskim ramenima i dugim rukama, zacijelo je krojač«.

U dobrom raspoloženju stajala je Gertruda, pa je po svom starom običaju izmišljavala kojekakove pripovijesti o pojedinim hodočasnicima.

»Ona žena sa svilenom maramom na glavi, svakako je bogata«, mislila je, »ali se je tek pod stare godine mogla otrgnuti od kuće, jer je najprije morala poženiti sinove i poudavati kćeri, a isto tako i unučad othraniti. A ona žena, što stupa pored nje, noseći maleni zavežljaj, jamačno je vrlo siromašna. Jedna od onih, koja je cijeloga svoga života morala otkidati od usta, da skupi novac za put u Jerusalim!«

Bilo je dovoljno vidjeti ove hodočasnike, pa ih odmah zavoljeti. Premda su izgledali vrlo zaprašeni i ugrijani, lica su im ipak bila vedra i vesela, pa nijedan nije izgledao nezadovoljan.

»Kako mora da su pobožni i strpljivi«, mislila je Gertruda, »i koliko mora da ljube Isusa, kad su ovako sretni, što stupaju njegovim tlom, pa se čini, kao da su pozaboravljali sve nevolje«.

Na svršetku povorke stupali su neki, koji su bili sasvim izmoreni, pa su se jedva micali. Bilo je dirljivo promatrati, kako su ih prijatelji i rodjaci primali za ruke i pomagali im, da se uspnu na brijeg. No oni, koji su izgledali najjadnije, morali su se sami penjati; bili su tako klonuli, da nitko nije u sebi osjećao snage da im pomogne.

Posljednja je išla neka djevojčica od 17 godina. Ona je bila gotovo jedina mlada, dok su drugi bili ponajvećma starci ili bar u srednjoj dobi. Kad je Gertruda ugledala djevojčicu, zaključi u sebi, da je jamačno pala u veliku nevolju, pa joj je poradi toga postao život u domovini nesnosan. Možda je i ova nevoljnica negdje u šumi ugledala Isusa, koji ju je svjetovao, da podje u Palestinu.

Mlada hodočasnica izgledala je vrlo bolesna i ožalošćena. Bila je nježno gradjena, a teška oprava, — u prvom redu glomazne čizme, koje je nosila kao i ostale žene, — činile su se, kao da ju osobito terete. Još nekoliko puta zakorakne, a onda stane, da odahne. No pošto je nepomično stajala usred ceste, došla je u opasnost, da će ju srušiti kakova deva ili kola pregaziti.

Gertruda osjeti u sebi neodoljivu želju, da bijednici pomogne. Nije se dugo predomišljala, nego pristupi k njoj, obujmi je rukom i pokaže, kako bi se trebala na nju nasloniti, da joj bude lakše. Mutnim pogledom pogleda ju djevojka. Napolak nesvijesno primi njenu pomoć, te se dade od Gertrude nekoliko koračaja povesti.

U taj se trenutak obrati jedna od starijih žena. Pogleda oštro Gertrudu i dovikne djevojci nekoliko brzih riječi. Ova kao da se prestrašila, ispravila se, odrinula Gertrudu i pokušala dalje sama stupati, ali je domala opet morala zastati.

Gertruda nije mogla razumjeti, zašto djevojka nije htjela primiti njene pomoći. Mislila je, da je to poradi toga, što su Rusi previše skromni, a da bi od jedne neznanke htjeli primiti pomoć. Zbog toga pohiti opet prema bolesnici, te ju po drugi put obujmi oko pâsa. No sada se rastegne lice djevojčino u najvećoj bojazni i odbojnosti. Nesamo da se otrgnula od Gertrude, nego ju htjela i rukom udariti, te počela bježati od nje.

Sada Gertrudi pukne medju očima, da se nje djevojka boji, pa je razumjela, da je to dolazilo jedino od strašne klevete, koja se je raširila o Gordonistima. Gertruda se rastuži i razljuti; jedino, što je mogla za bijednicu učiniti, bilo je, da ju ostavi na miru i da je više ne nagoni u strah. No dok ju je slijedila očima, opazi, kako djevojka u strahu i smetenosti trči ravno pred jedna kola, koja su se u brzom trku spuštala niz brijeg, pa je Gertruda s grozom razabrala, da se ništa drugo ne može očekivati, nego da će kola pregaziti i usmrtiti djevojku.

Gertruda je htjela zaklopiti oči, da ne mora gledati strašnu nesreću, no bila je sasvim izgubila moć nad sobom, pa nije mogla ni vjedje spustiti. Zastala je dakle široko otvorenih očiju i gledala, kako konji hrle prema nesretnici, da je sruše. Ali već za jedan tren zaustave se divne životinje, udare u stranu i zariju kopita u zemlju, da zadrže svu težinu kolâ; onda zaokrenu i nastave svoj put, a da ni kopito, ni jedan točak nije zahvatio djevojke, koja je ležala na tlu.

Gertruda je mislila, da je s tim sva opasnost minula. Mlada Ruskinja doduše još je uvijek ležala na tlu, ne mičući se, ali je to zacijelo bilo poradi straha i poradi nesvjestice, koja ju je snašla.

Sa svih strana pohitaše sada ljudi, da podignu nesretnicu. Gertruda je prva do nje dotrčala. Ona se saže, da je prihvati. Ali tu razabra, da je djevojci ispod glave tekla krv i da je lice, koje je bilo prama nebu obrnuto, neobično ukočeno. »Ona je mrtva«, pomisli Gertruda, »a ja sam je u smrt natjerala«.

U tom trenutku spopade Gertrudu nasrtljivo jedan muškarac i baci je na stranu. Doviknuo joj je nekoliko riječi, od kojih je razumjela samo toliko, da jedna pala ženska nije dostojna dotaći se mlade i pobožne hodočasnice. A za čas su se ove riječi svuda oko nje ponavljale. Stadoše s prijetnjom dizati ruku proti njoj, gurati je i tiskati, dok nije ispala iz gustoga meteža, koji se je zbio oko unesrećene djevojke.

Na trenutak podišla je Gertrudu tolika srdžba, da je počela stiskati pesti. Htjela se je braniti, želeći se opet proturati do ruskoga djevojčeta, jer je htjela po što po to saznati, da li je zaista preminula.

»Nisam ja nedostojna, da joj se približim, nego vi, svi vi skupa!« poviče glasno u švedskom jeziku. »Vaša besramna kleveta natjerala ju je u smrt!«

Nitko je nije razumio, pa se je Gertrudina srdžba brzo uklonila ispred neiskazanog straha. Bože sveti, da je tko promatrao, kako je došlo do djevojčine smrti, pa da to rekne hodočasnicima! Onda bi svi ovi ljudi bez milosrdja navalili na nju i usmrtili je!

Brzo pobjegne s ovoga mjesta; bježala je iz iz petnih žila, premda je nitko nije progonio. I ona se nije zaustavljala, dok nije dosegla pustu i golu okolicu, koja se širi na sjevernoj strani Jerusalima.

Ovdje je zastala, otrla čelo i pritisnula rukama glavu.

»O Bože, Bože!« zastenje. »Zar sam je zaista ja ubila? Zar sam zaista ja nekoga natjerala u smrt?«

Čas kasnije okrene se prema gradu, kojemu se visoke i mrke zidine dizale nad njom. »Ne, ne, nisam je ubila ja nego ti«, poviče. »Nisam ja, nego ti, zlosretni grade!«

S grozom se otkrene, da podje prama koloniji, kojoj je razabirala krovove u nekoj odaljenosti. No svaki je čas zastajkivala, dok se je trsila, da sredi u glavi svoje misli, koje su na nju navaljivale.

Kad je Gertruda bila prispjela u Palestinu, mislila je: »Ovdje se nalazim u zemlji mojega Gospodara i Kralja; stojim pod njegovom osobitom zaštitom, pa mi se ne može ništa rdjavo dogoditi«. I zaista se uživjela u misao, da joj je Isukrst naložio poći u svetu zemlju, jer je vidio, koliko je nevolje progutala, pa da sada više ne mora u životu ništa podnijeti, nego jedino uživati mir i zadovoljstvo.

No sada je osjetila, što čovjek od prilike mora proći, kad dodje u utvrdjeni grad, pa odjedared opazi, da se svi tornjevi i zidovi ruše. Opažala je, da je goloruka i bez pomoći; nije bilo nikakove zaštite izmedju nje i zala, koja su nasrnula na nju. Šta više, ovdje ju je nesreća mogla još jače pogoditi nego drugdje.

Srčano odrine od sebe misao, da bi ona mogla biti razlogom smrti one mlade Ruskinje; nije se radi toga htjela prekoravati. Ali je osjećala neku mrklu bojazan, da bi joj ovaj dogadjaj mogao mnogo štete donijeti.

»Sada će mi uvijek stajati pred očima prizor, kako konji jure prama djevojci«, jadala se je. »Nikada više ne će za mene svanuti vedar dan!«

U njenom se srcu podiglo jedno pitanje, koje je ona doduše nastojala smjesta zatomiti, ali je ono neprestano iskrsavalo. Počela se pitati: zašto ju je zapravo Isus poslao u ovu zemlju? Znala je dobro, da čini velik grijeh pitajući se ovako, ali nije mogla da se ne pita. Neprestano se je u njoj odzivalo: »Što je Isus namjeravao, kad me je slao u ovu zemlju?«

»Ah, Bože sveti!« govorila je u svom velikom očajanju, »mislila sam, da me voliš, pa da želiš sve najbolje udesiti za mene! O, Bože, bila sam tako sretna, dok sam mislila, da me štitiš!«

Kad se Gertruda povratila u koloniju, bila je primljena nekom čudnom tišinom i svečanošću. Dječak, koji joj je otvorio vrata, bio je neobično ozbiljan, a kad je ušla u dvorište, udari joj u oči, kako su tiho svi prelazili preko pločnika i kako nitko ne govori na glas. »Ovamo se je uselila smrt«, pomisli prije nego što joj je itko rekao riječi.

Domala sazna, da je Gunhilda nadjena mrtva na cesti. Već su je bili donijeli i kući, te položili na skoljke u praonici. Gertrudi je bilo poznato, da se u istočnjačkim krajevima ljudi moraju brzo pokapati, ali ju je prenerazilo, kad je razabrala, da se priprave već uvelike provode. Halfvor i Ljung Björn svršavali su lijes, a nekoliko staricâ spremalo se da pokojnicu preobuku. Mrs. Gordon pošla je do pročelnika jednog misionarskog zavoda, da u njega izmoli dopuštenje, da se Gunhilda pokopa na amerikanskom groblju. Bo i Gabrijel stajali su u dvorištu s lopatama i ašovima u ruci i čekali povratak Mrs. Gordone, da podju i iskopaju grob.

Gertruda sidje dolje u praonicu. Dugo je mirno promatrala pokojnicu, a onda odjedared udari u plač. Ona je svoju drugaricu uvijek osobito voljela, ovu, što je sada mrtva ležala; no dok je tako stajala i promatrala Gunhildu, došla je do tvrdog uvjerenja, da ni ona sama kao ni itko u koloniji nije prema Gunhildi za života iskazivao ljubavi, koju je djevojka zasluživala. Svi su doduše duboko osjećali, da je bila poštena, dobra i istinoljubiva, ali je i sebi kao i drugima otegoćivala život time, što je znala planuti radi kojekakovih malenkosti, pa je zbog toga odbijala ljude od sebe. Kolikogod puta je Gertruda o tom razmišljala, bilo joj je vrlo žao Gunhilde, pa su joj suze navirale same od sebe.

Ali najedanput prestane plakati i uze promatrati Gunhildu s nemirom i strahom. Opazila je, da joj prijateljica leži s izražajem u licu, što ga je imala za života, kadgod je o nečemu promišljala, što je

bilo teško i zakučeno. Bilo je osobito čudno, kako pokojnica leži i misli s dubokim naborom u povijama, s nešto ispruženim usnicama.

Lakim korakom odmakne se Gertruda od pokojnice. Kad je razabrala upitnu crtu na Gunhildinu licu, ponovo joj iskrsoše pred očima njene vlastite boli. Izgledalo je, kao da se i Gunhilda pita, zašto ju je zapravo Isus poslao u ovu zemlju. Zašto sam dolazila, ako je trebalo da ovdje samo umrem? činilo se, kao da se pita.

Kad se je Gertruda opet našla na dvorištu, pohrli Bo prama njoj. Zamoli je, da podje s njim i s Gabrijelom Hökom Mattsovim progovori nekoliko riječi.

Sasvim smetena promatrala je Gertruda Gabrijela; ona je bila u svojim mislima tako daleko, da nije mogla ni obuhvatiti ono, što joj je on kazivao.

»Gabrijel je Gunhildu našao na cesti«, reče Bo objašnjavajući se.

Ali ga Gertruda nije slušala; stajala je pred njim i dalje kopala u mislima, zašto je Gunhilda primila onaj izražaj u licu.

»Za Gabrijela je bilo vrlo strašno, kad ju je iznenada ugledao mrtvu, dok je, ne sluteći nikakova zla, stupao cestom«, govoraše Bo. A kad ga Gertruda još uvijek nije shvaćala, doda mladić duboko uzrujanim glasom: »Da se tko nalazi u našoj koloniji, koga bih ja tako ljubio, pa da ga iznenada nadjem mrtva na ulici, ne znam, kako bi mi bilo«.

Kao da se trgla iz dubokoga sna, ogleda se Gertruda oko sebe. Dakako, dakako, ona je i od prije znala, da Gabrijel ljubi Gunhildu. Oni bi se i vjenčali, da nije došlo do ovoga jerusalimskog puta. No onda su se nagodili, da će oboje poći u Jerusalim, makar nikada ne postali svoji. A sada je eto Gabrijel našao Gunhildu mrtvu na ulici.

Gertruda pristupi Gabrijelu, koji je stisnutih usnica i ukočena pogleda nepomično stajao kraj vratâ i ašov zarinuo u zemlju izmedju kamenja. Kad je

Gertruda zastala pred njim, makne on usnicama, ali nije dao nikakova glasa od sebe.

»Zacijelo bi mu odlanulo, kad bi se mogao isplakati«, šane Bo prama Gertrudi.

Bez ijedne riječi pruži Gertruda ruku Gabrijelu, kako se to na pokopima pruža medju najbližim rodovima. Gabrijelova ruka ležala je u njezinoj sumrtva i hladna.

»Bo mi kazuje, da si ti našao Gunhildu«, reče Gertruda.

No Gabrijel je još uvijek nepomično stajao.

»Bio je to vrlo težak trenutak za tebe«, nastavi Gertruda, dok se je Gabrijel ukipio kao kamen. Dotle je već bilo Gertrudi pošlo za rukom da se prenese duhom u mladićevu bol, pa je razumjela, kako je to za njega morao biti težak čas.

»No ja bih rekla, da je Gunhildi moralo biti osobito milo, da si je baš ti našao«, nastavi djevojka.

U tom trenutku se Gabrijel trgne i pogleda Gertrudu razrogačenim očima.

»Zar misliš, da joj je moglo biti milo?«

»Dabome«, odgovori Gertruda, »pa shvaćam, da je to bio težak čas za tebe, ali mislim, da je ona željela, da je ti nadješ«.

»Nisam ju ni na trenutak ostavljao«, reče Gabrijel tiho, »dok nisu došli ljudi, koji su mi pomogli, pa sam ju nosio sasvim nježno i dobro«.

»To vjerujem«, odgovori Gertruda.

Gabrijelove usnice počeše podrhtavati i odjedanput mu udariše suze od očiju. Bo i Gertruda stajali su pokraj njega i puštali ga da se isplače. Gabrijel prisloni lice uz vratnice i stane jecati.

No iza kratkoga vremena opet se umiri. Pristupi Gertrudi i uhvati je za ruku. »Hvala ti, da si me navela na plač«, reče. Glas mu je zvučao meko i blago; čovjek bi gotovo mislio, da govori njegov otac, stari Hök Matts.

*

»A sada ću ti nešto pokazati, što se nisam usudjivao pokazivati nikom živom«, nastavi mladić. »Kad sam našao Gunhildu, držala je u ruci pismo od njenoga oca, pa sam ga uzeo misleći da sam najbliži, koji ga smijem pročitati. A pošto si me navela na plakanje, dat ću ga i tebi na čitanje, jer i ti imaš kod kuće stare roditelje«.

Gertruda primi pismo i pročita ga. A onda pogleda Gabrijela.

»Dakle je od toga umrla?« reče.

Gabrijel kimne glavom odgovarajući: »Da, rekao bih, da je od toga umrla«.

Gertruda gotovo na glas cikne. »Jerusalime, Jerusalime, ti ćeš nam svima pooduzimati živote! Rekla bih, da je Gospod od nas odvratio svoje lice!« jecala je djevojka.

U tom trenutku unišla je Mrs. Gordon na glavna vrata, pa je smjesta poslala Gabrijela i Bo-a na groblje, dok je Gertruda pošla u malu sobu, u kojoj je stanovala s Gunhildom, i provela ondje cijeli dan.

Zahvatila ju je jaka, neodoljiva i dugotrajna bojazan od duhova; činilo joj se, da se toga dana mora dogoditi još nekakva nesreća, pa se je bojala onoga, što je iz zasjede na nju vrebalo. A u isto doba mučile su je neprijatne sumnje.

»Zaista ne znam, zašto nas je Isus ovamo slao«, mislila je. »Ovdje upropašćujemo i sebe i druge«.

Na čas se otrese očaja, ali se domala opet uhvati na činu, kako pobraja sve, koji su zapali u nesreću poradi iseljenja. Ništa se nije činilo tako sigurno i pouzdano, nego da ih je sâm Bog poslao u Jerusalim, pa kako je onda moglo doći do toga, da je tolika bijeda na njih navalila?

Nabavila je pero i crnila, da piše roditeljima, ali nije imala snage. »Što bih im pisala, da mi uzmognu vjerovati?« poviče. »Da, kad bih legla i umrla, onda bi mi možda vjerovali, da smo nedužni«.

Napokon se dan približi kraju i noć se spusti. Gertruda se je osjećala previše nesretna, a da bi mogla usnuti. Uvijek joj je stajalo Gunhildino lice pred očima. Morala se je bez prestanka pitati, o čemu pokojnica sada misli, pa je bila sasvim uvjerena, da je Gunhilda umrla s istim pitanjem na usnicama, koje je sada i nju mučilo.

I prije nego što je granulo jutro, ustala je Gertruda i obukla se, da izadje.

Prošloga dana i ove noći bila se je toliko odmakla od Isusa, da nije znala, kako će opet naći put do njega. A ujutro bila ju je zaokupila topla čežnja, da nadje kakovo mjesto, o kojemu bi bila sasvim uvjerena, da je Isus njime stupao. A jedino mjesto, o kojemu se nikada nije ništa posumnjalo, bilo je Maslinovo brdo. Zato je Gertruda i pomislila, da će se ondje primaknuti Isusu; tamo će osjetiti njegovu ljubav i razumjeti njegove namjere.

No kad je izašla u noćnu tminu, osjetila je dvostruku bojazan. U mislima prolazila je jedan dogadjaj za drugim, što su se prošloga dana nizali.

Ali što se je penjala više na brijeg, osjećala je, da se u njoj sve jače vedri i razgaljuje. Teškoga bremena nestalo je s nje, pa joj se pričini, kao da razbira objašnjenje.

»Da, samo tako ima stvar da se shvati«, mislila je u sebi. »Kad se ovakove nepravednosti i klevete mogu širiti, onda mora da su svanuli posljednji dani svijetu. Ni na koji drugi dan ne bi se dalo objasniti, da od pravde može postati nepravda i da Bog nema moći, kako bi zloću spriječio, da se nedužni ljudi progone i da laž ne bude žigosana«.

Ona zastane kopkajući u sebi. Uistinu, samo je tako moglo biti! Gospod će opet saći na zemlju, pa će ga ona domala ugledati, kako se na nebeskim oblacima spušta dolje.

Ako je zaista tako, onda bi se moglo razumjeti, zašto su svi pozvani u Jerusalim. Milost božja po-

slala je nju i njene prijatelje ovamo, da se sastanu s Isukrstom. Ona sklopi ruke od udivljenja i radosti, kad je pomislila, kako je to beskrajna sreća.

Žustrim koracima jurila je obronkom, dok se nije uzverala na najviši vrhunac, s kojega se je Isus odvezao u nebo.

Ogradjeno mjesto nije mogla doseći, ali je došla sasvim blizu i pogledala na oblake, koji su se sjali u vedrom praskozorju.

»Možda će nam se već danas ukazati«, mislila je. Sklopi ruke i pogleda prama jutarnjemu nebu, koje je bilo prekriveno lakim oblačnim stadom ovaca. »On dolazi«, izusti, »sasvim je pouzdano, da dolazi«.

Upre ukočeni pogled u jutarnje rumenilo, kao da ga prvi put gleda. Pričini joj se, kao da gleda duboko u nutrašnjost neba. Sasvim na istoku razabra duboki svod s visokim i širokim vratima, a njoj se pričini, kao da vidi, kako se krila otvaraju, da Isus sa svojim angjelima može izaći.

Iza nekoga vremena otvore se uistinu istočna vrata, a sunce se uzvije na nebo. Bez daha stajala je Gertruda nepomično, dok je sunce bacalo svoje zrake preko humaka i bregova tamo na zapadnoj strani Jerusalima, gdje su se redjali brežuljci poput valova na moru. Sasvim mirno čekala je, dok se sunce uspne tako visoko, da mu se zraci zasvijetle na križu kupole sv. Groba.

U tom času pade Gertrudi na pamet, kako je slušala, da će se Isus spustiti u rânu zoru na krilima praskozorja, pa je uvidjela, da ga ovoga dana više ne će moći dočekati. No to ju nije ništa uznemirivalo, ni smućivalo. »Pa će onda doći sutra«, reče s najvećim uvjerenjem.

Sadje s brijega i povrati se u koloniju blažena lica, ali nikome nije objavljivala veliko i veselo uvjerenje, koje ju je ispunjavalo. Cijeli dan sjedila je kao obično za svojim poslom i govorila o ravnodušnim stvarima.

No sutradan prije sunca stajala je već na Maslinovoj gori.

I tako je odlazila svakoga dana, jer je htjela od svih ljudi biti prva, koja je željela vidjeti Krista, kako diže glavu iz veličanstva jutarnjega.

Njeno odlaženje domala je razbudilo čudjenje u koloniji, pa su Gertrudu zamolili, da ostane kod kuće. Kolonisti su joj objasnili, da bi svima njima moglo škoditi, kad bi je ljudi svakoga jutra opažali na Maslinovoj Gori, klečeći na koljenima i čekajući povratak Isusov. Kad bi ustrajala u svom odlaženju, mogli bi Gordonisti izaći još na glas, da su sašli s uma.

Gertruda pokuša pokoriti se, pa ostade kod kuće. Ali u prvom osvitu probudi se, a pred nju izadje jasna slika, da će se baš toga jutra ukazati Isukrst. I ništa nije moglo da je zadrži kod kuće, nego ustane i pohita napolje, da primi svoga Spasitelja i kralja.

Ovo očekivanje postade za nju drugom naravi. Nije joj se mogla oduprijeti ni osloboditi. U svemu drugom bila je sasvim kao i prije; i mozak joj je bio sasvim u redu, pa se je samo toliko promijenila, da je bila veselija i prijaznija nego ikada prije.

Domala su se ljudi tako priučili na njene jutarnje šetnje, da je mogla odlaziti i dolaziti, a da se više nitko nije za to ni brinuo. No kad je u zoru odlazila, vidjala je uvijek pokraj vrata jednu tamnu sjenu, kako čeka na nju. I dok se je penjala na brdo, slušala je za sobom stupanje postolâ, željezom potkovanih. Nikada nije govorila s tom sjenom, ali ju je podilazilo osjećanje sigurnosti, kadgod je čula za sobom teške korake.

Katkada, kad je silazila s brda, iznenada se je sukobljivala s Bo-om, koji se je bio naslanjao na jedan zid i čekao ju kao vjerno pseto. Onda je znao Bo zacrvenjeti i otkretati glavu na drugu stranu, a Gertruda je polazila dalje ne pokazujući ničim, da ga je vidjela.

Baram-paša.

Kolonisti su bili sretni, da su mogli primiti u najam novu i krasnu kuću pred Damaštanskim vratima. Bila je tako velika, da su gotovo svi u njoj našli mjesta, a samo nekoliko porodicâ moralo je biti drugdje porazmještano. Stan je ovaj bio osobito prijatan sa svojim visokim stupovima i otvorenim doksatima, koji su za ljetne žege davali ugodna zatočišta. I kolonisti nisu se mogli oprostiti misli, da im je Bog iskazao vanrednu milost ispraznivši im baš ovu kuću. Često su kazivali, da ni sami ne bi znali, kako bi koloniju održali na okupu i u unapredjivanju, da nisu našli vlastitu kuću, da ne moraju stanovati raštrkani po gradu.

No kuća je pripadala Baram-paši, koji je u to doba bio guverner jerusalimski. Od prilike prije tri godine sazidao ju je za svoju ženu, koju je ljubio nada sve. Znao je, da joj ne može učiniti veće radosti, nego gradnjom ove kuće, u kojoj je mogla stanovati sa svojim velikim gospodarstvom, sa svojim sinovima i njihovim ženama, sa svojim kćerkama i njihovim muževima, s djecom i slugama.

No pošto je kuća bila dogradjena, a Barampaša se uselio sa svim svojima, zatekla ga je velika nesreća. Prve sedmice u ovoj kući umre mu jedna kći, druge još jedna, a treće i ljubljena žena. Barampašu zaokupi velika bol, brže se iseli iz zgrade, zaključa je i zapečati zaklinjući se, da joj nikada više ne će preći preko praga.

Od toga vremena stajala je zgrada prazna, dok s proljeća nisu kolonisti došli k Baram-paši i zamolili ga, da njima kuću iznajmi. Svi su se nemalo presenetili, kad je on pristao na ponudu, jer su svi mislili, da paša ne će nikome dopustiti da se useli pod njegov krov.

No kad su se pod jesen stale širiti strašne klevete o Gordonistima, počeše se neki amerikanski misionari dogovarati, kako bi svoje zemljake prisilili da ostave Jerusalim. I odlučiše poći do Baram-paše, da se s njim porazgovore o njegovim stanarima. Saopćiše mu sve opačine, što su ih čuli o njima i zapitaše ga, kako može dopustiti, da ovako prezira dostojni ljudi smiju stanovati u kući, koju je on sazidao za svoju ženu.

Bilo je osam sati ujutro jednog lijepog novembarskog dana.

Tamna noć, koja se svojom tmurnošću spustila nad Jerusalim, bila se već razišla, i grad je malo pomalo primao danji izgled. Na Damaštanskim vratima bili su već zauzeli prosjaci svoja poznata mjesta, a ulični psi, koji su se cijelu noć klatarili, zavukoše se u svoja duplja i na smetišta, na kojima su provodili dan. Sasvim uz vrata bila je jedna karavana udarila svoje konačište. A sada se vodiči podigoše; stadoše vezati tovare na deve, koje su klečale i počele tuliti, kad su osjetile teret na svojim ledjima. Cestom su dolazili seljaci iz okolice, koji su se žurili u grad s velikim košarama zelenja. Pastiri stadoše silaziti s obronaka i svečano stupati ispod svodovlja, a za njima u krdima navališe ovce, koje su se imale zaklati i koze, koje su se imale pomusti.

Upravo u trenutku, kad se je pod vratima zbila najgušća navala ljudstva, dojaše neki stari čovjek na lijepom bijelom magarcu. Bio je vrlo krasno odjeven; ječerma mu je bila skrojena od mekane isprugane svile, a iznad ječerme spuštao se do nogu kaftan, krznom opšiven od plavoga brokata. Pojas i turban bio mu je iskićen bogatim pletivom od sjajne, zlatom isprepletene svile. Lice mu je zacijelo nekada bilo lijepo, te je ispunjavalo ljude poštovanjem, a sada je bilo starošću razrovano, oči su mu suzile, usta bila upala, a velika bijela brada bila je na okrajcima požutjela.

Svi ljudi, koji su se bili zbili pod vratima, čudili su se i govorili medju sobom: »Zašto Baram-paša jaše kroz Damaštanska vrata izlazeći na široku cestu, koju već tri godine nije htio ni vidjeti?«

Drugi su opet pitali: »Valjda paša hoće da pogleda zgradu, za koju se je zakleo, da joj nikada više ne će prekoračiti praga?«

I dok je Baram-paša prolazio vratima kroz gomilu, govorio je svome slugi Mahmudu, koji ga je pratio:

»Čuješ, Mahmude, svi ljudi, koje ovdje sukobljujemo, čude se i pitaju: Što ima ovo da znači? Zar Baram-paša posjećuje zgradu, koju već tri godine nije vidio?«

A sluga mu je odgovarao, da je i on čuo, kako se ljudi ovome čude.

I Baram-paša reče ljutito: »Zar misle, da sam tako star, te se sa mnom može raditi, što hoće? Zar misle, da ću ja dopustiti, da stranci provode rdjav život u kući, koju sam sazidao za svoju ženu, koja je bila dobra i uzorna supruga?«

Sluga pašin nastojao je da ublaži srdžbu svojega gospodara govoreći mu: »Gospodaru, ti zaboravljaš, da ovo nije prvi put što slušamo, kako se kršćani medju sobom opadaju i klevecu?«

No Baram-paša ljutito podigne ruke i poviče: »Svirači i plesačice stanuju u sobama, u kojima su umirali moji mili i dragi! Dan se ne će spustiti na zapad, i svi će ovi zločinci izletjeti iz moje kuće«.

Tek što je stari paša izgovorio ove riječi, naidje na njih četa male školske djece, koja su dolazila dvoje po dvoje u hrlim koracima. I čim ih je ugledao Baram, opazi, da im je obličje sasvim drugačije od ostale djece, koja se obično na ulicama jerusalimskim vidjaju, jer su ova djeca sada bila čisto umivena, imala su čitavo odijelo i jake cipele, a kosa im je bila plava i glatko počešljana.

Baram-paša zaustavi svojega magarca i naloži svome slugi: »Podji i zapitaj ih, čija su!«

»Ne trebam ni pitati«, odgovori mu sluga, »jer ih vidjam svakoga dana. To su djeca Gordonske kolonije, pa idu u školu, što su je ovi ljudi osnovali u kući, u kojoj su stanovali prije nego što su mogli iznajmiti tvoju veliku zgradu«.

Dok se je paša ogledavao za djecom, naidjoše dva muškarca, koja su pripadala istoj koloniji, s dvokolicama, u kojima je sjedilo dvoje najmanje školske djece, koja još nisu mogla sama ići u grad. Paša opazi, da su djeca, sjedeći u kolima, od radosti tapšala rukama, a ona dvojica, koja su ih vukla, smiješila su se djeci i potrčala brže, da ih još jače obraduju.

Tu se sada osmjeli sluga i zapita Baram-pašu: »Ne misliš li ti, gospodaru, da ova djeca moraju imati dobre roditelje?«

Ali je Baram-paša bio star čovjek i nepokolebiv u svojoj srdžbi, kako već umiju biti samo stari ljudi. »Slušao sam, kako o njima govore njihovi najbliži zemljaci«, odgovori, »pa ti velim, da će izletjeti iz moje kuće još prije nego što se spusti noć«.

Pošto je Baram-paša prešao opet jedan komad puta, sukobi se sa skupom ženâ, koje su u evropskom odijelu polazile prema gradu. Stupale su tiho i vrlo pristojno, oprave su im bile jednostavne, a u rukama su nosile pune i teške košare.

Paša se okrene prema slugi i naloži mu: »Idi i zapitaj ih, tko su!«

A sluga odgovori: »Ne trebam ih ni pitati, gospodaru, jer ih vidjam svaki dan. To su žene iz gordonističke kolonije, koje polaze u Jerusalim s jestivom i lijekovima, da pomognu bolesnicima, koji su preslabi, da dodju do njih i od njih zamole pomoći«.

Baram-paša odgovori: »Pa makar oni svoju zloću prekrili i angjeoskim krilima, ipak ću ih protjerati iz svoje kuće«.

Jahao je dalje, dok nije došao do velike zgrade. Kad joj se je približio, dopre mu do ušiju zvuk mnogih glasova, kao i glasni poklici.

On se okrene prema slugi i reče: »Čuješ li svirače i plesačice, kako buče u mojoj kući?«

No kad je zakrenuo oko ugla, opazi različite bolesnike i ranjenike, kako čuče pred ulazom u kuću. Ovi su jedni drugima iskazivali svoje patnje, a neki su i jaukali od boli.

I sluga Mahmud osmjeli se i reče: »Eto ti sviračâ i plesačicâ, koji buče u tvojoj zgradi! Dolaze svakoga jutra ovamo, da zatraže savjeta u gordonističkoga liječnika i da im prevežu rane njihove pjestovateljice«.

Baram-paša odgovori: »Opažam, da su te ovi Gordonisti zaludili, ali sam ja odviše star, da bih se dao prevariti njihovim lažima. Velim ti, kad bi stajalo u mojoj moći, ja bi ih sve redom povješao o balvanima moje zgrade«.

Još je Baram-paša kiptao od bijesa, kad je sjahao s magarca i pošao uza stepenice u zgradu. Kad je ušao u dvorište, izadje preda nj jedna visoka i ponosna gospodja, te ga pozdravi. Kosa joj je bila bijela, premda joj nije moglo biti više od 40 godina. Lice joj je bilo umno i strogo, pa premda je nosila jednostavnu, crnu opravu, izgledala je, kao da je privikla gospodovati nad velikim mnoštvom.

Baram-paša se okrene prema Mahmudu i reče mu:

»Ova žena izgleda tako dobra i razborita, kao Kadiša, supruga prorokova, — što dakle radi u ovoj kući?«

A sluga Mahmud odgovori mu: »To je Mrs. Gordon, koja upravlja kolonijom, otkako joj je proljetos umro muž«.

Duša se starčeva ponovo ogorči, te on reskim glasom rekne Mahmudu: »Reci joj, da sam došao, da nju i njene ljude protjeram iz svoje kuće«.

A sluga mu odgovori: »Zar će pravedni Baram-paša protjerati ove kršćane prije nego što se glavom uvjeri o njihovim opačinama? Zar ne bi bilo bolje,

gospodaru, da rekneš ovoj ženi: ‚Došao sam, da pogledam svoju kuću'. Pa kad se uvjeriš, da se ovdje zaista provodi onaj život, o kojemu su ti misionari govorili, onda joj reci: ‚Valja da ostaviš ovu kuću, jer se ne smiju dogadjati opačine u kući, u kojoj su poumirali moji mili i dragi'.

I Baram-paša odgovori: »Reci joj, da želim pogledati svoju kuću«.

Mahmud ovo reče Mrs. Gordoni, a ona odgovori: »Milo nam je, da možemo pokazati Baram-paši, kako smo se uredili u njegovoj palači«.

Nato Mrs. Gordon dade dozvati mladu Miss Young, koja živi već od djetinjstva u Jerusalimu, pa vrlo dobro govori arapski, neka ona provede Barama kućom.

Baram-paša uhvati se ispod ruke svojega sluge i pregledavanje se počne. Pa kako je Baram htio svu kuću pregledati, odvede ga Miss Young najprije u pivnicu, gdje je bila uredjena praonica. S ponosom pokaza mu veliki kup opranih oprava, prekrasna korita i kace za pranje, kao i marljive i ozbiljne radnice, koje su utijale rublje.

U pobočnoj odaji stajala je krušna peć. Pa Miss Young reče Baram-paši: »Pogledaj, kako su krasnu peć sazidala braća, a pogledaj, kako lijep kruh sami pečemo!«

Iz ove odaje povede ga u stolarsku radionicu, u kojoj je nekoliko starijih ljudi radilo. Miss Young pokaza Baram-paši nekoliko jednostavnih stolova i stolica, koje su se izradjivale u koloniji.

»Čuješ, Mahmude, ovi mi se ljudi čine prevejani«, reče stari paša turskim jezikom, jer je držao, da Miss Young ovoga ne će razumjeti. »Naslućivali su opasnost, pa su se spremili za moj dolazak. Nadao sam se, da ću ih zateći kod kartanja i vina, a nalazim ih evo sve za poslom«.

Baram-paša prodje sada kuhinjom i šivaonom, a onda u neku drugu dvoranu, kojoj su se vrata

otvarala s izvjesnom svečanošću. Ovo je bilo tkalačko odjeljenje, u kojemu se marljivo radilo.

Tu se sada osmjeli Baram-pašin sluga, pa zamoli svoga gospodara, da pogleda čvrsto i jako platno, koje se ovdje priredjivalo. »Pogledaj, gospodaru, ovo nije tanko platno za plesačice i za lake oprave lakoumnih žena«.

No Baram-paša je mučao i stupao dalje.

Kudgod je zalazio, nailazio je na ljude s poštenim i pametnim licem. Svi su sjedili tiho i ozbiljno za svojim poslom, a kad je on ulazio u njihovu sobu, svima su lica kao zasjala od prijaznosti.

»Pripovijedala sam im«, poče Miss Young govoriti Baram-paši, »da ste vi onaj dobri guverner, koji nam je iznajmio ovu prekrasnu kuću, pa me sada mole, da vam u njihovo ime zahvalim, što ste bili prama nama tako dobri«.

No Baram-paša je za cijelo vrijeme imao u licu tvrd i rezak izražaj, pa djevojci nije odgovarao ni riječi. A nju podidje strah, pa pomisli u sebi: »Zašto ne će sa mnom da govori? Nije li možda nešto rdjavo naumio s nama učiniti?«

Povela je pašu u duge i uske blagovaonice, gdje se je upravo raspremao stol i ispiralo posudje iza doručka. Ni ovdje nije ništa drugo mogao opaziti nego najveći red i najljepšu jednostavnost.

A njegov sluga Mahmud osmjeli se još jedanput i progovori: »Kako bi moglo biti, gospodaru, da se ovi ljudi, koji sami peku kruh i priredjuju si odijela, noću obraćaju u svirače i plesačice?«

I Baram-paša nije mu mogao ništa odgovoriti.

Kroz sve prostorije svoje kuće prolazio je s velikom izdržljivošću. Došao je u veliku spavaonicu neženjenih muškaraca, u kojoj su uredno bili namješteni kreveti. Došao je u sobe različitih porodica, u kojima su roditelji s djecom zajedno stanovali. I svagdje je nalazio čiste podove, bijele privjese na posteljama, krasan namještaj od svijetloga drva, prijazne sagove i karirane pokrivače.

Paša se činio, kao da postaje od časa do časa sve srditiji, i reče Mahmudu: »Ovi mi kršćani izgledaju odviše prevejani. Veliki su majstori u prikrivanju svojega grešnoga života. Nadao sam se, da ću ugledati podove posute ljuskama od naranče i pune pepela od duhana. Mislio sam, da ću zateći žene, kako besposlene brbljaju i ćeretaju, pušeći iz nargilâ i bojadišući nokte«.

Napokon se stane penjati uz bijele mramorne stepenice, koje su vodile u zajedničku dvoranu. Ovo je bila pašina odaja za primanje, koja je sada bila na amerikanski način uredjena grupama lijepih stolica i stolova, na kojima su ležale knjige, novine, a na strani glasovir i orgulje, kao i nekoliko krasnih fotografija, koje su bile obješene na svijetlim zidovima.

Ovdje je posjetnike opet primila Mrs. Gordon, a Baram-paša se okrenuo prema Mahmudu i rekao: »Reci joj, da ona i njeni pristaše imaju još prije večeri ostaviti kuću«.

No sluga mu odgovori ovo: »Gospodaru, jedna od ovih žena umije govoriti tvojim jezikom. Izreci joj svoju želju svojim vlastitim ustima!«

Sada Baram-paša podigne oči pogledavši Miss Young, a ona dočeka njegov pogled sa smiješkom na usnama. A Baram-paša otkrene se od nje i reče svome slugi:

»Još nikada nisam vidio lica, kojemu bi Svemogući podijelio veću ljepotu i čistoću. Ne usudjujem se reći, da sam čuo, kako su njeni ljudi podvrgnuti grijehu i lakoumnosti«.

Baram-paša klone u jedan naslonjač, skrije lice rukama, nastojeći da razabere, što je istina od onoga, što je čuo i što je vidio.

U tom trenutku otvore se sasvim tiho vrata i unidje jedan stari, bijedni putnik. Na sebi je imao ishabani sivi ogrtač, a noge su mu bile ovijene krpama. Na glavi je nosio zamazani turban, koji je svojom zelenom bojom prokazivao sljedbenika Muhamedove vjere.

Ne obazirući se na pašu udje čovjek u sobu i sjedne na stolicu, koja je stajala podalje od njih.

»Tko je ovaj čovjek i što traži ovdje?« zapita Baram-paša obraćajući se prema Miss Young.

»Ne poznajemo ga«, odgovori djevojka, jer još nikada nije dolazio. Ne smijete mu zamjeriti, da je ovamo ušao. Naša je kuća otvorena za sve, koji ovdje potraže utočišta«.

»Mahmude«, reče paša svome slugi, »zapitaj ovoga putnika, koji je sljedbenik Muhamedov, što traži kod ovih kršćana?«

Mahmud izvrši nalog, a onda opet pristupi Baram-paši.

»Odgovorio mi je, da ne traži ništa, ali da nije mogao proći pokraj kuće, na kojoj stoji napisano: ,Nemoj da ogriješiš svoje noge, prolazeći mimo kuću Pravednikovu'.

Baram-paša ostade nekoliko časova bez riječi, a onda se ponovo obrati prema slugi i reče:

»Zacijelo nisi dobro čuo, zapitaj ga još jedanput, što traži u ovoj kući?«

Mahmud podje i povrati se ponavljajući riječ po riječ isti odgovor.

»Zahvalimo dakle Bogu, dragi Mahmude«, reče Baram jednostavno; »on nam je poslao ovoga čovjeka, da nam sve objasni. Pustio ga je u ovu sobu, da mi se otvore oči istine. A sada ćemo odjahati kući, dragi Mahmude, i ja ove kršćane ne ću tjerati iz svoje zgrade«.

Čas kasnije odjahao je Baram-paša, no sat kasnije vraćao se je Mahmud u koloniju vodeći uza se lijepog pašinog magarca. Vodio ga je kolonistima s porukom Baram-pašinom, da njegov magarac od sutra vozi djecu u školu.

Cvijeće iz Palestine.

Svršetak je mjeseca veljače. Pala je zimska kiša, a proljeće je na domaku. Pupoljci smokova drveća još nisu nabubrili, iz crne vinove loze još nije počeo udarati sok, a veliki narančovi pupoljci još se nisu rastvorili.

Jedino sitno poljsko cvijeće usudilo se je u ovo râno proljeće isturiti svoje glavice.

Kudgod se okreneš, svagdje razabiraš cvijeće. Crvene anemone prekriše kamenite strmine; u svim pukotinama procvaše žućkasto-rumene ciklame; na livadama rastu poljski karanfil i tratori.

Pa kao što u drugim zemljama idu ljudi i ubiru jagode, tako u Jerusalimu beru cvijeće. Iz svih samostana i misionarskih zavoda polaze ljudi na cvjetnu berbu. Siromašni židovski općinari, putnički turisti i sirski radnici sastaju se u kamenitim dolinama s košarama o ruci. A pod večer svi se berači vraćaju svojim kućama s anemonama i hijacintama, s ljubicama i tulipanima, narcisama i orhidejama.

Na dvorištima brojnih samostana i konačišta jerusalimskih nahode se veliki kameniti sudovi napunjeni vodom, u koje se stavlja cvijeće, a u sobama i podrumima zabavljene su marljive ruke razredjivanjem cvijeća po stolovima i sušenjem za herbarije.

I kad se mali poljski karanfili i hijacinte dovoljno poravne i osuše, sastavljaju se u različite kitice, na kartone se lijepe ili stavljaju u male albume, kojima se na uvezima od maslinova drveta zapisuje napis »Cvijeće iz Jerusalima«.

I domala sve ovo »Cvijeće sa Siona«, »Cvijeće s Hebrona«, s »Maslinova brda« i iz »Jeriona« odlazi u daleki svijet.

Prodaje se u dućanima, odašilje u listovima, raspoklanja i zamjenjuje s milosrdnim djelima. Sitno ovo poljsko cvijeće razašilje se dalje nego in-

dijski biser i brusali-svila. Ovo jedino bogatstvo jadne svete Zemlje!

Jednog lijepog proljetnog jutra bilo se sve užurbalo u gordonističkoj koloniji. Svi su se spremili da podju u cvijeće. Djeca, koja su cijeli taj dan imala praznik, skakala su u neobuzdanom veselju i htjela od svakoga pozaimati košare. Žene su bile od četiri sata na nogama, da spreme jelo, pa su i sada još imale pune ruke posla u kuhinji. Jedni su muškarci trpali u svoje torbake maslac, pune boce mlijeka, hladno meso i kruh. Drugi su uzimali u ruke vrčeve s vodom i košare sa samovarima. Napokon se otvore kućna vrata, djeca prva istrčaše, a za njima uzeše dolaziti veće i manje gomile stanara. Nitko nije ostajao kod kuće, pa se domala sva zgrada ispraznila.

Bo Ingmar Manson bio je toga dana osobito sretan. Udesio je tako, da je išao uz Gertrudu.

Gertruda je bila maramu toliko povukla u čelo, da je mladić mogao vidjeti samo bijele jagodice i podbradak, pa se je sâm sebi smiješio, da se je osjećao tako sretnim, što je mogao samo stupati uz Gertrudu, premda joj nije mogao ni ugledati lica, niti se je usudjivao povesti s njom razgovor.

Ingmarova kći Karin išla je sa svojim sestrama za njima. Zapjevale su jednu jutarnju pjesmu, što ju je Karin još na Ingmarovu dvoru pjevala s pokojnom majkom, kad su u ranu zoru sjedile za kolovratom. Bo je prepoznao staru pjesmu: »O lijepi dane, koji nam dolaziš s neba«.

Tik pred mladićem stupao je stari kaplar Fält. Kao sada, tako su se i uvijek oko njega okupljala djeca, potežući ga za kaput i vješajući se za njegov štap. Bo, koji se Falta sjećao još iz onih vremena, kad su djeca bježala od njega kao od djavola, mislio je u sebi: »Prije ga nisam vidio nikada ovako ozbiljna i ponosna. Uzoholio se, što su se djeca njega

držala, pa mu se je zato valjda brk i tako nakostriješio, a nos mu se savio još više, nego što je obično bivao«.

Usred gomile opazi Bo Hellguma, koji je ženu vodio jednom rukom, a lijepu kćerkicu drugom. »Čudnovato je«, pomisli Bo, »kako je Hellgum potisnut u pozadinu, otkad smo se priključili Amerikancima, ali to ne može ni biti drugačije, kad su Amerikanci tako ugledni ljudi, pa imaju toliku sposobnost da objašnjavaju riječ božju. Rado bih saznao, što Hellgum misli, kad vidi, kako se ljudi na ovom putu nikako ne okupljaju oko njega. No zato se je njegova žena sva rastapala u sreći, da je muža imala samo za sebe. To se vidi po njenom držanju. U svom životu nije još nikada bila ovako sretna«.

Sasvim na čelu povorke stupala je lijepa Miss Young, a pored nje jedan mladi Englez, koji se je bio priključio koloniji još prije nekoliko godina. Bo je znao, upravo kao i svi ostali, da ju Englez ljubi, pa da se priključio koloniji u jedinoj nadi, da će se moći njom oženiti. Bilo je očevidno, da se i on djevojci svidjao, ali Gordonisti nisu htjeli poradi nje odstupiti od svojih strogih pravila, pa su mladi ljudi već nekoliko godina proveli u beznadnom čekanju. Ovoga dana stupali su jedno do drugoga, razgovarali se i gledali. Pa kako su se žurili na čelu povorke, izgledalo je, kao da žele umaknuti, ostaviti za sobom cijelu gomilu i poletjeti u daleki svijet, da uzmognu jedanput živjeti svojim vlastitim životom.

Ali sasvim na svršetku povorke ugleda Bo Gabrijela. U koloniji je njihovoj bio jedan francuski mornar, koji joj je pripadao još od osnutka, a sada je bio već vrlo star i slab. Ovoga je mornara Gabrijel uhvatio ispod ruke i pomogao mu da se uspne na mnoge strmine. »To sve čini Gabrijel u mišljenju na svoga staroga oca«, pomisli Bo.

U početku koracala je povorka u ravnom, istočnom pravcu prema jednoj zapuštenoj i divljoj gori.

Sa strmih kamenitih obronaka bila je zemlja sasvim otplavljena, pa je oko nailazilo samo na goli i žuto-sivi brijeg.

»To je ipak čudnovato«, pomisli Bo. »Još nikada nisam vidio tako plavo nebo, kao što je ovo, što se nadvija nad ovim žutim brijegom. A ovaj brijeg ipak nije tako ružan, premda je gol golcat. Kad pogledam, kako je lijepo zaokružen, moram uvijek pomišljati na velike kupole, koje u ovoj zemlji natkriljuju crkve i kuće«.

Kad su putnici prešli već dobar dio puta, ugledaše prvu dolinu, kojoj je tlo bilo pokriveno crvenim anemonama. Koliko je to bilo veselje! Svi pohrliše uz glasne poklike i smijeh niz obronak i počeše ubirati cvijeće. S velikom strašću pobirahu anemone, dok ne ugledaše drugu dolinu, koja je bila posuta ljubicama, a onda treću, u kojoj je raslo najrasličitije proljetno cvijeće.

U prvi mah su Švedjani brali osobito lakomo; upravo su kidali cvijeće. No onda pristupiše Amerikanci k njima i pokazaše im, kako se to ima raditi. Valja oprezno birati, rekoše, i uzimati samo ono cvijeće, koje se može prešati, a ovaj posao valja izvršavati s osobitom pomnjom.

Bo je stupao pokraj Gertrude i pobirao cvijeće. Jedanput se je ispravio, da poravna ledja. U taj mah opazi u svojoj blizini nekoliko uglednih seljaka, koji zacijelo nisu već mnogo godina ni pogledali cvijeća, kako i oni revno beru. Mladić je jedva mogao suspreći smijeh, pa se okrene prama Gertrudi govoreći:

»Baš promišljam o tom, što je Isus mogao misliti, kad je rekao: Ako se ne povratite i ne postanete djecom, ne ćete moći doći u kraljevstvo nebesko«.

Gertruda pridigne glavu i pogleda Bo-a. Bilo joj je sasvim neobično, da je Bo upravio riječ baš na nju. »To je uistinu neobična riječ Gospodova«, reče ona.

»Da«, prihvati Bo vrlo oprezno i polako, »udarilo mi je u oči, da djeca nisu nikada učtivija, nego kad u igri oponašaju odrasle ljude. Nikada čovjek nije od njih zaštićen toliko, kao kad oru livadu, koju su odabrali baš na glavnoj cesti, pa pucketaju bičem ili granom prave brazdu u prašini. Upravo su sretni, kad se upnu da posiju svoju oranicu prije svoga susjeda i kad se stanu jadati, da još nikad nisu preoravali težu njivu od ove«.

Spuštene glave brala je Gertruda dalje ne odgovarajući ni riječi, jer nije shvaćala, na što je mladić nišanio govoreći ovako.

»Još se sasvim dobro sjećam, kako mi je bilo prijatno u duši«, nastavi Bo s istom ozbiljnošću, »kad sam jednom gradio sebi staju od panjeva, a mjesto kravâ postavio u nju šešarice od omorika. Točno sam svakoga jutra i večera donosio kravama svježe pokošene trave, a gdjekada sam s proljeća izvabio krave i na pašu. Svirao sam u frulu od kruškove palice i dozivao krave po imenu, da se je moglo čuti po cijelom dvorištu. Čak sam govorio i s majkom, koliko mi mlijeka daju krave i koliko bih novaca mogao dobiti za maslac mojega krda. Vrlo sam točno pazio, da mome biku na čelo dobro privežem njegov znak, a prolaznicima sam dovikivao, da se čuvaju, jer je moj bik vrlo nasrtljiv«.

Gertruda nije više ubirala cvijeće onako revno kao u početku. Slušala je pažljivo riječi Bo-ove, pa se počela čuditi, odakle mladiću ovakove misli i slike, kojima je i njena glava bila tako često ispunjena.

»No rekao bih, da je ipak bilo najljepše, kad smo se kao mala djeca skupljali i držali općinsko vijeće kao veliki«, nastavi Bo. »Sjećam se, da sam s braćom i još nekolicinom mališâ sjedao na kup dasaka, što je dugi niz godina stajao usred dvorišta. Govornik je udarao drvenom varjačom po daskama, a mi smo drugi pobožno čučali unaokolo i vijećali, koji bi od nas imao dobiti općinsku potporu, pa koliko bi od

nas ovaj ili onaj imao za to doprinijeti u gotovini. Sjedili smo zatakavši palce u rupe od prsluka i govorili muklim glasovima, kao da imamo šljunak u ustima, pa se medjusobno nismo nazivali drugačije nego: načelnik, crkveni otac i odbornik«.

Bo zastane i otare čelo, kao da je sada došao čas, da kaže ono, što je upravo htio kazati. Gertruda je bila sasvim prestala brati. S glavom, malo zabačenom, sjedila je na zemlji i gledala mladića, kao da očekuje nešto sasvim novo i neobično.

»Pa tako«, nastavi Bo, »mogu sada sasvim dobro shvatiti, da se i starci mogu obratiti u djecu, kao što se djeca umiju obraćati u starce. Kad gledam, kako se ovdje zabavljaju dječjim poslovima starci, koji su bili naučni da u ovo doba u divljim šumama ruše stabalje i voze ga domovima, onda mi se zaista čini, da smo na putu da se povedemo za Isusovom riječju i postanemo ponovo djecom«.

Bo opazi, kako je u Gertrudinim očima nešto zasijevnulo; shvatila je, što je on mislio reći, pa se uistinu obradovala toj misli.

»I meni se čini, da smo postali djecom, otkako smo došli ovamo«, reče ona.

»Istina je«, odvrati Bo, »barem smo u tom postali djeca, što dopuštamo da nas u svemu odgajaju. Naučili smo, kako se drže pravilno u rukama vilice i noževi, i kako se jedu i ona jela, koja prije nikada nismo rado jeli. Bilo je i to malko čudno, da smo u početku uvijek morali imati kakvoga vodiča, kako se ne bismo izgubili, i da su nas morali upozoravati na izvjesne ljude, koji bi nam mogli biti opasni i pokazivati nam pojedina mjesta, na koja nam nije bilo dopušteno stupati«.

»Zaista, mi Švedjani bili smo prava djeca, jer smo se najprije morali naučiti govoriti«, reče Gertruda. »Morali smo pitati, kako se zove stol i stolica, krevet i ormar. A doskora ćemo morati opet sjesti za školske klupe, da naučimo ovaj novi jezik pisati i čitati«.

Oboje se sada upne da nadje što više novih sličnosti.

»Ja sam učio imena biljki i drveća upravo onako, kako me je poučavala mati, dok sam još bio malen«, reče Bo. »Sada već znam razlikovati breskvu od kajsije i smokovo stablo od maslinova. Isto sam tako naučio raspoznavati Turčina po kratkoj ječermi, a Beduina po ispruganom ogrtaču, derviša po fesu, a Židova po uvojcima i ušima«.

»Da«, upadne mu u riječ Gertruda, »to je upravo onako, kako smo u djetinjstvu učili, da razaznajemo seljaka iz jednoga sela od seljaka iz drugoga kraja po različitim haljetcima i šeširima«.

»Najdjetinjastije je ipak to, što smo sasvim prestali brinuti se za same sebe«, reče Bo, »i da nemamo uza se ni jednoga groša, nego sve moramo moljakati od drugih. Kadgod mi koji bozadžija ponudi boze ili prodavač grozd grožđja, moram se uvijek sjetiti, kako mi je kao djetetu bilo, kad sam na sajmu prolazio pokraj licitarske šatre, a nisam u džepu imao ni helera«.

»Ja sam potpuno uvjerena, da smo mi ovdje sasvim izmijenjeni«, reče Gertruda. »Da se povratimo u Švedsku, ne bi nas ljudi prepoznali«.

»Mi si ne možemo to drugačije ni objasniti, nego da smo opet postali djeca, koja prekopavaju krumpirište, koje nije veće od jedne tave, a onda je preoravaju plugom, koji je učinjen od jedne grane, pa kao da više ne bismo ni umjeli orati prâvu njivu, nego se zabavljamo branjem cvijeća«.

Bo zaklopi oči, da uzmogne bolje razmišljati, a Gertruda iznenada razabra, da je on sličan Ingmaru Ingmarovu, kao jaje jajetu. Cijelo mu je lice bilo kao preobraženo od umnosti i mišljenja.

»A vidiš, to sve nije ono prâvo«, nastavi Bo iza kratke stanke. »Najvažnije je to, što smo o ljudima dobili djetinsko shvaćanje i što smo počeli misliti, da nam svi dobro misle, premda su neki od njih vrlo oštri prema nama«.

»No to mora da je uvijek bilo tako, jer je Isus u prvom redu mislio na o s j e ć a j, kad je izrekao one riječi«, uplete se Gertruda.

»Ali je naš osjećaj sasvim izmijenjen«, doda Bo, »o tom ne može više biti nikakove sumnje. Zar ti nije udarilo u oči, da se mi sada, kad nas zadesi kakova velika bol, ne mučimo i ne patimo cijele dane i mjesece, nego ju za nekoliko sati prepatimo?«

Upravo u času, kad je ovo Bo izgovorio, začuje se poziv, kojim ih je družba pozivala na doručak. Bo se poradi toga upravo rasrdi; on bi mogao ovako cijeli dan provesti sa Gertrudom i zabavljati se s njom, a da ne osjeti nikakova glada.

Svakako je ovoga dana osjećao u sebi osobiti mir i zadovoljstvo, da je pomislio:

»Kolonisti imaju zacijelo pravo; ljudi trebaju samo mira i sloge, da uzmognu potpuno biti sretni, kao mi sada. Ja sam sasvim zadovoljan, da je sve onako, kako jest. Ne tražim više Gertrude za ženu, pa ne osjećam više ni one teške ljubavne čežnje, koja mi je prije prouzrokovala tako duboku bol, nego sam sasvim udovoljen, kad je mogu svaki dan samo malo vidjeti, služiti je i zaštićivati«.

On bi vrlo rado rekao Gertrudi, da je sasvim preobražen, pa da se osjeća kao novorodjeno dijete, ali je bio odviše plašljiv, pa nije mogao naći ni pravih riječi.

Za cijeloga povratka mozgao je mladić. Mislio je, da bi trebao saopćiti Gertrudi, koliko se je promijenio, pa da se ona u njegovom društvu može osjećati potpuno sigurna i smatrati ga rodjenim bratom.

Upravo kad je sunce zapalo, našli su se kolonisti opet kod kuće. Bo sjedne pod jedno staro stablo, jer je htio što duže ostati pod vedrim nebom. Pošto su već svi drugi unišli u kuću, pristupi Gertruda k njemu i zapita ga, ne bi li i on unišao u kuću.

»Sjedim ovdje, pa još uvijek mislim na ono, o čemu smo danas govorili. Dovijam se, kako bi bilo, kad bi sad Isus udario ovim putem — što se je zacijelo često dešavalo, dok je bio na zemlji — i kad bi sjeo pod ovo drvo i rekao meni: Ako se ne obratite i ne postanete djecom, ne ćete doći u kraljevstvo nebesko«.

Bo je govorio nekim sanljivim glasom, kao da glasno misli. Gertruda je stala pokraj njega i slušala ga.

»Onda bih mu ja odgovorio i rekao: ‚Meštre, mi se pomažemo medjusobno ne tražeći nikakove nagrade, upravo kako to čine djeca, a kad se i posvadimo, ne nastaje od toga doživotna zavadnja, nego se opet pomirimo prije nego što se sunce spusti za gore. Zar ne vidiš, meštre, da smo mi upravo kao djeca?'

»A šta misliš, da bi ti Isus odgovorio?« zapita Gertruda blagim glasom.

»Ne bi ništa«, prihvati Bo. »Sjedio bi mirno i ponovio: ‚Valja da budete kao djeca, ako želite doći u kraljevstvo nebesko'. A ja bih mu odgovorio od prilike isto, što i prije: ‚Meštre, mi ljubimo sve ljude, upravo kao što to čine djeca. Mi ne razlikujemo Židova od Jermena, Beduina od Turčina, bijelo od crnoga. Mi ljubimo sve učene i neuke ljude, ugledne i neugledne, a dijelimo našu svojinu s kršćanima i Muslimanima. Zar nismo u tome, meštre, kao djeca, pa zar ne možemo uči u tvoje kraljevstvo?'

»A što će na to Isus?« zapita opet Gertruda.

»Ništa«, reče Bo. »On ostaje sjedeći i tiho kazuje: ‚Ako ne postanete djecom, ne ćete doći u kraljevstvo božje'. A ja shvaćam, što on misli, pa mu odgovaram: ‚Meštre, ja sam i u tom postao djetetom, da više ne osjećam onakove ljubavi, kakovu sam osjećao prije, nego je moja ljubovca sada meni, kao drug i kao rodjena sestra, s kojom izlazim u polje i berem cvijeće, pa zar onda nisam dostojan...'

Najedanput Bo zamukne, jer je u trenutku, kad je ovo izgovorio, osjetio, da laže. Pričinilo mu se,

kao da je Isus zaista pred njim stajao i prozreo mu u dno duše. I Bo pomisli, da je Isus morao razabrati, kako se u njegovim grudima ljubav opet ispinje i zahvaća ga kao divlja zvijer, jer ju je zatajio u nazočnosti ljubovce.

I u oštrom uzbudjenju skrije mladić lice rukama i proiznese riječi: »Ne, ne, meštre, ja nisam više dijete, pa ne ću moći da udjem u tvoje kraljevstvo. Možebiti da mogu drugi, ali ja ne mogu ugasiti vatru u svojoj duši i život u svom srcu. Jer ljubim i izgaram, kako djeca ne mogu izgarati. No, ako je tvoja volja, meštre, neka me ova vatra izjeda do konca života, pa da nikada ne potražim udovoljenja mojoj čežnji«.

Bo je još dugo ovako sjedio, sav presvojen svojom ljubavlju. Sjedio je pod drvetom i plakao. Kad je pridigao glavu, Gertrude više nije našao. Ona se je tako tiho odšuljala od njega, da je on nije mogao čuti.

U Geheni.

S druge strane jerusalimskih zidova, na zapadnoj strmini Siona, imao je jedan amerikanski misionarski zavod groblje, a Gordonisti su dobili dopuštenje, da i svoje mrtve ondje pokapaju. Već je velik broj njihovih ljudi ondje počivao, od maloga Jacquesa Garniera, koji je bio piccolo na velikom brodu »L'Universu«, i koji je od svih Gordonista prvi umro, pa do Edvarda Gordona, koji je ove godine, odmah iza povratka iz Amerike, umro od groznice.

Ovo groblje bilo je tako jednostavno i jadno, kako se može samo pomisliti. Sastojalo se od malog četverouglatog komadića zemlje, koji je bio obzidan tako visokim i debelim zidom, da je izgledao kao neka utvrda. Nije se vidjalo ni drveće ni zeleni humci; nisu ništa učinili, nego samo odstranili ka-

menje i ruševine, tako da je tlo bilo očišćeno i uravnano. Na grobovima ležalo je plosnato vapneno kamenje, a pokraj nekih bile su ponamještane klupe i stolice.

U istočnom kutu, odakle bi pucao vrlo lijep izgled na Mrtvo more i na pozlaćeno gorje Moabsko, kad ne bi smetali zidovi, bili su švedski grobovi. Tu su već mnogi njihovi ležali, kao da je Gospod u nebu mislio: dosta su već za njega uradili, budući da su radi njega ostavili svoj zavičaj, pa ne traži od njih ništa više, da ih pusti u svoje kraljevstvo.

Tu je ležao kovač Birger Larson, Ljung Björnov mali Erik, načelnikova Gunhilda i Ingmarova kći Brita, koji su svi poumirali nešto prije, nego što su kolonisti izašli u berbu cvijeća. Tu je ležao i Per Gunnarov i Marta Eskilsova, koji su još u Americi pripadali Hellgumovoj općini. Smrt je požela medju njima bogatu žetvu, pa su kolonisti s neprijatnošću opažali, da su u uskom groblju zauzeli već i odviše prostora.

I Halfvor Halfvorov imao je već na groblju jedno svoje milo i drago: najmladje svoje dijete, djevojčicu, koja je bila dosegla jedva treću godinu. Ovo je dijete on volio preko svake mjere, a bilo mu je ujedno i najsličnije. Halfvoru se činilo, da još nikoga pod nebom nije tako ljubio kao ovu kćerku. Kad je preminula, nije ju mogao ni na čas zaboraviti, pa makar što započeo, misli su mu uvijek bile uza nju.

Da je umrla još u Dalarnu, pa da je pokopana u seoskom groblju, onda bi se još mogao prisiliti, da ne misli baš neprestano na nju, ali ovako je morao, jer mu se činilo, da mu se dijete na ovom neprijatnom groblju osjeća osobito osamljenim i zapuštenim. Noću mu se prividjalo, da plačući i smrzavajući se sjedi na malom humku i jadikuje, kako se boji tmice i svega onoga nepoznatoga, što ga je okruživalo.

Jednoga popodneva sidje Halfvor u Jozafatsku dolinu, da nabere pune ruke crvenih anemona, naj-

ljepših što ih je mogao naći, i da ih odnese na grob djeteta. Dok je vrludao zelenom dolinom, govorio je sâm sebi: »Ah, da mi milo dijete počiva bar ovdje pod zelenom tratinom, a da nije zazidano onim nesretnim zidom!«

On je visoki grobljanski zid uvijek mrzio, pa kolikogod je puta pomišljao na svoje pokojno dijete, uvijek mu se činilo, kao da ga je zatvorio u neku hladnu kuću i ostavio bez nadzora, pa mu se pričinjalo kao da čuje jadikovku: »Zima mi je i bojim se! Ah, kako mi je zima, i kako se bojim!«

Halfvor ostavi dolinu i uspne se uskim puteljkom, koji je vodio sve do zida, dok se nije popeo na brdo Sion. Groblje je ležalo nešto prema zapadu od Sionskih vrata, pod velikom baštom jermenskom.

Halfvorove misli bile su neprekidno kod djeteta. Stupao je dobro poznatim putem, ne dižući očiju sa zemlje. No ujedared podidje ga osjećaj, kao da se je nešto promijenilo. Podigne oči i opazi, kako u nekoj odaljenosti nekoliko muževa ruše jedan zid. On zastane i počne promatrati. Kakav je to mogao biti zid, koji je ondje stajao? Da li je bila kakva zgrada ili prosti zid? Tamo je negdje moralo ležati njihovo groblje ili je možda udario krivim putem?

Trebalo je nekoliko časova, dok se je snašao, a onda je odmah shvatio i što se je dogodilo. Upravo je bio visoki grobljanski zid, što su ga radnici rušili.

Halfvor se počne domišljati, da oni to ruše ogradu, kako bi proširili mjesto ili ga ogradili željeznim šipkama, pa je došao do uvjerenja, da će na ovaj način biti na groblju manje vlažno i hladno, kad zid odstrane. No pored svega toga spopadne ga tako jak nemir, da je počeo trčati. »Samo da nisu oštetili groba!« mislio je. »Dijete leži odmah do zida; samo da mu nisu ništa učinili!«

Jedva je dihao, dok se je verao preko ruševina, da uzmogne doći do groblja. Napokon je prispio tako daleko, da je mogao okom obuhvatiti cijeli prostor.

No u tom trenutku osjeti, da mu u srcu nešto nije sasvim u redu. Zastajalo je na nekoliko hipova, a onda opet počelo kucati. Bilo je kao sa satom, u kojemu se nešto pokvarilo.

Morao je sjesti na jedan kamen, no sada mu je srce stalo udarati, kao da će pući. Tek vrlo polako umirilo se i otkucavalo kao obično, premda je to išlo sada s teškom mukom i naporom. »Ah, ipak me ne će stajati života! Preturit ću i ovo«.

Skupi svu svoju srčanost, pa pogleda još jedanput na groblje. Svi su grobovi bili pootvarani, a lijesovi iščeznuli. Na zemlji ležale su lubanje i kosti. Jamačno su poispadale iz trulih lijesova. Nadgrobno kamenje ležalo je na jednom kupu u kutu groblja.

»Ah, Bože sveti, što su to učinili s pokojnicima!« poviče Halfvor.

Pristupi k radnicima i zapita ih švedskim jezikom: »Što ste učinili s malom Gretom?« On nije bio sasvim pri svijesti, pa nije znao, što zapravo govori. Onda opazi, da je govorio u svom materinskom jeziku, pa nekoliko puta predje rukom preko čela zbunivši se sasvim.

Onda pokuša objasniti sâm sebi, tko je i što je. Zaista nije više bio dijete, nego razborit čovjek, govorio je u sebi. Ugledan je seljak, prema kojemu su nekada na domu pogledavali svi sumještani, a ovakovom čovjeku zaista ne priliči, da izgubi svijest.

I tu se ispravi pitajući radnike engleskim jezikom, da li im je poznato, zašto se groblje razrovalo.

Radnici su bili sami urodjenici, ali je jedan od njih ipak umio nešto engleski.

Ovaj čovjek dakle saopći Halfvoru, da su Amerikanci prodali ovo mjesto Nijemcima, pa da će ovi sada ovdje podići jednu bolnicu. Zato su se morali pokojnici maknuti iz zemlje.

Halfvor zamukne na čas i stane razmišljati o tom, što je čuo. Ah gle, ovdje ima da se podigne bolnica, i baš ovdje! Kako je to čudnovato, da se od to-

likih golih humaka nije našlo ni jedno drugo mjesto, nego se zgrada morala dizati baš ovdje. Samo ako izbačeni pokojnici ne dodju jedne tmurne večeri, pa ne zazvone na vratima, da ih puste unutra! »I mi želimo dobiti svoj ležaj ovdje!« govorit će. A u dugoj povorci stajat će: Birger Larson, i mali Erik, i Gunhilda, a sasvim na kraju njegova nježna kćerčica.

Halfvor se stade boriti sa suzama, ali je još uvijek nastojao da se pričini, kao da na njega stvar ništa ne spada. Uze ravnodušan izgled, ispruži jednu nogu napred i stane mahati kiticom anemonâ na jednu i na drugu stranu.

»No šta se dogodilo s pokojnicima?« zapita.

»Amerikanci su bili ovdje i odnijeli svoje lijesove«, odgovoriše radnici. »Svima, koji su koga imali ovdje pokopana, javljeno je, da dodju po svoje lijesove«.

Tu se odjedared prekine govornik i stade promatrati Halfvora. »Da možebiti nisi ti jedan iz one kuće kraj Damaštanske kapije?« zapita. »Oni, što stanuju u toj kući, nisu odnijeli ni jednog jedinog od svojih pokojnika«.

»Nismo primili nikakove vijesti«, odgovori Halfvor. Još je uvijek mahao cvijećem po zraku. Lice mu se okameni, dok se je trudio, da stranim ljudima ne pokaže, kakove ga muke muče.

»Oni, koji nisu odneseni, leže tamo preko«, reče radnik i pokaže prama humku. »Ja ću ti pokazati, gdje su, da ih možete ukopati«.

Radnik je išao pred njim, a Halfvor za njim. Dok su se verali preko srušena zida, pridigao je Halfvor jedan kamen. Radnik je išao mirno pred njim, dok je Halfvor za njim stupao s kamenom u ruci.

»Čudno je, da se ovaj čovjek ne boji mene«, reče Halfvor na glas u švedskom jeziku. »Da se usudjuje stupati tako blizu mene. A on je još pomagao, da mi

dijete bace iz zemlje. On je malu Gretu bacio na smetište«.

»Mala Greta, mala Greta!« nastavljao je, »ona je bila tako otmena, da bi uistinu zasluživala, da se položi u mramorni lijes. A kad tamo, nisu joj dopustili ni da u bijednom grobu miruje!«

»Možda ju je baš ovaj čovjek izbacio napolje?« mrmljao je Halfvor i mjerio kamen u ruci. »Još nikada nisam osjećao ovolike volje, da nešto probijem, kao ovu obrijanu glavu pod tim crvenim fesom«.

»Želim ti reći samo to, da je mala Greta potjecala s Ingmarova dvora«, govorio je ispravljajući se, »pa bi po pravu imala ležati pored Velikoga Ingmara. Potjecala je od takove porodice, da je imala prava počivati u vlastitom grobu sve do sudnjega dana. Ovdje se nije za nju održala ni prava daća ili karmine, pa nije odnesena na groblje ni uz zvonjavu zvonâ, a nije joj ni pravi župnik održao nadgrobno slovo. No pored svega toga nisi ti imao nikakova prava bacati je iz groba. Pa premda se ja prama njoj nisam ponio kao pravi otac, ipak valja da znaš, da ja nisam tako rdjav čovjek, te bih dopustio, da je bacaš iz groba«.

Halfvor digne kamen nišaneći u radnika, pa bi ga zacijelo i bacio, da se u tom trenu čovjek nije zaustavio i okrenuo prama njemu.

»Ovdje su evo«, reče.

Izmedju gomile smeća i otpadaka od zida nalazila se duboka jama, u koju su bili pobacani crni lijesovi njegovih kolonista. Bez ikakove pažnje pobacali su ih unutra, tako da su se neki stariji lijesovi raspuknuli, a iz njih virili pokojnici. Pojedini su se lijesovi i prevrnuli, pa su iz trulih pokrova ispadale isušene ruke, koje su se činile, kao da bi htjele lijes staviti u pravilan položaj.

Dok je Halfvor zurio u jamu, padne radnikov pogled na njegovu ruku, koja je grčevito stiskala ka-

men, da su šiljci prstiju sasvim pobijeljeli. S ruke okrene radnik pogledom na Halfvorovo lice, pa je bez sumnje iz njega pročitao nešto strašno, jer je zavikao i dao se u bijeg.

Ali Halfvor na to više nije ni mislio, jer je bio sasvim poništen onim, što je gledao. Najstrašnije je bilo to, što se je oštri mrtvački zadah širio zrakom, pa objavljivao, što se je upravo dogodilo. Visoko u zraku kružila su dva jastreba očekujući pomrčinu, da se dadu na posao. Razabiralo se zujanje crnih i žutih kukaca, koji su se raširili po lijesovima. Nekoliko pasa dotrčalo je iz daljine, pa zastalo na rubu jame isplaženih jezika i gledali unutra.

S užasom sjetio se Halfvor, da se nalazi na početku Hinomske doline, sasvim uz mjesto, gdje je nekada harao požar Gehene. »Zaista, zaista, ovo je Gehena, stan užasa!« zajeca bolno.

No dugo nije stajao u promatranju i neradu. Skočio je u jamu, pomaknuo teške lijesove na stranu i zavukao se medju mrtvace. Tražio je i tražio, dok nije nabasao na lijes male Grete, a kad ga je našao, digao ga je na rame i izašao napolje.

»Da dijete ne kaže, da ga je otac preko noći ostavio na ovom mjestu!« povikne.

»Drago dijete«, stane govoriti ozbiljnim i uvjerljivim glasom, kao da bi se htio opravdati pred mrtvacima. »Mila moja mala Greta, mi o tom nismo ništa ni znali. Nikome nije javljeno, da su te bacili iz groba. Svima je drugima rečeno, samo nama nije. Oni nas ne smatraju ljudima, pa zato nisu našli za vrijedno, da nas obavijeste«.

Kad je s lijesom izašao iz jame, ponovo osjeti, da s njegovim srcem nešto nije u redu. Morao je čak i sjesti, pa počekati, dok ga najveća bol ne odumine.

»Ti se ne trebaš ništa bojati, drago dijete«, počne iznova. »Ovo će proći, pa ne smiješ misliti, da te ne bih mogao odavde odnijeti«.

Malo pomalo stale su se njegove sile vraćati, pa se je s lijesom na ramenu zaputio prema Jerusalimu.

Dok je stupao uskom stazom pokraj zida, pričinilo mu se, kao da je sve poprimalo drugi izgled. Zidovi i kupovi ruševinâ zadavali su mu strah; sve je to izgledalo kao da se prijeti i uzima na sebe neprijateljski vid. Strana zemlja i strani grad radovali su se njegovoj boli.

»Ne ljuti se na svog oca, milo moje dijete; ne ljuti se, što te je poveo u nesmiljenu zemlju«, molio je usrdno.

»Da se je ovo s tobom dogodilo kod kuće, u Švedskoj, onda bi plakala i šuma i brijeg, ali ovo ovdje upravo je nemilosrdna zemlja«.

Stupao je sve lakše, da štedi svoje srce, koje se činilo, kao da nema više dovoljno snage, da potjera krv žilama. Osjećao se slab i očajan, a pogotovo ga je ispunjavao strahom osjećaj, da se nalazi u tudjini, gdje nitko nije morao imati s njime saučešća.

Tu zaokrene oko ugla i stane stupati uz istočni zid. Jozafatska dolina sa svojim silnim grobovima, širila se pred njim u dubini.

»Ovdje bi se dakle imao izvršiti sudnji dan i ovdje bi mrtvi imali uskrsnuti?« pomisli u sebi.

»Što će Gospod na dan suda reći o meni, koji sam svoju porodicu doveo ovamo, u Jerusalim, u grad smrti?« pitao se.

»Pa sam nagovorio na seljenje i svoje susjede i rodjake, da podju u ovaj kraj užasa. Optužit će me pred licem Gospodovim«.

Pričini mu se, kao da sluša svoje zemljake, kako dižu glasove proti njemu i kako viču: »Vjerovali smo mu, a on nas je doveo u zemlju, u kojoj smo bili prezreniji od pasa, i u grad, koji nas je svojom okrutnošću ubijao«.

Halfvor ipak pokuša da odbije ovu misao od sebe i da se njom dalje ne zabavlja. Ali nije mogao; odjedared upozna sve poteškoće i sve opasnosti, koje

su još čekale njegove prijatelje. Pomislio je na gorko siromaštvo, koje je domala moralo navaliti na njih, jer nisu primali plaće za svoj rad; pomislio je i na neobičnu klimu i na bolesti, koje će njihovo zdravlje podrezati, a isto je tako pomislio i na teške obveze, na koje su se svojevoljno obvezali, i koje su same sobom morale dovesti do rastrojenja i propasti. I osjetio se je na smrt umoran.

»Kao što nismo kadri da obradjujemo tlo ove zemlje, ni da pijemo ovu vodu, upravo tako ne ćemo moći dalje ovdje ni živjeti!« poviče.

Sve polaganije vukao se je napred; bio je do dna iscrpen i umoran.

Kolonisti su već sjedili za večerom, kad je zabrujao tihi glas zvonceta na glavnim vratima.

Kad su otvorili, sjedio je Halfvor pred vratima na zemlji. Bio je blizu smrti. Pokraj njega ležao je lijes njegove kćerke. Povadio je pojedine strukove iz pregršti cvijeća, pa uvenule anemone razasuo po lijesu.

Bio je upravo Ljung Björn, koji je došao da mu otvori. Pričinilo mu se, da Halfvor nešto šapće, pa se sagnuo, da ga uzmogne razumjeti.

Halfvor je nekoliko puta počinjao iznova, dok mu nije najzad pošlo za rukom da proiznese razumljive riječi.

»Pobacali su naše pokojnike iz grobova«, govorio je; »leže pod vedrim nebom u Geheni. Valja da ih još noćas donesete«.

»Što govoriš?« zapita Björn; nije nikako mogao shvatiti, što Halfvor govori.

Umirući čovjek skupi svoju posljednju snagu, te se ispravi.

»Pobacali su naše mrtvace iz grobova, Björne. Noćas valja da podju svi naši muževi u Gehenu, da ih prenesu dolje«.

Pošto je ovo izrekao, opet padne na zemlju i stenjući se protegne.

»Osjećam se strašno slab, Björne; nešto mi se u srcu pokvarilo«, promuca. »Bojao sam se, da ću umrijeti još i prije, nego što vam ovo uzmognem dojaviti. Malu Gretu sam donio dolje, ali druge nisam mogao.

Björn poklekne pokraj njega.

»Zar ne ćeš ulaziti u kuću, Halfvore?« zapita ga. No Halfvor ga nije čuo.

»Obećaj mi, Björne, da će Greta biti pokopana, kako Bog zapovijeda. Neka dijete ne misli, da joj otac nije bio čovjek na svom mjestu«.

»Dobro, dobro«, obeća Björn, »no zar ne ćeš pokušati da udješ u kuću?«

Halfvorova glava padala je sve niže i niže. »Pobrini se, da bude položena pod zelenu tratinu«, zašapuće. »A i mene pokopajte pod zeleni humak«, doda iza kratke stanke.

Björn se uvjeri, da je Halfvor teško bolestan, pa pohita po ljude, da ga unesu unutra. No kad se je povratio, Halfvor je već bio izdahnuo.

Rajski zdenac.

Ovo je ljeto vrlo teško za Jerusalim, koji nema vode, a pun je bolesti. Zimske kiše bile su vrlo slabo padale, pa je sv. Grad ostao brzo bez vode, budući da se služi gotovo jedino kišnicom, koja se zimi skuplja u podzemnim cisternama, kojih nalaziš u svakom dvorištu. A kad su ljudi bili primorani da piju rdjavu vodu sa dna tih zdenaca, učestale su bolesti upravo u groznoj mjeri. Domala nije bilo kuće, u kojoj nije tko obolio od malarije, ospica ili proliva.

Gordonisti imali su pune ruke posla, jer su gotovo svi bili zabavljeni njegovanjem bolesnikâ. Oni, koji su već duže vremena boravili u Jerusalimu, činili su se, kao da ih se zaraza ne prima, pa su bez štete polazili od kreveta do kreveta. Švedjani iz Ame-

rike, koji su već u Chicagu doživljavali strašne vrućine i bili priučeni na gradski zrak, odupirali su se uspješno bolestima i zarazama; no jadni seljaci iz Dalarna oboljeli su gotovo svi po redu.

U prvom početku nije stvar još ni izgledala tako opasna; iako nisu mogli svršavati nikakove poslove, ipak ih je većina mogla izdržati izvan bolesničke postelje. Premda su svi omršavili i neprestano se borili sa groznicom, ipak nitko nije mislio, da bi moglo što drugo biti nego prolazna slaboća. No za osam dana umre udovica Birgera Persona, a domala i jedan od njegovih sinova. U isto doba javili su se već i drugi slučajevi. Gotovo se činilo, da će svi jedan za drugim poumirati.

Svi bolesnici čeznuli su samo za jednim jedinim. Pogibali su za kapljom vode, za jednom jedinom kapljom svježe i hladne vode. Kao da im nije ništa drugo nedostajalo osim toga.

No kad su im nudili kišnicu iz cisternâ, otkretali su glave, pa je nisu htjeli ni gledati. Premda je voda bila filtrirana i ohladjena, tvrdili su svi, da joj je odvratan okus i zadah. Pojedini bolesnici, koji su je okusili, obolješe još gore i stadoše naricati, da su otrovani.

Jednoga prijepodneva, kad je ova bolesnička predrasuda doprla do najvišega stepena, sjedilo ih je nekoliko ćeretajući u uskoj sjeni pred kućom. Svi su bili grozničavi, što se jasno razabiralo po upalim obrazima i sumornim očima s velikim kolobarima. Ni jedan od njih nije imao pred sobom nikakova posla, pa nisu ni pušili iz svojih bijelih lulica.

Glavni im je posao u ovaj mah bio, da pogledavaju u nebo, što se nad njima natkriljivalo bistro i vedro. Promatrali su najtočnije, pa ni jedan oblačak nije izbjegao njihovim pogledima. Svima je njima doduše bilo dobro poznato, da se još nekoliko mjeseci nemaju nadati kiši, no čim se je koji bijeli oblačić pojavio na obzorju, uobražavali su sebi, da će se

dogoditi čudo i domala početi prokapljivati. »Tko zna, ne će li nam Bog najposlije ipak priskočiti u pomoć!« govorili su.

I dok su s najvećom pažnjom slijedili porast i kretanje oblaka, počeše se razgovarati, kako bi bilo lijepo, kad bi odjedared čuli, kako velike kaplje udaraju o zid i o prozore, i kad bi ugledali, kako kiša curi iz žlijeba vukući sa sobom pijesak i šljunak. Dogovorili su se, da ne će poći pod strijehu, ako udari kiša, nego da će ostati sjedeć na svom mjestu, makar ih voda promočila. Težili su za kišom, kao i čitav isušeni svemir, da budu do kože mokri.

No kad se oblak malko uspeo, morali su jadni bolesnici na svoju žalost priznati, da se oblak umanjuje i razbija. Najprije su se raspršili okrajci, a onda se rasap počeo izvršavati usred sredine, dok se cijeli oblak nije raskinuo u tanke pahuljice i crte. Za nekoliko časova nije mu više bilo ni spomena.

A kad se oblaku sasvim zameo trag, počeše seljaci očajavati. Starce je bolest tako isisala, da su brzo prekrivali oči, kako bi skrili suze, koje su ih nadvladavale.

Ljung Björn, koji se je poslije Halfvorove smrti osjećao kao neki vodja švedski, pokuša da prijatelje malo ojunači. Poče pripovijedati o potoku Kidronu, koji je nekada protecao Jozafatskom dolinom i Jerusalim opskrbljavao vodom. Nosio je bibliju u džepu, pa ju sada otvorio, da drugima pročita ono mjesto, gdje se napominje potok Kidron. Onda im je opisao, kako je Kidron nekada bio velika rijeka, kako je tjerao vodenice i kako je u zimsko doba gdjekada znao nabujati prelazeći obale i potapajući cijeli okoliš.

Upravo se razabiralo, kako je samom Ljungu donosilo pravu olakšicu, kad je mogao govoriti o toj velikoj rijeci, koja je nekada potapala sav Jerusalim. Očevidno je neprestano mislio na rijeku, a najradije se zadržavao na mjestu, na kojemu se pričalo, kako

je David morao pregaziti Kidron, kad je bježao od Absaloma. Ljung je opisivao drugima, kako bi bilo lijepo, kad bi sada svi mogli bosi gaziti po hladnoj rijeci. »To bi mi bilo još i milije, nego li ju piti«, govorio je.

Ljung Björn još ni iz daleka nije bio gotov s opisom potoka Kidrona, kad ga je prekinuo pašanac Kolas Gunnar govoreći, da mu nije ni najmanje stalo do Kidrona, koji je već odavno presušio i nestalo ga. Nego, reče, on neprestano — otkad je udarilo ovo nevrijeme — mora misliti na jedno proročanstvo proroka Ezekiela. U četrdesetom poglavlju, u prvim stihovima, govori se o nekoj rijeci, koja bi imala probiti ispod crkvenoga praga, pa poteći zemljom sve do Mrtvoga mora.

Dok je Kolas ovo govorio, bacio je crne uvojke sa čela, oči su mu se svijetlile, a on je pripovijedao, da su seljaci sasvim jasno razabirali, kako voda ispred njihovih očiju protječe dolinom. Tiho žuboreći dolazila je kamenitim koritom, pa se slijevala u veće korito, koje se izdublo medju zelenim pašnjacima. Vrbe i topole rasle su na obali, velike vodene biljke s debelim lišćem nadvijale su se nad površinom vode. Na dnu rijeke razabirali se bijeli kamenčići, a voda je odsijevala i zapljuskivala tekući preko kamenja.

»A to se ipak jedanput mora dogoditi!« poviče Kolas Gunnar, »jer je to božansko proročanstvo, koje se još nije izvršilo. I ja neprestano mislim: ne bi li se to moglo dogoditi danas ili sutra«.

No kad je ovo čuo Hök Gabrijel Mattsov, koji se je takodjer nalazio u skupu, vrlo se je uzbudio. Zaiskao je od Ljunga bibliju, pa je najprije sâm za sebe pročitao nekoliko stihova u knjizi Ljetopisa, a onda na glas rekao:

»Poslušajte malo! Ovo je zacijelo najčudnovatije, što se igda moglo čuti«. I poče im čitati: »Iza toga dodje Sanherib, kralj asirski, i on udje u Judeju utaborivši se pred utvrdama, koje je htio osvojiti. A kad je Hiskija opazio, da je Sanherib došao da udari na Jerusalim, stane vijećati sa svojim poglavicama i vodjama, kako bi prekrio zdence, koji su se nalazili izvan utvrda gradskih. I oni se složiše s njim. I sakupi se velik broj naroda, te prekriše sve zdence i sve potoke u zemlji govoreći: Neka asirski kraljevi ne nadju mnogo vode, kad budu došli!«

Pošto je Gabrijel ovo pročitao, baci pogled po golim livadama, koje su okružavale koloniju.

»Ja sam mnogo promišljao o ovoj stvari«, reče, »pa sam pitao i Amerikance, i sada ću vam kazati, što sam saznao«.

Gabrijel je govorio tiho i brzo upravo kao i njegov otac Hök Matts, kad je osjetio Duha u sebi i počeo propovijedati. Doduše nije imao nikakvog propovjedničkog dara, ali u ovaj mah, dok je vrućina gorjela u njegovoj glavi, tekle su mu riječi lako i spretno s usana.

»Da, Amerikanci su mi kazivali«, nastavi Gabrijel, »da je za dobe kralja Hiskije ova visoka ravan bila obrasla bezbrojnim drvećem i žbunovima. Žito se doduše nije primalo na kamenitom tlu, ali je zato bilo veliko obilje vrtova, punih granatarâ i bresaka, ružica, šafrana, cimeta, svake ruke mirisnoga bilja i različitog biranog voća. Sve je ovo drveće imalo dosta vode, jer je iz potokâ i raznih rukava dotjecala u svaki vrt, a svaki je gospodar imao pravo, da u odredjeno doba dana natopi zemlju vodom.

»No jednoga dana izadje kralj Hiskija sa svojim četama u ranu zoru, upravo kad se sve ovo drveće i bilje kiti najljepšim cvjetovima. I dok je prolazio ovuda, posipalo ga je cvijeće s bademova i kajsijina stabalja, a sav zrak je bio kao presićen balzamskim mirisima. A podvečer, kad se Hiskija vraćao sa četama u grad, drveće je još uvijek stajalo puno cvjetova i pozdravljalo ga prekrasnim miloduhom.

»No toga dana začepio je kralj Hiskija sve jerusalimske izvore, a veliku rijeku, koja je tekla sred

sredine ovoga kraja, odvratio je na drugu stranu. I sutradan nije tekla više nikakova voda uzahnim brazdicama, koje su vodile do korenja ovoga drveća.

»Za nekoliko sedmica, kad je drveće imalo da se okiti plodom, bilo je bez ikakove snage, pa je izbio samo vrlo kržljav plod, a lišće je bilo sitno i učmalo.

»A u to doba navališe na Jerusalim rdjava vremena s ratom i velikom nevoljom; nitko nije imao kada da izvore opet odčepi, a rijeku navrati u njeno staro korito. I sve voćke oko grada poizumiraše, jedne već za suhoće prvoga ljeta, druge za drugoga, a treće za trećega. I svud unaokolo ogoli i opusti zemlja, kako je ostalo sve do dana današnjega«.

Gabrijel se sagne, pridigne jedan cvijet sa zemlje i počne njim kopati zemlju. »A sada je u stvari ovo«, nastavi govoriti, »da Židovi, kad su se povratili iz babilonskoga sužanjstva, nisu više mogli pronaći, na kojemu je mjestu rijeka odvraćena, a isto tako ni položaj raznih izvora. I nitko živ nije to mogao do danas da pronadje.

»No mi, koji evo ovdje sjedimo i čeznemo za vodom, zašto ne bismo pošli da iznadjemo izvore kralja Hiskije? Zašto ne izadjemo mi, da nadjemo veliku rijeku i bezbrojne izvore? Kad bismo ih pronašli, moglo bi opet porasti drveće u nizinama, a zemlja bi postala plodna i bogata. Da to pronadjemo, bilo bi vrednije nego da naidjemo na zlato«.

Kad je Gabrijel prestao govoriti, uzeše ostali pretresivati njegove riječi, i svi priznadoše, da bi zaista moglo biti tako, kako je on govorio, pa da možda ne bi bilo teško pronaći rijeku. No nitko od njih nije ustao da podje na posao i da pokuša tražiti, pa ni sâm Gabrijel. Bilo je i previše jasno, da su njegove riječi bile prosta fantazija, kojom je mislio utažiti svoju čežnju.

No sada prihvati riječ Bo Ingmar Manson, koji je dosad neprestano mirno sjedio i slušao druge.

Njega doduše nije tresla groznica, no nitko nije toliko hleptio za svježom vodom kao upravo on, jer je i Gertrudu palila ova strašna žedja. Poradi nje žudio je i on toliko za vodom, da mu se činilo, kao da će mu se osušiti usnice, pa ni on kao ni drugi nije ni na što drugo mislio nego na izvore i rijeke.

»Ja ne mislim na tako svete i čudesne vode kao vi«, reče Bo sasvim lagano, »ali od rane zore do kasne večeri pomišljam na rijeku, koja protječe sa svijetlom i bistrom vodom«.

S napetim očekivanjem svi seljaci pogledaše u njega.

»Mislim na rijeku, u koju utječu silni potoci i rječice, i koja široka i duboka izbija iz tamne šume i koja je tako bistra, da se sav šljunak, što se nalazi na dnu korita, jasno dade razabrati. A ova rijeka nije presahnula kao Kidron, pa nije ni u čemu nalik na rijeku, o kojoj govori Ezekiel, niti ju je teško pronaći kao onu Hiskijinu, nego ona šumi i žubori još i dana današnjega. Mislim na Dalelf na domu u Dalarnu«.

Slušaoci nisu odgovorili ni riječi, nego su sjedili spuštenih očiju. Otkad je pala riječ o Dalelfu, nitko više nije ni spominjao palestinske izvore i rijeke.

Opodne istoga dana umrlo je i opet jedno dijete. Bio je to veseli dječačić Kolasa Gunnara, kojega su svi voljeli.

No sada se dogodi nešto sasvim neobično. Nitko nije osobito žalio za djetetom, jer su svi švedski seljaci bili zaokupljeni tolikim strahom, kojega nitko nije mogao zatomiti. Smrt maloga dječačića došla im je kao neko znamenje, da se nitko od njih ne će moći bolesti othrvati.

Obične pogrebne priprave posvršavane su što brže, ali oni, koji su pravili lijes, pitali su se pri tom poslu: a tko će zapravo za njih same ovaj posao

svršavati, a one žene, koje su mrtvaca oblačile, govorile su, kako bi one htjele da budu opravljene, kad jedanput umru. »Ako ti mene preživiš«, govorila je jedna drugoj, »onda nemoj zaboraviti, da želim biti u svojoj vlastitoj opravi sahranjena«.

»A ti opet ne zaboravi«, uzela je govoriti njena drugarica, »da želim na lijesu imati crnu vrpcu, a i svoj bračni prsten hoću takodjer da ponesem u grob«.

I dok se je ovo dogadjalo, išao je čudan govor po koloniji. Nitko nije znao, tko je zapravo prvi izrekao ove riječi, ali kad su već bile izrečene, svi su postali pažljivi i počeli su o tom premišljati i čuditi se. Pa kao što se često dogadja, kad tko iznese kakav predlog, pomislili su svi, da je besmislen i neprovediv, no za kratak čas postao im je svima sasvim razborit i jedino, što se je trebalo izvesti.

Domalo više nitko nije u koloniji, ni zdrav ni bolestan, bio on Švedjanin ili Amerikanac, ni o čemu drugomu govorio.

»Možda bi bilo najbolje, kad bi se ljudi, koji su se doselili iz Dalarna, opet povratili svojim kućama«, govorili se na sva usta.

Ni jedan Amerikanac nije mogao zatomiti uvjerenje, da će svi ovi seljaci u Jerusalimu poumirati. Pa makar kako izgledalo žalosno, da bi toliki dobri i pošteni ljudi mogli ostaviti koloniju, ipak se nije mogao naći nikakav drugi put. Svakako će biti pametnije, da se povrate svojim domovima, pa da ondje nastoje služiti Bogu, kako se bude najbolje znalo, nego da ovdje u svetom gradu propadnu.

U prvi mah mislili su Švedjani, da nikako ne će moći ostaviti ovu zemlju s tolikim svetim mjestima i uspomenama, pa su prezali i od same pomisli, da bi se mogli opet povratiti u nemir i svadju svjetsku, pošto su se priučili na ovo skupno, mirno i umiljato življenje u koloniji, pa su mnogi od njih mislili, da bi im bilo bolje ovdje i umrijeti, nego li se povratiti kući.

No onda je došla misao na domovinu, pa im se prikazala vrlo zamamljivom. »Možda nema nikakve druge pomoći, nego da se povratimo«, mislili su.

Odjedared zazvoni zvonce, koje je redovno pozivalo koloniste na službu božju i na skupljanje u velikoj dvorani. U taj tren svi se prestraviše i gotovo ih je popao strah, jer su shvatili, da ih to pozivlje Mrs. Gordon, da se zajedno porazgovore o povratku. Švedjani doduše još ni sami nisu bili načistu, što bi zapravo htjeli, ali je već bilo neke olakšice u samoj pomisli, da će moći izbjeći smrti i bolesti. To se najjasnije razabiralo po tome, da su i oni, koji su ležali u teškoj bolesti, poustajali i počeli se oblačiti, da podju u veliku dvoranu.

U dvorani je bio toliki mir i red, kao još ni u jednoj skupštini. Nitko nije sjedao, nego su svi stajali u pojedinim gomilicama i razgovarali se. Svi su bili osobito uzbudjeni, a najživahnije se razgovarao sâm Hellgum. Opažalo se, da upravo njega, koji je Dalarce naveo na iseljenje, muči teška odgovornost, koju je primio na svoja ledja. Išao je od jednoga do drugoga i nagovarao ih na povratak.

Mrs. Gordon bila je vrlo blijeda; izgledala je umorna, a činilo se, da ni sama ne zna, što zapravo hoće, pa se bojala početi raspravu. Još nikada nije bila ovako neodlučna.

Švedjani su mûkom mučali. Osjećali su se odviše bolesni i izmoreni, da bi sami mogli stvoriti kakovu odluku, pa su strpljivo čekali, što će drugi odlučiti o njima.

Neke mladje Amerikanke bile su kao izvan sebe od prevelikoga saučešća. Sa suzama u očima molile su, da se ovi jadnici radije otprave kući, nego da jedno za drugim poumiru.

Dok se je živahno raspravljalo, otvore se gotovo nečujno vrata i na njima se ukaže Ingmarova kći Karin.

Bila se porušila i pogrbila. Strašno se postarala. Lice joj se sasvim zgužvalo i omanjilo, a kosa potpuno posijedila.

Iza Halfvorove smrti rijetko je kada Karin izlazila iz sobe. Sjedila je sama u stolici, koju je za nju načinio Halfvor. Katkada je šila i krpila za svoje dvoje djece, koja su joj još bila preostala, ali je ponajvećma sjedila sklopljenih ruku, tiho gledajući ukočenim pogledom.

Nitko nije mogao skromnije ući u sobu od nje, ali je pored svega toga sve umuknulo, kad se je pojavila, pa su se svi pogledi obratili prama njoj.

Lagano i skrušeno stupala je podom. Nije pošla sredinom dvorane, nego se je držala zida, dok nije doprla do Mrs. Gordon.

Ova joj podje nekoliko koračaja u susret i pruži joj ruku.

»Sakupili smo se, da se porazgovorimo o vašem povratku«, reče joj Mrs. Gordon. »Što veliš ti na to, Karin?«

Na čas se Karin uprepasti, kao da ju je tko udario u lice. U njenim očima zabukti najdublja čežnja. Zacijelo joj se pred očima ukazao stari dvorac, pa je pomislila, da bi ipak još jedanput mogla sjediti uz kamin u velikoj dvorani ili popostati do vratâ i gledati, kako se stoka za lijepog proljetnog jutra tjerà na pašu.

No to je sve potrajalo samo jedan trenutak, a njeno lice ponovo primi izražaj tvrde izdržljivosti.

»Hoću da vas nešto zapitam«, reče Karin engleskim jezikom tako glasno, da su je svi mogli čuti. »Gospodov glas pozvao nas je, da dodjemo ovamo u Jerusalim. Pitam ja sada, da li je itko čuo glas, kojim bi nam bilo nalagano da odavde odemo?«

Duboko mučanje ovlada dvoranom, pošto je Karin ovo zapitala. Nitko se nije usudjivao ni jednom riječju odgovoriti.

No Karin je bila u vrućici upravo kao i ostali, pa je jedva mogla govoriti. Nazočnici opaziše, kako se zanihala i gotovo pala. U tom trenu obujmi je rukom Mrs. Gordon i isprati napolje.

Kad je Karin prolazila pokraj svojih starih sumještana, kimnuše neki glavom i rekoše: »Mi ti zahvaljujemo, Karin«.

No tek što su se vrata zatvorila za njom, nastaviše Amerikanci govor o povratku, kao da se nije ništa ni dogodilo. Švedjani nisu odgovarali ni riječi, ali se jedan za drugim gubio iz dvorane.

»Zašto odlazite?« zapita jedan Amerikanac. »Čim se Mrs. Gordon povrati u dvoranu, skupština će se nastaviti«.

»Zar ne opažate, da je već sve odlučeno?« rekne Ljung Björn. »Poradi nas ne trebate nastavljati sjednicu. Mi smo doduše već gotovo zaboravili, ali sada smo ponovo čuli, da jedini Gospod ima odrediti o našem povratku«.

I sa začudjenjem opaziše Amerikanci, da je i Ljung Björn i svi njegovi sumještani ponosnije podigao glavu, ne izgledajući više onako klonulo i rastrojeno, kako su dolazili na skupštinu. Snaga i izdržljivost opet im se povratila jasno pred očima i nisu više mislili, kako bi pobjegli od opasnosti.

Gertruda je ležala bolesna u sobici, u kojoj je nekada stanovala s pokojnom Gunhildom. Tu je bilo vrlo prijatno i lijepo. Bo i Gabrijel bili su svojom rukom izgradili sav namještaj, koji je bio bolji i kićeniji negoli u ikojoj drugoj sobi. Bijele gardine i prevjese nad posteljom bila je Gertruda sama načinila i čipkama ukrasila.

Iza Gunhildine smrti bila se u Gertrudinu sobu uselila jedna amerikanska Švedjanka imenom Betsy Nielsen, pa su se vrlo sprijateljile. Otkad je Gertruda oboljela, njegovala ju je Betsy s najvećom ljubavi.

Bilo je navečer istog onog dana, kad je u velikoj skupštini zaključeno, da seljaci iz Dalarna ostanu u Jerusalimu. Gertrudu je tresla jaka zimnica; ležala je u krevetu govoreći bez prestanka. Betsy joj je sjedila do uzglavlja i odgovarala samo gdjegdje po koju riječ, da je umiri.

Odjedanput opazi Betsi, kako se vrata polagano otvaraju i na njih ulazi Bo. Nastojao je, da udje što tiše, pa nije dalje ni koraknuo, nego se stisnuo uza zid i ostao pokraj vratâ. Gertruda kao da nije ni opazila, kad je ušao, no Betsy se hitro obratila prama njemu, da ga otpravi iz bolesničke sobe.

No kad je pogledala mladića u lice, sažali joj se, pa osjeti veliko saučešće s njim. »Ah, Bože sveti, on jamačno misli, da Gertruda umire! Zacijelo je u dnu duše uvjeren, da njoj više nema pomoći, otkad su njihovi sumještani zaključili ostati u Jerusalimu«, pomisli u sebi.

Odjedanput joj postane jasno, da mladićeva ljubav mora biti vrlo velika prama Gertrudi i reče u sebi: »Najbolje će biti, ako jadnik ostane u sobi. Nemam srca, da mu branim gledati bolesnicu što duže bude moguće«.

Bo je dakle mogao kraj vratâ ostati, pa je tako čuo svaku riječ, koju je Gertruda govorila. Vrućica njena nije bila tako jaka, da bi bulaznila, ali je neprestano govorila o cvijeću i rijekama, upravo kao i ostali bolesnici, a sveudilj se tužila na groznu žedju, koja ju je mučila.

Jedanput joj Betsy ulije u čašu vode i ponudi joj govoreći: »Gucni malo od ove vode, Gertruda, nije opasna«.

Gertruda se malko pridigne sa svog uzglavlja, segne za čašom i primakne je usnicama. No prije nego što je i okusila, baci glavom natrag. »Zar ne osjećaš, kako strašno zaudara?« zajeca. »Ti silom hoćeš da me spremiš u grob«.

»Ova voda nema ni zadaha, ni rdjavog okusa«, reče Betsy blago. »Naročito je pročišćena, da ju bolesnici mogu piti bez ikakove opasnosti«.

Silila je Gertrudu da pije, no bolesnica je čašu odgurnula s tolikom silom, da se je voda izlila na pokrivač.

»Mislila sam, da i sama vidiš, koliko sam bolesna, da me ne trebaš još dalje trovati«, reče.

»Zacijelo bi ti bilo bolje, kad bi samo okusila«, ostajala je Betsy pri svom.

Gertruda nije ništa odgovorila, no domala počne jecati i plakati.

»Drago dijete, zašto plačeš, zapita Betsy.

»Grozno je, da mi nitko ne može namaknuti pitke vode«, tužila se Gertruda, a ja moram ovdje ležati i od žedje umirati, kad nitko ne će da mi se smiluje«.

»Ah, ti dobro znaš, da bismo ti mi rado pomogli, kad bismo samo mogli«, reče Betsy pogladivši bolesnici ruku.

»Zašto mi onda ne date vode?« jecala je Gertruda. »Ništa me drugo nije učinilo bolesnom nego ova žedja, pa bih ozdravila istoga časa, kad bih se napila zdrave vode«.

»U čitavom Jerusalimu ne može se naći voda bolja od ove«, govorila je Betsy sasvim rastužena.

No Gertruda je nije ni slušala.

»Ne bi mi još ni bilo tako teško, kad ne bih znala, da ovdje ipak ima pitke vode«, tužila se. »Ah, Bože sveti, da moram umrijeti od žedje, dok u Jerusalimu ima jedan zdenac pun zdrave i čiste vode«.

Bo se trgne, kad je čuo ove riječi, i pogleda Betsy, kao da je pita. Ova samo sažme ramenima i potrese glavom. Kao da je htjela reći: »Ah, sirotica to samo sebi uobražava«.

No kad ju je mladić još jedanput pogledao očima, pokuša Betsy ispipati od Gertrude, o kakvom to ona zdencu govori.

»Ne vjerujem, da igdje u Jerusalimu ima izvor-vode«, reče.

»Kako ti imaš slabo sjećanje!« odgovori Gertruda. »Ili zar nisi onda bila skupa s nama, kad smo posjetili staro mjesto, na kojemu je nekada stajao židovski hram?«

»Jest, bila sam«.

»To nije bilo u Omarovoj mošeji«, reče Gertruda domišljajući se, »ne, nije bilo ni u lijepoj mošeji usred one poljane, nego u onoj staroj i ružnoj, koja leži postrance. Zar se ne sjećaš, da je ondje bio jedan zdenac?«

»Istina, sjećam se«, odgovori Betsy, »ali nikako ne mogu razumjeti, zašto držiš onu vodu boljom od druge u gradu?«

»Dosta mi je teško ovoliko govoriti, kad me muči ovolika žedja«, tužila je Gertruda. »Mogla si se i sama sjetiti, što je Miss Young o tom zdencu pripovijedala«.

Uistinu joj je prouzrokovalo bol govoriti suhim usnicama i izgorenim grlom, no prije nego što joj je išta mogla Betsy odgovoriti, već je ona žustro pripovijedala, što je o zdencu znala.

»To je jedini jerusalimski zdenac, koji uvijek ima dobre vode«, reče. »A to dolazi otuda, što mu se izvor nalazi u samom raju«.

»Ja bih samo voljela znati, odakle ti i drugi to možete znati«, reče Betsy s lakim smiješkom.

»Pa ipak«, nastavi Gertruda sasvim ozbiljno, »ja to pouzdano znam. Vidiš, Miss Young je pripovijedala, da je jednoga ljeta, za najveće suše, neki siromašni vodonoša pošao u mošeju po vodu. Svoju kablicu objesio je o kvaku na uže, koje je visjelo nad zdencem, i pustio je unutra. No kad je kablica udarila o površinu vode, otkvačila se i ostala ležeć na dnu zdenca. Razumjet ćeš, da siromašni čovjek nije na ovaj način htio da ostane bez svoje kablice«.

»Dakako, to sasvim dobro razumijem«, reče Betsy.

»Brzo dakle dozove još nekoliko svojih drugova, pa ga ovi spustiše u tamni zdenac«.

Tu se Gertruda podboči o laktove i pogleda prijateljicu zažarenim svojim grozničavim očima.

»Spuštali su ga vrlo duboko«, nastavi Gertruda, »pa što je dublje silazio, sve se je više čudio, jer ga je blaga svjetlost iz dubine sve više oblijevala. Pa kad je najzad osjetio pod nogama tvrdo tlo, bila se voda nekamo izgubila, a na njenom mjestu se raširio najljepši vrt. Sunca i mjeseca doduše nije bilo, ali se blago danje svijetlo razastiralo, tako da je vodonoša mogao sve razaznavati. Najčudnije je bilo to, što se činilo, da dolje sve spava mirnim snom. Cvijeće je stajalo zaklopljenih čašaka, lišće se bilo zgvrčilo na granju, a trava se povalila po zemlji. Najdivnije drveće bilo se u snu naklonilo jedno na drugo, a ptice sjedile nepomično na vršcima. I ništa se ondje dolje nije razabiralo crveno ili zeleno, nego je sve bilo sivo poput pepela, ali je pored svega toga — kako možeš pomisliti — bilo prekrasno«.

Gertruda je pripovijedala sve opširno, kao da joj je mnogo stalo do toga, da joj Betsy sve vjeruje.

»A kako se osjećao taj vodonoša?« zapita Betsy.

»Ah, u prvi mah bio je kao preneražen pitajući se, kamo je to dospio, a onda ga je stala podilaziti bojazan, da će oni njegovi drugovi, koji su ga spuštali u zdenac, izgubiti strpljivost, ako se on bude predugo skanjivao. No prije nego što se dao izvući na površinu, pošao je prama onome mjestu, na kojemu je stajalo najveće i najljepše drvo čitavoga vrta, otkine jednu granu, te je uze sa sobom«.

»Da je bar još neko vrijeme ostao dolje!« doda Betsy smiješeći se.

No Gertruda se nije dala smesti, nego je nastavila:

»Kad se opet našao gore medju svojim drugovima, pripovijedao im je, što je sve vidio, te im ujedno pokazao grančicu, koju je sa sobom donio. I pomisli! U istom trenutku, kad se grančica osjetila na zraku i svjetlosti, udje u nju život. Lišće se raširi, izgubi svoju sivu boju, pa postade svježe i sjajno. A kad je to ugledao vodonoša sa svojim drugovima, objasni im se, da je on to bio dolje došao u sâm raj, koji leži u zemlji baš pod Jerusalimom i drijema, dok se o sudnjem danu ne bude u obnovljenom životu i u novoj svjetlosti podigao na površinu zemaljsku«.

Teško dišući i hvatajući zrak, klone Gertruda iza ovih riječi u svoje jastuke.

»Draga moja Gertruda, odviše te umara preveliko pripovijedanje«, reče Betsy.

»Moram govoriti, da me uzmogneš razumjeti, zašto baš u onom zdencu ima zdrave vode«, uzdahne Gertruda, »a sada će odmah biti i gotova moja pripovijest. Dabome da onom vodonoši ne bi nitko živi vjerovao, kad ne bi donio rajsku grančicu. No ova je grančica bila sasvim različita od svih vrstâ, što su ih ljudi ikada vidjali, pa su zato njegovi prijatelji htjeli što brže saći u zdenac, da vide raj. Ali vidi čuda: — voda se je bila opet navratila u zdenac, pa makar još toliko ronili pod vodu, dna joj nisu mogli naći«.

»Ah, tako dakle? Poslije onoga vodonoše nije više nitko vidio toga raja?«

»Nitko više, a poslije onoga vremena nije se voda nikada više ni gubila, pa ni jednom živom stvoru nije više polazilo za rukom doprijeti do dna zdenca, premda su to mnogi, bezbrojni ljudi pokušavali«.

Gertruda uzdahne iz dubine svoje duše, a onda poče opet iznova: »Ah, ja mislim, da raja više nitko ne će vidjeti na ovom svijetu«.

»Tako će nekako i biti«, doda Betsy.

»No za nas je ipak najvažnije, što znamo, da tamo dolje drijema i nas čeka«.

»Da, tako je«.

»A sada ćeš me, Betsy, valjda razumjeti, kad ti kažem, da u tom zdencu, koji izvire u samom raju, uvijek ima svježe i čiste vode«.

»Ah, draga moja Gertruda, kad bih ti samo mogla nabaviti malo te vode, za kojom toliko čezneš«, reče Betsy smiješeći se bolno.

Upravo u trenutku, kad je ovo Betsy izgovorila, otvori jedna od njenih malih sestara vrata i kimne glavom prama njoj.

»Betsy, majka se je razboljela«, reče dijete. »Leži u postelji i zove tebe«.

Betsy se smete; nije znala, da li smije ostaviti Gertrudu. No čas kasnije odluči i okrene se prema Bo-u, koji je još uvijek stajao uz vrata, te mu reče:

»Bi li ti mogao ostati ovdje uz Gertrudu i paziti na nju, dok se ja ne povratim?«

»Mogu«, odgovori Bo. »Pazit ću na nju, koliko budem mogao«.

»Pokušaj, da je nagovoriš na piće, kako bi se oslobodila uobraženja, da će od žedje umrijeti«, šane mu Betsy odlazeći.

Bo dakle sjedne na djevojčino mjesto, a Gertrudi kao da je bilo svejedno, sjedio joj do uzglavlja on ili Betsy. Još je uvijek govorila o rajskom zdencu, smiješila se i predočivala si, kako je ta voda svježa i pitka i kako bi je mogla razblažiti.

»Vidiš, Bo, nikako ne mogu uvjeriti Betsy o tom, da je voda u onom zdencu bolja nego li u ikojem drugom širom jerusalimske okolice«, tužila se. »Pa zato i ne pokušava, da mi je nabavi«.

Bo se duboko zamisli.

»Upravo o tom mislim«, reče mladić, »ne bih li ja sâm onamo pošao i donio ti malo te vode«.

Gertruda se prestravi i uhvati mladića za rukav, kako bi ga zadržala.

»Ah, na to ne smiješ misliti, ja se tužim samo Betsy, jer toliko patim od žedje. Znam vrlo dobro,

da mi ona ne može namaknuti vode iz toga rajskoga studenca. Miss Young je kazivala, da Muslimani toliko poštuju ovaj studenac, te nipošto ne bi ni jednome kršćaninu dopustili iz njega crpsti vodu«.

Bo zamukne na čas, ali je još neprestano premišljao o onom, što je čuo. »Ja bih se mogao preodjenuti u Muslimana«, predloži napokon.

»Ne, na to ne treba ni da misliš«, reče mu Gertruda, »to bi bilo vrlo ludo od tebe«.

No Bo nipošto nije htio da se odrekne svoje osnove. »Ako progovorim nekoliko riječi sa starim cipelarom, koji sjedi u dvorištu i popravlja naše cipele, možda bi mi on pozajmio svoje odijelo«, reče.

Gertruda je ležala mirno i zamišljeno. »Da li je cipelar i danas ovdje?« zapita poslije kratke stanke.

»Jest«, odgovori Bo.

»Ah, od svega toga ne može ništa biti«, uzdahne Gertruda.

»Mislim, da bih poslije podne mogao pokušati, ako ne bude nikakove opasnosti, da me popadne sunčanica«, reče Bo.

»No zar se ti ne bojiš? Ne smiješ smetati s uma, da bi te Muslimani ubili, kad bi opazili, da si kršćanin?«

»Ah, ja se ništa ne bojim, samo kad budem pošteno odjeven sa crvenim fesom i bijelim turbanom na glavi, s poderanim sandalama na nogama i haljetkom zakopčanim do gore, kako ga obično vodonoše zakapčaju«.

»A u čemu misliš donositi vodu?«

»Uzet ću dvije naše bakrene kablice, pa ću ih prebaciti prekoramenicama na sebe«, reče Bo.

Pričinilo mu se, kao da je u Gertrudu ušao novi život kod same pomisli, da će on poći i donijeti joj vode, premda ga je još uvijek odgovarala od nauma. Ali u istom trenutku osjeti sâm, kako se ovo njegovo preduzeće ne može privesti u život. »Ah, dragi Bože«, mislio je u sebi, »ne ću nikako moći dospjeti do hrama, jer Muslimani drže ono mjesto svetim, pa ne dopuštaju, da ikoji kršćanin onamo stupi. Braća mi u koloniji ne bi dozvoljela ni da pokušam tako što učiniti, pa makar ja kako bio spreman na to. A ne bi mi ništa ni koristilo, jer je voda u takozvanom »rajskom zdencu« zacijelo upravo tako rdjava, kao svagdje drugdje«.

I dok je ovako u sebi premišljao, iznenadile su ga vrlo Gertrudine riječi: »U to doba nema ni mnogo ljudî na ulici«.

»Ona se pouzdano nada, da ću poći« pomisli Bo, »sada sam lijepo nasjeo. A Gertruda se čini, kao da je preporodjena. Zaista nemam snage da joj priznam, kako je naum neprovediv«.

»Da, tako je«, reče on krzmajući; »do Damaštanskih vrata bez sumnje će sve ići dobro i u redu, ako ne naidjem na kojega kolonista«.

»Zar misliš, da bi ti oni zabranili poći onamo?« reče Gertruda i pričini se kao ustrašena.

Bo je upravo htio tako nešto reći, kako bi mogao svu osnovu srušiti, ali kad je razabrao njenu bojazan, nije imao srca za taj posao.

»Ne, oni mi ne bi zabranili«, reče on vedro, »ne bi me prepoznali, kad bih stupio pred njih kao vodonoša s velikim bakrenim kablicama na prekoramenici«.

Gertruda se pričini mirnija, pa njene misli pohrliše novim pravcem.

»Zar su kablice baš tako velike?« zapita ona.

»Jesu, pa možeš biti uvjerena, da ih za nekoliko dana ne ćeš moći ispiti«.

Nato se Gertruda sasvim umiri, ali je gledala mladića takovim izražajem u očima, kao da ga moli, da bi samo nastavio govoriti; a on joj nije mogao odoljeti.

»Na Damaštanskim vratima bit će mi već nešto teže«, nastavi on, »pa ne znam, kako ću se provući kroz onoliko mnoštvo ljudî«.

»Zaboga, a kako mogu drugi vodonoše?« uplete se Gertruda hrlo.

»To je istina, ali ondje nisu sakupljeni samo ljudi, nego i deve«, reče Bo, koji se trudio da nabroji što više zaprekâ.

»Misliš li, da ćeš se ondje dugo zadržati?« zapita bolesnica sa strahom.

Mladiću opet bude kao i čas prije; najradije bi rekao, da je preduzeće neprovedivo, no rekne ovo: »Kad bi kablice bile pune, onda bih se već morao zadržati, no dok su prazne, moći ću se lakše proturati kroz mnoštvo«.

Bo ponovo zamukne. U tom trenutku ispruži Gertruda svoju omršavljelu ruku, te njom nekoliko puta pogladi njegovu. »Kako je to lijepo od tebe, da ćeš mi namaknuti vode!« reče djevojka.

»Ah, neka mi Bog pomogne! Sjedim ovdje i varam je, da ću stvar moći izvesti«, mislio je mladić u sebi. No budući da mu je Gertruda još uvijek gladila ruku, počeo je iznova slikati joj, kako će svojim putem dalje ići. »Onda ću udariti sasvim ravno, dok ne dodjem do Vie Dolorose«, reče Bo.

»Da, ondje nema nikada ljudî«, reče Gertruda sva sretna.

»Ondje se i ne nadam nikome, osim dvjematrima starim opaticama«, reče Bo brzo, »pa ću moći bez stajanja doprijeti do seraja i do tamnicâ«.

Sada mladić ponovo zamukne, no Gertruda mu je još uvijek gladila ruku. Bila je to kao tiha molba, da samo nastavi pripovijedati. »Čini mi se, da Gertruda sada ne osjeća toliku žedju, i sve to samo poradi toga, jer pripovijedam, kako idem po vodu«, mislio je u sebi: »Moram dakle dalje izvješćivati, što mi se dešava na putu«.

»Kod tamnice dakako i opet ulazim u buku i metež, jer kao obično, dovodi redarstvo jednoga kradljivca, koji se ima zatvoriti, a ondje se uvijek nalazi čitava gomila ljudî, koji ćeretaju o stvari«.

»No ti ćeš gledati, da se što brže provereš kroz njih«, upadne Gertruda brzo.

»Ne, ja se ne ću žuriti, jer bi onda smjesta svi opazili, da nisam urodjenik, nego ću zastati i poslušati, ne bih li saznao, o čemu se radi«.

»A što bi ti to koristilo, kad i tako ne razumiješ njihova jezika?«

»Ah, toliko ću već razumjeti, da se radi o čovjeku, koji je nešto ukrao. A kad se svi uvjere, da je kradljivac u sigurnim rukama, onda će se gomila razići, a ja ću lijepo poći dalje. Onda valja da prodjem kroz još jednu tamnu kapiju, pa sam na poljani pred hramom. No mogao bih se zakleti, da će mi kakav deran podmetnuti nogu, pa ću se potepsti i izustiti kakvu švedsku kletvu. Onda ću se dakako i sâm prestrašiti svoje kletve i ispod oka zuriti na drugu stranu, da vidim, jesu li što primijetili. No djeca će ravnodušno ležati na zemlji i valjati se po blatu kao i prije«.

Gertruda je još uvijek držala svoju ruku na Bo-ovoj, pa se on poradi toga upravo uzobijestio osjećajući, da smije reći i ono, što je nemoguće izvesti, samo da joj se što više svidi. Bilo mu je pri duši upravo onako, kao kad čovjek pripovijeda malom djetetu kakvu staru bajku, pa mu je i samom godilo, da svoju pripovijest može iskititi kojekakovim pustolovinama. »Valja da što više izrabim ovaj svoj pohod na vodu«, mislio je u sebi, »jer se ona tome očito vanredno raduje, a kasnije ću već makar kako moći stvar iskrenuti«.

»Ele, doći ću na poljanu pred samim hramom, koja je sva obasuta suncem«, nastavi on, »pa u prvi mah zaboravljam na sve, i na tebe i na zdenac i na vodu, po koju sam došao«.

»Zaboga, što ti se može dogoditi?« zapita Gertruda i nasmiješi mu se.

»Ništa«, odgovara Bo s potpunom sigurnošću, »nego me odjedanput zasjeni prevelika svjetlost i lje-

pota u uporedenju s tamnim gradom, iz kojega dolazim, da me zaokuplja jedina misao, pa popostanem i uzmem se ogledavati. A upravo preda mnom diže se krasna Omarova mošeja nasred poljane, a oko nje silne stepenice, kapije i presvodjeni zdenci. Pa onda silne one uspomene! Kad se samo sjetim, da se nalazim na starom židovskom zemljištu, pa ime podilazi jedina želja, da bi progovorilo kamenje, kojim je tlo popločeno, i počelo mi pričati sve po redu, što se ondje dogadjalo«.

»No zar ne će biti opasno, ako ondje popostaneš i u čudu se zagledaš?« zapita bolesnica.

»Gertruda bi jamačno htjela, da se što brže povratim s vodom«, pomisli Bo, »čudnovato je to, kako joj se žuri, kao da zaista vjeruje, da sam se dao naprama rajskom zdencu«.

No zapravo je i njegova fantazija bila prebujna, pa je pred sobom već gledao čitavu poljanu i stao o svojim doživljajima pripovijedati, kao da ih je uistinu doživio.

»Ah, ne ću ja baš tako dugo stajati i gledati, nego ću proći mimo Omarovu mošeju i pokraj visokih i crnih čempresa, koje su se poredale na južnoj strani, i pokraj velikoga bassina, o kojemu se govori, da je bio bakreno more Solomunova hrama. A kudgod se okrenem, svagdje leže ljudi po kamenitim pločnicima i peku se na suncu. Tu se igraju djeca, spavaju lijenčine, a jedan derviški šeik sjedi okružen svojim učenicima. I dok govori, savija se gornjim tijelom napred i natrag, a kad ga ugledam, porodi se u meni misao: Ovako je sjedio i Spasitelj na ovoj poljani i poučavao svoje učenike. A dok ovako mislim, podigne šeik glavu i stane me promatrati. Ja se prestrašim, to možeš i sama misliti, jer su njegove oči velike i crne, koje prodiru do dna duše«.

»Samo ako ne opazi, da ti nisi pravi vodonoša«, uplete se Gertruda.

»Ah, on se meni nipošto ne čudi, nego čas kasnije moram proći kraj hrpe pravih vodonoša, koji su se okupili oko jednoga zdenca, pa vuku vodu. Oni me pozivlju, a ja se okrećem i dajem im znak, da moram u mošeju. A onda se sve oko mene umiri«.

»Ah, Bože, ako opaze, da nisi Musliman!«

»Ja se još jedanput okrenem prama njima, ali su oni obratili ledja prama meni i stali se medju sobom razgovarati«.

»Možda su nešto opazili, što im se čini važnije nego ti?«

»Da, to i ja mislim«.

»Napokon prispijem do stare mošeje El-Aske, u kojoj se nalazi rajski zdenac«, reče Bo, »pa prolazim do ona dva stupa, koja stoje sasvim blizu jedan do drugoga, i za koje se kaže, kako ti je poznato, da izmedju njih može proći samo onaj, koji je pravedan. Čuješ, govorim sâm sebi, danas ne ćeš prolaziti izmedju njih, kad si naumio ukrasti vode«.

»Kako možeš samo tako što i misliti«, upadne mu Gertruda u riječ, »jer je to najbolji čin, što ga činiš u cijelom svom životu«.

Gertrudi su se sjale oči u radosnom očekivanju. Vrućica joj se toliko razigrala, da više nije vrsna razlikovati zbilje od fantazije, nego je uistinu držala, da joj je prijatelj pošao na zdenac po vodu.

»Tu skinem sandale i podjem u mošeju El-Asku«, nastavi Bo. Osjetio je, da mu vrlo spretno polazi za rukom pripovijest odmotavati, ali je strepio u duši, kako će najzad saopćiti Gertrudi, da joj u istini ne može namaknuti vodu.

»A kad udjem unutra, ugledam odmah s lijeve strane zdenac u cijeloj šumi od stupovlja. Na zdencu se opaža točak s užetom i kvakom, tako da nije nikakova majstorija spustiti kablicu i napuniti je vodom. A velim ti, da je voda, koju izvlačim iz studenca, sjajna i čista kao riblje oko. U sebi mislim: Kad Gertruda bude samo vidjela ovu vodu i malo je gucnula, smjesta će ozdraviti.

»Ah, samo da se već jedanput povratiš s vodom«, izusti Gertruda.

»No znaš«, nastavi Bo, »sad više nisam tako miran i siguran, kao u onaj tren, kad sam došao do zdenca. Kad napunim kablice, spopada me velika bojazan, da bi ju opet mogli uzeti od mene. A kad se okrenem prama vratima, stisne mi se duša još jače, jer se začuju glasovi, koji viču«.

»Ah, što se dogodilo zaboga?« zapita Gertruda, a Bo opazi, da je problijedila kao krpa. No njegova je mašta bila toliko razbudjena interesom, što ga je Gertruda iskazivala prama njegovom pripovijedanju, da je kliknuo:

»Što se dogodilo? Evo, odmah ću ti reći. Cijeli Jerusalim navaljuje na mene«... On na čas zadrži dah, kao da bi htio izraziti svoje uprepaštenje i bojazan, a onda nastavi: »Da, svi oni, koji su besposleni ležali na pločnicima pred hramom, okupili su se sada oko mošeje El-Aske, pa se iza glasa deru. A njihovo deranje doziva ljude iz cijele okolice. Iz Omarove mošeje dohrli vrhovni nadglednik s fesom i turbanom, a dangube poustaju sa svojih ležaja. A ja ne vidim ništa drugo pred sobom nego stisnute desnice, podignute ruke i razdražene ljude. Pred mojim očima stanu se miješati šareni ogrtači, crveni pojasi i žute sandale, koje lupaju po tlu«.

Bo baci jedan pogled na Gertrudu, dok je ovo pripovijedao. Ona ga nije prekidala nikakvim pitanjem, nego ga je slušala s najnapetijom pozornošću, a u velikom uzbudjenju bila se malko podigla sa svoga uzglavlja.

»Ja dakako ne razumijem ni riječi od sve njihove buke«, nastavi Bo, »no toliko još uvijek razumijem, da su bijesni, što se jedan kršćanin usudio crpsti vodu iz rajskoga zdenca«.

Gertruda padne na uzglavlje blijeda kao smrt. »Da, sasvim dobro shvaćam, da mi ne možeš donijeti vode«, reče ona gotovo bez glasa.

»Stvar zaista nije laka«, pomisli Bo u sebi, no kad je razabrao njezinu bojazan, ponovno se raznježi. »Mislim, da ću ipak morati Gertrudi donijeti ove rajske vode«, reče u sebi.

»A zar će ti oteti vodu?« zapita Gertruda.

»Ne će. U prvi kraj derat će se svi skupa, jer ni sami ne će znati, što zapravo žele«.

Bo na čas zastane, jer nije znao, kako bi se izvukao iz škripca. No tu mu sada priskoči Gertruda u pomoć govoreći:

»Ja sam se nadala, da će ti pomoći onaj, koji se razgovarao sa svojim učenicima«.

Bo dahne, kao da mu je velik teret pao s duše. »Vidiš, kako si pogodila!« reče.

»Opažam, kako vrhovni nadglednik hrama dijeli ljudima naredbe«, nastavi mladić, »i odmah neki od njih trgnu bodeže od pojasa i navale na mene. Očevidno im je namjera, da me na mjestu ubiju. No začudo ja se ni najmanje ne bojim za svoj život, nego mi je do toga stalo, da mi ne razliju vodu. I kad ljudi kao bijesni nasrnu na mene, postavim ja kablice na zemlju, a sâm stanem pred njih. Pa kako napadači jure prama meni, ja ispružam ruke i odbijam ih od sebe. Oni su kao preneraženi, kad jedan za drugim padaju na zemlju, jer ni u snu nisu pomišljali, šta znači hvatati se u koštac s jednim Švedjaninom. No domala se opet podignu, i metež postaje sve veći. Sada ih je već toliko, da jasno razabiram, kako ću im domala podleći«.

»No u tom trenu priskoči derviški šeik, zar ne?« uplete se Gertruda.

A Bo brzo nastavi njezinu misao. »Da, sasvim tiho i dostojanstveno korakne on i progovori nekoliko riječi gomili, koja smjesta prestane navaljivati i prijetiti se«.

»O, ja znam tako dobro, što je onda učinio!« klikne Gertruda.

»Upravio na mene jasan i miran pogled«, nastavi Bo. »A onda«... Bo pokuša nešto izreći, ali ga sile odjedared ostave. »Da, ti si i sama nagovijestila«, reče napokon, da navede Gertrudu na govor.

Gertruda je sve jasno gledala pred sobom, pa se nije ni najmanje skanjivala. »Onda te gurne na stranu i pogleda u tvoje kablice«, reče djevojka.

»Da, da, upravo je tako«, doda Bo.

»Pogleda na vodu iz rajskoga zdenca«, rekne Gertruda s nekom važnošću. No prije nego što je dodala još jednu riječ, zašao je nesvijesno Bo usred njenoga tečaja misli, da je sasvim jasno razabirao, kako je Gertruda sebi islikala svršetak ove pustolovine, pa sâm prihvati riječ.

»I sama shvaćaš, da se u kablicama, kad sam ih iznesao iz El-Aske, nije nalazilo ništa do čiste vode«.

»A što je bilo iza toga?«

»Kako se derviš nadvio nad kablice, opazim ja, da po njoj pliva nekoliko grančica; zar nije bilo tako?«

»Da, da, ja sam bila posve uvjerena, da će tako biti«.

»A na grančicama visjelo je zgužvano i sivo lišće; zar nije tako?«

»Sasvim dobro vidim. Derviš mora da je bio čarobnjak«.

»To i jest«, potvrdi Bo, »a ujedno je i dobar i milosrdan čovjek«.

»I kad se sagnuo, da grančice izvadi i digne ih u visinu«, nastavi Gertruda, »lišće se razvije i primi najljepše boje«.

»A cijela gomila ljudstva plane oduševljenjem«, doda Bo brzo, »i derviš stupi s tim krasnim lišćem u rukama pred vrhovnoga nadglednika mošeje. A sada se lako može pogoditi, što je ovaj rekao: Ovaj kršćanin donesao je grančice i lišće iz samoga raja, pa mora da stoji pod osobitom zaštitom Gospoda, te ga zato ne smijete umoriti«.

»Nato stupi derviš ponovo k meni držeći još uvijek prekrasno lišće u rukama. Vidim, kako se sja na sunčanim zrakama i mijenja boje, koje se čine čas crvene kao bakar, a čas plave kao čelik. On mi pomaže, da breme opet naprtim na ledja i daje mi znak, da odem. A ja podjem što sam brže mogao, no ne mogu a da se još nekoliko puta ne okrenem. On još uvijek stoji na istom mjestu držeći nad sobom grančice sa svijetlim lišćem, a čitavo mnoštvo bez daha gleda ukočenim pogledom u njega. I tako stoji, dok ja nisam izašao iz dvorišta«.

»Ah, neka ga Gospod blagoslovi!« izusti Gertruda, gledajući u mladića zažarenim pogledom. »A ti dakako zdrav i veseo dolaziš kući?«

»Da«, odgovori Bo, »nikakova zapreka ne snalazi me više i ja dolazim zdrav i veseo kući«.

U tom trenutku podigne Gertruda pogled prama njemu nasmiješivši se ponovo. »Ah, Bože dobri, ona zacijelo misli, da sam donio vodu sa sobom«, pomisli Bo. »Kako je to ružno od mene, da je toliko varam. Ona će jamačno umrijeti, kad joj reknem, da se voda, za kojom ona čezne, ne može nikako namaknuti«.

U svojoj bojazni posegne on za čašom, koja je stajala na stolu, za onom istom, kojom je čas prije Betsy ponudila Gertrudu, te joj pruži vodu.

»Hoćeš li dakle, Gertruda, vode iz rajskoga zdenca?« izusti on drhćući u očekivanju. Sâm se gotovo prestraši, kad je razabrao, kako se Gertruda pridiže i s obje ruke poseže za čašom. S najvećom pohlepom ispije na dušak polak čaše.

»Bog te blagoslovio«, reče djevojka, »a sad ću zacijelo ozdraviti«.

»Za nekoliko časova dobit ćeš opet malo«, reče Bo.

»Željela bih, da i ostalim bolesnicima dadeš ove vode, da i oni ozdrave«, reče Gertruda.

»Nipošto«, odgovori Bo. »Ova je rajska voda samo za tebe i nitko drugi ne će dobiti ništa od nje«.

»No bar ti treba da okusiš i da vidiš, kako je dobra«, reče Gertruda.

»Dobro, to ću učiniti po tvojoj volji«. I Bo primi čašu iz Gertrudine ruke, okrene je tako, da je usnice položio na ono mjesto, s kojega je ona čas prije pila, i pogleda na Gertrudu, kojoj se oči sjale od sreće i radosti.

No prije nego što je ispraznio čašu, spustila se Gertruda u jastuke i za čas zaspala tvrdim snom zdravoga djeteta.

Ingmar Ingmarov.

Jedne nedjelje popodne, pošto su Švedjani već podrug godine proveli u Jerusalimu, našli su se s ostalim kolonistima okupljeni na službi božjoj. Bilo je prema Božiću, pa se je već javila zima, premda su dani bili još dosta blagi i topli, tako da su se prozori u velikoj skupštinskoj sobi mogli ostaviti otvoreni.

Dok se je dakle pjevala jedna crkvena pjesma, odjedanput zazvoni zvonce na kućnim vratima. Bilo je slabo, prigušeno zvonjenje, jedan jedini udarac, pa da prozori nisu bili otvoreni, ne bi ga nitko ni čuo. Jedan mladji čovjek, koji je sjedio blizu vrata, podje da otvori, a iza toga nije nitko više ni mislio, tko je mogao ući.

Iza kratke stanke zamniju teški koraci, koji su polagano i oprezno prelazili stubama. Kad se je došljak uspeo na najvišu stepenicu, zastao je ondje nešto duže. Činilo se, kao da se predomišlja prije nego što je koraknuo još polaganijim koracima i još s većim oklijevanjem pošao širokim hodnikom do ulaska u dvoranu. Najzad segne za kvaku i pritisne na nju. Pri tome se jedva za palac širine odškrinu vrata, pa se činilo, da došljak dalje i ne misli ulaziti.

Kad su se koraci prvi put razabrali, utišaše Švedjani nehotice svoje glasove, da uzmognu bolje slušati, a sada svi po redu obratiše glave prama ulasku. Ovaj oprezni način, kojim su se otvarala vrata, pričinio im se vrlo poznatim. Oni posvema zaboraviše, gdje se nalaze, pa im se pričini, kao da sjede u Dalarnu, u jednom od njihovih domova. No za čas se opet saberu, pa stadoše gledati u svoje molitvenike.

Vrata se polagano i nečujno jače otvore, ali se još uvijek onaj, koji je stajao za njima, nije pokazivao. Ingmarova kći Karin i neke druge žene osjetiše, kako im krv udara u lice, dok su iz svih sila nastojale, da svoje misli skupe i prate pjevanje. Muškarci počeše glasnije pjevati i isticati svoje krupne glasove ne brinući se mnogo o tome, da li pogadjaju pravi ton.

Napokon, kad su se vrata bila do pô stope odškrinula, pokaže se neki veliki i ružni muškarac, koji se trsio, da se uskim prolazom progura. Osobito skromno udje, pa bojeći se, da će smetati službu, nije se usudjivao dalje koraknuti, nego ostade tik do praga spuštene glave i sklopljenih ruku.

Odijelo mu je bilo napravljeno od finog crnog sukna, koje je visjelo na njegovu tijelu, puno naborâ. Ruke, koje su virile ispod zgužvanog zarukavlja, bile su nabreknule i pune žilja. Lice mu je bilo išarano mozuljicama, a obrve sasvim bijele. Dolnja usnica se osobito isticala, kao i oštar izraz oko ustâ.

U trenutku, kad je stranac stupio na prag, bio je Ljung Björn ustao sa svoga mjesta i nastavio stojeći pjevanje. Za čas su svi Švedjani poustajali i stojećke pjevali, upravo kao Ljung Björn. Oči su im bile uprte u molitvenike, a na licima im se nije razabirao ni tračak smiješka. Samo ovda-onda ukrao se po koji pogled na došljaka pokraj vratâ.

No pjev postade odjedanput glasniji poput vatre, koju vjetar podstiče, da zaplamsa. Četiri Ingma-

rove kćeri, koje su sve imale lijepe glasove, preuzmu vodstvo, pa im glasovi zazvone vedro i slavno kao još nikada.

Amerikanci pogledaše u čudu na Švedjane, pa su i sami — gotovo nesvijesno — počeli švedski pjevati.

● ● ●

ČETVRTA KNJIGA.

Svenova kći Barbra.

Dan kasnije, iza dolaska Ingmarova u Jerusalim, sjedila je Karin kao obično sama u svojoj sobici. Cijelu večer provela je od radosti, što joj je brat došao, u velikoj zbornici i sudjelovala u općenitoj zabavi. A sada joj se povratila stara ukočenost; kao sumrtva sjedila je u Halfvorovu naslonjaču i ukočeno gledala pred sebe, ne zabavljajući se ničim.

Uto se otvore vrata i unutra stupi Ingmar. Karin ga nije opazila, dok nije stao upravo pred nju. Zbunila se, kad ju je brat zatekao bez ikakova posla; krv joj udari u obraze i ona hitro posegne za pletivom.

Ingmar sjedne na jednu stolicu i ostade ondje mirno sjedeći i ne pogledavši na Karinu, a njoj padne na pamet, da su jučer svi njezini sumještani govorili Ingmaru jedino o tome, kako se osjećaju u Jerusalimu, a da sâm Ingmar nikome nije kazivao, kako se osjeća on i zašto ih je zapravo došao posjetiti. »Zacijelo želi sada sa mnom o tom govoriti«, pomisli Karin.

Ingmar makne nekoliko puta usnicama, kao da bi htio započeti govor, ali mu nije nikakva riječ izlazila na usne. Dotle je Karin promatrala brata. »Upravo se strašno postarao«, pomisli u sebi. Ni sâm otac nije imao tako duboke bore na čelu, a bio je već vrlo visoke starosti. Ili je Ingmar bio bolestan ili je morao nešto teško doživjeti, otkako sam ga posljednji put vidjela«.

I Karin se stade pitati, što se je to Ingmaru moglo dogoditi. Sjećala se kao kroz san, da su sestre iz jednoga pisma čitale, što ga je snašlo, ali je ona bila toliko zadubena u svoju vlastitu bol, da je sve, što se je izvan nje dogadjalo, prolazilo pokraj nje bez ikakova dojma, kao nešto, sa čim ona nije imala nikakova dodira.

Svojim osobito opreznim načinom pokušala je dakle, da Ingmara navede, kako bi joj saopćio, što mu se desilo i zašto je dolazio u Jerusalim. »Dobro je, da si se potrudio do mene, da mi pripovijedaš, što je novo u našem selu«, reče ona.

»Mogu pomisliti, da bi štošta htjela saznati«, odgovori Ingmar.

Poput čovjeka, koji pokušava udupsti se u stvar, koja mu je već odavno iščezla iz pameti, poče Karin polagano govoriti: »Kod naših ljudi je odvajkada običaj, da moraju imati nekoga, po kome bi se ravnali; nekad je to bio otac, onda Halfvor, a duže vremena i učitelj. Rado bih saznala, tko ih sada vodi«.

Jedva je Karin izgovorila ove riječi, kad Ingmar ponikne nikom, te ne dade od sebe nikakova glasa, niti pokaza ikakova izražaja u licu.

»Može biti da je sada župnik postao vodja i prvak u selu?« nagadjala je Karin dalje.

Ingmar je sjedio ukočeno, pa još uvijek nije odgovarao ni riječi.

»Mislila sam već, da se je i Per, brat Ljunga Björna, podigao do časti prvoga sumještanina«, istraživala je Karin dalje, ali ni ovaj put ne dobi nikakova odgovora.

»Dobro mi je poznato«, nastavi ponovo, »da je oduvijek bio običaj, da se ljudi ravnaju po gospodarima Ingmarova dvora, ali ih nitko ne može prisiliti, da priznadu prvakom mladoga čovjeka, kakav si ti«.

Ona zastane, pa se Ingmar tek sada odluči na razgovor.

»Dobro znaš, da sam još premlad, a da bih mogao sjediti u općinskom vijeću ili da bi me izabrali za crkvenjaka«.

»No čovjek može ipak biti prvak, a da i ne izvršava razne općinske i crkvene časti«.

»Da, i to bi moglo biti«, prihvati Ingmar.

Kad je ovo izrekao, osjeti Karin u srcu neku radost. »Ah, ne ću dalje ništa istraživati«, pomisli u sebi, no ipak nije mogla odoljeti, a da se ne raduje, što je stara moć i ugled njihova roda prešla na Ingmara. Ona se dakle ispravi, da počne sada govoriti samosvjesnije negoli dosele:

»Mogu sasvim dobro pomisliti, da su ljudi bili toliko razboriti, pa shvatili, da si dobro učinio, kad si imanje preuzeo«.

Ingmar pogleda sestru dugim pogledom; razumio je, što se krilo u njezinim riječima. Ona se je pribojala u srcu, da joj je brat izložen preziru sela, što je ostavio Gertrudu.

»Ne, na ovaj način Bog me nije kaznio«, reče on.

»Ako nije ovo, onda je nešto drugo vrlo teško, što ga je moralo snaći«, mislila je Karin u sebi. Morala se nekoliko trenutaka domišljati, jer se je samo s teškim naporom mogla zamisliti u misli i osjećaje, koje je imala u svojoj staroj domovini.

»Rado bih znala, da li se u selu još tkogod nalazi, koji se drži naše stare nauke?« zapita najposlije.

»Još najviše jedno ili dvoje, ali više nitko«.

»Ja sam se uvijek nadala, da će se još netko odazvati božjemu pozivu i poći za nama«, reče Karin, pošto je pogledala Ingmara, kao da bi htjela mnogo iz njega ispipati.

»Ne«, odgovori Ingmar, »koliko je meni poznato, više nije nitko osjetio u sebi taj poziv«.

»Kad sam te jučer ugledala, pomislila sam, da si ti tu milost osjetio«, reče Karin.

*

»Ne, poradi toga nisam ovamo dolazio«.

Karin zamukne na čas prije nego što je stala dalje istraživati; a onda poče bojažljivo, kao da se boji odgovora, koji bi joj mogao doći: »Dakle više nitko ne misli na nas na domu?«

Ingmar i sada dade odgovor s nekom smetenošću: »Sada nešto manje žale za vama, nego prije«, reče on.

»Šta, zar su žalili za nama? Ja sam mislila, da im je odlanulo, kad su se nas oprostili«.

»O, mnogi su žalili«, nastavi Ingmar nešto živahnije, »pa je i vrlo dugo trajalo, dok su se ljudi, koji su nam prije bili susjedi, priučili na nove susjede, koji su se uselili u naše domove. Znam, da se je susjeda Ljung Björnova i Berita Bör Perova, zimi svake večeri šuljala oko kuće, u kojoj je on stanovao«.

Karin izgovori svoje naredno pitanje vrlo polagano. »Onda je Berita jamačno za nama najviše žalila?«

»Ah, nije«, odgovori Ingmar oštrim glasom. »Bio je jedan, koji je s jeseni svaku večer, čim bi se smračilo, sjedao u čamac, pa se spuštao niz vodu do učiteljeve kuće, pa se tamo spuštao na jedan kamen uz obalu, na kojemu je imala običaj sjediti Gertruda, kad je promatrala zalaz sunca«.

Sada puče Karini medju očima, zašto se Ingmar toliko postarao, pa brzo nadje drugi razgovor. »Vodi li tvoja žena brigu s imanjem, dok se ti nalaziš na putu?« zapita ona.

»Da«, odgovori Ingmar.

»Je li dobra gazdarica?«

»Jest«, odgovori po drugi put Ingmar.

Karin predje rukom preko pregače prije nego što je nastavila govor. Kao da se sjetila, kako su joj sestre pripovijedale, da Ingmar ne živi baš osobito dobro sa ženom.

»Imate li dijete?« zapita napokon.

»Nemamo«, odgovori Ingmar.

Karin nije znala, što bi dalje; sveudilj je gladila rukom pregaču. Nije mogla da pita brata, što je zapravo dolazio; to nije nikada bio običaj na Ingmarovu dvoru. No Ingmar joj sâm priskoči u pomoć.

»Barbara i ja odlučili smo, da se raspitamo«, reče on tvrdim glasom.

Karin se trgne. Odjedanput joj dodje, kao da sjedi poput domaćice na Ingmarovu dvoru. Nije se više ničega sjećala, nego svojih starih nazora i čuvstava.

»Bog neka te od toga oslobodi, što govoriš!« klikne ona. »Još se nitko u našem rodu nije raspitavao«.

»Bilo je i toga«, reče Ingmar. »O Miholju bit će godina dana, što smo rastavljeni od stola i postelje. Kad prodje godina, morat ćemo zatražiti konačni raspit«.

»A što imaš proti njoj?« zapita Karin. »Ne ćeš dobiti bogatije ni uglednije žene«.

»Nemam proti njoj ništa«, reče Ingmar izmotavajući se.

»Dakle ona traži rastavu?«

»Da, ona hoće da se razidjemo«.

»Da si se ti prama njoj ponašao, kako Bog zapovijeda, ona ne bi tražila raspit«, reče Karin nešto oštrije.

Tvrdim zamahom uhvati se ona za naslonjač. Bila je vrlo uzbudjena, što se najjasnije razabiralo, kad je počela govoriti o Halfvoru.

»Dobro je, da su otac i Halfvor umrli, pa ne moraju više ovo doživljavati«, reče Karin.

»Da, dobro je za sve one, koji su poumirali«, odgovori Ingmar.

»Pa si sada zacijelo došao poradi Gertrude?« nabaci Gertruda.

Ingmar ne dade odgovora, nego samo ponikne glavom.

»Ne čudim se ni najmanje, da te je zaokupio stid«, nastavi sestra.

»Onoga dana, kad je prodavan Ingmarov dvor, bio me je stid zaokupio«.

»Što su ljudi mogli misliti, kad si se dao na putovanje, da zaprosiš drugu, prije nego što si se od prve razišao?«

»Nije se smjelo gubiti vrijeme«, reče Ingmar tiho, »pa sam morao doći ovamo, da se zauzmem za Gertrudu; jedno je pismo prispjelo u naše selo, u kojemu je stajalo zapisano, da je blizu ludila«.

»O, poradi toga nije te trebala glava boljeti«, odgovori Karin oštro, »ovdje ima dosta ljudî, koji se za nju brinu više, nego što bi se mogao ti brinuti«.

Nekoliko časova zavlada sobom potpuna tišina, a Ingmar se digne sa svojega stolca. »Nadao sam se, da će se naš razgovor sasvim drugačije svršiti«, reče on i uloži u svoje držanje toliko dostojanstva, da je Karin pred njim osjetila neko slično čuvstvo, kao nekada pred pokojnim ocem.

»Ja sam Gertrudi, pa i Stormovima, koji su se prama meni ponijeli kao otac i majka, nanesao veliku nepravdu, pa sam se nadao, da ćeš mi ti sada priteći u pomoć, da popravim, što sam pogriješio«.

»Želiš dakle, da prvoj nepravdi dodaš sada još i drugu, ostavljajući ženu, s kojom si po zakonu vjenčan«, izgovori Karin živahno. Nastojala je, da svoju ljutitost podrži što jačim riječima, jer se je počela bojati, da će ju Ingmar navesti, da i ona na cijelu stvar pogledava istim očima, kojima je gledao i on.

No Ingmar ne odgovori na ove riječi ništa, nego reče samo ovo:

»Mislio sam, da ćeš se ti obradovati, što sam pokušao da podjem stazom Gospodovom«.

»Zar da se radujem, što si ostavio kuću i ženu, da dohrliš k svojoj ljubovci?«

Ingmar se polagano uputi prama vratima. Izgledao je umoran i istrošen, no nije pokazivao nika-

kove srditosti. Ne, nije izgledao kao čovjek, kojega bi morila velika i neobuzdana ljubav.

»Da je Halfvor u životu, on bi te zacijelo svjetovao, da se opet povratiš kući i pomiriš sa ženom, o tome sam potpuno uvjerena«, reče Karin.

»Ja sam već odavno prestao raditi prama savjetima ljudskim«, odgovori Ingmar.

Sada ustane i Karin; bila je ponovo uzbudjena, što je Ingmar natuknuo, da radi prama zapovijedi božjoj. »Ne vjerujem, da Gertruda još i danas misli na tebe kao nekada«, reče ona.

»Dobro mi je poznato, da u ovoj koloniji nitko ne misli na vjenčanje«, reče Ingmar, »ali sam ipak htio pokušati sreću«.

»Dabome, ti ne moraš o tome voditi računa, što su se naši općinari jedni drugima zavjerili«, prekine ga Karin, »no svakako će te više zanimati, ako ti javim, da je Gertruda svoju sklonost priklonila sasvim nekom drugom«.

Ingmar je stajao sasvim do vratâ. Kad je razabrao ove riječi, posegne za kvakom pipajući kao da je ne može naći, ali svojega lica nije obraćao prama sestri. Nije potrajao ni jedan trenutak, kad je Karin svoje riječi opozvala.

»Bože oslobodi, da bih htjela ustvrditi, da je itko medju nama zavolio koga tjelesnom ljubavlju«, reče ona, »ali mislim, da Gertruda danas ljubi i najznatnijega člana naše kolonije više nego tebe, koji nama ne pripadaš«.

Ovdje Ingmar duboko uzdahne; brzo otvori vrata i izadje napolje.

Karin ostane još neko vrijeme zadubena u velike misli, a onda ustane, pogladi kosu, sveže rubac na glavu i podje Mrs. Gordoni na razgovor.

Otvoreno prizna nadstojnici, zašto je Ingmar došao. Savjetovala ju je, da Ingmaru nipošto ne dopusti dulji ostanak u koloniji, ako nije rada izgubiti jednu od sestara. No dogodilo se, da je Mrs. Gordon

za Karinina razgovora stajala do prozora i gledala u dvorište, gdje se je Ingmar prislonio o jedan stup, pa izgledao nespretniji negoli ikada. I tu preleti laki smiješak preko lica Mrs. Gordone.

Odgovori Karini, da vrlo nerado ikoga tjera iz kolonije, a najmanje onoga, koji je došao iz tolike daljine i koji ima tolike rodjake u koloniji. Ako je Gospod poslao Gertrudi iskušenje, reče, onda se nitko ne smije usuditi, da je spriječi u tom poslu.

Karin se začudi ovom odgovoru. U svojoj vatri pristupi bliže k nadstojnici, pa je tako mogla opaziti, koga Mrs. Gordon promatra sa smiješkom na ustima. No razabrala je i opet, kako je Ingmar nalik na pokojnoga oca, pa iako je bila na njega srdita, ljutila se ipak, što Mrs. Gordon ne će da shvati, da čovjek, koji izgleda kao Ingmar, u prvom redu treba da bude pametan, kad je već razboritiji od drugih.

»Dakako«, reče napokon, »možete ga zadržati u koloniji, jer će on zacijelo sve udesiti onako, kako bude njemu po volji«.

Na večer istoga dana okupili su se kolonisti u velikoj zbornici. Bilo im je tamo vrlo ugodno i lijepo. Neki su od njih promatrali veselo igranje djece, drugi su ćeretali o dogadjajima prošloga dana, a treći se zavlačili u kutove i čitali jedni drugima amerikanske novine. Kad je Ingmar Ingmarov ugledao ovu veliku i rasvijetljenu dvoranu i u njoj tolika sretna i raspoložena lica, nije mogao a da ne pomisli: »Nema sumnje, da su ljudi iz Dalarna ovdje sretni, pa im ne pada ni na pamet da se povrate kući. Ovi se Amerikanci razumiju bolje u to, kao će sebi i drugima ugoditi. Da, ovo iskreno prijateljevanje razlogom je, zašto kolonisti mogu da podnesu sve nevolje i svu neimaštinu. Sada mi je sve jasno. Doduše, ovdje se moraju svi oni, koji su nekada imali cijelo imanje, zadovoljiti jednom jedinom sobicom, ali zato imaju

mnogo više veselja i zabave negoli prije. A onda, još su i vrlo mnogo vidjeli i naučili. O odraslima ne ću ni da govorim, no nekako mi se čini, da se ovdje ne bi našlo ni najmanje dijete, koje ne bi znalo mnogo više od mene«.

Mnogi su seljaci pristupali Ingmaru i pitali ga, ne čini li se i njemu, da je ovdje njima sasvim dobro. »Istina«, odgovarao je Ingmar, »to ne mogu poreći«.

»Ti si zacijelo mislio, da mi ovdje stanujemo po spiljama?« reče Ljung Björn.

»Ah, nisam! Znao sam, da vam nije baš rdjavo«, odgovori Ingmar.

»No, koliko smo mi načuli, bilo se tako nešto na domu pronijelo«.

Te večeri pitali su mnogo Ingmara, kako je kod kuće. Jedan za drugim dolazio je, sjedao do njega i raspitivao se o svojima, a gotovo su svi htjeli da štogod doznadu o Ingmarovoj kćeri Evi.

»Zdrava je i vesela«, odgovarao je Ingmar, »pa se nikada ni s kim ne sastaje, a da ne počne grditi Hellgumovce«.

Izmedju prisutnih ljudi udario je Ingmaru u oči jedan mladić, koji se cijele večeri nalazio u njegovoj blizini, ali ga nije ništa zapitkivao. »Rado bih znao, tko bi to mogao biti, koji je toliko na mene nalik, a tako me srdito gleda, kao da bi me najradije bacio iz sobe?« mislio je Ingmar u sebi. Napokon se sjeti, da bi to mogao biti njegov stričević Bo, koji je mnogo godina proveo u Americi.

Ingmar najzad pristupi k mladiću i isporuči mu pozdrave od roditeljâ. Bo ga najprije zapita za neke stvari o svome domu, a onda je htio saznati i nešto o učitelju Stormu i njegovoj ženi. U taj mah sve je zamuknulo oko Ingmara. Do toga trenutka nije se nitko usudio s njim povesti razgovor o Stormovima, a Ingmar opazi, kako su neki od prisutnika laktom opomenuli Bo-a, da okrene razgovor i počne o nečemu drugome. Ali Ingmar odgovori sasvim mirno,

da je učitelju dobro, pa da je odlučio do godine poći u mir. A onda doda Ingmar još ovo:

»Milo mi je, da još vodiš brigu o učitelju, premda je u školi bio s tobom dosta oštar«.

Svi se uzeše smijati, jer im svima pade na pamet, koliko se je Storm tužio na Bo-ovu zatucanost. No Bo se okrene i nestane, ne stavljajući više nikakovih pitanja.

Stari kaplar Fält bio je kao obično okupio oko sebe nešto djece, pa im pripovijedao bajke. Ingmar se nije sastajao s Fältom, otkako je ovaj postao prijatelj djece; nemalo se je tome začudio i pristupio bliže, da čuje, što to Fält priča djeci. Tu začuje, kako starac pripovijeda o svojoj mladosti, kad je jedne noći došao sa crkvenih vrata i stao zazivati mrtvace.

Ingmarova kći Marta promatrala je djecu, koja su se bila slegla oko Fälta, pa je opazila, da su od straha sva problijedjela.

»Ne valja da im pričaš pripovijesti o duhovima«, reče ona Fältu oštro. »Pripovijedaj im radije nešto korisno i poučno!«

Starac se malko zamisli, a onda rekne:

»Pripovijedat ću im, što je meni moja majka pričala, kad me je htjela poučiti, da budem čovječan sa životinjama«.

»Dobro, daj to!« reče Marta odilazeći. No Ingmar ostane na mjestu i stane slušati.

»Kod kuće u Dalarnu«, počne Fält, ima jedna ‚Nevoljna koliba', koja je dobila ime ‚Nesretni humak', poradi toga, jer je nekada u njoj stanovao jedan vrlo rdjav i nevaljao čovjek«.

»Čovjek se taj zabavljao trampljenjem konjâ«, nastavi Fält, »putovao je od sajma do sajma, da mijenja konje, pa je pri tom poslu postupao vrlo rdjavo s jadnim životinjama. Konjima, koji su bili poznati sa svoje griže, mazao je na čelo bijele mrlje, da ih ljudi ne bi prepoznali, a starim mrcinama davao je samo dotle jesti, dok nije došao do uvjerenja, da su

dosta debele za izmjenu. No najnečovječnije postupao je sa životinjama, kad ih je dovodio na pokus. Tu ga je spopadalo pravo bjesnilo, udarao je i šibao po njima, da su jadne životinje na ledjima izgledale kao oguljene, a iza svakoga udarca pokazivalo se golo meso.

Jedanput je taj zločesti čovjek na jednom sajmu cijeli dan na sve moguće načine pokušavao, da izmijeni jednoga konja, ali mu nikako nije polazilo za rukom. To je bilo poradi toga, što su ljudi od njega bili toliko puta prevareni, pa su se bojali s njim ulaziti u ikakav posao, ili je opet konj, o kojemu se radilo, bio tako star i neprikladan, da ga nitko nije htio uzeti.

Kad je pao suton, naš preprodavač još uvijek nije htio uvidjeti, da toga dana ne će učiniti posla. Prije nego što se povratio kući, htjede dakle učiniti još posljednji pokušaj, pa je stao tjerati konja tako strašnom brzinom preko sajmišnoga prostora, da su gledaoci čekali svaki čas, da će se jadna životinja srušiti. I za najvećega naganjanja opazi ovaj čovjek odjedanput drugoga, koji je tjerao lijepoga mladoga vranca i to upravo tako brzo kao i on, a da se pored svega toga ne opaža, da išta muči svoju životinju.

Tek što je naš zločesti čovjek zaustavio konja i sišao sa svojih kola, kad al onaj drugi čovjek, što je imao dobroga konja, pristupi k njemu; bio je malog i nježnog stasa, uskoga lica i šiljaste bradice. Bio je sasvim u crno odjeven, a preprodavač nije mogao ni po kroju ni po suknu prepoznati, iz kojega je kraja dolazio.

Preprodavač domala razabere, da je ovaj drugi čovjek dosta priprost, jer je pripovijedao, kako kod kuće ima jednog zelenka, pa bi htio svoga vranca izmijeniti, da dobije sličnoga konja s onim kod kuće. »Konj, kojega ti tjeraš, bojom bi sasvim pristajao uz onog moga«, reče, »pa bih ga ja uzeo, kad bi inače bio bez prigovora. No valja da budeš pošten, pa da

mi ne natovariš nevaljanu životinju, jer se ja ni u što tako malo ne razumijem kao u kupovanje konjâ«.

I dakako, preprodavač prepusti u crno odjevenom čovjeku svoju mrcinu, a uzme u zamjenu njegovog lijepog i mladog vranca. Za cijeloga svoga života nije još nikada tjerao ovako strojnoga konja. »Još mi se nikada nije ni jedan dan tako zlo počeo, a tako dobro svršio«, reče sjedajući u kola, da se povrati kući.

Nije bilo odviše daleko od sajma do njegova doma, pa je prispio kući prije nego što je zanoćalo. Kad je okrenuo prema svojemu vrtu, opazi, da ga čeka hrpa njegovih starih prijatelja, konjskih trgovaca iz raznih krajeva. Bili su vrlo dobro raspoloženi, a kad se on uvezao, počeše klicati, veseliti se i smijati.

»Što vam se nädâlo u toliki smijeh?« zapita preprodavač i potegne uzde.

»Eto«, rekoše ljudi, »čekamo, da vidimo, da li je onom crnom ugursuzu pošlo za rukom, da ti natovari svog slijepoga vranca. Sukobili smo ga, kad se je vozio na sajam, pa se je okladio s nama, da će te nasamariti«.

Preprodavač skoči s kolâ, stane pred konja, te ga nemilosrdno bičem udari medju oči. Životinja se nije ni maknula, da se ukloni udarcu. Oni su ljudi imali pravo; bio je slijep u oba oka.

Preprodavača spopadne toliko bjesnilo i očaj, da je gotovo sišao s uma. Dok su mu se prijatelji još uvijek podrugivali, ispregne on konja i povede ga na strmu klisuru, koja se je nalazila iza kuće. Pucketao je bičem, a konj je brzo odmicao, no kad se uspeo na vršak, zastane i ne htjede dalje. Tamo se naime nalazila jedna rupčaga, iz koje je cijelo selo dugi niz godina nosilo šljunak. Konj mora da je osjećao opasnost, jer se nije htio micati s mjesta. Preprodavač ga je tukao i vukao, ali je konj postajao sve bojažljiviji; ispriječio se prednjim nogama, pa

ostao kao ukopan. Napokon, kad se nije znao drugačije pomoći, zaleti se u misli, da se nalazi pred običnom grabom, koja se dade preskočiti. Ali druge strane nije bilo, pa kad bijedna životinja nije osjetila pod nogama tvrdoga tla, zavrišti bolno, a čas kasnije ležala je prebijena vrata na dnu rupčage. Preprodavač nije ni pogledao, što se je dogodilo, nego se povrati k svojim prijateljima. »No, da li ste se već prestali smijati?« zapita ih. »Gledajte da odete odavde, pa pripovijedajte onima, s kojima ste se kladili, što se je dogodilo s njegovim vrancem«.

»Ali pripovijest još nije na svršetku«, nastavi Fält, »pa valja, da sada, djeco, pripazite. Žena ovoga čovjeka dobi iza nekoga vremena sina, ali je jadno došlo bez pameti na svijet, a pored toga je bilo još i slijepo. Pa i sada još nije bilo dosta, nego su i sva druga djeca, što ih je ova žena kasnije dobivala, bila slijepa i slaboumna. Kćeri su naprotiv bile lijepe i sve su se poudavale«.

Čitavo ovo vrijeme stajao je Ingmar kao ukopan, pa je pozorno slušao pripovijest. A sada učini kretnju, kao da bi se želio otrgnuti, no kad je starac nastavio pripovijest, ostao je on i dalje slušajuć.

»No ni s tim još nije bila stvar završena«, poče kaplar iznova, »nego kad su udate kćeri počele dobivati djecu, bili su im svi sinovi slijepi i slaboumni, a kćeri naprotiv postale izvrsne pameti.

»I tako je ostalo do dana današnjega«, završi Fält svoju pripovijest, »a svi oni, koji se žene kćerkama iz ove porodice, dobivaju sinove idiote, pa se poradi toga onaj humak i zove ‚Nesretni humak', te zacijelo nikada ne će ni dobiti drugoga imena«.

Kad je Fält dovršio svoju pripovijest, pristupi Ingmar nešto ubrzana koraka k Ljungu Björnu i zapita ga, ne bi li mu mogao priskrbiti pero i papira. Björn ga pogleda u čudu, a Ingmar protare čelo i reče, da mora napisati jedno vrlo važno pismo. Da-

nju ga je zaboravio pisati, ali ako ga napiše večeras, moći će se pismo sutra ipak prvom željeznicom otpraviti.

Ljung Björn nabavi mu, što je zatražio, a da uzmogne pisati u miru, odvede ga u stolarsku radionicu. Ovdje pripali jednu svjetiljku i postavi stolicu pred radnički stol. »A sada možeš, ako ti je s voljom, pisati cijelu noć«, reče odlazeći.

Čim se je Ingmar našao nasamu, protegne se rukama kao u žarkoj čežnji, a bolni mu se uzdah izvine iz grudi. »Ah, ne vjerujem, da ću moći izvesti ono, što sam nakanio«.

»Danju ni noću ne mogu ni na koju drugu misliti nego na onu, koju sam ostavio kod kuće«, nastavi. »A još je najgore, da Gertrudi po svoj prilici ne ću moći nikakve koristi donijeti«.

Malo se zamisli, a onda se sâm sebi nasmiješi. »Da, onaj, koji se muči sumnjom i nevoljom, nastoji da u svemu i svačemu nadje kojekakove slutnje i znamenja. No svakako je čudnovato, da je Fält morao baš onu pripovijest pričati! Pričinilo mi se, kao da mi je sâm Bog htio pokazati, što bi za mene bilo najbolje«.

I opet se malko zamisli, a onda se lati pera. »S božjom pomoći«, reče i počne pisati.

O ovom pismu, što ga je Ingmar pisao, mislio je od onoga dana, kàd je otputovao od kuće. Bilo je upravljeno na starog seoskog župnika, pa u njemu nije bilo ni jedne riječi, o kojoj nije već dugo premišljavao i mjerio je. Za cijeloga puta činilo se Ingmaru, kao da se nije nikada pravo očitovao svojoj ženi, i kao da nikada nije mogao izreći, što misli i osjeća, pa da mora jedanput pokušati, da joj saopći, što je zapravo s njim. I tako je smislio, da će biti najpametnije, ako piše župniku, no s pisanjem mu nije išlo baš osobito lako, pa mu dosad nije polazilo za rukom da o sebi govori. No ove večeri mu je odjedanput postalo jasno, kako treba da piše, pa se je

tome radovao misleći: »Gle, gle, pa nije ni tako teško, već odmiče sasvim dobro. Na ovaj način moram početi, da župniku saopćim ono, što mu je potrebno znati, ako želi moju stvar s Babrom provesti«.

Ingmarovo pismo glasilo je ovako:

Sjedeći evo u crnoj noći i pišući ovo pismo, ne želim ništa toliko, koliko da uzmognem glavom poći u župni ured, da se porazgovorim s gospodinom župnikom. Najradije bih došao kasno podvečer, kad gosp. župnik mirno sjedi u svojoj sobi i smišlja svoju propovijed.

Mislim, da bi gosp. župnik u isti mah, kad bi mene ugledao, skočio i uprepastio se, upravo kao da je u sobu stupila sablast.

»Što tražiš ovdje? Držao sam, da si otišao u Jerusalim?« rekao bi po svoj prilici gosp. župnik. — »Da«, odgovorio bih ja, »jamačno bi sada već bio ondje, da se nisam okrenuo natrag, i to porad toga, što sam na putovanju čuo jednu pripovijest, koju bih rado pripovjedio gosp. župniku«.

A onda bih usrdno zamolio, da se g. župnik strpi sa mnom jedan ili dva sata i dopusti mi, da ispričam jednu dugu pripovijest, koju bih mu tako rado povjerio. I kad bi mi gosp. župnik to dopustio, počeo bih od prilike ovako: »U našoj općini bio je nekada jedan čovjek, kojemu nije bilo ništa stalo do svoje žene. Do toga je došlo tako, što je ostavio djevojku, koju je ljubio i uzeo drugu poradi toga, da se uzmogne s njom domoći očeva imanja. No kad je ulazio u ovaj trgovački posao, imao je na misli jedino imanje, a nikako nije zadržao u vidu, da će s imanjem dobiti i ženu. I pošto je održano vjenčanje i mladenci bili svedeni, bilo mu je još uvijek pri duši, kao da ona žena zapravo nije njegova. Nikada nije pitao, kako je njoj, da li rado živi s njim i ne osjeća li se možda nesretnom u srcu. Pored toga nije ni na to pazio, kako ona izvršava svoje dužnosti i da li je gospodarstvo u kući dobro ili nije. Uvijek je mislio,

samo na onu drugu, pa se nikako nije mogao priučiti na to, da ima zakonitu ženu. Za njega je ona bila upravo kao kakav komad orudja, koje pripada imanju, pa se je ona morala sama brinuti za se, jer je za njega bila deveto žarilo.

No bilo je i nešto sasvim osobito, što je prouzročilo, te muž nije nikako pazio ženu. On ju nije poštovao, jer je pošla za momka, za kojega je dobro znala, da voli drugu. Zacijelo ima neku manu, mislio je on, jer joj inače otac ne bi na ovaj način upravo morao kupiti muža. Pa ako je ovaj muž ikada promatrao svoju ženu, bilo je to samo poradi toga, da je uzmogne uporedjivati s onom drugom, koju je izgubio. Razabirao je i sâm, da mu žena nije ružna, no ipak nije bila kao ona djevojka, za kojom je pogibao. Nije bila onako lakoga hoda, a nije umjela ni onako skladno kretati rukama, a pogotovo nije znala onako lijepo i veselo pripovijedati o svemu i svačemu. Tiho i strpljivo svršavala je svoje poslove po kući; to je jedino umjela.

No valja da budem i prama mužu pravedan i priznam, da sa ženom nije nikada govorio o onom, na što je dan i noć mislio. Nije joj mogao reći, da su mu misli uvijek kod prve odabranice, koja je bila otišla u daleku zemlju. To naprosto nije mogao. A isto tako nije mislio govoriti s njom, da očekuje od Boga kaznu, koja ga je morala prije ili kasnije snaći poradi toga, što je pogazio svoju riječ, a bojao se uvijek pomišljati i na pokojnoga oca na nebu, te si je vječito uobražavao, da ga svi ljudi osudjuju. Doduše svi, s kojima se je sastajao, iskazivali su mu veliko poštovanje, no njemu je uvijek bilo tako teško oko srca, da je uvijek mislio, kako će mu se svi smijati i podrugivati mu se, čim okrene ledja, jer nije dostojan imena, koje nosi — i sve tako koješta.

A sada ću ispripovijedati, kako je ovom mužu bilo, kad je prvi put spoznao, da ima ženu.

Pošto su nekoliko mjeseci proveli u braku, pozovu ih u svatove neki ženini rodjaci, koji su stanovali u odaljenom selu. Dalek je bio put do toga sela, pa su se morali jedan sat zadržati u nekoj krčmi, da nahrane konje. Budući da je vrijeme bilo rdjavo, pošla je žena u jednu sobu prvoga kata, gdje je sjela i čekala. Muž je nahranio konje i napojio ih, a onda i sâm pošao u sobu k ženi. Nije s njom govorio, nego je neprestano mislio, kako mu je teško polaziti medju ljude, pa se je pitao, da li će mu družina na dvorcu, u kojemu su se svatovi imali održati, kakogod pokazati, što misli o njemu. I dok je tako sjedio i sâm sebe mučio, podidje ga misao, da je svemu ovome zapravo samo njegova žena kriva. »Da nije htjela poći za mene, mislio je, bio bih ostao pošten čovjek. Ne bih pao u napast, pa se ne bih imao bojati, da pogledam poštenim ljudima u lice«.

Još mu nikada nije padalo na pamet, da bi najposlije mogao i mrziti svoju ženu, ali mu se u ovom trenutku pričini, da je zaista mrzi. No domala počne drugačije misliti. Dva muškarca udju u dvoranu, koja je stajala tik do njihove sobe. Jamačno su vidjeli onoga muža sa ženom, kad se je dovozio, pa su počeli o njima razgovarati. A zidovi su ove krčme bili tako tanki, da su supruzi mogli svaku riječ razabrati.

»Rado bih znao, kako se ovo dvoje slažu?« reče jedan od došljaka.

»Nikad, ni u snu, nisam vjerovao, da bi Svenova kći Barbra mogla dobiti muža«, padne mu u riječ drugi.

»Sjećam se vrlo dobro, kako je bila zaljubljena u Stiga Björjesova, koji je prije nekoliko godina bio sluga na Bergerovu imanju«.

Kad je žena razabrala, da oni došljaci govore o njoj, reče hitro: »Zar još nije doba odlasku?« No muž joj pomisli, da ne bi bilo baš vrlo zgodno, kad bi ona dvojica opazila, da je on sa ženom sjedio u

pobočnoj sobi i prisluškivao, pa je radije htio ostati dotle, dok ona dvojica odu.

A ona su dvojica još i dalje govorila o ženi. »Taj Stig Björjesov bio je uboga sirota, a Berger Sven Person odagnao ga je, čim je opazio, da mu se kći u njega zagledala«, reče jedan, koji kao da je stvar vrlo dobro poznavao. No Barbra se upravo razboli od žalosti, pa je otac morao popustiti i poći sa Stigom do župnika, da ih navijesti u crkvi. No sada se dogodi čudo, pa Stig promijeni svoje mišljenje iza prvoga navještenja, govoreći, da se više ne misli ženiti. Sada je opet Sven Person morao Stiga moliti i zaklinjati, da ne ostavlja njegove kćeri na cjedilu. No Stig nije imao milosrdja, nego reče starome u brk, da mu se duša toliko odupire Barbri, te je ne može živu gledati. Pored toga govorio je na sva usta svagdje i svakomu, da Barbre nije nikada volio, nego je ona sama trčala za njim«.

Dok su ovi ljudi ovako govorili, stidio se je muž u pobočnoj sobi — što gosp. župnik može lako razumjeti — toliko, te se nije usudjivao pogledati svojoj ženi u lice. Ujedno razabra, da sada pogotovo njih dvoje ne može prolaziti dvoranom, pošto su sve to čuli.

»To nije bilo lijepo od Stiga«, reče jedan od one dvojice, »no kasnije je to gorko platio«.

»Istina«, reče drugi, koji dosad još nije govorio. »Oženio se djevojkom, na koju je prvu naišao, da pokaže ljudima, kako više i ne misli na Barbru. I tako je dobio vrlo rdjavu kućanicu i gotovo pao na prosjački štap. Sada se odao pijanstvu. Bio bi već zacijelo u ubožnici, da ga ne potpomaže Barbra. Ona bez sumnje hrani i odijeva i njega i njegovu ženu«.

Pošto su ovo svršili, nisu dalje o Barbri govorili, pa je za čas ostala soba prazna. Sada onaj muž ustane i upregne konje, a kad mu je žena sašla na dvorište, pristupi on k njoj i pridigne je u kola. Ona je mislila, da on to po svoj prilici radi toga čini,

da ona opravu ne zamaže na kotačima, ali uistinu on je to učinio, jer je nekako htio pokazati, kako mu je nje žao. Nije bio toliko ožalošćen onim, što je čuo, ali mu se je žena ipak smilila. I dok su se dalje vozili, okretao je on ovda-onda glavu prama njoj, da je pogleda. Gle, gle, mislio je u sebi, ona je dakle tako dobroga srca, da bi mogla potpomagati onoga, koji ju je onako sramotno ostavio! I bio je upravo čudnovato, da Barbra nije bila manje prevarena od Gertrude.

Pošto su se tako neko vrijeme vozili, opazi muž, da mu žena plače. »No zato ipak ne trebaš plakati«, progovori on, »jer nije nikakovo čudo, da si i ti nekoga ljubila, upravo kao i ja«. No cijeloga daljega puta ljutio se on na sebe, što se nije mogao svladati i progovoriti joj koju dobru riječ.

Pa ipak se moglo pomišljati, da se je muž mogao katkada zapitati, da li mu žena još uvijek ljubi Stiga. No takovo nešto nije mu padalo ni na pamet, jer se on nije toliko brinuo o njoj, da bi ga morila sumnja, ljubi li koga ili ne ljubi.

Svojim vlastitim mislima zaokupljen, zaboravljao je vrlo često, da je ona uopće u životu. Pa se nije ni najmanje čudio, da je ona uvijek tako mirna i tiha, pa da nikada ne ustaje proti njemu, iako on nikada prema njoj nije bio takav, kakav bi morao biti.

Moram gosp. župniku priznati, da je njezin postojani mir doveo napokon muža do uvjerenja, da ona ni sama ne sluti, koliku joj on bol zadaje. Ali jedne hladne i kišovite jesenske večeri, pošto su već neko pol godine bili skupa, dogodi se, da se je muž, koji je pod suton malo izašao, vrlo kasno povratio. U sobi, u kojoj su spavali sluge, bilo je tamno kao u rogu, no u jedaćoj sobici plamsala je još vatra u kaminu. Žena je bila još budna, a na stolu je stajala priredjena večera, koja je ovaj put bila nešto bolja nego obično. Kad je muž ušao, rekla mu je ona: »Skini kaput, jer je sav promočen«. Pomogla mu je

*

pri skidanju i postavila ga prema kaminu, da se osuši. »Bože sveti, kako je prokisao«, reče ona, »pa zaista ne znam, kako ću ga do zore osušiti«.

»Baš bih rado znala, gdje si po ovom nevremenu mogao biti«, zapita ona iza kratke stanke. To je bilo prvi put, da ga je takovo što zapitala; no on je samo mučao i u sebi se pitao, što će dalje doći.

»Ljudi govorkaju, da se ti svake večeri odvoziš čamcem do učiteljeve kuće, ondje sjedaš na jedan kamen i po nekoliko sati da se ne mičeš s mjesta«. — »Pusti ljude, neka brbljaju«, reče muž, pa se pričini upravo onako miran kao i prije, ali se je u srcu ipak ljutio, što su ga uhodili. — »No takovo nešto ipak nije prijatno za jednu ženu«. — »Ah, ona, koja si je kupila muža, i ne može ništa bolje očekivati«, odgovori muž.

Žena je upravo pokušavala da jedan rukav iskrene, koji je bio vrlo debelo podstavljen i okorio, tako da je s teškom mukom ovo izvršavala. Muž je ispod oka gledao, da vidi, kako će ona ove riječi primiti. I opazi, da joj se smiješak ovio oko usana, a kad je napokon iskrenula rukav, reče: »Ah, što se mene tiče, ja i nisam bila toliko zauzeta za udaju; otac je svu tu stvar udesio«.

Još jedanput pogleda muž u ženu, pa kad su im se oči sukobile, pomislio je on: Izgleda upravo kao da zna, što hoće. »Ne vjerujem, da si ti od onih, koje se dadu lako na nešto prisiliti«, reče on.

»Pa i nisam«, odgovori žena, »ali se s ocem u ovim poslovima ne izlazi lako na kraj. Lisicu, koju ne može s pomoću pseta uloviti, hvata u stupici«. Muž nije ništa odgovorio; bio se i opet udubao u svoje vlastite misli, pa je jedva čuo, što je ona odgovorila. No žena je očevidno držala, da će biti dobro, ako i nešto više kaže, kad je već načela stvar.

»Reći ću ti nešto«, počne ona iznova. »Otac je oduvijek volio preko svake mjere Ingmarov dvor, na kojemu je proveo djetinjstvo. On se je uvijek njime

hvalio kao i Ingmarovim sinovima. Ni o kojemu mjestu na svijetu nisam toliko slušala, koliko o Ingmarovu dvoru, pa mi se čini, da o svima, koji su nekada živjeli pod ovim krovom, znadem više nego li ti«.

Kad je žena u svom pripovijedanju došla dovde, ustane muž od stola, za kojim je večerao, te sjedne na klupu do kamina, okrenuvši se ledjima prama vatri, tako da je ženi mogao vidjeti lice.

»A onda je bilo sa mnom upravo kao i s tobom«, nastavi žena.

»Toga se ne trebaš doticati«, reče muž hrlo. Stidio se, kad se sjetio, da je s njom u onoj krčmi ostao u sobi, gdje je razgovor one dvojice morao ženu duboko vrijedjati.

»No valja da znaš, da se je otac, kad me je Stig ostavio na cjedilu, jako prestrašio, da me više ne će htjeti uzeti ni jedan mladić, pa me je nudio na sve strane. No to mi je domala dozlogrdilo, jer ipak nisam bila takova, da bi se morali tražiti muškarci, koji bi me uzeli«.

Pošto je ovo izrekla, opazi muž, da se je malko ispravila. Bacila je kaput na jednu stolicu i pogledala mužu oštro u oči. »Nisam znala, kako bih stvar svršila«, počne ponovo, »pa sam tako jednoga dana izlanula ocu: ‚Ako ne dobijem Ingmara Ingmarova na Ingmarovu dvoru, onda se uopće ne ću udavati'. Kad sam to govorila, znala sam sasvim dobro kao i svi drugi, da je Ingmarov dvor u rukama Halfvorovim, a ti da si zaručen s učiteljevom Gertrudom. Posegnula sam dakle za nečim, što je naprosto bilo nemoguće doseći, samo da jedanput dodjem do mira. Otac se u prvi mah prestraši. »Eh, onda se ne ćeš nikada udavati«, reče. — »Pa ću se zadovoljiti djevovanjem«, odgovorim ja. — No opazila sam, da se je ocu ova misao ipak svidjela. »Daješ li mi svoju riječ na to?« zapita me on iza kratke stanke. — »Dajem, oče«, odgovorim ja. Dakako, da se nisam nadala ni

jednoga časa, da će otac moći ovo provesti, to razumiješ i sâm, zar ne? Činilo se naime tako nemogućim, kao da bih čeznula za kakovim kraljem.

»Iza toga imala sam nekoliko godina mira od svih prosaca, pa sam bila zadovoljna, da mi ne dosadjuju. Bilo mi je tako dobro, da ništa bolje nisam mogla željeti; vodila sam brigu o velikom očevom gospodarstvu, pa sam mogla, dok je otac bio udovcem, sve uredjivati po svojoj volji. Ali jedne svibanjske večeri dodje otac vrlo kasno kući, te odmah pošalje po mene. ‚No sada bi mogla dobiti Ingmara Ingmarova s Ingmarovim imanjem', reče on. Ali dvije potpune godine nije otac o tom sa mnom ni riječi progovorio. ‚Nadam se dakle, da ćeš ostati pri svojoj riječi', nastavi. ‚Kupio sam Ingmarov dvor za 40.000 kruna'. — ‚Ali Ingmar je s drugom zaručen', dodam ja. — ‚Zacijelo ju je ostavio, kad sada traži tvoju ruku'.

Gosp. župnik razumjet će, da je muž bio vrlo ogorčen, kad je čuo, što mu žena pripovijeda. Kako je to čudnovato, mislio je u sebi, jer se čini, kao da se poigravaju sa mnom. Morao sam se dakle odreći Gertrude samo poradi toga, što se je Barbra jednoga dana s ocem našalila poradi mene.

»Nisam znala, što bih započela«, nastavi žena, »dosta me je ganulo, da je otac radi mene toliki novac dao, pa se zato nisam usudjivala, da ga odmah odbijem. A isto tako nisam znala ni kako ti shvaćaš stvar, i da li ti dvor možda nije miliji, nego sve ostalo. Pored toga otac se zaklinjao, da će dvor prodati dioničarskom društvu, ako ja ne pristanem. Upravo u to doba nisam se ni sama osjećala zadovoljnom u očevoj kući. Otac se je treći put oženio, a ja nisam bila voljna podvrgavati se maćuhi, kad sam tako dugo bila jedina domaćica u kući. Pa budući da se u prvi mah nisam mogla odlučiti, hoću li pristati ili odbiti, dogodilo se je sve, kako je otac htio. Vidiš i sâm, da stvar nisam uzimala ozbiljno«.

»Dakle«, reče muž, »kako vidim, za tebe je sve to bila kao neka šala«.

»Nisam nikako shvaćala, što radim, dok nisam saznala, da je Gertruda kradom otišla od svojih roditelja i pošla u Jerusalim. Od toga trenutka više nisam imala mira. Jasno mi je bilo jedino to, da nikoga nisam mislila unesrećivati«.

»I sama vidim, koliko se patiš«, nastavi žena iza kratke stanke, »pa uvijek mislim, da sam ja svemu kriva«.

»Ah, nisi«, prekide ju muž, »ja nosim svoju vlastitu krivnju, pa mi nipošto nije gore, nego što sam zaslužio«.

»Nikako ne pojmim, kako da podnesem misao, da sam toliko skrivila«, reče žena. »Svake večeri očekujem, da se ti ne ćeš povratiti kući. Mislim: jamačno će ostati tamo u rijeci. I onda mi dolazi, kao da se ljudi kupe na dvorištu, noseći nosiljku, na kojoj ti ležiš. Zatim se domišljam, kako bi meni iza toga bilo. Da li ću ikada moći pregorjeti, da sam te nagnala u smrt«.

Dok je ovako govorila i davala oduška svojoj boli, spopadoše muža čudnovate misli. Sada evo još očekuje, da je tješim, pomisli on. Njemu je bilo čudno još i to, što se ona pokazivala uzbudjenom; bilo mu je milije, kad se ona držala mirno, tako da on nije morao pomišljati, da je još i ona tu. Ne mogu još i njezinu nevolju podnositi, mislio je u sebi.

No osjećao je, da ipak mora nešto reći. »Poradi mene ne moraš se toliko uzbudjivati«, reče on. »Ja nikako ne mislim, da prvom nedjelu dodam još i drugo«. I već poradi ovih riječi preleti preko njena lica kao svijetao sjaj.

Kad je Ingmar ovo napisao, podiže pero s papira i pogleda gore. »Ovo će biti strašno veliko pismo«, pomisli u sebi. »Zacijelo ću trebati cijelu noć, da sve ispišem«. No zapravo je osjećao u neku ruku zadovoljstvo, da na ovaj način može još jedanput sve

proživjeti, što je doživio s Barbrom. Nije se mogao odreći nade, da će joj župnik dati ovo pismo na čitanje, pa da će se ona ganuti, kad opazi, kako se dobro on još svega sjeća.

»No premda je muž držao, da mu nije ni najmanje stalo do žene«, počne Ingmar dalje pisati, »ostao je ipak nekoliko večeri kod kuće, pošto mu je žena rekla, da je nemirna poradi njega. Žena se držala, kao da ne razumije, da je on ostajao kod kuće radi nje, nego je bila mirna i šutljiva kao uvijek. Kako gosp. župnik zna, bila je Barbra od prvoga početka vrlo dobra prema svim starim ljudima na Ingmarovu dvoru. Kad je dakle muž ostajao kod kuće i sjedio s ostalima u velikoj sobi do kamina, šaputala je neprestano stara Liza nešto s Korf Bengtom u kutu.

Mužu zaista podje za rukom da dvije večeri ostane kod kuće, no treće je bila baš nedjeljna večer, pa je žena donijela svoju gitaru i počela pjevati, da joj prodje vrijeme. Neko vrijeme bilo je sve dobro, dok nije udesila pjesmu, koju je Gertruda osobito rado pjevala. Onda muž nije više mogao duže izdržati kod kuće, nego je uzeo kapu i otišao.

Kad je izašao napolje, bilo je tamno kao u rogu, a prokapljivala je i hladna kiša. No ovakovo vrijeme bilo je baš po njegovom ukusu. Odveslao je upravo do škole, sjeo na kamen uz obalu i mislio na Gertrudu i na ono vrijeme, dok još nije bio svoju riječ prekršio i dok je još bio pošten i ugledan čovjek. Pa se nije povratio kući prije jedanaest sati. Žena je sjedila na obali i čekala ga.

To se mužu nije svidjelo. Gosp. župnik dobro zna, da muževi ne vole, kad se žene poradi njih boje. Muž nije ženi ništa rekao, dok se nisu našli u sobi. »Valja da me puštaš odlaziti i dolaziti, kako mene bude volja«, reče onda, a ona je po njegovu glasu mogla razabrati, da je nezadovoljan. Ona nije ništa odgovorila, nego je brzo upalila svijeću. Tu sada

opazi muž, da mu je žena do kože promočena i da joj je oprava upravo prilijepljena uz tijelo. Ona mu donese jelo, odloži vatru u kaminu, namjesti krevete, a za cijelo to vrijeme kapala je voda s njene oprave, koja se bila usko priljubila uz tijelo. Ali se ništa nije opažalo, da bi bila ljutita i ožalošćena. Rado bih znao, da li je ona zaista tako nabožna, da se ne može ni na što rasrditi, — pomislio je muž u sebi.

Onda se on odjedanput brzo okrene prama njoj i zapita: »Da sam tebi učinio ono, što sam učinio Gertrudi, da li bi mi ti oprostila?« Ona ga pogleda oštro. »Ne bih«, odgovori i ujedno joj u očima zasja. Muž je šuteći sjedio. Rado bih znao, mislio je u sebi, zašto mi ne bi oprostila, kad je oprostila Stigu, ali ona jamačno misli, da sam ja još gore učinio, koji sam ostavio Gertrudu poradi dobitka.

Nekoliko dana kasnije tražio je muž jedno dlijeto. Tražio ga je posvuda, pa je tom prilikom došao i u sobicu kraj pecare. Tu je ležala bolesna stara Liza, a Barbra je sjedila pokraj nje i čitala joj sv. Pismo. Knjiga je bila neobično velika, u kožnom omotu i s mjedenim kopčama. Muž zastane i počne promatrati knjigu. Bit će da ju je Barbra ponijela iz roditeljske kuće, pomisli u sebi i odstrani se.

No čas kasnije povrati se opet, uzme knjigu iz ženinih ruku i otvori prvu stranu. Tu se uvjeri, da je uistinu bila jedna stara biblija, koja je prije uvijek bila na dvoru i koju je Karin na dražbi dala dražbovati. »Odakle se je ta knjiga opet našla?« zapita muž. Žena ne odgovori ništa, no zato stara Liza prihvati riječ: »Zar ti Barbra nije rekla, da je ona staru bibliju prekupila?« — »Šta, zar ju je Barbra prekupila?« zapita muž. — »O, ona je još više učinila«, nastavi starica brzo, »podji samo u veliku dvoranu, pa pogledaj ondje u ormar!« Brzo ostavi muž pecaru i podje u dvoranu. Kad je otvorio ormar, opazi dvije srebrne posude, postavljene na dasku. Muž ih uze u ruke i stane ih obrtati, da u dnu može ugledati po-

rodične znakove, pa se uvjeri, da su zaista one njihove. Barbra udje u sobu i smete se, stojeći pokraj njega. »Imala sam nešto novca na svoje ime u štedionici«, reče tihim glasom. A muž je bio tako dobre volje, kao što nije bio već odavna. »Zato ti i najljepše zahvaljujem«, reče on. No odmah zatim ispravi se i izadje napolje. Zaokupio ga je osjećaj, kao da ne bi bilo pravo, da se pokaže prama ženi prijazan. To je dužan već prama Gertrudi, mislio je, da prema onoj, koja je zauzela njezino mjesto, ne iskazuje ni ljubavi ni prijaznosti.

Mogla je proći sedmica danâ, kad je muž izlazio iz hambara i upravio svoje korake prema kući; u isto doba otvori jedan čovjek vrata od plota i udje u dvorište. Kad su se njih dvojica sastala, pozdravi ga došljak i zapita, da li je Svenova kći Barbra kod kuće. »Stari sam njezin znanac«, reče. Za čudo, muž je odmah naslutio, tko bi ovaj stranac mogao biti. »Ti si zacijelo Stig Börjesov?« zapita ga. — »Nisam se nadao, da bi me tko mogao ovdje poznavati«, prihvati došljak, »pa ću odmah i nastaviti put; htio sam samo nekoliko riječi progovoriti s Barbrom. No ti ne treba da kažeš Ingmaru Ingmarovu, da sam ja ovdje bio. Možda mu ne bi bilo pravo, što sam dolazio«. — »Ah, ja mislim, da bi se Ingmar radovao, da te vidi, jer se on više puta pitao, kako bi taj nitkov mogao izgledati«. — Ingmar je bio upravo bijesan, što se je ova jadna vucibatina još uvijek povlačila i dokazivala ljudima, da ga Svenova kći Barbra ljubi. — »Ne sjećam se, da me je itko ikada nazvao nitkovom«, reče Stig. — »No ako te dosad nitko nije nazvao tim imenom, onda ja to činim sada«, reče muž i u isti mah digne ruku, te mu prilijepi zaušnicu.

Stranac ustukne, problijedi kao krpa, da ga je upravo bilo strašno pogledati, kako je od pakosti pobjesnio. »Ostavi se toga«, reče, »jer ne znaš, što radiš. Htio sam od Barbre da samo uzajmim novaca, ja inače nemam s njom nikakova posla«. Sada se muž

malo zastidi poradi svoje naglosti. Ni sâm nije znao, zašto je toliko planuo. No prema onoj jadnoj pojavi nije htio pokazati, da se kaje, nego nastavi srditim glasom: »Ne trebaš si uobražavati, da se bojim, da bi te Barbra mogla ljubiti, nego mislim, da si poradi toga, što si je ostavio na cjedilu, zaslužio zaušnicu«. — U tom trenu pristupi Stig sasvim do muža. »A sada ću ti nešto kazati zato, što si me udario«, reče on, a glas mu je iz grla strujao oštar i siktav. »Nadam se, da će te ono, što čuješ, više zaboljeti, nego da te išibam. Ti zacijelo voliš Barbru, pa ću ti zato saopćiti, da je ona jedan od odvjetaka onoga prodavača konjâ, koji je stanovao na Nesretnom humku«.

Stig je točno pazio, da vidi, kako će ove riječi djelovati na muža; no ovaj ga je samo ispod oka pogledao donekle začudjen. U prvi mah nije mu ni na pamet padalo, da je išto osobito u svezi s tim Nesretnim humkom. No onda se počne sjećati one pripovijesti, koju je kao dijete slušao i koja je zacijelo i gosp. župniku poznata: da su svi sinovi, koji poteknu iz ovoga roda na Nesretnom humku, slijepi i nedotupavni, a sve kćeri razboritije i bolje od drugih muškaraca. Ali nikada nije ni u snu pomislio, da bi u tom mogao biti i trun istine. I on počne Stiga ismijavati.

»Ti dakako ne vjeruješ u ovu pripovijest«, reče Stig, pa se još jače prikuči mužu, »ali ja ti kažem, Sven Personova druga žena potjecala je iz one porodice. Cijelo pleme s nesretnoga humka preselilo se u drugo okružje, gdje nikome nije poznato, kako je s njima, ali je moja mati sve znala. No ona je mučala o svemu tome, pa nije nikome kazivala, koga je Sven Person imao za drugu ženu, dok se ja nisam bio nakanio oženiti Barbrom. Kad sam to saznao, nisam je dakako mogao uzeti, ali sam — to ti je poznato — šutio, kao što treba da šuti pošten čovjek. Da sam nitkov, svakako bih govorio. Sav sam prezir mirno podnosio, dok me ti nisi udario. Jamačno ni

sâm Sven Person nije nikada saznao, koga je zapravo uzeo za ženu, jer mu je žena umrla, pošto je rodila ovu jedinu kćer. A kćeri su s Nesretnoga humka lijepe i dobre, samo su sinovi slijepi i glupi. Sada možeš ležati, kako si sâm sebi prostr'o. Možeš mi vjerovati, da sam se podsmijavao tebi, kad sam pomišljao o tome, kako si prvu svoju vjerenicu ostavio na cjedilu, i kad sam se sjetio onoga Ingmara, koji bi iza tebe imao zagospodovati na Ingmarovu dvoru. Nadam se, da ćeš poslije svega, što si sada čuo, mirno i sretno dalje živjeti sa svojom ženom« — —

No dok je Stig ovako stajao tik do muža i sve ovo siktao, slučajno je muž bacio pogled na kuću. I tu je opazio, kako iza vratâ viri komad ženske suknje, pa je odmah shvatio, da je Barbra, kad je razabrala, da joj se muž sa Stigom sastao, izašla u vežu, te ondje stajala i slušala njihov razgovor. Sada se muž tek preplašio i pomislio: »Prâva je nesreća, da sve ovo mora Barbra slušati. Zar se ne bi moglo sad dogoditi ono, čega sam se već odavna bojao? Nije li ovo božja kazna, na koju sam već odavna bio pripravan?«

No u isto doba osjeti muž prvi put, da ima ženu, pa da je njegova dužnost zaštićivati je. Zato se ponovo prisili na smijeh i pričini se, kao da ništa ne vjeruje. »Lijepo je od tebe, da si mi sve ovo pripovjedio, pa se zato ne moram više na tebe srditi«, reče on. — »Aha«, prihvati Stig, »hoćeš da na ovaj način shvatiš stvar?« — »Dakako, jer valjda ne misliš, da ću biti tako lud, kao ti, pa proigrati svoju sreću poradi stare praznovjerice i glupe priče«. — »No, onda za danas ne moram ništa više pripovijedati«, prihvati Stig, »pa ću čekati, da vidim, hoćeš li za godinu dana biti upravo tako siguran kao danas«. — »No možeš ući u kuću i razgovarati se s Barbrom«, reče muž, kad je opazio, da se onaj drugi sprema na odlazak. — »Ah, ne ću, nije potrebno«, odgovori Stig.

Čim je čovjek otišao, zaputi se muž u kuću, da govori sa ženom. Ona ga je čekala u velikoj sobi, pa prije nego što je on mogao i jednu riječ izreći, progovori mu sasvim mirno: »Ingmare, u ovakove babje pripovijetke valjda ne ćemo vjerovati. Ja nemam nikakova dodira s onim, što se je prije sto godina dogodilo, ako se je uopće išta dogodilo«. — »Dakle si čula?« zapita muž. Nije htio ničim pokazati, da ju je vidio, kako prisluškuje. — »Čula sam za ovu staru bajku kao i za mnoge druge, ali do danas nisam opazila, da bi se stvar na meni pokazivala«. — »Žao mi je, da si je čula«, reče muž, »ali ako sama u to ne vjeruješ, onda ne može ništa škoditi«.

Žena se nasmiješi i reče: »Ne, ne, nikako ne osjećam, da bi na meni bilo kakovo prokletstvo«. A muž je opet u sebi mislio, da je rijetko kada vidio ženu, koja bi bolje izgledala od njegove. »Da, da, o tebi se zaista može reći, da si tijelom i dušom zdrava, te ne možeš biti zdravija«, reče muž.

Prema proljeću rodi žena jedno dijete. Cijelo vrijeme držala se je junački, pa ničim nije pokazivala kakav nemir. Muž je često mislio, da je sasvim zaboravila ono, što je Stig pripovijedao. Što se je samoga njega doticalo, on se nije više usudjivao prepuštati se posve svojoj boli. Uvijek je mislio, da se prema ženi mora tako ponašati, kako bi ona mislila, da on nikako ne vjeruje u prokletstvo, koje je ona nosila na sebi. Pokušavao je zato, da kod kuće pokazuje veselo lice, a ne, kao da neprestano očekuje kaznu božju. S velikom skrbi počeo se brinuti o svom imanju, te stao seljacima iskazivati usluge, kao što je prije mnogo vremena činio. Zaista nije u redu, da se uvijek pokazujem nesretan, mislio je u sebi muž, jer će inače Barbra sebi uobraziti, da vjerujem u ono prokletstvo, pa će joj se dati na žao.

Žena se vrlo radovala djetetu. Bio je dječačić, osobito lijepo gradjen, imao je visoko čelo i velike, bistre oči. Barbra je svaki čas dozivala k sebi muža,

da pogleda novorodjenče. »Vidiš«, govorila je, »sasvim je zdrav, pa mu ništa ne fali«. Muž je stajao smeten, držeći ruke na ledjima, jer se nije usudjivao dotaknuti dijete. — »Da, sasvim je zdrav«, ponovi on. — »Odmah ćeš se uvjeriti, da mu je vid posve dobar«, reče žena. Ona pripali svijeću, te ju stane pomicati pred očima djeteta. — »Gledaj, kako mu se oči povode za svijetlom!« reče ona. — »Vidim, vidim«, odgovori muž.

Nekoliko dana kasnije pridigla se žena iz postelje. Bio je došao njezin otac s maćuhom, da pogledaju dijete. Maćuha uzme dijete iz kolijevke, te ga stane mjeriti u rukama. »Uistinu veliko dijete«, reče ona, te se pričini vrlo zadovoljna. No odmah zatim počne promatrati djetetovu glavu. »Ne čini li vam se, da dijete ima preveliku glavu?« zapita.

»U našoj porodici sva djeca imaju velike glave«, reče muž. — »Da li je, Bože, ovo dijete zdravo?« zapita maćuha polažući dijete opet u kolijevku. — »Jeste«, odgovori mlada majka, »svaki dan je veće i teže«. — »Da li si sasvim uvjerena, da vidi?« zapita maćuha iza kratke stanke, »okreće neprestano očima, da mu se razabira jedino bjeloočnica«. Domaćica počne drhtati, a usnice joj se potresu. — »Ako pokušate sa svijećom, odmah ćete se uvjeriti, da sasvim dobro vidi«, uplete se muž. Žena brzo užegne svijetlo i stavi ga pred djetinje oči. »Dakako, da vidi«, reče žena, te pokuša, da se pokaže zadovoljna i puna nade. »Gledajte, kako očima prati svijetlo!« reče maćuhi. No ova nije ni riječi odgovarala. »Sada je umorno«, reče Barbra, »pa mu se oči same sklapaju«.

»A kakvo će ime dobiti?« zapita maćuha iza nekoga vremena. — »Običaj je u našoj kući, da se najstariji sin nazivlje Ingmarom«, reče muž. — Žena mu upadne u riječ: »Ja bih te molila, da mu nadjeneš ime po mom ocu«. — Iza toga nastane neprijatan muk, a muž opazi, kako ga žena oštro promatra, premda se držala, kao da gleda u pod. — »Ne može da bude«, odgovori muž, »jer ma kako Sven Person, tvoj otac, bio čestit i ugledan čovjek, prvi sin mora dobiti ime Ingmara«.

No jedne noći, kad je dijete navršilo osam dana, dobije tako strašne grčeve, da je do zore preminulo«.

Ovdje Ingmar ponovo zastane s pisanjem. Pogleda na sat; bila je već odavno prošla ponoć. »Ah, Gospode Bože, ovo jedva mogu ispisati«, reče, »pa bih rado znao, da li gosp. župnik može shvatiti, kako je to bilo strašno. No najgore je ipak bilo to, što nikada nismo došli načisto, kako je zapravo bilo s djetetom. I još do dana današnjega ne znamo, da li je bilo zdravo ili već od prvoga početka kod njega nešto nije bilo u redu«.

»Sada moram biti nešto kraći«, mislio je u sebi, »jer inače do zore ne ću biti gotov s pisanjem«.

Ponovo uzme pero u ruke, te stane pisati: »Valja još da dometnem, da je posljednje doba muž uvijek bio dobar prema Barbri, pa da se je gdjekada s njom ponašao tako, kako treba da je medju mladim supruzima. No on je mislio, da sva njegova ljubav još uvijek pripada Gertrudi, pa je tako jednoga dana rekao sâm sebi: »Ja doduše Barbre ne ljubim, ali se moram prama njoj pokazivati dobar, jer ona nosi na sebi vrlo tešku sudbinu. Treba da osjeti, da nije u svijetu osamljena, nego da ima muža, koji je uzima pod svoje okrilje«.

Kad je dijete preminulo, nije Barbra za njim mnogo plakala. Gotovo joj je bilo milo, da ga više nema, a za nekoliko tjedana sasvim se je primirila. Nitko nije mogao na njoj razabrati, da li se osjeća nesretnom ili je tmurne misli odagnala iz glave.

Kad se približilo ljeto, podje Barbra u planinu govedima, a muž ostane sâm kod kuće.

No sada njega zaokupi osobito osjećanje. Kad je ulazio u kuću, nehotice se obazirao tražeći Barbru. Katkada bi usred posla podigao glas i osluškivao, ne bi li razabrao njezin glas. Činilo mu se, kao da

je iz kuće nestalo svake prijatnosti; bilo je to sasvim neko drugo mjesto.

U subotu navečer pošao je sa Barbrom u šumu. Ona je sjedila na klupi pred kolibom držeći ruke mirno na krilu, pa premda je ugledala muža, nije izašla pred njega. Onda je on sjeo do nje. »Moram ti priznati, da mi je kod kuće bilo vrlo pusto i prazno«, reče on. — »Ah, tako?«, prihvati ona, ne pitajući ga za razlog. — »Počeo sam te voljeti«. — Ona ga pogleda, a on opazi, da je ona tako umorna, te gotovo ne može prema njemu pridići očiju. — »No sada je već prekasno«, reče ona.

On je bio preneražen, kad je razabrao, kako je s njom. »Nije to za tebe, da sama provodiš život ovdje u šumi«, reče on. — »Pa ipak, meni je ovdje dobro, i željela bih sav život ovdje provesti«.

Muž još jedanput pokuša izjaviti, kako ju voli i da ni na što drugo ne misli, nego na nju. Nije znao, veli, kako je s njim, dok ona nije otišla iz kuće.

No Barbra je davala od sebe vrlo kratke odgovore. »To si mi trebao reći još prošle jeseni«, odgovori ona. — »Ah, Bože sveti, zar si ti već svršila?« reče on i sav se smuti. — »Ne, nisam svršila«, odgovori ona i pokuša da se pokaže vesela.

Jednoga dana u mjesecu kolovozu dodje muž opet k njoj. »Dogodile su se žalosne stvari«, reče on, kad je dopr'o do nje. — »No, što je?« zapita ona. — »Tvoj je otac umro«. — »Vidiš, to je važna vijest i za tebe i za mene«, reče ona.

Onda sjedne Barbra na jedan kamen, pa pozove muža, da i on sjedne pokraj nje. — »A sada smo došli do slobode, da činimo, što nas je volja«, reče ona, »pa ćemo se sada raspitati«. — On ju je htio prekinuti u razgovoru, ali mu ona ne dade do riječi. — »Dok je otac živio, nije to moglo biti, ali sada možemo smjesta zamoliti za rastavu, to valjda i sâm shvaćaš?« — »Ne shvaćam«, prihvati on, »ne shvaćam ni riječi«. — »Valjda si vidio, kakvo sam ti dijete

rodila«, nastavi ona. — »To je sasvim svejedno, kakovo je dijete bilo; ja svakako želim tebe imati uz sebe«.

Ona sklopi ruke, a muž opazi, kako miče usnama. — »Zahvaljuješ li Bogu za to?« zapita on. — »Cijelo ljeto molila sam za oslobodjenje«, reče ona. — »Bože moj«, poviče on, »zar da izgubim sreću poradi ovako lude bajke?« — »Nije to bajka«, reče ona, »dijete je bilo slijepo«. — »To nitko ne zna pouzdano, pa da je dulje poživjelo, vidjela bi, da su mu oči bile sasvim zdrave«. — »No moje drugo dijete bilo bi na svaki način slaboumno«, reče ona, »jer ja sada u to vjerujem«.

Muž se još dugo s njom prepirao. »Ali nije dijete jedini razlog, poradi kojega se želim raspitati«, reče ona. — On ju zapita, da li im se još šta nalazi na putu. — »Želim, da podješ u Jerusalim i Gertrudu dovedeš natrag«. — »To ne ću nikako učiniti«, uvjeravao ju je on. — »Morat ćeš poradi mene«, reče ona, »da opet dodjem do svoga unutrašnjega mira«.

No on se ispriječi tvrdeći, da ona od njega traži nerazboritu stvar. »Ali ćeš ti ipak to morati da učiniš, jer je to pravedno«, ostajala je ona pri svojoj želji. »Valjda i sâm razabiraš, da Bog nikada ne će prestati kažnjavati nas, ako nastavimo bračni život«.

Ona je od prvoga časa znala, da će ga nagovoriti, jer mu je savjest bila nečista. »Trebao bi se radovati, da možeš opet sve popraviti, što si prošle godine skrivio«, reče ona. »Inače bi ti čitavoga života sjedilo na duši«. A napokon, kad se je on još uvijek odupirao, doda ona: »Poradi imanja ne trebaš se ništa brinuti; kad se povratiš, možeš ga prekupiti od mene; no dok se budeš nalazio u Jerusalimu, ja ću njime upravljati«.

I tako sidjoše skupa u dvor, da raspit provedu. No mužu je sada bilo još teže negoli prije. Opazio je, da je Barbra sretna i zadovoljna, što će se oprostiti njega.

Najradije je o tom govorila, kako će on biti sretan s Gertrudom, a najviše se radovala, kad je slikala sebi sreću Gertrudinu, kad on dodje po nju u Jerusalim. Jedanput, kad su se dugo o tom razgovarali, pukne njemu medju očima kao kakova viša spoznaja, da ga Barbra više ne može voljeti, jer inače ne bi uvijek govorila o tom, kako će ga spojiti s Gertrudom. U tom trenutku skoči on i udari rukom o stol. »Dobro dakle«, reče, »poći ću u Jerusalim, ali me sada nemoj od toga nauma odgovarati!« — »Onda će sve biti dobro«, reče ona i pričini se veoma razdragana. »Samo imaj uvijek pred očima, Ingmare, da ja ne ću nikada biti sretna, dok se ti ne pomiriš s Gertrudom«.

A onda urede sve. Župnik ih je opominjao, crkveni otac ih je opominjao, no oni civilnim putem budu raspitani.

Ovdje Ingmar zastane i odloži pero. Sada je župniku sve bilo jasno, pa je preostajalo još samo to, da župnika zamoli, neka nagovori Barbru, da odustane od želje, da se Ingmar oženi Gertrudom. Župnik će jamačno razumjeti, da je to nemoguće. Kad bi se sada približio Gertrudi lažnom ljubavlju, bilo bi to isto, kao da je po drugi put želi prevariti.

Dok je Ingmar ovo premišljao, padoše mu oči na riječi, koje je nešto prije napisao: »Morat ćeš to učiniti poradi mene, da opet dodjem do svoga unutrašnjega mira«.

Pročitao je pismo još jedanput, pa mu se je pričinilo, da opet sjedi do Barbre u šumi i sluša njezine riječi: »Trebao bi se radovati, da možeš popraviti ono, što si skrivio«.

»Pa zar je to, što ona traži od mene, previše u poredjenju prema teškoj sudbi, koju ona mora podnositi?« mislio je u sebi.

A sada mu se odjedared pričini, kao da ovo pismo ne smije nikada doći pred Barbrine oči. »O, ne, jer bi onda saznala, kako on misli, da njezin naum ne može provesti. Zar da ju na ovaj bijedni način zamoli, da ga bez kazne i pokajanja pusti od sebe?«

Barbra se nije ni jedan čas skanjivala, čim je došla do uvjerenja, da se mora povoditi za svojom voljom. A njega je morala vrlo dugo nagovarati. Pa zar da sada sazna, kako on ne osjeća snage u sebi, da privede u djelo započeto djelo?

Ingmar složi ispisane listove jedan na drugi i spremi ih u džep. »Izlišno je, da ovo pismo dovršim«, reče.

Svjetiljku ugasi i ostavi stolarsku radionicu. Još je uvijek izgledao potišten i nesretan, ali je tvrdo odlučio izvesti ženinu volju.

Kad je izašao napolje, opazi u najbližoj blizini malena vratašca, koja su bila otvorena. Stane u vrata i udahne svježega zraka. »Više se ne bi ni isplatilo, da podjem spavati«, pomisli u sebi.

Tiho i kao kradom prodirale su prve sunčane zrake iza humaka unaokolo, pa se crvenkasti odsjev odražavao s bregova. Sve oko njega mijenjalo je svaki čas svoju boju.

S obronaka, koji su se spuštali s Maslinova brda, ugleda Ingmar Gertrudu, kako se približava. Sunčane zrake slijedile su za njom, pa su i nju ovijale svojim drhtavim sjajem. Laka i vesela skoka dolazila je sve bliže, a Ingmaru se pričini, da svijetli odraz upravo izbija iz njene pojave.

A iza Gertrude razabirala se sjena nekog visokog muža. Išao je za njom u nekoj udaljenosti i gledao na drugu stranu, no bilo je sasvim jasno, da čuva djevojku.

Ingmar domala prepozna toga čovjeka, te u istom trenutku pribije svoj pogled u zemlju.

Koješta mu se u isti mah objasni, što mu je dan prije udarilo u oči, pa mu se u srcu pojavi velika radost.

»Sada se pouzdano nadam, da će mi Bog pomoći«, reče on.

*

Derviš.

Jedne večeri, upravo prije sutona, prolazila je Gertruda ulicama jerusalimskim. Tu joj udari u oči neki visok i vitak muškarac, koji je bio ogrnut dugom crnom kabanicom i stupao upravo pred njom. Gertrudi se pričini, da je u tom čovjeku nešto neobično, ali nije znala šta. Jamačno nije bilo poradi toga, što je nosio na glavi zeleni turban i time pokazivao, da je odvjetak prorokov. Ljudi sa sličnim turbanima susretali su se na svakoj ulici. Prije će biti poradi toga, što mu kosa nije bila ni obrijana a ni začešljana onako, kako to obično čine istočnjaci, nego mu se u dugim pramovima spuštala niz ramena.

Gertruda je slijedila ovoga čovjeka pogledima, te nije mogla u sebi zatomiti želje, da se čovjek okrene, kako bi mu ona mogla ugledati lice. Uto susretne čovjeka neki mladić, koji se pred njim duboko pokloni, poljubi mu ruku i podje dalje. Čovjek crno odjeven zastane na čas i okrene se za mladićem, koji ga je tako smjerno pozdravio, pa se na taj način ispuni želja Gertrudina.

U tom trenutku Gertrudi gotovo zastane dah od ugodna presenećenja. Ona stane i rukom pritisne srce. »Ovo je Isus glavom!« reče. »To je Isukrst, s kojim sam se bila sukobila na onom šumskom potoku u domovini«.

Čovjek domala nastavi svoj put, a Gertruda pokuša poći za njim, no on je zakrenuo u jednu vrlo živahnu ulicu, gdje mu se zameo trag. Gertruda se povrati u koloniju. Išla je vrlo polako, te svaki čas postajkivala, naslanjala se o zid i zaklapala oči.

»Ah, kad bih ga samo mogla uvijek u uspomeni zadržati«, promrmlja djevojka, »i kad bih uvijek mogla gledati njegovo lice!«

Pokuša da duboko u dušu upije, što je čas prije vidjela. »Imao je nešto prosjedu bradu«, ponovi u sebi, »koja je bila podrezana i u dva šiljka zašiljena.

Lice mu je bilo nešto dugoljasto, i nos nešto duži, a čelo široko, ali nipošto odviše visoko. Upravo je onako izgledao, kako sam često gledala naslikanog Krista. I upravo je bio onakav, kakvoga sam susrela onda u šumi kod kuće, samo što je sada još nešto ljepši i veličanstveniji. Iz očiju mu se sjala svjetlost i neka velika sila, a oko očiju je imao crne kolobare i dosta borâ. Da, oko njegovih očiju bilo je sve ujedinjeno: razboritost i ljubav, bol i saučešće, a i još nešto drugo, iz čega se moglo naslutiti, da ove oči katkad mogu imati takav pogled, kojim može na nebu vidjeti Boga i njegove angjele«.

Za cijeloga povratka bila je Gertruda ispunjena največim zanosom. Ovolika sreća nije ju prožimala od onoga dana, kad je Isusa ugledala u šumi. Sklopljenih ruku i očiju podignutih prama nebu, izgledala je, kao da više ne stupa po zemlji, nego po oblacima i po plavetnilu nebeskom.

Za nju je bilo od mnogo većega značenja, da se je s Isusom sukobila ovdje u Jerusalimu, nego da joj se je ukazao u divljoj šumskoj pustoši švedskoga Dalarna. Ovdje je prošao pokraj nje kao neko objavljenje; no pošto joj se ovdje ukazao, imalo je to značiti, da je ponovo sišao na zemlju, kako bi djelovao medju ljudima.

Da, da! Velika je to stvar bila, što je Isus opet sišao na svijet, pa djevojka nije mogla na prvi mah ni shvatiti, što to znači, ali je svakako to imalo značiti: mir, radost i blaženstvo.

Kad je Gertruda izašla iz grada i stala se približavati koloniji, sukobi se s Ingmarom Ingmarovim. Imao je na sebi još uvijek fino crno odijelo, koje nikako nije pristajalo uz njegove nabrekle ruke i grube crte, a izgledao je žalostan i neraspoložen.

Od prvoga trenutka, kad je Gertruda ugledala Ingmara u Jerusalimu, bila se začudila, da ga je ikada mogla ljubiti. Isto joj se tako pričinilo čudnovatim, da ga je kod kuće držala otmenim čovjekom.

Pored svega njegovoga siromaštva, mislila je i ona i svi drugi sumještani, da ne bi nikad mogla naći bolju priliku za udaju. Ali ovdje u Jerusalimu pričinio joj se propalim i izgubljenim čovjekom. Nije mogla shvatiti, što je to kod kuće na njemu mogla nalaziti neobično.

U isto doba nije Gertruda prama Ingmaru osjećala nikakove odbojnosti, pa bi mu se rado pokazala prijaznom, da joj netko nije došanuo, da se je Ingmar razišao sa svojom ženom i došao u Jerusalim, da opet Gertrudu pridobije za sebe. Od toga se prestrašila i pomislila: »A sada ne treba ni da se razgovaram s njim, jer mu moram pokazati, da mi do njega nije stalo. Ne smijem ga ni na čas ostaviti u nadi, da bi me mogao dobiti za ženu. Jamačno je došao ovamo, jer misli, da mi je učinio veliku nepravdu. No kad opazi, da na njega ni u snu ne pomišljam, zacijelo će se brzo osvijestiti i povratiti natrag«.

No kad se je Gertruda sada pred kolonijom sastala s Ingmarom, nije ni na što drugo mislila, nego kako je našla čovjeka, kojemu će moći saopćiti svoje veliko otkriće. Zato pohrli prama njemu i poviče: »Vidjela sam Isusa!«

Ovako oduševljen poklik jamačno nije odjeknuo preko golih livada i bregova jerusalimskih, otkako su se one pobožne biblijske žene povratile s ostavljena groba i povikale apostolima: »Gospod je uskrsnuo!«

Ingmar stade i obori oči, kao što je to bio njegov običaj, kad je želio sakriti svoje misli. »Ah, tako«, reče Gertrudi »dakle si vidjela Isusa?«

Gertrudu zaokupi nestrpljivost, upravo kao prijašnjih vremena, kad se Ingmar nije mogao brzo prenijeti duhom u njezine sanje i ideje. Bilo bi joj milije, da je mjesto njega sukobila Bo-a, jer bi je ovaj mnogo bolje shvatio. No ipak je stala pripovijedati, što je vidjela.

Ingmar nije odgovarao ni riječi, po čemu bi mogla naslutiti, da joj ne vjeruje, no Gertrudi se ipak pričini, da joj se sva pripovijest, dok ju je pričala, rastapa i u ništa rasplinjuje. Sukobila je na ulici čovjeka, koji je bio nalik na Isusa, i to je bilo sve. Sav dogadjaj bio je pusta sanja. Pričinio joj se tako čudnim, kao da ga je zaista doživjela, a onda se rasplinuo, kad je pokušala, da o tom pripovijeda.

No svakako je izgledalo, kao da se Ingmar raduje, što ga je nagovorila. Mnogo se je trudio, da je ispita o vremenu i mjestu, gdje se je s tim čovjekom sastala. I slušao je sve, dok mu je opisivala njegovo odijelo i izgled.

No kad su se skupa povratili u koloniju, odbrza Gertruda od njega. Osjećala se je vanredno potištena i umorna. »Vidim, da nije božja želja, da drugim ljudima o svom doživljaju pripovijedam«, mislila je u sebi. »Ah, kako sam bila sretna, kad sam jedina ja svoju tajnu čuvala!«

Odlučila je, da o tom ne će više ni s kim govoriti, pa je htjela i Ingmara zamoliti, da muči. »A istina je, potpuna istina, da sam ga sukobila, kao i onda na šumskom puteljku, ali možda previše tražim, kad želim, da mi ljudi uistinu vjeruju«.

Nekoliko dana kasnije bila je Gertruda osobito iznenadjena; Ingmar pristupi k njoj odmah iza večere i saopći joj, da je i on vidio onoga čovjeka u crnom ogrtaču.

»Otkako si mi pripovijedala, da si se s njim sastala, išao sam često onom istom ulicom, pa sam ga čekao«, reče Ingmar.

»Pa onda si mi ipak vjerovao?« zapita Gertruda obradovana. Cijelo njeno vjerovanje opet je u njoj zaplamsalo.

»Ja ne spadam medju one, koji tako lako svačemu vjeruju«, reče Ingmar.

»Da li si ikad vidio slično lice?« zapita Gertruda.

»Nisam«, odgovori Ingmar, »još nikada nisam vidio ovakova lica«.

»Nije li i tebi tako, kao da ga vidiš svagdje, kamogod se kreneš?«

»Upravo tako«.

»Ne vjeruješ li, da je Isus glavom?«

Ingmar je nastojao, da se ukloni odgovoru. »Njegova je stvar, da nam pokaže, tko je«.

»Ah, kad bi ga čovjek još jedanput mogao vidjeti!« uzdahne Gertruda.

Ingmar je sumnjao. »Ja znam, gdje će se večeras zadržavati«, reče flegmatično.

Gertruda u isti tren plane i razigra se. »Što veliš? Da ti je poznato, gdje će se večeras nalaziti?« poviče. »Onda me možeš odvesti onamo, da ga opet vidim«.

»No već se je jako smračilo«, reče Ingmar, »a nipošto nije zgodno ići Jerusalimom po ovakovu mraku«.

»Ah, nije to ništa opasno«, odgovori Gertruda, »ja sam već i mnogo kasnije polazila bolesnike«.

Gertruda se je mnogo trudila da Ingmara nagovori. »Ti valjda ne bi htio sa mnom poći, jer znaš, da sam sumahnuta?« zapita Gertruda, a oči joj se smrače, da je izgledala upravo neprijatno.

»Bilo je ludo od mene, što sam ti rekao, da sam ga vidio«, reče Ingmar, »no mislim, da će biti najpametnije, ako podjem s tobom«.

Ovo je Gertrudu toliko obradovalo, da su joj suze pokvasile oči.

»Ali ćemo morati da umaknemo iz kolonije, kako nas nitko ne bi opazio«, doda ona. »Ni s kim ne bih htjela o tom govoriti, dok ga još jedanput ne vidim«.

Pošlo joj je za rukom naći jedan fenjer, pa su se napokon dali na put. Vjetar i kiša udarala im je u lice, no Gertrudu sve to nije ništa smetalo.

»Jesi li sasvim siguran, da ću ga večeras vidjeti?« pitala je neprestano. »Jesi li sasvim siguran?«

Gertruda je neprekidno pitala; sada je izgledalo, kao da se izmedju nje i Ingmara nije nikada ništa nalazilo, što bi ih dijelilo, jer mu se posve povjeravala, kao i predjašnjih godina. Pripovijedala mu je o svom čekanju na Maslinovoj gori, kamo je svako jutro odlazila, i dodavala, kako joj je bilo neprijatno, što su često dolazili ljudi i promatrali ju, dok je ondje klečala na koljenima i upirala pogled u nebo. »Nije mi bilo osobito ugodno, kad su me svi tako čudnovato promatrali, kao da sam neka ludjakinja. No bila sam tako duboko uvjerena, da će Isus doći, pa nisam mogla ni jednoga jutra propustiti, da ne izadjem na goru i ondje ne čekam«.

»Meni bi dakako bilo milije, da je došao s velikom snagom i divotom na krilima praskozorja«, reče ona, »ali napokon svejedno mi je, samo da dodje. Što bi me smetalo, ako dodje i u crnoj zimskoj noći; kad se ukaže, razdanit će se i svanuti krasna zora«.

»Kako je to čudnovato, Ingmare, da si došao baš sada, kad se je stao Isus javljati i djelovati! Ti si sretan, pa nisi morao toliko čekati. Dolaziš upravo u horu«.

Ovdje Gertruda odjedanput prestane. Podigne fenjer, da pogleda Ingmarovo lice. Izgledao je tmuran i teških misli.

»Posljednje si se godine dobrano postarao, Ingmare«, reče djevojka, »a sasvim dobro razumijem, da te je poradi mene strašno pekla savjest. No treba da sasvim izbiješ iz glave, da si se ogriješio o mene. Bila je božja volja, pa je tako moralo biti. Bog je htio i tebi i meni iskazati svoju veliku milost, jer nas je želio u prâvo i veliko doba povesti u Jerusalim«.

»Moj otac i mati bit će takodjer vrlo zadovoljni, kad upoznadu božju volju«, nastavi Gertruda. »Vidiš, oni mi nikada nisu ni jedne prikorne riječi napi-

sali, što sam ih kradom ostavila; shvaćali su, da ja kod kuće ne bih mogla izdržati, no na tebe su bili vrlo ljutiti, to mi je poznato. No sada se već moraju pomiriti s djecom, koja su odrasla u njihovoj kući. Znaš, meni se čini, da su više žalili za tobom, negoli za mnom?«

Bez riječi stupao je Ingmar tmurnom noći, pa je i na ove riječi ostao dužan odgovor, kao i na sve ostale, koje je Gertruda izgovorila. »On ne vjeruje, da sam ja pronašla novo kršćanstvo«, mislila je u sebi, »ali me to ništa ne može smetati, kad me evo vodi k Isusu. Ah, ako se uzmognem samo još malo pritrpjeti, vidjet ću sve narode i sve knezove, kako pred njim padaju na koljena, pred njim, koji je Spasitelj sviju nas«.

Ingmar je vodio Gertrudu u muslimanski dio grada, pa su prolazili bezbrojnim krivudastim ulicicama. Najposlije on stane pred jednim niskim vratima, koja su bila urezana u visokom zidu bez prozora, te ih otvori. Išli su dugim hodnikom, dok nisu prispjeli u jedno osvijetljeno dvorište.

Nekoliko poslužnikâ bilo je zabavljeno poslom u jednom kutu, a dva starca bila su se zgurila na jednoj kamenitoj klupi, no nitko se od njih nije ni obazirao na Gertrudu i Ingmara; njih dvoje sjedne na drugu klupu i sada se Gertruda počne obazirati.

Dvorište je izgledalo upravo onako, kako i mnoga druga, što ih je Gertruda već vidjela u Jerusalimu. Sa svih strana okruživao ga je hodnik sa stupovima, a nad otvorenim mjestom u sredini stajala je razastrta velika i zamazana plahta, s koje su visjele krpe.

Cijelo ovo mjesto činilo se, kao da je nekada bilo bogato i ugledno, premda je sada sve bilo trošno i zapušteno. Stupovi su izgledali, kao da su pouzimani iz kakova hrama. Zacijelo su nekada imali lijepe ukrase, no sada su svi bili otkinuti i iznakaženi. Lijep sa zidova bio je otpao, a iz rupa i luka-

nja virile su prljave krpe. Na jednoj strani bila je naslagana hrpa starih sanduka i ptičjih kaveza.

»Jesi li ti potpuno uvjeren, da je ovdje ono mjesto, gdje bih ga imala vidjeti?« zapita Gertruda šaputavim glasom.

Ingmar kimne glavom i pokaže na dvadesetak jagnjećih koža, koje su usred dvorišta bile razastrte u okrugu. »Ovdje sam ga jučer vidio s njegovim učenicima«, reče on.

Gertruda se pričini donekle razočarana, no domala se nasmiješi. »Čudnovato je, da ga čovjek uvijek očekuju u sjaju i u slavi«, reče. »No on ne će ništa o tom da znade, nego dolazi u siromaštvu i u skromnosti. No ti ćeš razumjeti, da ja ne želim biti, kao što su bili židovi, koji ga nisu htjeli priznati, jer im se nije ukazao u slici kneza i gospodara svijeta«.

Iza nekoga vremena udje u dvorište nekoliko ljudi. Išli su polagano sve do sredine mjesta i ondje posjedali na jagnjeće kože. Svi su nosili orientalna odijela, no u svemu drugome bili su jedan drugome vrlo neslični. Neki su bili mladi, neki stari, jedni su došli u skupocjenim bundama i u kadifi, a drugi obučeni poput vodonošâ i ratarâ. I kako su ulazili, počela je Gertruda o njima govoriti i nadjevati im imena.

»Vidiš, ovo je Nikodem, koji je noću dolazio Gospodinu«, govorila je o jednom starom i uglednom čovjeku, »a ovaj s velikom bradom bit će Petar, a tamo preko sjedi Josip iz Arimateje. Ne, ne, još nikada nisam ovako dobro shvaćala, kako je moglo izgledati, kad su se učenici kupili oko Gospodina. Onaj tamo, što je oborio oči, bit će Ivan, a onaj ridjokosi s pustenom kapom, jamačno je Juda. Ona dvojica, koja čuče na klupi i puše iz čibuka, pa kao da misle o onom, što će čuti, — to su književnici. Oni ne vjeruju u njega, pa su došli samo od radoznalosti i da se prepiru s njim«.

Dok je Gertruda ovako govorila, dvorište se sasvim ispunilo. Malo vrijeme iza toga dodje onaj, na kojega se čekalo, te stane u sredinu. Gertruda nije opazila, odakle je došao. Gotovo je na glas ciknula, kad ga je iznenada ugledala. »Jest, jest, to je on!« poviče i sklopi ruke.

Neko vrijeme gledala ga je ne skidajući s njega očiju, dok je on pognute glave stajao kao u molitvi. I što ga je dulje gledala, postajala je njezina vjera sve tvrdja.

»Zar ne opažaš, Ingmare, da to nije čovjek?« zašapuće ona, a Ingmar joj odgovori takodjer šapućući:

»Kad sam se jučer prvi put s njime sukobio, mislio sam i ja, da je nešto više od ljudi«.

»U mene silazi blaženstvo, kad ga samo gledam«, reče Gertruda. »Nema toga, što ne bih za njega učinila, kad bi išta zatražio od mene«.

»Bit će to poradi toga, što smo navikli misliti, da Gospod mora ovako izgledati«, reče Ingmar.

Muž, kojega je Gertruda držala Isusom, stajao je ravno i kao zapovjednik usred okruga svojih učenika. Onda lako mahne rukom, i odjedared počnu svi oko njega na glas vikati: »Allah, Allah!« te u isti mah stanu bacati glavu čas nadesno, čas nalijevo. Kretali su se svi u istom taktu i uz svaki pokret klicali su: »Allah, Allah!« Muž u sredini stajao je gotovo nepomično, ali je lakim kretom glave davao takt.

»Što je to?« zapita Gertruda. »Što bi to moglo biti?«

»Ti si u Jerusalimu duže od mene, Gertruda«, odgovori Ingmar, »pa ćeš bolje znati negoli ja«.

»Slušala sam, da ima ljudî, koji se zovu igrajući derviši«, reče Gertruda, »pa će to zacijelo biti njihova služba božja«.

Ona je mirno sjedila i promišljala, a onda nastavila: »To je tek početak, možda je ovdje običaj, da se ovako počinje kao što mi počinjemo službu božju pjevanjem. Kad ovo svrše, onda će on početi naučavati svoju nauku... Ah, kako ću biti sretna, kad začujem njegov glas!«

Ljudi, koji su sjedili usred dvorišta, još su uvijek vikali »Allah, Allah!« i bacali glavama čas na lijevu, a čas na desnu stranu. Pokretali su se u sve bržem taktu, na čelu im se stale javljati kaplje znoja, a poklici njihovi zvučali su poput hroptanja.

Nekoliko časova neprestano su se ovako kidali, dok im vodja nije dao znak lakim kretom ruke. Onda su se smjesta utišali.

Gertruda je bila zatvorila oči, da ne mora duže gledati, kako se ovi ljudi pate. Kad je nastala tišina, otvori ona oči i reče Ingmaru: »A sada će zacijelo progovoriti on. Kamo sreće, da njegovu propovijed mogu razumjeti! No ja ću se zadovoljiti i time, da čujem samo njegov glas«.

Na časak bio je ovladao potpuni mir, no domala dade vodja znak, a učenici njegovi ponovno zavikaše: »Allah, Allah!« Sada im je bilo zapovjedjeno, da ne miču samo glavom, nego cijelim gornjim tijelom, pa je za čas opet sve bilo u kretanju. Muž s poštovanja dostojnim crtama i s lijepim Isusovim očima nije ni na što drugo mislio, nego kako će svoje sljedbenike nagnati na što snažnije gibanje. A oni su to i podnosili tjerani nekom nadnaravnom snagom, pa izdržavali više nego što bi se čovjek mogao nadati. Bilo je upravo užasno gledati, kako se ljudi pate gotovo do izdaha, te slušati one hroptaje, koji su se izvijali iz grla s teškom mukom na zrak.

Sada nastane kratka stanka, a onda opet započnu iznova, pa opet stanu.

»Ovi ljudi mora da su se dugo u ovom poslu vježbali, kad mogu ovoliko izdržati«, reče Ingmar.

Očajnim pogledom i s nešto bojažljivim izrazom u licu pogleda Gertruda Ingmara, a usnice joj zadrhtaše, kad je kazala: »Ne misliš li, da se ovo

najzad ipak mora završiti?« Onda baci pogled na visoku pojavu, koja je zapovjednički stajala usred svojih sljedbenika, i djevojku podidje nova nada. »Zacijelo će doskora pohrliti ovamo bolesnici i nesretnici, da ga zamole za pomoć«, reče ona usrdno. »I vidjet ću, kako će iscjeljivati rane gubavaca i vraćati vid slijepcima«.

No derviš nastavi, kako je započeo. Dade znak, da svi ustanu, pa sada njihovi pokreti postanu još živahniji. Svi ostadoše na svojim mjestima, samo su im se bijedna trupla kretala i savijala s najvećom brzinom na jednu i na drugu stranu. Bez sjaja su okrvavljene oči zurile ukočeno, a mnogi od njih kao da nisu više ni znali, gdje se nalaze; tjelesa su im se nesvijesno gibala desno, lijevo, napred i nazad, sve jače i oštrije.

Napokon, kad su se Ingmar i Gertruda nagledali ovoga čuda, spopadne ona Ingmara u strahu za ruku i zašapuće: »Zar ih on ne umije ništa drugo učiti?«

Ona je naime počela shvaćati, da ovaj čovjek, kojega je ona držala Isusom, ne zna ljude ni u čemu drugomu poučavati, nego u ovim divljim vježbama. Nije imao druge misli, nego da ljude podstiče i podžaruje. Kad se je koji od njih brže micao i ustrajnije gibao od drugih, povlačio ga je u sredinu kola i pokazivao ga za ugledânje ostalima. Pa i sâm vodja bio je svaki čas živahniji; i njegovo tijelo se kretalo na jednu i na drugu stranu, pa se savijalo, kao da ne može duže mirno izdržati.

Gertruda se borila s plačem i s očajem. Sve nade i svi snovi ugasnuše u njenoj duši. »Zar ih on ne umije ništa, baš ništa poučiti?« pitala se neprestano.

Kao da joj je htio odgovoriti, dao je derviš znak slugama, koji nisu sudjelovali u vježbama. Ovi pograbiše nekoliko instrumenata, koji su visjeli okolo na stubovima; bili su to bubnjevi i tamburine. I u

času, kad je zabrujala glazba, postadoše poklici sve jači i sve zvučniji, a ljudi se izvrtahu sve neobuzdanije. Neki poskidaše s glava turbane i fesove. Izgledali su grozno bacajući glavama i kosom, koja im je padala čas na lice, a čas na ledja. Oči im postajahu sve ukočenije, lica bljedja, pokreti sve grčevitiji, a iz usta im stade probijati bijela pjena.

Gertruda ustane; sva radost i sav zanos bio je u njoj izumr'o, a posljednje nade nestalo. Ništa nije ostalo osim duboke ogavnosti. Ona podje prama izlazu, a da se nije ni obazrela za onim, kojega je još čas prije držala Spasiteljem.

»Upravo je vječna šteta za ovom zemljom«, reče Ingmar, kad su se našli na ulici. »Pomisli, kakovi su se učitelji prije nalazili ovdje, a sad sva nauka ovoga čovjeka ide za tim, da navede svoje sljedbenike, da se što ludje prevrću i izvrću.

Gertruda nije ništa odgovorila, nego je sve brže odmicala. Kad su došli pred koloniju, pridigne ona svoj fenjer u visinu. »Jesi li ga ti i jučer gledao pri ovom poslu?« zapita ona i stane gledati Ingmarovo lice ljutitim očima.

»Jesam«, odgovori Ingmar bez skanjivanja.

»Da li ti je bilo lako pri duši, što si mi ga morao pokazati ovakovoga?« izusti Gertruda. »To ti ne ću nikada oprostiti«, doda iza kratke stanke.

»To dobro shvaćam«, odgovori Ingmar, »ali sam ipak morao učiniti ono, što je pravo i pošteno«.

Provukoše se kućnim vratima, a Gertruda ostavi Ingmara uz ogorčen smijeh. »Možeš mirno spavati«, reče ona. »Svoju si stvar dobro izveo, jer sada ni u snu ne mogu više vjerovati, da bi onaj čovjek mogao biti Isusom. Više nisam zaslijepljena. Svoju si stvar dobro izveo«.

Ingmar laganim korakom podje prema stepenicama, koje su vodile prema muškim spavaonicama. Gertruda je stupala iza njega. »Samo nemoj zaboraviti, da ti to ne ću nikada oprostiti«, ponovi djevojka još jedanput.

Nato podje u svoju sobu, legne i zadrijema u plaču. Sutradan se rano probudi, ali ostane mirno ležeći. I sama se tome čudila. »Što to znači, da ne mislim ustati? Odakle dolazi, da jutros ne čeznem za Maslinovom gorom?« pitala se u sebi.

Onda pokri lice rukama i ponovo zapade u plač. »Više mu se ne nadam. Izgubila sam svaku nadu. Duboko me je jučer zaboljelo, kad sam se uvjerila, da sam prevarena. Ne usudjujem se još i dulje da ga čekam. Ne vjerujem, da će se ikada više povratiti«, jecala je.

I Gertruda zaista cijelu jednu sedmicu nije išla na Maslinovu goru. No onda se ponovo u njoj razbudi stara čežnja i vjera. Jednoga jutra opet se išulja, a onda je opet bilo sve kao i prije.

Jedne večeri, kad su se kolonisti opet po starom običaju sastali u velikoj dvorani, opazi Ingmar, da je Gertruda sjela do Bo-a i dugo se s njim živahno razgovarala.

Iza nekoga vremena ustane Bo i pristupi k Ingmaru.

»Gertruda mi je pripovijedala, što si prije nekoliko dana pokušao za nju učiniti«, reče Bo.

»Ah, tako«, odgovori Ingmar, koji nije znao, kamo Bo nišani.

»Nemoj misliti, da ne mogu razumjeti, kako si bio naumio spasiti njezin um«, reče Bo. »No«, nastavi, »tko o tom radi već više od godine dana, tome je dobro poznato, da je to vrlo opasna stvar«.

On se okrene, da podje, ali Ingmar odjedanput ispruži ruku. »Čekaj, da ti nešto reknem, Bo«, progovori, »ni s kim drugim ne bih radije sklopio prijateljstvo, negoli s tobom«.

»Ali ne će dugo potrajati, pa ćemo se opet zavaditi«, reče Bo smijući se. No ipak primi Ingmarovu ruku, pa ju srdačno stisne.

U danima nevolje.

Kad je Ingmar već nekoliko mjeseci proveo u Jerusalimu, zastao je jednoga dana pokraj vrata od Jaffe. Bilo je vanredno lijepo vrijeme, pa su se mnogi ljudi dali na šetanje, a Ingmar je s nasladom promatrao šarenu bujicu ljudstva, koje je izlazilo i ulazilo na vrata.

Ali nije dugo stajao, pa je već sasvim zaboravio, gdje se nalazi. Misli su mu se počele zabavljati jednim pitanjem, koje ga je sveudilj zaokupljalo. Samo da mi je znati, kako ću navesti Gertrudu, da ostavi koloniju«, mislio je u sebi, »ali mi se čini, da mi to nikako ne će poći za rukom«.

Ingmaru je bilo posve jasno, da Gertrudu ne će moći ostaviti u Jerusalimu, nego da će ju svakako povesti kući, ako uopće ikada misli doći do svojega mira. »Ah, kad bi samo već bila u staroj školskoj zgradi!« mislio je. »Da je mogu izvesti iz ove strašne zemlje, u kojoj se nalaze toliki okrutni ljudi, tolike opasne bolesti i tolike čudne ideje i oduševljenja! Jedino, čime mi se misao može zabaviti, jest: da Gertrudu dovedem u Dalarne. Ne smijem se ni zadržavati pitanjem: da li je ljubim ili da li ona mene ljubi, nego samo pokušati, da je povratim njezinim roditeljima«.

»Zaista u koloniji danas više nije onako, kako je bilo za moga dolaska«, premišljao je Ingmar. »Došla su teška vremena, pa bi moglo biti, da Gertrudu već samo poradi toga moram odvesti. Ne znam, zašto su kolonisti najedanput ovako osiromašili; čine se, kao da su ostali bez novaca. Nitko se ne usudjuje nabaviti nov kaput ili novu opravu, nitko ne kupuje kod trgovca jabukovače, šta više, čini mi se, da se ne smiju više za objedom ni najesti«.

Posljednjega vremena činilo se Ingmaru, te je opazio, da je Gertruda osjetila neku sklonost prema Bo-u, pa je mislio, da će s vremenom i poći za njega,

samo da se nadje već jedanput kod kuće. Ingmar se uvjeri, da bi to ipak bila najveća sreća, koja bi njega samoga mogla zadesiti. »Dobro znam, da Barbru više nikada ne ću za sebe osvojiti«, mislio je, »no ja bih bio sretan, kad bih se riješio obveze, da se moram oženiti ikojom drugom ženom, pa da smijem samohran prolaziti životom«. No požurio se, da što prije odagna ove misli od sebe. Prema samom sebi bio je vrlo strog. »Ne treba da misliš ni na ovo ni na ono, pa si ne trebaš ništa uobražavati; nemaš ništa drugo raditi, nego smišljati, kako ćeš Gertrudu odvesti kući«.

Dok je Ingmar ovako stajao zaduben u misli, ugleda jednoga Gordonista iz amerikanskoga konzulata, koji se nalazio u blizini, a išao je upravo s konzulom. Ingmaru je bilo prilično dobro poznato, da je konzul njegovim zemljacima htio škoditi, gdjegod je samo mogao. Izmedju njega i kolonije vladalo je veliko neprijateljstvo.

Čovjek, koji je posjetio konzula, bio je Amerikanac, imenom Clifford. Kad su dakle njih dvojica izašla na ulicu, oprostio se konzul od svoga pratioca, pa se prema držanju moglo razabrati, da su prijateljski drugovali.

»Sutra ćeš dakle pokušati?« zapita konzul.

»Da«, odgovori onaj drugi, »nastojat ću, da se stvar razjasni, dok je Mrs. Gordon odsutna«.

»Radi samo energično«, reče konzul, »ja ću te zaštićivati, pa makar se kako stvar razvila«.

U tom trenutku opazi konzul Ingmara. »Nije li ovo jedan od vaših?« zapita muklim glasom.

Clifford se prestrašeno ogleda, ali se umiri, kad je prepoznao Ingmara. »Da, to je jedan, koji se čini kao da cijeli dan provodi u snu«, reče on ni najmanje ne utišavajući svoj glas. »Tek je prije nekoga vremena prispio, pa ne bih rekao, da razumije engleski«.

Time se je i konzul umirio, a kad se opraštao s Cliffordom, doda: »No sutra ćemo se dakle riješiti cijele ove bagre«.

»Bože daj«, odgovori Clifford, ali nije izgledao, da mu je to baš tako sigurno. Gledao je jedan čas za konzulom, pa se Ingmaru činilo, kao da Clifford drhće, a i lice mu je sasvim posivjelo. Napokon ga nestane. Ingmar se nije micao sa svoga mjesta. Ali to, što je čas prije razabrao, razbudilo je u njemu kojekakove nemirne misli.

»Ima potpuno pravo, ja doduše ne razumijem sasvim dobro engleski«, reče Ingmar, »no toliko sam ipak razumio, da je upravo sada odlučeno u koloniji napraviti neko nepošteno djelo, dok se Mrs. Gordon nalazi u Jaffi. Rado bih znao, što je naumio. Konzul je izgledao tako zadovoljan, kao da je već sva kolonija uništena«.

»Ovaj čovjek mora da je već odavno nezadovoljan s uredbama u koloniji«, mislio je Ingmar dalje. »Čuo sam, da je u prvi kraj bio jedan od najzanesenijih, ali mu je posljednjega doba taj zanos ohladnio. Tko zna, ne nalazi li se u koloniji kakva djevojka, koju je zavolio i koju ne može ni na kakav drugi način izmamiti iz kolonije, nego da udruženje raspusti poradi siromaštva u njemu, pa što bude prije do toga došlo, tim bolje. Da, da, što dulje mislim, sve mi se čini vjerojatnije, da mu je ovo siromaštvo zapelo u oči. Već se dugo ofrkava oko kolonije i podbada druge Amerikance na rad proti kolonistima. Jedanput sam na svoje uši slušao, kako prigovara Miss Youngovoj, što je ljepše odjevena od drugih djevojaka, a drugi put je opet ustvrdio, da su na stolu, za kojim sjedi gospodja Gordon, bolja jela, negoli na drugima«.

»Bog neka nam bude u pomoći!« pomisli Ingmar, kad je stupio na cestu. »Zacijelo je ovo neki vrlo opasni čovjek. Moram što prije poći u koloniju i pripovijedati, što sam čuo«.

No čas kasnije stajao je Ingmar opet na svom predjašnjem mjestu pokraj vratâ. »Čuješ, Ingmare, ti bi trebao biti posljednji, koji ćeš kolonistima javiti

ovu vijest«, reče sâm sebi. »Pusti ovoga čovjeka, neka ide svojim putem, a onda će ti biti lagan posao. Nisi li čas prije mislio, kako ćeš navesti Gertrudu, da ostavi koloniju? A evo klupko se odmata sámo po sebi. Konzul i taj Clifford tvrdo su uvjereni, da domala ne će više biti kolonista u Jerusalimu«.

»No, samo ako bude to dobra stvar, da se kolonija raspusti!« mislio je dalje. »Onda bi se Gertruda zacijelo i sama povratila u Švedsku«.

U trenutku, kad se u Ingmaru utvrdila misao na skori povratak, osjetio je, kako silno čezne za tim časom. »Ako pravo razmislim, zapravo bih sada u mjesecu veljači trebao da budem kod zimskoga posla u šumi. I čisto mi nešto podrhtava u prstima od čežnje da uhvatim u ruke držalo sjekire. Ne mogu pravo ni shvatiti, kako naši Švedjani ovdje u Jerusalimu mogu izdržati bez šumskog i poljskog posla. Pa držim, da bi ljudi, kao što je bio Halfvor, još i danas živjeli, kad bi imali da slâžu drvo za uljevlje i kad bi orali na poljima«.

Ingmar gotovo nije mogao da se uzdrži od čežnje. Izašao je kroz vrata na cestu, koja je vodila preko doline Hinomske. Neprestano mu se je vraćala sa sve većom odredjenošću misao, da bi Bo uzeo Gertrudu za ženu, kad bi se povratili u Švedsku, a on, Ingmar, da bi onda zauvijek ostao samac. »Možda će se i Karin povratiti, pa pristati, da postane gazdarica na Ingmarovu imanju«, mislio je u sebi. »To bi bilo još najbolje, pa bi onda njezin sin mogao jedanput postati gospodarom Ingmarova dvora«.

»Pa ako se Barbra i preseli u rodno mjesto svoga oca, ne će biti ipak tako daleko, da je ne bih mogao vidjati«, nastavi on u svojim osnovama. »Ako mi bude s voljom, mogu se svake nedjelje odvesti do njene crkve, a katkada ćemo se sastajati i u po kojim svatovima ili na pogrebu. U društvu ću moći i pokraj nje sjedati i zabavljati se s njom. Ta mi nismo neprijatelji, premda se moramo razići«.

Jedanput se Ingmar počeo pitati, da li je u pravu, što se raduje rasapu kolonije, do čega bi moglo doći. No branio se je vrlo oštro pred samim sobom. »Čovjek dakako ne može dugo živjeti ovdje medju kolonistima, a da ne uvidi, da su to izvrsni ljudi«, mislio je, »pa ipak nitko ne može željeti, da ovako ostane i unapredak. Kad se uzme na um, koliki su od njih već poumirali i kolika su progonstva morali podnijeti; pa onda ova gorka bijeda i nevolja, koja je udarila u koloniju! Pa kad je nevolja već sašla nad njih, onda čovjek ne može drugo željeti, nego da se što prije raspusti«.

Dok je ovako premišljao, sve je dalje išao. Bio je već prošao i Hinomsku dolinu, pa je počeo stupati prema »Brijegu rdjavoga savjeta«. Ovdje su se redjale veličajne zgrade pokraj starinskih podrtina. Ingmar je stupao izmedju njih i ne misleći, kamo je zapao; čas je zastajkivao, a čas dalje polazio, kao što to već biva, kad se čovjek zamisli u duboke misli.

Napokon stane pod jednim starim drvetom, te je ondje dosta dugo stajao prije nego što je počeo promatrati samo drvo. Bilo je vrlo visoko, a od ostaloga se drveća razlikovalo u tom, što je samo na jednoj strani imalo granja, ali se ni jedna grana nije dizala prama nebu, nego su se sve srasle u jednu gromadu, koja je u ravnom pravcu pokazivala prama istoku.

Kad je Ingmar napokon prepoznao drvo, prenerazio se. »Ta ovo je Judino drvo«, pomisli, »na kojemu se izdajnik objesio. Kakovo je to čudo, da sam upravo ovamo zalutao!«

Nije dalje išao, nego je počeo motriti drvo.

»Sada bih rado znao, da li me je Bog ovamo uputio, jer drži, da je moj posao u koloniji izdajnički?«

Opet se zamisli: »No ako je božja volja, da kolonija ovdje i dalje ostane?«

Ingmaru se misao kao ukoči, a misli, koje su ga uzele mučiti, bile su bolne i gorke.

»Možeš se braniti, koliko hoćeš, ipak ne činiš pravo, što koloniste ne obavijestiš, kad znadeš, što se proti njima kuha«, reče sâm sebi.

»Izgleda, kao da misliš, da Bog nije znao, što hoće, kad je tvoje najbliže rodjake poveo u ovu stranu zemlju. No ako i ne možeš razumjeti njegovu nakanu, ipak shvaćaš, da nije mogao htjeti, da ovo potraje samo kratko vrijeme.

»Možda je Bog pogledao na Jerusalim i na nesuglasice, koje su se javile u gradu, pa pomislio: »Vidite, ovdje želim osnovati jednu slobodnu koloniju, u kojoj će vladati suglasje, pa mi je stalo, da to bude sijelo sloge i mira«.

Ingmar je još sveudilj stajao nepomično i puštao svoje misli, da se ukrštavaju medjusobno. Stajala je jedna prema drugoj poput bojovnikâ, te su snažno udarale jedna na drugu.

Nada, koja ga je bila prije zaokupila, da će se doskora povratiti u domovinu, bila se je u njegovu srcu uvriježila, pa je nastojao iz petnih žila, da je zadrži. Sunce zadje, suton se ubrzo spusti, a Ingmar je još neprestano stajao u pomrčini i borio se.

Napokon sklopi ruke i počne moliti: »A sada te molim, dragi Bože, da mi pritekneš u pomoć, da podjem tvojom stazom«.

Tek što je ovo izgovorio, kad mu se razlije dušom neobična blagost. U isti trenutak nestane svake samovoljnosti iz njegova srca, pa se on uze povoditi za voljom, koja nije bila njegova, nego nečija tudja. On je to osjećao tako jasno, kao da ga je netko uzeo za ruku, da ga vodi. »Bog me evo vodi«, pomisli.

On sadje s »Brijega rdjavoga savjeta« i podje opet Hinomskom dolinom prema Jerusalimu. Cijelo vrijeme bila mu je namjera, da podje u koloniju i tamo saopći starijima, što je otkrio. Ali, kad je došao do mjesta, gdje se cesta odvaja prama Jaffi, odjedared začuje konjski topot iza sebe. Okrene se. Jedan dragoman, koji je već nekoliko puta bio u koloniji, tjerao je dva konja. Na jednome je sâm sjedio, a drugoga je vodio za uzdu.

»Kamo polaziš?« zapita ga Ingmar i dade mu znak, da malo lakše goni.

»U Jaffu«, odgovori dragoman.

»I ja bih rado pošao onamo«, doda Ingmar brzo. Palo mu je na pamet, da bi mogao ovu priliku upotrebiti, da ravno podje k Mrs. Gordoni, mjesto da se prije svrati u koloniju.

Njih se dvojica brzo sporazumiju, da Ingmar uzjaše na drugoga konja i podje s njim u Jaffu. Bila je to dobra životinja, a Ingmar zaželi sreće svojoj odluci. »Sedam milja do Jaffe zacijelo ću još ove noći preći«, pomisli u sebi, »a onda će Mrs. Gordon sutra popodne moći krenuti natrag«. No kad je Ingmar jedan sat odsjedio na konju, opazi, da mu konj hramlje. On sjaše i nadje, da konju fali jedna potkova. »Što ćemo sada?« zapita dragomana.

»Eh, onda mi ne preostaje ništa drugo, nego da se povratim natrag u Jerusalim i dadem konja potkovati«.

Ingmar se sada našao sâm nasred puta, pa nije znao, što bi započeo. No za čas se odluči pješice nastaviti put prama Jaffi. Doduše nije znao, da li je to baš najpametnija odluka, koju je mogao učiniti, ali ona moć, koja je bila nad njim, tjerala ga je napred. Nije imao mira i nije mogao natrag.

Dugim koracima dakle zaputi se Ingmar prema Jaffi, pa je dobro odmicao. No iza nekoga vremena opet se uznemiri. »Da samo mogu saznati, gdje se Mrs. Gordon u Jaffi nalazi. Dok je dragoman bio uz mene, bila je stvar sasvim drugačija, a sada ću morati da idem od kuće do kuće i da se raspitujem za nju«. No premda je uvidio opravdanost svojega nemira, ipak je stupao dalje.

Cesta, kojom je stupao, bila je lijepa i široka, pa ne bi mogao s nje saći ni da je noć bila tamna. Ali se oko osam sati ukazao mjesec, pa su se u nje-

govu rasvjetljenju razabirali svi obronci, izmedju kojih se je cesta vijugala.

Išlo je to tako gore-dolje. Čim je Ingmar prešao jedan brežuljak, podigao se drugi, koji ga je čekao. Katkada se osjećao veoma umoran, ali ga je ona čudna moć tjerala napred, pa se nije ni jedan čas odmarao.

Tako je prolazio sat za satom. Nije ni sâm znao, kako je već dugo stupao, ali se je još uvijek nalazio medju bregovima. Čim se je uspeo na vrhunac jednoga humka, mislio je, da je sada već tako daleko došao, te bi mogao vidjeti Saronsku dolinu i more, koje se tamo dolje rasprostire. Ali nije vidjao ništa drugo osim cijeloga lanca brežuljaka, koji su se pred njim nagomilali.

Ingmar izvadi sat. Mjesečina je bila tako jasna, da je mogao sasvim dobro razabirati kazaljku. Bilo je već oko 11 sati. »Zar je već tako kasno?« pomisli. »A ja sam još neprestano na Judinoj gori«.

Sve ga je jača čežnja obuhvatala; nije više išao, nego trčao. Dahtao je, žile su mu kucale u sljepočicama, a srce mu je udaralo kao čekićem. »Past ću od napora«, reče, »ne smijem dalje ovako hrliti«. Ali je ipak dalje trčao.

U najvećoj brzini jurio je niz jedan obronak. Put je ležao pred njim gladak i sav rasvijetljen. Ingmar nije pomišljao ni na kakovu opasnost. Ali u dolini zadje u jednu mračnu šumu. Ceste ovdje nije jasno razabirao, ali je još uvijek trčao istom brzinom. Onda se potepe o jedan kamen i pade.

Brzo se pridiže, ali odmah opazi, da je prilično ozlijedio jedno koljeno, te je jedva mogao napred. Sjedne dakle uz cestu. »Zacijelo će domala proći«, pomisli, »samo treba da malko odahnem«.

No bilo mu je gotovo nemoguće mirno sjediti, pa se je tek malo odmorio.

»Zaista osjećam, da ne gospodarim više sâm sobom«, reče. »Čini mi se, kao da me netko upravo tjera i vuče u Jaffu«.

Opet ustane, pa premda ga je koljeno jako boljelo, nije se na to ni najmanje osvrtao, nego je pošao dalje. No iza kratkoga vremena noga ga sasvim iznevjeri i on ostade ležeći na cesti.

»No sad sam svršio«, reče, kad je pao na zemlju, pa kao da je govorio s onom silom, koja ga je gonila, nastavi: »Valja da sada nešto smisliš, kako ćeš mi pomoći«.

Tek što je ovo izgovorio, kad iz daljine razabra kotrljanje kolesâ. Dolazilo je s vanrednom brzinom. Gotovo u istom trenutku, u kojemu je čuo kola iz daljine, bila su već u njegovoj blizini, pa je opazio, kako se konji s obližnjega humka u divljem kasu približuju. Najviše se je čulo neprestano pucketanje biča i povici, kojima je kočijaš podstrekavao konje.

Ingmar se brzo pridigne nasred ceste i sjedne na stranu, da ga konji ne pregaze.

Napokon se kola spuste s humka, s kojega je prije nekoliko časova Ingmar dotrčao, pa je sada mogao jasno razabrati, tko dolazi. Bila je to jednostavna, zeleno obojena kočija, u stilu, kakav se upotrebljavao u Dalarnu. »Gle, gle«, pomisli Ingmar, »ovo ne će biti čist posao, jer ovakovih kočija nema u Palestini«. A kočijaš mu se pričini još čudnovatijim. I ovaj je bio pravi Dalarac u crnom šeširiću i s obrezanom kosom svuda naokolo. A suviše je i kaput skinuo i sjedio u zelenom pletenom haljetku sa crvenim rukavima. Nema sumnje, da je ovo odijelo bilo iz Dalarna, o tome nitko nije mogao dvoumiti. I konj je bio neobičan. Prekrasna, velika i jaka životinja, crna kao ugljen, a tako dobro hranjena i češana, da se je upravo sjala. Muž, koji je bio na kolima, nije sjedio, nego je stajao pognut, te je šibao bičem konja po glavi, da ga što brže potjera. No životinja kao da nije ni osjećala udarce, pa nije bila ni utrudjena velikom brzinom, nego je hrlila kao da ju vjetar nosi.

Pošto je čovjek u kolima dostigao Ingmara, zadrži konja jednim potegom uzde. »Možeš se sa mnom povesti, ako ti je po volji«, reče.

No premda je Ingmar svom dušom želio, da što prije ode s onoga mjesta, ipak nije imao prave volje, da se odazove pozivu, i to nesamo poradi toga, što je znao, da je sve ovo zajedno čarolija i magija, nego i poradi toga, što je lice onoga čovjeka bilo vrlo neprijatno i pokriveno kojekakovim ožiljcima, kao da se je sto puta tukao po krčmama. Iznad jednoga oka imao je suviše još svježu ranu.

»Ja svakako vozim brže, nego što si ti navikao«, reče kočijaš, »a rekao bih, da ti se žuri«.

»Da li ti je konj pouzdan?« zapita Ingmar.

»Slijep je doduše, ali je dosta pouzdan«.

»Podji samo sa mnom, pa se ne boj ničega«, reče, »već ćeš razumjeti, tko me šalje«. Čim je ovo izgovorio, povrati se Ingmaru opet sva srčanost. Popne se u kola, pa pojure ludjačkom brzinom dolje u Saronsku nizinu.

Mrs. Gordon bila je pošla u Jaffu, da njeguje jednu prijateljicu, koja se iznenada razboljela. Bila je žena jednoga misionara, koji je bio kolonistima uvijek prijateljski sklon, te im je često pomagao u koječemu.

Bilo je upravo one noći, kad je Ingmar polazio u Jaffu. Mrs. Gordon bdila je sve do ponoći pokraj bolesnice, pa ju je u to doba zamijenila druga. Kad je izišla iz bolesničke sobe, razabra, da je noć vedra i jasna, a mjesečina tako krasna i srebrna, kako se vidja samo na morskoj obali. Ona izadje na doksat, te pogledom zaokruži po velikom vrtu od naranča, po starom gradu, koji je sjedio na strmoj kamenitoj litici, i po beskrajnom iskričavom moru.

Mrs. Gordon nije se nalazila u samom gradu, nego u njemačkoj koloniji, koja je ležala na maloj uzvisici pred gradom. Državna cesta prolazila je upravo ispod doksata kroz sredinu kolonije. U jasnoj mjesečini mogla je Mrs. Gordon tu cestu pregledati u velikoj daljini izmedju vrtova i kuća.

I tu opazi, kako se jedan čovjek prikučuje vrlo oprezno i polagano. Bio je visok, a mjesečina ga je činila još višim, nego što je bio u zbilji, tako da joj se pričinjao upravo gorostasnim. Čim je dolazio do koje kuće, zastajao je i promatrao ju vrlo točno. Nekim neobjašnjenim slučajem dodje Mrs. Gordon na misao, da se u toj pojavi krije nešto sablasno i neprijatno, kao da je bila avet, koja je tražila kuću, u koju bi srnula, da jadne stanovnike prestraši na smrt.

Napokon je čovjek dopr'o do kuće, kojoj je na doksatu stajala Mrs. Gordon. Ovu je kuću promatrao dulje nego li ostale, obilazio oko nje, pa je Mrs. Gordon čula, kako kuca po kapcima od prozorâ i drma kućnim vratima. Ona se nagne nad doksat, da vidi, što će biti, i u tom trenutku ugleda je neznanik.

»Mrs. Gordon«, uze on govoriti tihim i opreznim glasom, »rado bih s vama progovorio nekoliko riječi«.

U isto vrijeme pridigne glavu, da pogleda prema Mrs. Gordoni, i ona u tom trenutku prepozna Ingmara Ingmarova.

»Mrs. Gordon«, izusti on, »prije svega rado bih vam javio, da sam ovamo došao po vlastitom nagnuću bez znanja ikojega brata«.

»Da se u koloniji možda nije dogodila kakva nesreća?« zapita Mrs. Gordon.

»Ne, nesreća se nije dogodila«, odgovori Ingmar, »ali bi bilo vrlo dobro, kad biste se povratili kući«.

»Povratit ću se sutra«, reče Mrs. Gordon.

Ingmar se na čas zamisli, a onda reče najpromišljenijim načinom: »Bilo bi najbolje, kad biste se krenuli natrag još noćas«.

Mrs. Gordon postade malko nestrpljiva; promišljala je, kako bi bilo nezgodno, da sada bûdi cijelu kuću, a mislila je i to, da ovaj seljak nije tako ugledan, da bi se ravnala prema njemu. »Kad bih samo mogla saznati, što se je upravo dogodilo«, mislila je u sebi, pa je onda zapitala Ingmara, da nije možda

tko obolio ili je koloniji ponestalo novca. No Ingmar se, mjesto da odgovori, okrene, da podje.

»Zar odlazite?« zapita ga Mrs. Gordon.

»Ja sam vam javio, a vi sada možete raditi, što vas je volja«, odgovori Ingmar, ne okrećući se.

Sada Mrs. Gordon počne shvaćati, da se je dogodilo nešto osobito, pa brzo stvori odluku. »Ako malko počekate, moći ćete se sa mnom povesti!« poviče za Ingmarom.

»Lijepo vam zahvaljujem, no ja imam bolju priliku za povratak, nego što mi je možete vi ponuditi«.

Mrs. Gordon dobije od gospodara kuće izvrsne konje. Strelovitom brzinom pojuri Saronskom nizinom, a onda izmedju bregova prema Judinim gorama. Upravo kad je stalo svitati, penjala se je uz jedan ovelik humak, što je ležao pred starim razbojničkim gnijezdom Abu-Gošem. U tom času bila je sa sobom vrlo nezadovoljna, što se tako brzo dala navesti na povratak. Seljak, kojemu prilike nisu bile nikako poznate, nije joj se nikako činio pouzdanim, da bi se mogla prema njemu ravnati. Svaki čas ju je podilazila misao, da zaista ne bi trebala nastaviti put, nego okrenuti i povratiti se u Jaffu.

Kad je prešla veliki lanac humaka i opet se spustila u dolinu, ugleda jednoga čovjeka, kako sjedi uz cestu. Podupr'o je glavu rukama, i činio se, kao da spava. No kad je kočija prolazila ispred njega, podigne on glavu i Mrs. Gordon razabra, da je glavom Ingmar Ingmarov.

»Kako je mogao već tako daleko odmagliti?« pomisli ona u sebi. Ona dade kočiju zaustaviti i pozove Ingmara po imenu. Kad je muž prepoznao njezin glas, obradovao se osobito. Brzo ustane rekavši: »Jeste li se zaputili u koloniju?«

»Jesam«, odgovori Mrs. Gordon.

»To je izvrsno«, reče Ingmar. »Treba naime da znate, da sam se bio na put spremio po vas, ali sam se potepao i ozlijedio koljeno, te sam ovdje odsjedio cijelu noć«.

Mrs. Gordon prodju srsi. »Zar vi niste, Ingmare Ingmarov, noćas bili u Jaffi?« zapita.

»Ah, nisam«, odgovori on. »U zbilji nisam, ali u snu; jer čim sam malko zadrijemao, pričinilo mi se, kao da prolazim Jaffom iz ulice u ulicu, da vas nadjem«.

Mrs. Gordon zadube se u velike misli; nije izustila više ni slova, a Ingmar se malo neprilično nasmiješi, kad je opazio, da ona ne može ništa govoriti.

»Da li bih se smio s vama povesti, Mrs. Gordon?« zapita on, »jer ne mogu pješice ići«.

Za čas bila je Mrs. Gordon sašla s kočije i uzela Ingmaru pomagati, da se popne. Ali onda nepomično zastane na cesti. »Upravo je nemoguće shvatiti«, reče ona tiho, a Ingmar ju je morao ponovo dovesti do svijesti.

»Ne smijete mi zamjeriti«, reče on, »ali bi uistinu bilo vrlo potrebno, da se povratite što prije«.

Ona se uspne u kočiju, ali se domala opet zanese u domišljanje. A Ingmar ju je morao ponovo rastresti. »Morat ćete mi oprostiti«, reče on, »no moram vam nešto saopćiti. Jamačno niste primili nikakve vijesti od Clifforda?«

»Nisam«, reče Mrs. Gordon.

»Ja sam ga jučer slušao, kad je govorio s našim konzulom; nakanio je danas za vašega odsutstva učiniti neku zločestoću«.

»Što to ne govorite?« klikne Mrs. Gordon.

»Odlučio je svu koloniju uništiti«.

Tek sada je Mrs. Gordon sredila svoje misli. Okrenula se prema Ingmaru te ga točno ispitivala o onome, što je čuo.

I opet se na čas zadubla u teške misli. A onda odjedared reče:

»Vrlo se radujem, da ste toliko zavoljeli našu koloniju, Ingmare Ingmarov«. — On porumeni do ušiju, a onda zapita gospodju, odakle ona može znati, da je on postao prijatelj kolonije.

»Znam po tom, što ste noćas došli u Jaffu i zamolili me, da se povratim kući«.

Onda ispripovjedi Ingmaru, da ga je noćas vidjela i što joj je govorio. Pošto je to izgovorila, reče Ingmar, da je to najveće čudo, što ga je ikada doživio.

»Ako sve ne podje po zlu, doživjet ćemo do večeri još mnogo znatnijih stvari«, reče Mrs. Gordon, »jer sada pouzdano znam, da će nam Gospod pomoći«.

Ona se umiri i napuni srčanošću, te se stane zabavljati s Ingmarom, kao da im ne prijeti nikakova opasnost.

»A sad valja da mi saopćite, da li se je za moje odsutnosti išta dogodilo«, reče ona.

Ingmar se zamisli, a onda se stane izvinjavati, što ne umije engleski govoriti.

»Ah ja vas dobro razumijem«, reče Mrs. Gordon.

»Sve je išlo svojim običnim tokom«, reče on najzad.

»No nešto bi mi valjda ipak mogli izvijestiti«, reče Mrs. Gordon.

»Rado bih znao, da li ste već što slušali o mlinu Baram-paše?« progovori Ingmar.

»Nisam, a što je s njim?« zapita Mrs. Gordon. »Nije mi uopće bilo poznato, da Baram-paša ima mlin«.

»Ima, ima. Kad je Baram-paša postao guvernerom Jerusalima, mislio je, da će ljudima u ovom kraju ipak biti teško uvijek mljeti žito na ručnim žrvnjima. Zato je u jednoj od velikih dolina ovdje sazidao veliki mlin s parnim pogonom. No ja se ni najmanje ne čudim, da nikada niste ni slušali o tom mlinu, jer gotovo nikad nije ni radio. Baram-paša je uvijek uzimao ljude, koji s mlinom nisu umjeli baratati, pa je uvijek nešto bilo pokvareno. Prije nekoliko dana raspitao se paša, da li se možebiti ne nalazi tko medju Gordonistima, koji bi umio upravljati mlinom. Onda

je nâs nekoliko pošlo onamo, pa smo popravili, što je bilo za popravljanje«.

»To je dobra vijest«, prihvati Mrs. Gordon, »milo mi je, da smo Baram-paši mogli učiniti jednu ljubav«.

»Paša se je vrlo obradovao, da je kolonistima mogao prepustiti mlin na upravljanje. Ponudio im ga je pače bez ikakove najamnine. Možete svu zaslugu zadržati za sebe, rekao je, ako se samo pobrinete, da uvijek radi«.

Mrs. Gordon pogleda Ingmara s mnogo zanimanja, pa zapita: »No, a što ste vi na to odgovorili?«

»Odgovor nije bio težak«, reče Ingmar, »nisu mogli ništa drugo odgovoriti, nego da će se pobrinuti o mlinu, ali da za taj posao ne mogu primiti nikakove nagrade«.

»To je bilo sasvim pravo«, reče Mrs. Gordon.

»Ne znam, da li je bilo sasvim pravo«, prihvati Ingmar, »jer uz taj uvjet Baram-paša ne će da preda mlin. Rekao je, da im ne može ustupiti mlina, kad ne će da za svoj posao prime nagrade. Veli, da se mušterije ne smiju na to priučiti, da sve dobivaju zabadava. Dodao je još i to, da bi se svi oni, koji prodaju brašno i posjeduju mlinove, potužili na njega kod sultana«.

Mrs. Gordon zamukne.

»Prema tome s mlinom nije bilo ništa«, reče Ingmar. »A kolonisti bi ovim poslom zaslužili barem kruh za domaću potrebu, a osim toga bio bi to velik blagoslov za stanovništvo, kad bi mlin redovito radio. Ali na to se nije moglo misliti«.

Ni sada nije Mrs. Gordon dala nikakova odgovora. »Inače se nije ništa dogodilo?« zapita, kao da je htjela Ingmara navesti na drugi razgovor.

»Dogodilo se«, odgovori Ingmar, »dogodilo se nešto i sa Miss Youngovom i sa školom. Niste ni o tom ništa čuli?«

»Nisam«, odgovori Mrs. Gordon.

»Ahmed-efendija, upravitelj svih muslimanskih škola u Jerusalimu, došao je prije nekoliko dana k nama i rekao: ‚U Jerusalimu ima jedna velika djevojačka škola sa nekoliko stotina djece, koja cijeli dan ne rade ništa, nego se samo deru i natežu. Kad čovjek prodje pokraj škole, buči i šumi u njoj kao što u luci na obali morskoj buči more. Ne znam, da li učiteljice umiju čitati i pisati, ali toliko znam, da djeca kod njih ništa ne uče. Ja sâm ne mogu onamo ići, a ne mogu nikoga ni poslati, koji bi povratio red u školu, jer vjera zabranjuje muškarcima posjećivati djevojačke škole. Ali sam došao ni misao, kako bi se školi ipak moglo pomoći', reče efendija, ‚a to bi bilo, kad bi Miss Young preuzela školu u svoje ruke. Znam, da je vrlo učena, a poznato mi je, da i arapski umije. Ja ću joj odrediti najveću plaću, samo da školu preuzme u svoje ruke'.

»No«, prihvati Mrs. Gordon, »pa kako se je stvar svršila?«

»Bilo je upravo onako, kao i s mlinom«, odgovori Ingmar. »Miss Young reče, da je spremna preuzeti školu, ali da ne može za svoj posao primiti nikakove nagrade. Ahmed-efendija odgovori: ‚Naučan sam, da plaćam one, koji rade za mene, pa nisam nikad ni od koga primao milosti'. No Miss Youngova ostade nepokolebiva, i on ode ne izradivši ništa. Bio je strašno ljut, pa je rekao Miss Youngovoj, da će ona nositi odgovornost za toliku djecu, koja moraju odrasti bez nadzora i bez nauka«.

Mrs. Gordon ostade nekoliko časova bez riječi, a onda progovori: »Vidim, Ingmare Ingmarov, vi držite, da smo u ovom slučaju nepravo radili. Uvijek je dobro saslušati mišljenje razboritoga čovjeka, pa bih vas zato molila, da mi reknete, što vam se još ne svidja u našim uredbama«.

Ingmar je dugo mislio. Oko Mrs. Gordone bilo se nakupilo toliko dostojanstva, da njemu nije bio lagan posao išta prigovarati.

»No kad želite saznati moje mišljenje«, započne najposlije, »onda bih rekao, da nipošto nije potrebno, da kolonisti žive u ovolikom siromaštvu«.

»Pa kako bismo trebali tome pomoći?« zapita Mrs. Gordon smiješeći se.

Ingmar se još duže skanjivao, da odgovori, nego li prvi put, a onda reče: »Kad biste dozvolili, da vaši ljudi rade za plaću, ne bi trebali nikada zapadati u ovakovu bijedu, u kakovoj se danas nalaze«.

Hitro se Mrs. Gordon okrene prema Ingmaru: »Ja mislim, pošto sam koloniju tako vodila, da smo šesnaest godina mogli živjeti u miru i u ljubavi, ne bi trebao ni jedan novajlija predlagati nikakove promjene«.

»Eto, sada se srdite, a sami ste me naveli da govorim«, reče Ingmar.

»Znam, da nam vi želite samo dobro«, odgovori Mrs. Gordon. »No mogu vam povjeriti, da mi imamo još mnogo novaca, ali je u posljednje doba netko odavde poslao našim bankarima rdjave izvještaje u Ameriku, pa nam zato nisu htjeli ništa više slati. Ali sam upravo sada saznala, da je novac već na putu«.

»Time ste mi nešto saopćili, čemu se osobito radujem«, prihvati Ingmar, »ali u našem zavičaju misle ljudi, da je bolje, kad se čovjek može pouzdati u vlastiti rad, negoli u uštedjeni novac«.

Na ovo nije Mrs. Gordon ništa odgovorila, a Ingmar osjeti, da će biti najpametnije, da ni on dalje ne govori.

Mrs. Gordon prispjela je u koloniju baš u najzgodnije doba; jedva je bilo nešto iznad 8 i pol sati. Posljednjih sati bila se je već osjećala umirenom; pitala se, što će saznati, kad dodje u koloniju. Kad je ugledala veliku zgradu i opazila, da je oko nje potpuna tišina, izvije joj se iz grudi uzdah olakšanja. Kao da se nadala, da bi koji od moćnih duhova, o

kojima se tako često govori u istočnjačkim pričama, mogao naprtiti cijelu koloniju na ledja, pa s njom odletio.

Kad su se približili zgradi, začuju iz nje pjevanje. »Čini se, da je dosad u koloniji sve u redu«, reče Mrs. Gordon, kad je kočija zastala pred glavnim vratima. Čujem, da upravo izvršavaju jutarnju pobožnost«.

Nosila je uza se jedan ključ od glavnoga ulaza, te je njim otvorila, da ne mora prekidati pobožnost. Ingmar je vrlo teško hodao, jer mu se je koljeno ukočilo. Zato ga je Mrs. Gordon obujmila desnicom i pomogla mu, da udje u dvorište. Ovdje Ingmar brzo sjedne na jednu klupu. »Vi, Mrs. Gordon, treba da odmah udjete i vidite, što je u stvari«, reče on.

»Prije svega moram vam previti koljeno«, odgovori ona. »Imamo za taj posao dosta vremena; čujete valjda, da su tek kod jutarnje pobožnosti«.

»Ne, ne«, prihvati Ingmar, »ovaj put valja da se pokorite mojoj volji. Podjite dakle brzo unutra i raspitajte se, da li se što dogodilo«.

Gledao je za Mrs. Gordonom, kako uzlazi uz stepenice i stupa hodnikom prema zbornoj dvorani. Kad je otvorila vrata, začuje se glas nekoga govornika, koji je smjesta prekinuo govor. Onda ona opet zatvori vrata i opet se sve utiša.

No Ingmar nije čekao ni pet časova, kad se vrata zborne dvorane naglo otvore. Ukazaše se četiri čovjeka, koja su nosila petoga izmedju sebe. Bez riječi spuštali su se niza stube, pa sašli na dvorište, gdje su prošli pokraj Ingmara. Ovaj se nadvije i pogleda u lice onome, kojega su nosili. Bio je Clifford.

»Kamo ga nosite?« zapita ih on.

Ljudi zastadoše. »U mrtvačnicu, jer je umro«.

Ingmar se prestraši i ustane... »A kako je umro?« zapita opet on.

»Reći ću ti, kako je bilo«, započne Ljung Björn. »Kad se je završila jutarnja pobožnost, ustao je ovaj

Clifford i zatražio riječ. Saopćit će nam jednu stvar, reče, koja će nas sve ugodno iznenaditi. Još nije pravo ni započeo, kad se otvoriše vrata i na njima se ukaza Mrs. Gordon. I čim ju je ugledao, zastane, a lice mu posivi. U prvi mah je samo stajao, no Mrs. Gordon prolazila je kroz dvoranu, a kad mu se približila, ustukne on, digavši ruku pred lice, nekoliko koračaja natrag. To se je nama svima pričinilo čudnim, pa smo se svi podigli, našto se je on opet sabrao. Stiskao je od uzbudjenosti pesti, ispružao ih ogorčeno i kao da se želi obraniti od neke strahote. Pristupi k Mrs. Gordoni. — ‚Kako dolazite ovamo?' reče on njoj. Mrs. Gordon pogleda ga mirno i ozbiljno govoreći: ‚Bog mi je pomogao'. — ‚Da, to vidim', odgovori on, a oči mu od grozote upravo iskočiše iz očnicâ. ‚Vidim i tko vas je dopratio'. — ‚Ali i ja vidim, tko je tebe doveo ovamo', prihvati Mrs. Gordon. ‚Doveo te je sotona'.

»U tom trenutku pričinilo se, kao da Clifford više nije mogao podnijeti pogleda Mrs. Gordone, nego opet ustukne nekoliko koračaja držeći ruku nad očima. A Mrs. Gordona podje za njim ispružene ruke, ali ga se nije ni prstom dotaknula. ‚Vidim, da se iza tebe krije sotona', ponovi ona, a glas joj je zvučao jasno i strahovito.

»Tu se sada svima nama pričinilo, kao da vidimo iza njega sotonu. Ispružismo ruke i stadosmo pokazivati na onoga, kojega smo gledali. I u isti mah svi zavikasmo: ‚Sotona! Sotona!'

»Clifford se stade šuljati našim redovima, pa premda ga se ni jedan od nas nije dotaknuo, jadikovao je on na glas, kao da smo svi navalili na njega i počeli ga udarati. Tako je pognut dotrčao do glavnih vrata. A kad ih je htio otvoriti, povikasmo mi svi u jedan glas: ‚Sotona! Sotona!' U taj tren on zatetura i izvali se na pod. A kad smo mu se približili i htjeli da ga dignemo, bio je mrtav«.

*

»Bio je izdajnik«, prihvati Ingmar, »pa je svoju kaznu i zaslužio«.

»Da«, rekoše drugi, »on je svoju kaznu zaslužio«.

»No što nam je zapravo htio učiniti?« zapita jedan od onih muževa.

»Htio nas je upropastiti«.

»Ali na koji način?«

»To nitko ne zna«.

»Ne zna i ne će saznati«.

»Dobro je, da je umro«, reče Ingmar.

»Da, dobro je, da je umro«, ponoviše ostali.

Cijeli dan bili su kolonisti vrlo uzbudjeni. Nitko nije znao, što im je zapravo Clifford htio učiniti i da li je opasnosti s njegovom smrću nestalo. Provodili su dan u molitvi i pjevanju. Bili su svi kao uzdignuti nad zemljom i uvjereni, da se je Gospod za njih založio.

Preko dana opažali su, kako se gomila najpokvarenije čeljadi jerusalimske okuplja na golim livadama oko kolonije i gleda u zgradu. Kolonisti dodjoše na misao, da je Clifford smišljao neku strku i to tako, da bi dohrlilo nekoliko divljačkih četa, koje bi njih protjerale iz njihove kuće. No svi ti ljudi opet se razasuše i dan prodje bez daljih dogadjaja.

Podvečer udje Mrs. Gordon k Ingmaru, koji je previjena koljena sjedio na svom krevetu. Toplo mu je zahvalila za njegovu pomoć i pokazala se prema njemu osobito sklona.

»Ingmare Ingmarov«, reče izmedju ostaloga, »moram vam reći, da bi mi bilo vanredno milo, kad bi vam mogla vratiti milo milim. Ne biste li mi povjerili, što vas tišti, da vam mogu poći na ruku?«

Mrs. Gordon znala je vrlo dobro, što bi Ingmar htio postići u Jerusalimu. Nikojega drugoga dana ne bi izrekla, da bi mu u toj stvari pošla na ruku, ali je toga dana sva kolonija bila kao pomaknuta iz svoje ravnoteže. Mrs. Gordoni nije ležalo na srcu ništa toliko, nego da usreći Ingmara, jer je njoj i cijeloj koloniji iskazao tako veliku ljubav.

No čim je izrekla svoju ponudu, poniknuo je Ingmar očima. Dugo je premišljao prije nego što je odgovorio.

»Morate mi obećati, da moju molbu ne ćete zlo shvatiti«, reče on. I Mrs. Gordon dade riječ, da će imati obzira prema njemu.

»Čini se«, nastavi Ingmar, »da bi se stvar, zbog koje sam došao ovamo, mogla produžiti u vječnost, a meni bi bilo vrlo dugočasno, kad ne bih imao posla, na koji sam privikao«. — To je Mrs. Gordon sasvim dobro shvaćala. — »Kad biste mi dakle htjeli iskazati ljubav, Mrs. Gordon«, nastavljao je Ingmar, »onda bi bila za mene najveća stvar, kad biste kakogod mogli udesiti, da dobijem Baram-pašin mlin. Znate, da ja nisam prisegao ne zasluživati novac, pa bih došao do posla, kojemu bi se osobito radovao«.

Mrs. Gordon pogleda oštro Ingmara, koji je sjedio sklopljenih očiju, a lice mu nije odavalo nikakova izraza. Ona se je čudila, da on nije ništa drugo zamolio, ali je ujedno bila i vrlo dirnuta njegovom molbom. »Nemam razloga, da vam u ovoj stvari ne pomognem«, reče ona. »U tom nema nikakove nepravde. Osim toga bit će dobro i za nas sve, ako udovoljimo želji Baram-pašinoj«.

»Dobro sam znao, da ćete mi pomoći«, reče Ingmar. A onda joj još zahvali, pa kad su se razilazili, bilo je oboje vrlo sretno i zadovoljno.

Ingmarova borba.

Ingmar je dakle preuzeo Baram-pašin mlin.

On je u njemu mlinar, a kolonisti dolaze — čas jedan, a čas drugi — pa mu pomažu u radu.

No zna se već od starine, da se u svim mlinovima javljaju kojekakove sablasne stvari, pa su kolonisti domala opazili, da se u Baram-pašinu mlinu nikada ne čuje žamor mlinskoga kamenja, a da ne bi izgledalo kao nešto ukleto.

Tkogod je dolazio u mlin i ondje sjedao, slušao je, kako kamenje uvijek na isti način pjeva i mrmlja: »Mi meljemo žito, zaslužujemo novac, donosimo korist, a šta radiš ti, šta radiš ti?«

I tkogod to čuje, osjeća, kako mu se u grudima ispinje želja, da u znoju svoga lica zaslužuje svakidašnji kruh. Kao da ga podilazi groznica, dok sluša ovo kamenje.

Nehotice počne promišljati, za što je upravo sposoban, i što bi mogao uraditi, da uzmogne potpomoći koloniju.

Tkogod je radio nekoliko dana u koloniji, nije govorio ni o čemu drugome, nego o neobradjenim dolinama, koje bi valjalo obraditi, o bregovima, koje bi valjalo pošumiti, i o zapuštenim vinogradima, koji čeznu za radnicima.

I pošto je mlinsko kamenje nekoliko sedmica pjevalo svoju pjesmu, dodje dan, kad švedski seljaci uzeše u najam komad zemlje u Saronskoj dolini, te počeše orati i sijati.

Kratko vrijeme poslije toga primiše u svoje ruke nekoliko velikih vinograda na Maslinovoj gori.

I pošto prodje još neko vrijeme, počeše stavljati ovelik vodovod u jednoj dolini.

Kad su Švedjani počeli raditi, stadoše se Amerikanci i Sirci za njima povoditi. Počeli su poučavati u školama, nabavili su fotografski aparat i pošli da u okolini uzimaju snimke, koje su onda prodavali putnicima, a u jednom kutu svoje kolonije udesili su i malu zlatarsku radionicu.

Miss Youngova je već dosta dugo predstojnica Ahmed-efendijine škole, a mlade Švedjanke poučavaju muslimansku djecu u šivanju i pletenju.

Pod jesen se u cijeloj koloniji radi kao u kakovom mravinjaku; svagdje je život i kretanje.

Pa ako čovjek dobro promisli, cijeloga ljeta nije se dogodila ni najmanja nezgoda; otkako je Ingmar preuzeo mlin, nije više nitko umirao, pa se nitko nije

brinuo o jerusalimskoj zlobi i pakosti, da bi mu se mogao zamračiti um.

Svi su veseli i raspoloženi. Svi vole svoju koloniju više negoli ikada; osnivaju nove osnove i spremaju nova poduzeća. Sve im je to prije falilo, da uzmognu biti zaista sretni. A sada svi po redu vjeruju, da je božja volja, da svakidašnji kruh zaslužuju radom svojih ruku.

Pod jesen preda Ingmar mlin Ljungu Björnu, a on ostade u koloniji. On, Bo i Gabrijel dižu baraku na golim livadama. Ali nitko ne zna, čemu se to namjenjuje, i nitko ne smije pogledati, kako izgleda unutri. To je velika tajna.

Kad najzad dogotove baraku, polazi Ingmar i Bo u Jaffu, pa se ondje upuštaju u duge, vrlo duge pregovore s tamošnjim njemačkim kolonistima.

No za dva dana vraćaju se natrag na prekrasnim vrancima.

Konji su odsad svojina kolonije, pa nema sumnje, kad bi sada sâm sultan ili car zakucao na vratima, pa zaželio da se pridruži kolonistima, ni on ne bi bio radosnije dočekan nego njih dvojica s ovim vrancima.

Ah, kako samo djeca vole te konje, i kako se šepire oko njih!

Hrane ih i češu bolje negoli igdje u zapadnim krajevima, pa ne prolazi ni jedna noć, da seljaci ne bi zalazili u staju, da se uvjere, da li su jasle napunjene.

Pa makar koji Švedjanin upregao ove konje u kola, ni jedan ne može, a da ne pomisli: »Zaista ne živi se u ovoj zemlji tako teško, pa sada upravo osjećam, da mi je dobro. Ah, vječna šteta, da Halfvora više nema medju nama! On ne bi od žalosti umro, kad bi se mogao provozati s ovakovim konjima«.

Bilo je to jednog rujanskog jutra. Vrlo rano, dok je još bilo sasvim tamno, ostavili su Ingmar i Bo koloniju. Htjeli su na posao u jedan vinograd, što su ga kolonisti unajmili na Maslinovoj gori.

Medjutim njih dvojica nikada nisu živjela u intimnom prijateljstvu. Do otvorenoga neprijateljstva doduše medju njima nije nikada dolazilo, ali nikada nisu isto mislili o jednoj stvari. Kad su se zaputili na Maslinovu goru, uzeše se prepirati o cesti. Bo je htio obići humak, govoreći, da je u pomrčini lakše naći ovaj put. Ingmar je opet htio udariti kraćim, ali težim putem, koji je vodio Jozafatskom dolinom, a odande ravno prema gori.

Pošto su se neko vrijeme prepirali, predloži Ingmar, da svaki podje svojim putem, pa će se vidjeti, tko je brže došao. S time se Bo zadovoljio; on podje putem, što ga je on predložio, a Ingmar opet svojim.

Čim se je Bo odvojio, spopade Ingmara čežnja, koja ga je uvijek mučila, kadgod je ostajao sâm. »Ah, zar se Bog baš nikada ne će meni smilovati i dozvoliti mi da se povratim u domovinu?« reče. »Zar mi ne će pomoći, da Gertrudu uzmognem odbiti od Jerusalima prije nego što sasvim ne poludi?«

»Upravo je čudo, da mi najmanje polazi za rukom ono, radi čega sam ovamo i dolazio«, reče u pô glasa, dok je zaduben u duboke misli stupao pomrčinom, »jer se Gertrudi nisam ni za najmanji korak približio«.

»Sve drugo polazilo mi je za rukom bolje, nego što sam se nadao. Ne vjerujem, da bi se naši ljudi ovdje dali na posao, kad meni ne bi palo naum, da preuzmem mlin«.

»Upravo se čovjek raduje, kad vidi, kako posao sve većma napreduje«, nastavi on. »Mnogo sam koječega ovdje naučio, no pored svega toga čeznem za povratkom. Nekako mi je pri duši, kao da se moram bojati ovoga grada, pa ne mogu slobodno odahnuti,

dokle ga ne ostavim. A gdjekada spopada me osjećaj, kao da ću ovdje ostaviti svoje kosti, pa da se nikada više ne ću povratiti ni vidjeti Barbru i Ingmarova dvora«.

Dok je Ingmar ovako premišljao, došao je na dno doline. Visoko iznad njega odbijali su se šiljati gradski zidovi od noćnoga neba, a sa svih strana dizale su se visočine, koje su zastirale izlaze.

»Ovo je vrlo neprijatno mjesto, da čovjek u njemu luta po mraku«, pomisli Ingmar. I sada se tek sjeti, da će morati proći pokraj muslimanskoga i židovskoga groblja.

U istom trenutku, kad je pomislio na jedno i na drugo groblje, padne mu na pamet jedan dogadjaj, koji se je prije nekoga vremena odigrao u Jerusalimu. Kad se je onomadne o tom poveo razgovor, nije ga se to dojmilo ništa više od običnih stvari, koje su se pripovijedale o svetom gradu, no sada, u noćnoj tmini, pričinila mu se stvar vrlo neprijatnom i groznom.

U židovskoj četvrti bila je naime jedna mala bolnica, koja je u čitavom gradu bila poradi toga na glasu, što se u njoj nikada nije nalazio ni jedan bolesnik. Ingmar je onuda često prolazio, pa je zavirkivao na prozore i opazio, da su zaista svi kreveti prazni. Tome je naime bio sasvim razumljiv razlog, pa jedva da bi i moglo biti drugačije. Bolnicu je podiglo neko englesko misionarsko društvo, pa su se ovdje imali primati bolesni Židovi, da dobiju priliku obratiti se. No Židovi se nisu u nju davali iz bojazni, da će biti primorani jesti zabranjena jela.

Ali prije nekoliko dana našao se ipak jedan bolesnik u toj bolnici, i to neka siromašna židovska starica, koja se tik pred tom zgradom potepla i prebila nogu. Unijeli su je u bolnicu, pa je ondje bila njegovana, ali je već za nekoliko dana preminula.

Prije nego što je izdahnula, morala joj je bolničarka skupa s liječnikom obećati, da će se pobrinuti

za to, kako će biti pokopana u židovskom groblju u Jozafatskoj dolini. Uvjeravala ih je, da se je ovako stara zaputila u Jerusalim, da uzmogne doći do te sreće.

Kad je umrla, poručili su Englezi starješini židovske općine, da bi poslao ljude, koji će pokojnicu odnijeti i pokopati.

No Židovi su im odgovorili, da se starica, koja je umrla u kršćanskoj bolnici, ne smije pokopati u židovskom groblju.

Misionari su sve i sva pokušali, da sklonu Židove na popuštanje. Obratili su se pače i na vrhovnoga rabina, ali je sve bilo uzalud. Nije im dakle ništa drugo preostajalo, nego da pokojnicu sami pokopaju. Ali nipošto nisu htjeli, da starica ostane bez onoga, za čim je cijeloga svoga bijednoga života čeznula. Nisu dakle ništa marili za židovsku zabranu, nego su dali iskopati grob u Jozafatskoj dolini i ondje pokopati staricu.

Židovi im u tome nisu smetali, ali su druge noći došli, otvorili grob i bacili lijes napolje.

Englezima je bilo mnogo stalo do toga, da iskupe riječ, koju su pokojnici zadali, pa čim su začuli, da je starica bačena iz groba, ukopaše ju ponovo na istom mjestu.

No ona je druge noći opet bila izbačena — —

Odjedared Ingmar zastane i počne osluškivati. »Tko zna«, pomisli u sebi, »Možda su ovi skvrnitelji grobova i noćas napolju«.

U prvi mah nije ništa čuo, ali onda razabere jedan jasan zvek, kao da netko željeznim orudjem udara po kamenu.

Podje nekoliko koračaja na stranu, s koje je zvek dopirao, a onda ponovo zastane i počne osluškivati. Sada je sasvim jasno razabrao, kako se željeznim ašovima kopa zemlja, pa baca šljunak i kamenje.

Opet podje dalje, pa ponovo začuje hrlo kopanje. »Bit će najmanje pet do šest ašova u poslu«, pomisli, »Bože oslobodi i sačuvaj, kako mogu ljudi pokojnika na ovaj način progoniti?«

Dok je Ingmar prisluškivao ovo kopanje, osjeti, kako mu se u duši diže strašna srdžba, koja je od časa do časa bivala sve većom. »Nije tvoja stvar«, govorio je sâm sebi, da se utiša, »ti nemaš s time nikakvoga posla«. No krv mu je udarila u glavu. Pričinilo mu se, da mu je nešto zastalo u grkljanu, pa ga guši. »Upravo je grozno i užasno«, pomisli, »još nikad u životu nisam ništa gore doživio«.

Napokon stane. Digne stisnutu pest i zaprijeti se njom. »O, čekajte, vi nitkovi, sad ću ja doći!« izusti. »Sada sam već dosta slušao. Nitko ne može od mene tražiti, da mirno prolazim ovuda, gdje vi izbacujete iz groba nedužnoga pokojnika«.

Hrlim i tihim koracima jurio je napred. Sada mu je odjedanput postalo lakše oko srca, pa je osjećao gotovo neku radost. »Zacijelo je mahnitost«, mislio je u sebi, »no vrlo bih rado saznao, što bi rekao pokojni otac, da mu je tko onoga dana, kad je zagazio u vodu, da spasi malu djecu, dovikao: neka se čuva i ostane na obali! Dakle i ja treba da radim po svojoj volji, kako je radio i otac. Ovdje naime teče rijeka zlobe i pakosti upravo pokraj mene svojom crnom i bučnom vodom, pa odvlači sa sobom i mrtve i žive ljude: — ne mogu dakle duže izdržati i mirno s obale gledati. Na meni je sad red, da se bacim u rijeku i stanem boriti s bujicom«.

Napokon dodje do ruba groba, u kojemu je nekoliko ljudi brzo radilo. Nisu imali ni svijeće ni fenjera, nego su kopali, kako su znali, u tmici. Ingmar nije mogao razabrati, koliko ih je baš na broju, pa se nije o tome ni brinuo, nego je naprosto srnuo medju njih. Jednome od njih istrgne ašov iz ruke, kojim je upravo kopao, pa stane lomatati njime oko sebe. Zašao je tako neočekivano medju njih, da su se

upravo prestravili razbjegavajući se naokolo i ne opirući mu se ni najmanje. Iza nekoliko trenutaka našao se je Ingmar sâm.

Prvi mu je posao bio, da izbačenu zemlju opet pobaca unutra, a onda se uzme domišljati, što bi sada trebao najprije raditi. Nije držao, da bi bilo pametno odlaziti odavde prije svanuća, jer bi se oskvrnitelji grobova zacijelo odmah povratili.

Ostao je dakle pokraj groba i čekao. Oprezno je prisluškivao na svaki glasak, ali je u prvi mah bilo sve tiho i mirno. »Ipak ne mogu vjerovati, da bi se od jednoga čovjeka tako daleko razbježali«, mislio je. Onda je čuo tiho šuštanje po pijesku, koji je bio razasut po grobovima, pa mu se ujedno pričinilo, da razabire mračne pojave, kako se šuljaju preko grobova.

»Sad će biti, šta će biti«, pomisli Ingmar i podigne ašov na obranu. U tom trenu udari i po njemu gusta tuča od većega i manjega kamenja, tako da je bio kao omamljen. U isto doba baci se nekoliko ljudi na njega, da ga sruše.

Ljut se boj razvio. Ingmar je bio orijaš, pa je jednoga za drugim bacao na zemlju. No protivnici su se junački borili i nikako nisu htjeli da ustuknu. Napokon se jedan sruši tik pred Ingmarovim nogama. No u tom trenutku korakne Ingmar napred i sruši se preko njega. U jednom oku osjeti strašnu bol. Bio je sav kao uzet. Osjetio je, kako su se drugi bacili na njega, da ga svežu, no on im se nije mogao opirati. Bol je bila oštra i prodirna, tako da mu se na čas pričinjalo, da će morat umrijeti — —

Za to vrijeme stupao je i Bo sve dalje, misleći neprestano na Ingmara. U prvi mah išao je vrlo brzo, jer je želio, da se prvi uspne na vrhunac, no kasnije ublažio je svoje korake. Bolno se je sâm sebi smiješio. »Sasvim dobro znam, da ne mogu ići onako brzo kao Ingmar, pa makar se još toliko žurio. Još nikada nisam vidio čovjeka, koji bi u svemu, čega god se lati, toliko uspijevao i toliko bio sposoban, da svoju volju protura. Što bih dakle mogao očekivati, nego da će i Gertrudu sa sobom povesti u Dalarne. O tome sam pače sasvim uvjeren. Ta vidio sam, kako je u koloniji ovo pol godine sve išlo po njegovoj glavi«.

No kad se Bo uspeo na dogovoreno mjesto na Maslinovoj gori, nije zatekao ondje Ingmara, kako se je nadao, i tome se je nemalo obradovao. »Sada se valjda ipak uvjerio, da nije odabrao pravi put«, mislio je u sebi.

Onda počne prisluškivati, no kad se Ingmar još uvijek nije pokazivao, počne se Bo uznemirivati i bojati, da mu se nije dogodila kakova nesreća.

Počne silaziti niz brijeg, da potraži Ingmara. »Ipak je malko čudnovato«, pomisli, »da bi meni — premda nemam nikakovog posebnog razloga Ingmara ljubiti — zacijelo bilo vrlo žao, da ga zatekne kakova nesreća. On je izvrstan čovjek, koji nam je i ovdje u Jerusalimu iskazao velike usluge. Da nema Gertrude izmedju nas, mogao bih još s njim sklopiti iskreno prijateljstvo«.

Domala počne svitati, pa kad se je mladi Bo spustio u Jozafatsku dolinu, nije trebao dugo da nadje Ingmara, koji je ležao medju grobovima. Ruke su mu bile svezane, pa je ležao nepomično. Kad je razabrao Bo-ove korake, pridigao je glavu. »Jesi li ti, Bo?« zapita.

»Jesam«, odgovori Bo, »što je to s tobom?« — I pogleda u lice Ingmarovo. Oba su mu oka bila sklopljena; jedno je bilo natečeno, a ispod vjedje curila mu je krv. »Što si to zaboga učinio sa sobom?« zapita Bo, a glas mu je zvučao začudo nejasno.

»Morao sam se boriti s onim skvrniteljima grobova«, reče Ingmar, »pa sam se srušio na jednoga, koji je imao u rukama nož, koji mi je prodr'o usred oka.

Bo klekne pokraj Ingmara i počne mu razrešavati uže sa rukû.

»A kako si se zavadio sa skvrniteljima?« zapita.

»Prolazio sam dolinom i čuo, kako kopaju«.

»A onda nisi mogao dopustiti, da ponovo bacaju pokojnicu iz groba?«

»Da«.

»To je zaista bilo lijepo od tebe, Ingmare«, reče Bo.

»Ne, bilo je ludo, ali ja nisam mogao odoljeti srcu«.

»Reći ću ti nešto«, nastavi Bo, »a makar bilo i ludo, ja ću poradi toga, što si noćas učinio, ostati tvoj prijatelj, dok živim«.

Na Maslinovoj gori.

Ingmara je liječio jedan liječnik iz velike engleske bolnice za oči. Dolazio je svaki dan u koloniju, da ga previje. Pa je Ingmarovo oko brzo zacijelilo, da se je on domala tako dobro osjećao, te je mogao izaći iz kreveta.

No jednoga dana opazi liječnik, da je neozlijedjeno oko crveno i nateklo. Liječnik se prestraši, te odmah dade točne upute, kako će se imati da postupa s ovim okom. Nato se obrati na Ingmara, te mu reče, da će biti najpametnije, ako što prije ostavi Palestinu.

»Bojim se, da vas je zarazila opasna orijentalna očna bolest«, reče; »ja ću doduše nastojati iz svih svojih sila, ali vaše drugo oko nije dosta jako, da uzmogne odoljeti bolesti, koja ovuda leti po zraku. Ako ostanete ovdje, svakako ćete za nekoliko godina oslijepiti«.

Poradi ove stvari zavlada velika tuga u koloniji, i to nesamo medju Ingmarovim rodjacima, nego

i medju ostalim kolonistima. Svi su govorili, da im je Ingmar učinio najveće dobročinstvo, pošto ih je naveo, da poput ostalih ljudi zaslužuju novac u znoju svojega lica, pa da ovakav čovjek ne bi nikada smio ostaviti koloniju. No ipak su svi uvidjali, da Ingmar mora otići, a Mrs. Gordon odmah odredi, da ga jedan od braće mora pratiti, jer sâm ne može putovati.

Dugo je Ingmar šuteći slušao dogovore o njegovom odlasku, a napokon reče: »Doduše nije sasvim pouzdano, da ću oslijepiti, ako duže ostanem ovdje«.

Mrs. Gordon zapita ga, što je time mislio reći.

»Još nisam svršio stvar, poradi koje sam dolazio ovamo«, odgovori on polako.

»Znači li to, da ne mislite otputovati?« zapita Mrs. Gordon.

»Da«, odgovori Ingmar, »bilo bi za mene vrlo teško vraćati se nesvršena posla«.

I tu se sada razabra, koliko Mrs. Gordon cijeni Ingmara, jer je odmah pošla do Gertrude i saopćila joj, da Ingmar ne misli odlaziti, premda je u opasnosti, da će oslijepiti. »Tebi će bez sumnje biti poznato, zašto ne će da odlazi?« zapita Mrs. Gordon.

»Jest«, odgovori Gertruda.

Široko rastvorenih očiju gledala je u Mrs. Gordonu, no ova ne reče više ništa. Mrs. Gordon nije ju mogla izrijekom nagovarati, da prekrši zakone, koji su vladali u koloniji, ali je Gertruda razumjela, da bi joj bilo oprošteno sve, što bi uradila Ingmaru za ljubav. »Da se radi o kojoj drugoj, Mrs. Gordon ne bi bila toliko popustljiva«, pomisli u sebi malko uvrijedjena. »No mene ne drže sasvim pri pameti, pa bi zacijelo bili sretni, kad bih ja pošla svojim putem«.

Cijeloga dana dolazio je čas jedan, a čas drugi Gertrudi, pa je govorio s njom o Ingmaru. Nitko se nije usudjivao reći joj otvoreno u lice, da podje s njime kući, no švedski su seljaci posjedali oko nje

i govorili o junaku, koji se je u Jozafatskoj dolini borio za pokojnicu, te rekoše, da je Ingmar dokazao, kako je pravi odvjetak staroga soja. »Bila bi vječita šteta, kad bi takav čovjek ostao slijep«, govorili su.

»Gledao sam ga na dan dražbe u Ingmarovu dvoru«, reče Gabrijel, »pa da si ga onda vidjela, ne bi se nikada mogla na njega srditi, vjeruj mi«.

No Gertrudi je bilo pri duši, kao da se mora cijeli dan boriti s onim snom, u kojemu bi čovjek htio bježati, a ne može se ni s mjesta maknuti. Htjela bi pomoći Ingmaru, ali nije znala, odakle bi smogla snage za taj posao. »Kako bih mogla to učiniti za Ingmara, kad ga više ne volim?« pitala je samu sebe. »A kako bih opet mogla to i ne učiniti, kad znam, da bi onda oslijepio?« pitala se čas kasnije.

Navečer stajala je Gertruda pred kućom pod jednim velikim drvetom, pa neprestano mislila, kako bi morala poći s Ingmarom, ali nema snage, da se odluči. U tom trenutku pristupi joj Bo.

»Katkada se dogadja«, reče on, »da bi se ljudi najradije radovali svojoj nesreći, a tugovali nad svojom srećom«.

Gertruda ga pogleda prestrašenim očima. Nije rekla ništa, ali je on razumio, da je mislila: »Zar sada dolaziš i ti, da me progoniš i napastuješ?«

Bo se ugrize za usne i rastegne malko lice, no čas kasnije reče ipak, što je htio kazati.

»Kad čovjek nekoga cijeli život ljubi«, počne on, »onda se uvijek boji, da bi ga mogao izgubiti. No najviše se čovjek boji, da će ga izgubiti na taj način, te mora opaziti, da je ono biće tvrdoga srca, koje ne može ništa oprostiti ni išta zaboraviti«.

Bo je govorio ove tvrde riječi vrlo blagim glasom, pa se Gertruda nije na njega mogla srditi, nego je počela plakati. Sjetila se, kako je jedanput sanjala, da Ingmaru bode oči. »Sada se evo pokazuje, da je ono bio istinit san, pa da sam uistinu tvrdoga srca i osvetoljubiva, upravo kao što sam ono bila u snu«,

mislila je u sebi. »Ingmar će zacijelo još izgubiti vid mojom krivnjom«. Duboko se rastuži, ali osjećaj nemoći, koji ju je bio spopao, ipak nije nestajao, pa kad se spustila noć i ona pošla spavati, još uvijek nije mogla da se odluči.

Ujutro se spremi na svoj obični put i upravi se prema humku na Maslinovoj gori.

Za cijeloga hoda borila se je s istim teškim osjećajem nemoći. Razabrala je, što bi imala uraditi, ali joj je volja bila prebijena, pa nije mogla savladati ono, što joj je tu volju sputavalo.

Palo joj je na pamet, da je vidjela jedanput jednu lastavicu, koja je pala na zemlju i krilima stala udarati po pijesku, da se uzmogne pridići, ali nije mogla. Upravo tako — mislila je u sebi — leži ona sada na zemlji, udarajući krilima oko sebe, a da se ipak nije mogla pomaknuti s mjesta.

No kad je došla do Maslinove gore i stala na ono mjesto, gdje je obično dočekivala izlaz sunca, opazi ondje derviša, koji je bio nalik na Isusa. Sjedio je na zemlji podvijenih nogu, a velike njegove oči pogledavale su preko Jerusalima.

Ni na jedan jedini trenutak nije Gertruda zaboravljala, da je ovaj čovjek samo prosti derviš, koji je svu svoju snagu ulagao u to, da od svojih sljedbenika traži sve mahnitije plesanje. No kad je ugledala njegovo lice s crnim kolobarima oko očiju a s bolnom crtom oko ustâ, prostruji njenim žilama laka drhtavica. Sklopljenih ruku zastala je pred njim i uzela ga promatrati.

Nije sanjala, pa joj se nije ništa ni prikazivalo, nego je samo velika sličnost s Isusom bila razlogom, da je držala ovoga čovjeka Bogom u ljudskoj spodobi.

Ponovno počne vjerovati, kad bi se on samo htio očitovati ljudima, odmah bi se vidjelo, da je dosegao dubljinu svakoga znanja. Mislila je, da bi se vjetar i talasi morski njemu pokoravali, vjerovala je, da se

Bog s njim razgovara i da je kalež bôli do dna iskapio, i da se njegove misli zabavljaju s nepoznatim stvarima, kojih nitko ne može razumjeti.

Osjećala je, da bi je jedan jedini njegov pogled izliječio, kad bi pala u kakovu bolest.

»On ne može biti običan čovjek«, mislila je u sebi. »Osjećam, da se blaženstvo nebesko spušta na mene, kad ga samo pogledam«.

Već je dosta dugo stajala pred dervišem, a da je on nije ni opazio. No odjedanput se on makne i ugleda je.

I kad ju je pogledao, zadrhće Gertruda, kao da nije mogla podnijeti njegova pogleda.

Tiho i mirno promatrao je on Gertrudu gotovo čitav jedan čas, a onda joj pružio svoju ruku, da mu je poljubi, kako to imaju običaj činiti njegovi sljedbenici. — I Gertruda je poljubi u velikoj poniznosti.

Onda joj dade s umiljatom ozbiljnošću znak, da se odstrani i da ga dulje ne smeta.

Pokorno se Gertruda okrene i lagano počne odlaziti. Pričinilo joj se, da se u načinu, kojim se je oprostio od nje, razabira neko veliko značenje. Bilo joj je pri duši, kao da joj je rekao: »Neko vrijeme pripadala si meni i služila mi, a sada te otpuštam. Živi na zemlji za svoje bližnje!«

Dok se je približavala koloniji, nestajalo je sve više i više onoga vedroga čara. »Znam, da on nije Isus. Ne, ne vjerujem, da bi on mogao biti Isusom«, ponovi još jedanput.

No ona se vanredno promijenila, otkad ga je vidjela. Već po samoj činjenici, što joj je sliku Isusovu izazvao pred oči, činilo joj se, kao da je svaki kamenčić na gori ozvanjao svetom naukom, koju je nekada Spasitelj propovijedao na ovom mjestu, pa da već i samo cvijeće odiše blaženstvom, što ga osjeća onaj, koji stupa njegovom stazom.

Kad se je Gertruda povratila u koloniju, pošla je k Ingmaru. »Sada ću se povratiti, Ingmare, s tobom kući«, reče mu.

Ingmarove grudi uzbibaše se uz nekoliko dubokih dahova. Kao da mu je pao težak kamen sa srca.

Uhvatio je Gertrudine ruke i stisnuo ih svojima. »No, Bog je bio vrlo milostiv sa mnom«, reče.

„Zacijelo ćemo se opet vidjeti".

Neobična žurba ovladala je kolonijom. Ljudi iz Dalarna bili su u svim sobama živo zaposleni, tako da nisu imali kada polaziti na posao, u polja i u vinograde, a švedska djeca nisu išla u školu, da mogu kod kuće raditi.

Bilo je odredjeno, da će Ingmar s Gertrudom za dva dana otputovati, pa se je poradi toga moralo u brzini sve urediti, što se po njima imalo poslati u domovinu.

Sada se je pružila prilika, da se pošalju sitne uspomene na drage drugove iz školskih klupa, a i na stare prijatelje, koji su cijeloga života ostajali vjerni, pa se moglo pokazati, da su se za cijelo vrijeme odašiljale barem prijazne misli mnogima, od kojih su se bili odvojili i s kojima u prvo ono teško doba kod kuće nisu htjeli općiti; — pa napokon i na stare i umne ljude, od kojih su pri odlasku nerado primali ikakove savjete. Sada su evo mogli obradovati roditelje i svoje mile, kao i župnika i školnika, koji su ih sve bez izuzetka odgojili.

Ljung Björn i Gunnar cijeli dan nisu puštali pera iz ukočenih prstiju, pišući pisma prijateljima i rodjacima, dok je Gabriel tesao male uspomene od maslinova drva, a Ingmarova kći Karin u razne zavežljaje metala fotografije Getsemana i crkve sv. Groba, kao i slike ogromne zgrade, u kojoj su stanovali, pa i sliku prekrasne zborne dvorane.

Djeca su se mučila, da na tankim daščicama od maslinova drva izradjuju slike, kako su to naučila u amerikanskoj školi; izradjivala su i okvire za foto-

grafije, na koje su lijepila različito zrnje i koštice od istočnjačkoga voća.

Ingmarova kći Karin rezala je platno, što ga je sama satkala, i plela imena u ručnike i ubruse, koje je slala svome šurjaku i šurjakini. Smiješila se pri pomisli, kako će se kod kuće svi uvjeriti, da nije zaboravila tkati fino tkanje, premda se je iselila u Jerusalim.

Obje Ingmarove kćeri, koje su bile u Americi, vezale su lonce pune pekmeza od kajsijâ i bresaka, a na dolnjoj strani lonaca zapisivale su mila imena, na koja nisu mogle pomišljati, a da im se oči ne bi zalile suzama.

Žena Izraela Tomasona mijesila je savijaču sa paprom, a osim toga pekla joj se u peći jedna torta, koju je svaki čas nadgledavala. Torta je bila odredjena za Ingmara i Gertrudu, da se njome zaslade na putu, a savijaču, koja se je mogla bog te pita kako dugo održati, nisu smjeli jesti, nego je predati starici na Mykelovoj bari, jer je ona za vrijeme njihova odlaska, očešljana i oprana stajala uz cestu.

Čim su maleni zavežljaji bili dogotovljeni, odnijeli su ih Gertrudi, a ova je sve bezbrojne pošiljke slagala u jedan veliki sanduk.

No da Gertruda i sama nije bila dijete istoga sela, ne bi mogla preuzeti na svoju dušu, da će sve te različite stvari predati baš naslovnicima, jer su na pojedinim zavežljajima stajali sasvim osobiti naslovi. Često se je i sama morala domišljati, gdje će naći: »Franju, koji stanuje na raspuću« ili »Lizu, sestru Per Larsona« ili »Erika, koji je prije dvije godine posluživao gosp. načelnika«.

Gunnar, sin Ljunga Björna, donio je najveći zavežljaj. Imao je natpis: »Karini, koja je pokraj mene sjedila u školi, a stanovala u velikoj šumi«. Ime njezina oca bio je zaboravio, no Karini je napravio par cipela od sjajne kože i sa visokim petama. Znao je, da je to bilo najbolje cipelarsko djelo, koje je ikada

bilo u koloniji izradjeno. »Pa joj reci, da dodje k meni, kako smo se bili dogovorili prije moga odlaska«, reče on, kad je zavežljaj povjeravao Gertrudi.

Stari seljaci odlazili su Ingmaru, pa njemu predavali pisma i važne poruke poručivali. »Onda valja da odeš župniku, pa načelniku i učitelju«, dodavali su naposljetku, »pa im pripovijedaj, da si se na svoje oči uvjerio, kako nam je ovdje dobro, pa da stanujemo u zidanoj kući, a nipošto po spiljama; da imamo svoju zaslužbu i pristalo jelo, a da naročito pošten život provodimo«.

Od one noći, kad je Ingmara našao Bo u Jozafatskoj dolini, vladalo je veliko prijateljstvo medju njima, pa čim je Bo uhvatio jedan slobodan čas, provodio ga je kod Ingmara, koji je, otkako se pobolio, sâm stanovao u gostinjskoj sobi. No onoga dana, kad se je Gertruda povratila sa Maslinove gore i obećala Ingmaru, da će se s njime povratiti u Dalarne, nije se Bo više pokazivao u bolesničkoj sobi. Ingmar se je nekoliko puta raspitkivao za njega, ali ga nitko nije mogao naći.

No, kad je prolazio sat za satom, postajao je Ingmar sve nemirniji. U prvom trenutku, kad mu je Gertruda obećala, da će se s njim povratiti kući, osjetio se je udovoljen i sretan. Bio je sâm sebi zahvalan, da ju može odvesti iz ove opasne zemlje, u koju je bila otjerana njegovom krivnjom. I nema sumnje, da se je tome iskreno radovao, no svakim časom rasla je u njemu čežnja za ženom. Pričinjalo mu se gdjekada, da nikako ne će moći provesti svoju odluku. Kadikad ga je podilazila želja, da Gertrudi ispripovjedi svoju historiju, no iza maloga promišljanja ipak se nije usudjivao. Čim bi saznala, da je više ne ljubi, opirala bi se poći s njime natrag u domovinu. Osim toga nije ni sam znao, koga Gertruda ljubi, da li njega ili koga drugoga. Gdjekada je mislio, da voli Bo-a, no napokon se uvjerio, da Gertruda,

otkako je u koloniji, nije nikoga drugoga ljubila osim onoga, kojega je očekivala na Maslinovoj gori. A kad se ponovo trgne i izadje u svijet, možda će se u njoj opet razbuditi ljubav prama Ingmaru. Pa ako dodje do toga, onda će biti najbolje, da se oženi njom i pokuša je učiniti sretnom, nego da vječito čezne za onom, koja nikada ne može biti njegovom.

No premda je pokušavao na ovaj način sa sobom obračunati, ipak je rastao u njemu unutrašnji nemir, koji ga je mučio. Dok je sjedio previjenih očiju, gledao je neprestano pred očima lik svoje žene. »Sasvim je jasno, da pripadam njoj«, mislio je, »pa nema nikoga, tko bi nada mnom imao toliku moć«.

»Znam, što je razlogom, da sam se dao na ovo poduzeće«, nastavljao je u sebi. »Htio sam da budem na svom mjestu upravo kao otac. Kao što je on doveo majku iz kaznione, tako sam i ja htio Gertrudu dovesti iz Jerusalima. No sada znam, da meni ne će biti tako lako kao ocu, jer ja ljubim drugu«.

Najzad, prema večeri, dodje Bo k Ingmaru. Zastao je na vratima, kao da je odlučio odmah otići. »Čuo sam, da si se raspitkivao za mene«, reče.

»Jesam«, odgovori Ingmar, »jer moram odlaziti«.

»Znam, da je tako zaključeno«, odgovori Bo odrezano.

Ingmaru su jednim prevojem bila previjena oba oka; pa je okrenuo glavom prama onoj strani, na kojoj je stajao Bo, kao da ga vidi. »Čini se, da ti se nekamo žuri«, reče.

»Da, imam još štošta da posvršavam«, odgovori Bo i korakne prema vratima.

»Ja bih te rado nešto zapitao«.

Bo se opet povrati, a Ingmar započne: »Rado bih saznao, da li bi se ti mnogo opirao tome, da se na mjesec ili na dva mjeseca malko povratiš kući?«

»Ne znam, kako dolaziš na to pitanje«.

»Ako imaš volje, ja bih ti platio put«, nastavi Ingmar.

»Ah, tako?« reče Bo.

»Da«, odgovori Ingmar postajući sve živahniji, »tvoja mati jedina je sestra mojega oca, pa bih je ja rado obradovao, da te može još jedanput vidjeti prije svoje smrti«.

»Ti bi najradije svu koloniju poveo natrag«, reče Bo donekle podrugljivo.

Tu sada Ingmar sasvim zamukne. Posljednja mu je nada bila, da će Bo-a nagovoriti na povratak. »Mislim, da će Gertruda doskora njega više zavoljeti, negoli mene«, mislio je u sebi. »On joj je uvijek bio vjeran, pa će to ipak djelovati na nju, kad se uvjeri, da ju on ljubi«.

Nekoliko časova kasnije počne se Ingmar ponovo nadati. »Bit će da sam pogriješio, pa sam svoj predlog zacijelo ludo iznesao«, mislio je. »No, da«, reče na glas, »moram otvoreno priznati, da sam te poglavito radi samoga sebe zamolio, da podješ«. Bo nije ništa odgovarao. Ingmar je čekao na njegov odgovor, ali kad nije ništa dočekao, prihvati opet riječ. »Ne znam pravo, kako će Gertrudi i meni biti na ovom teškom putu. Kad budem morao putovati previjenih očiju, ne znam, kako ćemo se iskrcavati u tolike čamce, koji plove do velikih brodova. Ne će mi biti lako ni penjati se uz tanke stube, pa se bojim, da bih se mogao omaknuti i pasti u vodu. Bilo bi dakle vrlo dobro, kad bi nam se pridružio još kakav muškarac«.

»U tom imaš sasvim pravo«, odgovori Bo.

»Pa Gertruda ne umije ni karte kupovati«.

»I ja mislim, da bi mogao još nekoga povesti«, reče Bo.

»Držim«, prihvati Ingmar vrlo veseo, »da moraš shvatiti, kako bi bilo potrebno, da još tko podje s nama«.

»Valja da Gabrijela zamoliš. Njegov bi se otac takodjer osobito radovao, da ga može vidjeti«.

Ingmar i opet zamukne. Činio se osobito potišten, kad je rekao: »Mislio sam, da ćeš ti poći s nama«.

»Ne, od mene to nemoj tražiti«, reče Bo, »jer sam ja ovdje vrlo zadovoljan. Svaki drugi član kolonije pošao bi s tobom vrlo rado«.

»Velika je razlika, tko koga prati. Ti si na putovanju mnogo iskusniji od svih drugih«.

»No ja nikako ne mogu poći«.

Ingmar je postajao sve nemirniji. »Tome se nipošto nisam nadao«, reče. »Držao sam, da si ozbiljno govorio, kad si me uvjeravao o svom prijateljstvu«.

Ovdje ga Bo živo prekine. »Hvala ti na ponudi, no ti možeš govoriti što hoćeš, ne ćeš me dovesti na druge misli, pa zato odmah idem na posao«. Pritom se brzo okrene i izadje, a da Ingmar nije mogao ni riječi više kazati.

No pošto je Bo ostavio Ingmara, moglo se je na njemu opaziti, da mu se zapravo nikuda ne žuri. Sasvim laganim korakom pošao je pred glavna vrata i sjeo ondje pod visoko drvo. Bila se već spustila večer, a nestalo i posljednjega traga danu, pa su zvijezde i blijeda mjesečina već vrlo jasno sjale.

Bo nije sjedio tako ni potpunih pet časova, kad su se vrata tiho otvorila i Gertruda izašla. Stala se ogledavati, a onda opazi Bo-a. »Jesi li ti to, Bo?« zapita ga pristupivši mu bliže i sjedavši pokraj njega. »Nadala sam se, da ću te ovdje naći«.

»Da, mi smo već mnoge večeri ovdje prosjedili«, prihvati Bo.

»Istina«, reče Gertruda, »a ovo je zacijelo posljednja«.

»Tako je«. Bo je sjedio uspravno i ukočeno; glas mu je zvučao hladno i tvrdo, tako da bi čovjek mogao pomisliti, da govore o nečemu, što je njemu sasvim ravnodušno.

»Ingmar mi je govorio, da će te zamoliti, da nas otpratiš«.

»Već je govorio o tom, ali sam ga ja odbio«, odvrati Bo.

»Ja sam i mislila, da ne ćeš htjeti s nama«.

Sada oboje umukoše, kao da jedno drugome nema ništa reći, no Gertruda se je svaki čas obraćala prama njemu i promatrala ga. On je bio glavu nešto podigao kao da gleda u nebo.

Pošto je mučanje nešto dugo potrajalo, počne Bo ne skidajući oka sa zvijezdâ i bez ikakove druge kretnje: »Nije li ti hladno, kad ovako dugo ovdje sjediš?«

»Ti bi zacijelo htio, da podjem svojim putem?«

Bo potvrdi glavom, ali je mislio, da to Gertruda ne će u tmici opaziti. Onda reče na glas: »Milo mi je, da ovdje sjediš«.

»Večeras sam izašla«, reče Gertruda, »jer sam mislila, da nije sasvim pouzdano, da ćemo se prije odlaska još kadgod na samu sastati. Pa nisam htjela propustiti, a da ti ne zahvalim, što si me toliko puta zorom pratio na Maslinovu goru«.

»To sam činio porądi samoga sebe«, reče Bo.

»Onda sam ti htjela još zahvaliti, što si išao na rajski zdenac«, reče Gertruda smiješeći se.

Bo kao da je htio odgovoriti, ali mjesto riječi izadje iz njegovih usta nešto, što je naličilo na jecanje. Gertruda opazi, da je te večeri Bo bio vanredno ganut, pa je osjetila veliko saučešće s njim. »Mora da mu je vrlo teško, da me više ne će vidjeti«, pomisli u sebi. »A momak je vrlo junačan, jer se ništa ne tuži, a ipak znam, da me je uvijek ljubio. Kad bih samo znala, čim bih ga mogla utješiti! Kad bih mu mogla nešto reći, o čemu bi uvijek mogao pomišljati sa radošću, kad navečer bude sâm sjedio pod ovim drvetom!«

No dok je Gertruda ovako mislila, bilo joj je i samoj, kao da joj se srce bolno stište, pa kao da ju obuhvata neka čudna ukočenost. »Da, da« pomisli, i meni će biti teško bez Bo-a; mi smo posljednjega vre-

mena imali šošta jedno drugome pripovijedati. Ja sam se priučila na to, da se njegovo lice razvedruje i on postaje veseo, kadgod smo se sastajali, pa mi je dobro dolazilo, kad sam imala uza se čovjeka, koji je uvijek bio sa mnom zadovoljan, makar što ja činila«.

Bila je sasvim mirna. Poput iznenadne bolesti osjećala je već buduću prazninu. »Što me to obuzimlje?« mislila je u sebi. »Rastanak s Bo-om valjda mi ne će toliku bol zadavati!«

Ali odjedanput započne Bo govoriti: »Mislim na nešto, što već cijelu večer gledam pred sobom«, reče.

»Reci, što?« progovori Gertruda brzo, jer joj je odlanulo na srcu, kad je on progovorio.

»Ingmar je nekad govorio o jednoj pilani, koja pripada Ingmarovu dvoru. Mislim, da bi ju meni dao u najam, kad bih pošao s njim kući«.

»Čini se, da te je Ingmar osobito zavolio«, reče Gertruda, »jer mu je do pilane stalo više nego do ičega«.

»No, eto, tu pilanu slušam cijeli dan u ušima«, reče Bo. »Slap žubori, a balvani udaraju u rijeci jedan o drugi. Ne možeš ni zamisliti, kako to lijepo zvuči! A onda opet promišljam, kako bi to bilo, kad bih sâm na svoju ruku radio i imao u svojoj vlasti, a ne, da se sve, što zaradim, razaspe u ovakovoj koloniji«.

»Ah, dakle na to misliš, dok ovako bez riječi sjediš«, reče Gertruda dosta hladno, jer ju je govor Bo-ov nekako razočarao. »Za tim ne trebaš toliko čeznuti, nego jednostavno Ingmara otpratiti kući«.

»Ali ima još i nešto drugo«, reče Bo. »Vidiš, Ingmar mi je pripovijedao, da je spremio gradju za kuću, koja bi se imala podići pokraj pilane. Rekao je, da je gradilište odabrao na jednom humku, baš iznad slapa, gdje bi imalo stajati nekoliko velikih breza. A ta kuća stoji mi cijelu večer pred očima. Vidim je iznapolja i iznutra. Vidim zeleno lišće jelova drvlja pred vratima, a vidim i vatru, koja plamsa na ognji-

štu. A kad se povratim s pilane, onda vidim jednu žensku, koja stoji u vratima i čeka mene«...

»Zahladilo je, Bo«, reče Gertruda prekidajući ga. »Ne misliš li, da bi bilo dobro, da udjemo?«

»Reci bolje, da je tebi stalo do toga, da udjemo«, reče Bo.

No nisu se ni pomaknuli s mjesta, nego su sjedili jedno do drugoga u dugom mučanju, koje su vrlo rijetko prekidali.

Jedanput je Gertruda rekla: »Bo, ja sam mislila, da je tebi kolonija omiljela nada sve, pa da se ni za kakovo blago ne bi od nje odvojio«.

»Oh«, odgovori Bo, »ima nešto, za što bih se odrekao kolonije«.

Gertruda se opet dade u svoje misli, a onda zapita: »A ne bi li mi rekao, što to može biti?«

Bo nije odmah odgovorio, nego tek iza dugoga premišljanja i napolak zatomljenim glasom: »Mogu ti to i reći. Kad bi djevojka, koju ljubim, došla, pa rekla, da i ona mene ljubi«.

Gertruda se držala tako mirno, da se gotovo nije usudjivala ni disati.

Pa premda nije ništa rečeno, ipak se činilo, kao da je Bo razabrao Gertrudine riječi, kojima mu je priznala, da ga ljubi, ili nešto slično, jer je sada Bo sasvim otvoreno počeo govoriti: »Vidjet ćeš, Gertruda, da će se u tebi sada ponovo razbuditi ljubav za Ingmara. Neko vrijeme si se ljutila na njega, jer te je ostavio, a sada — pošto si mu oprostila — opet ćeš ga zavoljeti, kako si ga i prije voljela. — On zastane, da čuje odgovor, no Gertruda je mučala. — »Bilo bi strašno, kad ga ne bi ljubila«, nastavi Bo. »Pomisli, što je sve učinio za tebe. Radije bi i oslijepio nego se povratio bez tebe«.

»Istina, bilo bi strašno, kad ga ne bih ljubila«, reče Gertruda gotovo zamrlim glasom. Znala je, da je do toga trenutka u dubini svojega srca vjerovala, da ne može nikog drugoga ljubiti osim Ingmara.

»Ja o tome ne mogu večeras govoriti, Bo«, reče Gertruda. »Ne znam, što je sa mnom, ali o Ingmaru ne smiješ sa mnom razgovarati«.

Nato je čas jedno, a čas drugo reklo nešto, kao da bi trebali unići u kuću, ali pored svega toga ostali su napolju, dok nije Karin izašla i doviknula im: »Ingmar vas oboje moli, da biste došli k njemu«.

Dok se je naime Bo razgovarao s Gertrudom, bila je Karin kod Ingmara. Izručila mu je pozdrave na rodjake i poznanike u domovini, ali je onda strašno razvukla razgovor; bilo je očevidno, da je još nešto htjela reći Ingmaru, što joj je bilo vrlo teško izreći.

Naposljetku mu je rekla tako polaganim i ravnodušnim glasom, da je svaki, koji ju je poznavao, mogao razumjeti, da će sada izaći s onom stvari, koja joj je ležala na srcu: »Prispio je list od Pera, brata Ljunga Björnova«.

»Ah, tako?« reče Ingmar.

»Moram priznati, da sam ti nepravo učinila, kad smo se ono razgovarali u mojoj sobi odmah poslije tvoga dolaska«.

»Ah, nisi, nego si rekla samo ono, što si držala, da je pravo«.

»Ne, ne, jer sada znam, da si imao pravo, kad si se razišao s Barbrom. Ljung Björn piše, da ona nije dobra žena«.

»Ja nisam nikada jedne rdjave riječi izustio o Barbri«.

»Pogovara se, da se je na Ingmarovu dvoru našlo jedno dijete«.

»Kako je staro?«

»Vele, da je rodjeno u kolovozu«.

»To je besramna laž«, reče Ingmar i udari pesnicom po stolu. Skoro je zahvatio Karininu ruku, koja je počivala na stolu.

»Jesi li me ovo htio udariti?« zapita Karin.

»Nisam vidio tvoju ruku«, odgovori Ingmar.

Karin je još dalje govorila o tom, a Ingmar se brzo umiri. »Razumjet ćeš valjda, da ovakova vijest za mene ne može biti ugodna«, reče on. »Zato bih te molio, da rekneš Ljungu Björnu, da ne razglašuje stvar, dok ne saznamo potpunu istinu«.

»Pobrinut ću se za to, da ne govori«.

»Onda bih još želio, da mi pošalješ skupa Bo-a i Gertrudu«.

Kad su Bo i Gertruda stupili u bolesničku sobu, bio se Ingmar zgurio u jednom uglu, pa su ga u prvi mah jedva vidjali. »Što je tebi, Ingmare?« zapita Bo.

»Ah, latio sam se jednoga posla, kojega ne mogu da svladam«, reče Ingmar, mičući gornjim tijelom.

»Ingmare«, prihvati Gertruda, pošto se približila njemu, »reci mi iskreno, što te mori? Od djetinjstva nismo medju sobom skrivali nikakove tajne«. Ingmar je mučao. Onda mu se Gertruda sasvim prikuči i položi ruku na glavu. »Mislim, da bih mogla pogoditi, što ti je«, reče.

Uto se Ingmar odjedanput ispravi. »Bolje će biti, Gertruda, da ne pogadjaš«, reče on, pa izvadi svoju lisnicu i preda njoj. »Pogledaj, ne nalazi li se u njoj jedan dugi list, koji je upravljen na župnika«.

»Da, nalazi se«, odgovori Gertruda.

»Molio bih te, da ga pročitaš. Ti i Bo, morate ga oboje pročitati. Pisao sam ga odmah na početku, kad sam došao ovamo, ali sam onda još imao snage, da ga ne odašaljem«.

Bo i Gertruda sjednu za stol i počnu ga čitati. Ingmar ostane u svom kutu i uzme prisluškivati obraćanje listova. »Sada čitaju ovo«, pomisli u sebi, »a sada ovo. Sada su dospjeli do onoga mjesta, gdje mi Barbra pripovijeda, kako nas je njezin otac lukavo učinio mužem i ženom. Sada čitaju, kako je ona prekupila srebrnu posudu, a sada opet, što mi je Stig Björjesov saopćio. Sada ovdje saznaje Gertruda, da ju više ne ljubim, pa jasno razabira, kakav sam čovjek«.

U sobi je bila mrtva tišina. Gertruda i Bo nisu se ni micali, nego samo prevrtali listove. Kao da se nisu usudjivali ni disati.

»Pa kako bi Gertruda mogla razumjeti, da me je baš danas, kad mi se je ona sasvim povjerila, nadvladalo čuvstvo, da joj kažem, kako ljubim Barbru«.

»Pa kako ću i sâm razumjeti, da baš u času, kad slušam klevetu o Barbri, ne mogu dopustiti, da se s drugom svežem? Ne znam, što mi je, ali mislim, da nisam više pravi muškarac«.

On je revno prisluškivao, pa neprestano čekao, da će oni nešto reći, ali je sveudilj slušao šuštanje papira. Naposljetku nije mogao više izdržati, pa je polagano podigao prevoj s oka, kojim je još mogao vidjeti.

Pogleda na Gertrudu i Bo-a. Još su uvijek čitali. Glave su im bile tako blizu jedna do druge, da su im se gotovo obrazi doticali, a Bo je još rukom obuhvatio Gertrudu oko pojasa.

I dok su tako čitali, priljubljivali su se sa svakim listom sve bliže jedno drugome. Obrazi su im gorjeli, gdjekada su pridizali poglede s papira i pogledavali se duboko u oči, a oči su im bile tamnije i svjetlije nego obično.

Kad su napokon svršili i posljednju stranu, opazio je Ingmar, kako se je Gertruda srdačno priljubila uz Bo-a, pa su se tako držali jedno drugoga vrlo uzbudjeni i u svečanom raspoloženju. Možda od svega onoga, što su pročitali, nisu ništa shvatili osim toga, da njihovoj ljubavi više ništa ne stoji na putu. I Ingmar tiho sklopi svoje velike ruke, koje su izgledale kao ruke kakvog izmučenog starca, te uzme zahvaljivati Bogu. I tako je trajalo dugo, vrlo dugo, dok se jedno od njih troje nije maknulo.

Kolonisti su se sakupili na jutarnju molitvu u velikoj dvorani. Bila je to posljednja pobožnost, kojoj je Ingmar prisustvovao u koloniji. On, Gertruda i Bo imali su za nekoliko sati krenuti prama Jaffi.

Dan prije saopćio je mladi Bo Mrs. Gordoni i još nekolicini glavnijih osoba u koloniji, da je odlučio otpratiti Ingmara u staru domovinu, i tamo stalno ostati. Bio je primoran tako svu Ingmarovu historiju ispripovjediti. Mrs. Gordon dugo je mislila o svemu, a onda rekla: »Mislim, da nitko ne može uzeti na svoju dušu da još više unesrećuje Ingmara, nego što je u istini, pa te zato ne mislim priječiti, da s njim podješ u domovinu. No rekla bih, da bi te ovo moglo dovesti do toga, da se jedanput s Gertrudom sasvim k nama preseliš. Potpuno sam uvjerena, da se vas dvoje ni na kojem drugom mjestu ne ćete moći osjećati ovako zadovoljni, kao ovdje«.

No da se Ingmar i njih dvoje uzmogne u potpunom miru i ljubavi oprostiti s kolonijom, nije ostalim članovima trebalo ništa drugo reći, nego da će Bo otpratiti Gertrudu i Ingmara, da im se nadje u pomoći na teškom putu.

U trenutku, kad se je jutarnja pobožnost započela, uveli su Ingmara u zbornu dvoranu. Mrs. Gordon ustane i podje prema njemu. Uhvatila ga je za ruku i povela do mjesta pokraj svojega. Udoban stolac bio je priredjen za njega, pa mu je ona vrlo brižno pomagala kod sjedanja.

U taj mah zapjeva Miss Young, koja je sjedila za orguljama, jednu pjesmu, i jutarnja se pobožnost održi kao obično.

No kad je Mrs. Gordon završila objašnjenje biblije, što ga je svako jutro održavala, ustane stara Miss Hoggs, te se stane moliti za sretan povratak Ingmarov. Nato uzmu ustajati jedan za drugim Amerikanci i Švedjani, te se svi pomoliše Bogu, da Ingmaru dade ugledati pravo svijetlo istine.

Pojedinci su se vrlo lijepo izražavali. Obećavali su, da će se svaki dan moliti za Ingmara, koji im je bio najmiliji brat, pa su izrekli nadu, da će se on vrlo brzo oporaviti. I svi zaželješe, da bi se povratio u Jerusalim.

Dok su stranci govorili, mučali su Švedjani. Stajali su upravo pred Ingmarom i promatrali ga neprestano.

I dok su ga promatrali, morali su nehotice pomišljati na ono, što je u staroj domovini sigurno, lijepo i uredjeno. Dok se je on nalazio medju njima, osjećali su nekako, da je nešto od sve one ljepote došlo medju njih. A kako ih je sada Ingmar ostavljao, podilazio ih je osjećaj bespomoćnosti. Bili su kao izgubljeni u jednoj bespravnoj zemlji medju ljudima, koji su se bez srca i milosrdja borili medju sobom, da otmu što više dušâ.

I onda su im se misli s velikim bolom upravljale prema domovini. Opažali su pred sobom cijeli kraj s oranicama i zaseocima. A po cestama prolazili su ljudi mirni i zadovoljni; sve je bilo sigurno, jedan dan je prolazio kao i drugi, a jedna godina je bila toliko nalik na drugu, da se nisu mogle raspoznavati.

Ali upravo u trenutku, kad su se seljaci sjetili velike tišine na očinskom domu, nadvladalo ih je uvjerenje veliko i zanosno, da su izašli u život, da imaju svoj cilj, za koji su mogli živjeti, i da su ostavili neprijatnu jednoličnost svakidašnjega živovanja.

I jedan od njih podiže svoj glas i počne se švedski moliti, rekavši: »Bože sveti, zahvaljujem ti, što si me doveo u Jerusalim«.

Iza njega stadoše se dizati jedan za drugim, i svi zahvališe Bogu, što ih je doveo u sv. Zemlju.

Zahvaljivali su mu za dragu koloniju, koja je bila njihova najveća radost. Zahvaljivali su mu, što su se njihova djeca već od prve mladosti priučavala, da sa svim ljudima žive u slozi i u ljubavi. Izricali su nadu, da će im podmladak u savršenstvu dospjeti dalje, nego što su oni sami dospjeli. Zahvaljivali su za progonstva i stradanje, kao i za lijepu nauku, za koju su pozvani, da je privedu u život.

Ni jedan nije sjedao, a da ne bi dao izraza velikoj sreći, koja ga je ispunjavala. A Ingmar je dobro

shvaćao, da se je sve to ticalo njega, pa da ovi svi žele, neka bi on kod kuće pripovijedao o njihovoj velikoj sreći.

Ingmar se je malko ispravljao, kad je slušao govor seljakâ. Glavu je dizao, a oštra crta oko njegovih usta dobivala je dublje znamenovanje.

Kad je napokon presahnula rijeka ovih izjava, intonira Miss Young jednu pjesmu, pa su onda svi pomislili, da se je svečanost završila, te su se okrenuli, da podju. No onda reče Mrs. Gordon: »Danas ćemo zapjevati još jednu švedsku pjesmu«.

I sada zapjevaše Švedjani istu onu pjesmu, koju su pjevali na polasku iz domovine: »Svakako ćemo vidjeti se, svakako ćemo sastati se pred prijestoljem nebesnika« — —

A kad se je pjesma završila, svi ostadoše osobito ganuti, a suze im navru na oči. Jer sada su se opet sjetili svih onih, koje su morali pregorjeti i sastati se s njima tek pred prijestoljem nebesnika.

No čim se je pjesma završila, podigao se je Ingmar i pokušao izraziti nekoliko misli. Rado bi, reče, onima, koji ostaju, progovorio nekoliko riječi, koje bi im trebale doprijeti do srca iz stare domovine, u koju se on vraća. »Ja sam tvrdo uvjeren, da ste nam vi ovdje svima osvjetlali lice«, reče. »Mislim, da će se svi na domu radovati, kad se s vama sastanu na zemlji ili na nebu. Duboko sam uvjeren, da nema ništa ljepše na svijetu, nego promatrati, kako se s velikim žrtvama čini dobro«.

Opet na domu.

Valja još izvijestiti, kako je bilo Svenovoj kćeri Barbri, dok se je Ingmar zadržavao u Jerusalimu.

Pošto je Ingmar od prilike jedan mjesec dana izbivao, počela je stara Liza na Ingmarovu dvoru

opažati, kako Barbru postojano muči neki nemir i bespomoćnost. »Čudno je, kako joj se oči čine smućene«, mislila je u sebi starica. »Ne bih se čudila, da jednoga dana sasvim sadje s uma«.

Jedne večeri počne ona Barbru ispitivati. »Rado bih znala, što je tebi?« reče. »Dok sam bila mlada, opažala sam jedne zime gospodaricu Ingmarova dvora, da su joj oči upravo tako pomućene, kao sada tebi«.

»Da nije bila ona, koja je ubila svoje dijete?« zapita Barbra hitro.

»Da, ona«, odgovori Liza, »a sada mi se gotovo čini, da se i ti patiš istom mišlju«.

Barbra nije pravo odgovorila, nego rekla: »Kad sam saznala za ovu stvar, čudila sam se samo jednom«. — Stara Liza zapita, što bi to moglo biti. — »Čudila sam se, zašto onda nije odmah učinila i svome životu kraj«.

Stara Liza sjedila je za svojim kolovratom i prela. Položila je ruku na vreteno, da ga zadrži, te je uprla pogled u Barbru. »Nitko se ne bi čudio, da se osjetiš nesretnom, ako te iznenadi porod u odsutnosti tvoga muža«, reče ona lagano. »On jamačno nije o tom ništa znao, kad je odlazio?«

»Nisam znala ni ja, ni on«, odgovori Barbra tihim glasom, kao da ju je pritisnula tolika nevolja, da ne može ni govoriti.

»No onda ga moraš pozvati natrag«.

»Ne ću. Moja je jedina utjeha, da on nije kod kuće«.

Starica prestravljena klone rukama. »Pa zar je to utjeha?« klikne.

Barbra je stajala kraj prozora i buljila preda se. »Zar ti nije poznato, da je na meni prokletstvo?« reče, pokušavajući mirnim glasom govoriti.

»O, poznato mi je. Čovjek ne može ulaziti u jednu kuću i izlaziti iz nje, a da koješta ne sazna«, reče starica. »Čula sam, da potječeš s Nesretnoga humka«.

Nekoliko trenutaka nije se govorilo ništa; stara Liza potjera opet svoje vreteno, pa stade ovda-onda bacati pogled na Barbru, koja je još uvijek stajala do prozora, dok je svaki čas drhtaj prolazio cijelim njenim tijelom.

Pošto je moglo proći već i pet časaka, prestane starica raditi i podje prama vratima.

»To ti ne mogu kazati. Idem da potražim nekoga koji će pisati Ingmaru«.

Barbra joj zakrči put. »Da se nisi usudila!« reče. »Prije nego što pismo bude napisano, plovit ću ja rijekom«.

Stajale su jedna prama drugoj. Barbra je bila visoka i jaka, a stara je Liza pomislila, da ju Barbra misli silom zadržati. No Barbra odjednom prasne u smijeh i odstupi na stranu.

»Da, da, samo piši«, reče, »ništa me to ne može smetati. Doći će tako što prije do toga, da moram još i prije svršiti, nego što sam naumila«.

»O, ne«, odgovori starica, koja je došla do uvjerenja, da s Barbrom mora oprezno postupati, jer je bila u tolikom očajanju. »Ne ću pisati, jer te ne želim nagnati na nepromišljeni korak«.

»Piši samo, piši, to ne će ništa promijeniti. Valjda ćeš i sama razumjeti, da se ja na svaki način moram skončati. Čovjek zaista ne smije na sebe preuzeti odgovornost, da se ovakova bijeda produži u vječnost«.

Starica opet podje do svoga vretena i počne presti. »Zar se ne ćeš pobrinuti za pismo?« zapita Barbra pristupivši k njoj.

»Rado bih znala, da li se s tobom može progovoriti pametna riječ?« zapita stara Liza.

»O, može, može!« odgovori Barbra.

»Ja mislim ovako«, počne Liza. »Obećajem ti, da ću stvar držati u tajnosti, ali ćeš mi zato morati zadati riječ, da ne ćeš ni sebi ni djetetu ništa učiniti,

dok se potpuno ne uvjerimo, da će biti onako, kako se ti bojiš, da bi moglo biti«.

Barbra se zamisli. »A obećaješ li ti, da ću onda imati ruke posve slobodne?«

»Obećajem«, reče starica, »onda ćeš moći uraditi, što te bude volja«.

»O, ja mislim, da bih i sada već mogla učiniti kraj«, reče Barbra sasvim mirno.

»Držala sam, da bi ti u prvom redu željela, da Ingmar sve ono popravi, što je skrivio«, reče Liza, »ali onda ne će iz toga moći ništa da bude, kad primi ovakovu vijest«.

Barbra se potrese i uhvati se za srce. »Dobro dakle, neka bude po tvojoj volji, ali je obećanje vrlo teško«, reče. »Morat ćeš dobro paziti, da me ne prevariš«.

Dogovor se je točno održao. Stara Liza nije ništa izdala, a Barbra se je od toga časa vrlo dobro čuvala, da nitko i ne nasluti, što se s njom dogadja. Imala je sreće u toliko, što je proljeće vrlo rano granulo. Već se je u ožujku snijeg stao topiti u šumi, pa je Barbra dala, čim se je pojavila vlat zelene trave, istjerati nekoliko krava u goru, koja se je nalazila daleko u osami. Ona i Liza izadjoše takodjer u goru, da se brinu o stoki.

Koncem svibnja porodi se dijete. Bio je dječak, pa je izgledao mnogo slabiji od djeteta, što ga je Barbra rodila prošle jeseni. Bilo je maleno i jadno, a neprestano je plakalo. Kad ga je Liza pokazala Barbri, gorko se je ova nasmijala. »Ovome djetetu za volju nisi me trebala siliti, da ostanem u životu«, govorila je.

»Po ovako malom crviću ne može čovjek zaključiti, kako će se razviti«, reče starica.

»Nemoj dakle sada zaboraviti da održiš obećanje, koje si mi zadala o slobodnim rukama«, reče Barbra tvrdim glasom.

»Ne ću«, odgovori starica, »ali prije moram znati, da li je slijepo«.

»Možeš se činiti, kao da ne vidiš, kakvo je dijete«, reče Barbra.

Ovaj put bila je Barbra slabija nego prošle godine. Cijele prve nedjelje izgledala je tako jadno, da se nije mogla pridići. Dijete nije ležalo u sobi, nego ga je starica skrivala u jednoj maloj kolibici, koja je stajala po strani.

Njegovala ga je danju i noću, hranila ga kozjim mlijekom, te ga s teškom mukom održavala u životu. Nekoliko puta preko dana donosila ga je u sobu, a Barbra se je onda obraćala prama zidu, da ga ne mora gledati.

Jednoga dana stajala je stara Liza na malom prozorčiću kolibice i gledala napolje. Držala je na rukama dijete, koje se je po svom običaju deralo, pa je starica upravo mislila o tom, kako je jadno. »Gle, gle!« izusti starica odjedanput i sagne se, da bolje vidi, »dolazi nam netko u posjete«. Za čas bila je s djetetom već kod Barbre. »Moraš dijete na čas uzeti k sebi; hoću da podjem u susret gostima i da im reknem, da ležiš bolesna, pa da ne mogu k tebi«. Položi dijete na postelju, a Barbra ga je ostavljala tako ne dotičući ga se. Deralo se je neprestano iza svega glasa. Poslije nekoliko časova opet se starica povrati. »Dijete toliko viče, da se čuje širom šume«, reče. »Ako ga ne možeš umiriti, nije moguće, da bi se ljudima moglo skriti, da imamo dijete«. Iza tih riječi opet se izgubi, pa Barbra nije znala druge pomoći, nego da ga primi na grudi.

Starica se je neko vrijeme napolju zadržavala. Kad se je povratila, dijete je spavalo, a Barbra ga je promatrala. »Ne moraš se ništa bojati«, reče starica, »nisu ništa čuli, nego krenuli drugom stranom«.

Barbra baci na nju mrk pogled. »Sada misliš, da si svoj posao dobro izvršila. Zar misliš, da ja nisam shvatila, da nitko nije dolazio, pa da si me htjela samo prestrašiti, kako bih uzela dijete k sebi?«

»Misliš dakle, da bih ga sada opet mogla iznijeti napolje?« zapita starica.

»Ostavi ga ovdje, dok se ne probudi«.

Pod večer htjela je starica dijete iznijeti. No bilo je sada sasvim mirno i milo, pa je ručice zatvaralo i otvaralo. »A što radiš s njim po noći?« zapita Barbra.

»Ostavljam ga na sjeniku«.

»Kao kakovo malo mače?«

»Mislim, da nije tako važno, gdje dijete leži, ali ako želiš, može ostati i ovdje u sobi«.

Kad je djetetu bilo šest dana, promatrala je Barbra s kreveta, kako ga starica previja. »Držiš ga vrlo nezgodno«, reče Barbra, »pa se onda ni najmanje ne čudim, kad toliko viče«.

»Već sam ja drugu djecu previjala«, reče starica, »pa mislim, da se u ove stvari razumijem upravo tako, kao ti«.

Barbra je mučala neko vrijeme, a u sebi je mislila, da nije još nikada gledala, da bi tko tako zlo baratao s djetetom kao Liza. »Dižeš ga tako, da mora u licu sasma pomodriti!« reče nestrpljivo.

»Mislim, da se s ovakovim derištetom ne treba postupati kao s kakovim kraljevićem«, reče starica srdito; »no kad se ja već nikako ne razumijem u ovaj posao, mogla bi ti sama pokušati«.

Barbra uzme dijete i previje ga; odmah se je umirilo i udobrovoljilo. »Vidiš, kako je sada mirno«, reče, kad se je Liza opet povratila u sobu i sasvim ponosno počela gledati.

»Uvijek su mi kazivali, da se razumijem u baratanju s djecom«, reče starica, pa je još dugo zadržala svoj srditi izgled.

Od ovoga vremena brinula se je sama Barbra oko djeteta. Jednoga dana, dok je još ležala u postelji, zamoli Lizu za novu pelenicu. Starica odgovori, da ih nema više čistih, ali da će odmah jednu oprati.

Barbra pocrveni, a oči joj se napune suzama. »Ovom jadnom crviću nije bolje, nego da ga je rodila kakva prosjakinja«, reče brzo.

»Ti si se i sama mogla malo za to pobrinuti«, reče starica. »Rado bih znala, kako bi bilo, da ja sama nisam pokupila, što sam mogla naći dječjih stvari«.

Ovdje opet iskrsne pred Barbrinim očima zaboravljena prošlost. Tmurni očaj, koji ju je cijele zime mučio, spopadne ju ponovo, te ju učini tvrdom. »Bilo bi bolje, kad ovo dijete ne bi bilo ni njegovano ni čuvano«, reče.

Sutradan Barbra ustane. Uzela je iglu i konac, pa počela rezati jednu plahtu, da od nje napravi stvari za dijete. Pošto je neko vrijeme radila, povrate joj se opet tmurne misli. »Kakova mi je korist, da se ovako brinem za dijete? Bilo bi bolje, da podješ s njime u šaš, jer tamo i tako oboje moramo završiti«.

Pošla je k staroj Lizi, koja je muzla krave prije nego što ih je istjerala u šumu. »Lizo, znaš li ti, koliko još moramo čekati, da se uvjerimo, da li dijete vidi ili ne vidi?«

»Potrajat će još osam do četrnaest dana, dok se bude sasvim pouzdano znalo«, odgovori starica. Nato se Barbra opet povrati na posao. Dok je škarama rezala, ispadalo je sve neravno, jer je i sama osjećala, da joj ruka podrhtava, a ona sama da se trese. Domala se podrhtavanje razastre cijelim tijelom, pa se je na čas morala ostaviti svakoga posla. »Bože sveti, što je to sa mnom? Je li moguće, da sva drhćem uz samu pomisao, da ću ga moći zadržati uz sebe još nekoliko sedmica?«

Staroj Lizi bilo je u šumi dosta teško. Morala je paziti na krave, a i sama musti. Barbra se je brinula samo za dijete, pa joj nije ništa pomagala. »Ti bi se mogla i drugoga posla latiti, a ne samo zijati u dijete«, reče starica jednoga dana, kad je bila već sva klonula od rada.

Barbra ustane i izadje iz kolibe. No na pragu opet se okrene. »Kasnije, kad nadodje ljeto, već ćeš dobiti pomoći«, reče. »Ovo nekoliko dana ne ću da se od njega odvajam«.

Barbra je od dana do dana sve više voljela dijete, pa je došla do uvjerenja, da bi najveće milosrdje prama djetetu učinila, kad bi izvela prvi dio svoje nakane. Dijete je za cijelo to vrijeme bilo slabo i boležljivo. Jedva je nešto malo napredovalo, pa se činilo, da je isto tako maleno, kakvo je došlo na svijet. No najviše zadavalo joj je brige, što su mu oči bile uvijek nabrekle i crvene. Nije ni pokušavalo dizati vjedje.

Jednoga dana poče Liza o tom razgovarati, koliko je djetetu dana. »Barbra, danas se malome navršuju tri nedjelje«.

»Ne«, odgovori Barbra oštro, »tek sutra«.

»Ah, tako?« reče starica, »onda sam se preračunala, no ja bih rekla, da se je rodilo jedne srijede«.

Kad se je stara Liza sutradan oblačila, rekla je Barbri: »Ovdje je paša dosta slaba, pa ću krave potjerati malo dalje u šumu. Povratit ćemo se tek navečer«.

Barbra se hitro okrene za njom, kao da je htjela nešto reći, ali je stisnula usnicama i šutjela.

»Jesi li mi nešto htjela reći?« zapita starica. Pričinilo joj se, kao da ju je Barbra htjela zamoliti, da ostane kod kuće. No iz toga nije bilo ništa.

Navečer vraćala se starica s kravama polagano kući. Vabila je krave, koje su se zadržavale, gdjegod su ugledale malo zelene trave. Liza je postajala nestrpljiva. Vikala je na tvrdoglavo blago. »Ah, nije vrijedno, da se toliko žuriš, stara Lizo«, govorila je. »Doći ćeš još dosta rano na posao, koji te čeka«.

Kad je otvorila vrata kolibe, držala je Barbra dijete na koljenima i pjevala mu. »Ah, Bože, kako se kasno vraćaš, Lizo«, poviče. »Ne znam, što bih počela; dijete je dobilo neki osip«. Približi joj se i pokaže nekoliko crvenih bobuljica na vratu djetetovu. Stara Liza stajala je još uvijek u vratima, a onda udarila rukama od čuda i počela se smijati. Barbra ju preneraženo pogleda. »Zar ovaj osip nije opasan?« zapita.

»Nestat će ga do zore«, odgovori starica i nastavi sa smijanjem. Barbra se sve više čudila, dok joj nije palo na pamet, da je starica morala toga dana prepatiti velik strah. »Da, bilo bi za sve nas pametnije, da sam učinila, što sam bila nakanila«, reče. »Tako si i ti mislila, pa si zato i izvabila krave tako daleko od kolibe«.

»Noćas sam se domišljala, što bih imala učiniti«, reče starica, »pa mi je onda nešto došapnulo, da će se mališ najbolje sâm čuvati, ako ga ostavim na samu s tobom«.

Kad je večernji posao bio dovršen i žene se dale na počinak, reče Liza Barbri: »Jesi li sasvim odlučila, da dijete ostaviš u životu?«

»Jesam«, odgovori Barbra, »ako mu Bog dade zdravlje, da ga uzmognem zadržati«.

»Ali ako ostane slabouman i slijep?«

»Već vidim, da jest takav«, reče Barbra. No ja mu nikako ne mogu učiniti ništa na žao. Bilo, kako mu drago, sretna sam, da ga mogu njegovati«.

Starica sjedne na rub kreveta i stane premišljati. »Kad je dakle tako, onda ćeš zacijelo pisati Ingmaru?« reče.

»Mislim, da bi ti bilo pravo, ako dijete ostane u životu«, reče Barbra, »no ako budeš pisala Ingmaru, onda ne znam, što ću uraditi«.

»Rado bih znala, kako ćeš ti to drugačije učiniti«, reče Liza. »Tkogod bude saznao, da si rodila, može mu pisati i saopćiti mu stvar«.

Barbra se prenerazi. »Rado bih to zadržala u tajnosti, dok se Ingmar ne oženi Gertrudom«.

Stara je Liza mučala i dugo promišljala o ovim riječima. Jasno je razabirala, da bi Barbra mogla

sebi nanijeti veliko zlo, pa se nije usudjivala dalje zadirati u stvar. »Ti si prema nama starijima na Ingmarovu dvoru bila vrlo dobra«, počne zatezati, »pa se ne moraš čuditi, da bismo te rado zadržali kao gospodaricu«.

»Ako sam ikada bila dobra prama tebi«, odgovori Barbra, »onda ćeš mi tisuću putâ zahvaliti, ako me budeš slušala u ovoj stvari«.

Barbra je svoju volju proturala, pa cijeloga ljeta nije nitko ništa saznao o djetetu. Kad su ljudi dolazili u kolibu, skrivali su ga na sjeniku. Barbrina je najveća briga bila u tom, kako će sačuvati tajnu, kad padne jesen, pa se bude morala povratiti u selo. Svaki dan je o tom promišljala.

No sa svakim satom postajalo joj je dijete milije, pa je tako dolazila svaki dan do potpunijega duševnoga mira. Malo pomalo dijete se jačalo, premda je još uvijek vrlo polagano napredovalo i raslo. Preko cijeloga ljeta plakalo je vrlo mnogo, a vjedje su mu ostajale uvijek crvene i nabrekle, tako da ih je jedva otvaralo. Barbra nije ni najmanje sumnjala, da je slaboumno, pa premda nije više ni o čemu drugome mislila, nego kako će ga ostaviti u životu, ipak je poradi njega proživjela vrlo teških časova. To se ponajvećma dešavalo noću, a onda je ustajala i promatrala dijete. Bilo je vrlo ružno, koža mu je bila žutkasta, a kosa tanka i crvenkasta. Nos mu je bio prekratak, dolnja usnica prevelika, a dok je spavalo, stiskalo je obrve, tako da su mu se na čelu pokazivale duboke bore. Dok ga je Barbra promatrala, mislila je, da je lice čisto idiotsko, pa je onda cijelu noć plakala, da baš njezin sin mora biti tako nesretan stvor. No u ranu zoru budilo se dijete, pa je odmoreno i dobre volje ležalo u svojoj košari, koja mu je služila namjesto kolijevke, te je prema materi pružalo ručice, kad je ona oko njega tetošila. Onda je Barbra ponovo postajala mirna i strpljiva. »Mislim, da druge majke, koje imaju zdravu djecu, ne ljube

svoju tako kao ja ovo boležljivo«, govorila je staroj Lizi.

Vrijeme je prolazilo, a ljeto se približavalo svršetku. Barbra još nije bila na čistu, što će početi, da uzmogne dijete zadržati u tajnosti i onda, kad se povrati u selo. Gdjekada je pomišljala, da joj ne će ništa drugo preostati, nego da se preseli kamo drugamo.

Početkom mjeseca rujna bilo je jedne večeri vrlo tamno i hladno; padala je kiša i vjetar vijao. Barbra i Liza bile su naložile vatru u kaminu, pa se grijale na plamenu. Barbra je držala dijete na krilu, te se je po svom običaju dovijala, kako će udesiti stvar, da Ingmar ništa ne sazna.

»Inače povratit će se k meni«, pomisli. »Ne znam, kako bih mu objasnila, da želim svoje breme sama nositi?«

Dok je ovako umovala, otvore se iznenada vrata od kolibe i jedan putnik udje unutra.

»Pomoz Bog u šumi!« poče neznanik. »Prava je sreća, da sam naišao na ovu kuću. U crnoj noći ne bih mogao doprijeti do sela, pa sam se sjetio, da se ovdje u blizini nalazi Ingmarova šumska koliba«.

Ovaj čovjek bio je neki bijednik, koji je prije obilazio krajem kao pretrglija. Sada više nije ništa prodavao, nego samo prosjačio. Nije bio baš tako siromašan, da ne bi mogao živjeti, a da ne moli milostinju od drugih, ali nije mogao, a da ne ide od dobra do dobra, pa da ne skuplja novosti.

Prvo, što je ugledao u kolibi, bilo je dakako dijete, pa je raskolačio oči, kad ga je vidio.

»A čiji je ovaj mališ?« zapita on brzo. Obje žene mučale su jedan trenutak, a onda je stara Liza odrezano i odredjeno rekla: »Dijete je Ingmara Ingmarova«.

Čovjek se još jače prenerazi. Upravo se je zbunio, jer je očevidno zapao u neku tajnu, koju nije tre-

bao znati. U svojoj smetenosti nadvio se nad dijete. »Rado bih znao, koliko može biti godina ovako malenom crviću?« zapita. A sada se opet Barbra požuri s odgovorom: »Ima mu mjesec dana«.

Čovjek je bio neženja, pa se nije osobito razumijevao u djecu; nije opazio, da ga Barbra vara. Presenećen gledao ju je, a ona je sjedila sasvim mirna. »Zar mu je zaista mjesec dana?« zapita on.

»Da«, odgovori Barbra istim tonom.

Čovjek se zacrveni i smete, koliko je bio star, no Barbra se držala, kao da se nje stvar ništa ne tiče. Doduše, on je opazio, da joj je Liza dala neki znak, no Barbra je sjedila ponosno ispravljene glave i nije gledala Lizu. »Ova se starica ne boji laži«, pomisli on u sebi, »a na Barbri se jasno opaža, da se u laž ne misli upuštati«.

Sutradan stisnuo je on toplo Barbrinu ruku i rekao: »Ja ću mučati kao grob«.

»Povjeravam se u vašu riječ«, odgovori Barbra.

»Nikad, ni do vijeka, ne ću razumjeti, što ti je palo na pamet«, reče starica, čim je onaj čovjek izašao napolje. »Zašto lažeš samoj sebi?«

»Nije mi drugo ništa preostajalo«, odgovori Barbra.

»Zar misliš, da pretrglija Johan može mučati u ovakovoj stvari?«

»Pa meni nije ni stalo do toga, da muči«.

»Zar da ljudi pomisle, da dijete nije Ingmarovo?«

»Da«, odgovori Barbra, »sada se više i tako ne može zatajiti, da je ovdje. Ne preostaje nam ništa drugo nego da ih ostavimo u tom uvjerenju«.

»Pa ti misliš, da bih ja pristala na to?« zapita starica.

»Moraš, ako ne želiš, da ovako slaboumno dijete postane nasljednikom Ingmarovim«.

Sredinom mjeseca rujna obično su se vraćali u selo svi, koji su ljeto proveli sa stokom u gori. Barbra i Liza takodjer podjoše u Ingmarov dvor, pa su odmah opazile, da se novost o Barbri rasprostrla po cijelom selu. Ona sada više nije ni pokušala tajiti, da je dobila dijete, ali se je vrlo bojala ikome ga pokazivati, pa ga je uvijek skrivala kod stare Lize u maloj sobici kraj pecare. Nesnosna joj je bila misao, da bi tko promatrao dijete i doznao, da je bolesno, pa da nikada ne će postati pravim čovjekom.

Razumije se samo po sebi, da su ove jeseni ljudi mnogo prekoravali i prezirali Barbru. Ljudi nisu ni najmanje skrivali, što o njoj misle, a Barbra ih se toliko bojala, da se doskora nije usudjivala ni izlaziti iz kuće. No i sama kućna čeljad ponašala se prema njoj drugačije nego prije. Sluge i služavke su dobacivale podrugljive primjedbe, kadgod se ona pokazala u njihovoj blizini, pa je domaćici bilo vrlo teško izvojštiti si poslušnost.

No i to je doskora prestalo. Otkad se je Ingmar bio zaputio u daleke zemlje, gospodario je njegovim imanjem Jaki Ingmar. I on je čuo, kako je jednoga dana neki sluga Barbri dosta drsko odgovarao, pa mu je jaki Ingmar poradi toga prilijepio tako masnu zaušnicu, da je sluga udario glavom o zid. »Ako još jedanput čujem nešto slično, izvući ćeš još i drugačijih batina«, reče starac.

U čudu gledala ga je Barbra. »Hvala ti«, reče.

On se okrene prema njoj, a pogled mu nije nipošto bio prijazan. »Za ovo ne treba, da mi zahvaljuješ«, reče on. »Dok si gospodarica na Ingmarovu dvoru, već ću se ja brinuti, da te čeljad predusreće s poštovanjem i poniznošću«.

Nešto kasnije dodje vijest iz Jerusalima, da se je Ingmar s Gertrudom zaputio kući. »Možda će već biti i kod kuće, kad ovo pismo prispije«, stajalo je u pismu. Kad je Barbra ovo razabrala, osjetila je u prvi mah kao veliku olakšicu na duši. Sada je bila sigurna, da će Ingmar provesti rastavu do kraja, a kad jedanput bude slobodna, ne će trebati ni jedan

dan dulje podnositi teško breme prezira, koje ju je sada tištalo.

No kasnije, za rada, navirale su joj suze jedna za drugom na oči. Bilo je ipak vrlo ganutljivo, da se sada izmedju nje i Ingmara napokon mora sve razbistriti, pa da će joj se dušom razliti tolika praznina, kad više ne budu imali nikakova doticaja.

U kasnu jesen stadoše se silni ljudi upravljati prema školskoj zgradi. Gertruda se je bila dan prije povratila, pa je u kuhinju majke Stine bio postavljen velik stol, na kojemu su ležali darovi za selo, što ih je Gertruda donijela sa sobom iz Jerusalima. Po školskoj djeci bilo je javljeno nadaleko i široko svima onima, koji su imali rodjakâ i prijateljâ medju kolonistima, da se potrude do školske zgrade. Pa su sada išli Hök Matts i Ljunga Björna brat Per i mnogi drugi. A Gertruda je davala svakome, što je komu bilo namijenjeno, te je pri tome pripovijedala o Jerusalimu, o koloniji i o svim čudesima, koja su iseljenici doživljavali u svetoj Zemlji.

Bo Manson bio je takodjer u školskoj zgradi, pa je pomagao Gertrudi pripovijedati; jedini se Ingmar nije ni pokazivao. Za cijeloga putovanja mislio je, da je ono, što mu je Karin o Barbri kazivala, prosta kleveta, no kad se je povratio kući i saznao, da je čista istina, nije nikako podnosio, da dolazi medju ljude. Zadržavao se kod Bo-ovih roditelja. Ondje su ga ostavljali na miru, koliko je htio, pa se nije nitko brinuo za njega niti govorio s njim.

Prema podnevu medjutim popustila je bujica ljudstva dolazeći u školsku zgradu, pa se neko vrijeme nalazila Gertruda sama u kuhinji. Uto joj pristupi neka visoka i snažna žena. »Tko bi to mogao biti?« pomisli u sebi Gertruda. »Čudno je, da može netko u selu živjeti, za koga ja ne bih znala«.

Neznanka pristupi bliže i pruži joj ruku. »Ti si, ako se ne varam, Gertruda«, reče. »Došla sam, da te zapitam samo ovo: je li istina, da se Ingmar ne misli tobom ženiti?« — Gertruda je gotovo planula na neznanku, koja joj je došla i bez ikakova uvoda zapitala ju ovako nešto. No onda se ujedanput sjeti, da bi to mogla biti Barbra, Ingmarova žena.

»Ne, Ingmar me ne će uzeti«, odgovori.

Neznanka uzdahne i podje prema vratima. »Nisam mogla vjerovati, dok ne čujem na svoje uši«.

Barbra je mislila jedino na poteškoće, koje će ju snaći po ovoj vijesti. Ingmar se je povratio kući slobodan i nevezan, s istom ljubavlju prema njoj, s kojom je i otputovao. »Nikad ni do vijeka ne ću priznati, da je dijete ipak n j e g o v o«, mislila je u sebi. Znam pouzdano, da bi se on osjećao pred svijetom osramoćen, kad bi me ostavio samu s bolesnim djetetom. On bi me zacijelo molio, da ostanem njegovom ženom, a ja mu se ne bih mogla oprijeti, pa bi onda iznova počela stara nevolja. No za cijeli moj život bit će mi teško nositi sramotu, koju nisam sama skrivila«.

Kad je došla već do vratâ, obrati se prama Gertrudi. »Ingmar se jamačno sad više ne će vraćati u dvor?« reče tihim glasom.

»Možda nije ni dopušteno, da se povrati, dok ne budete sasvim razvjenčani«, reče Gertruda.

»On se zacijelo ne će ni ovako ni onako povratiti«, mislila je Barbra.

Nato Gertruda hrlo pristupi k Barbri.

»Ja bih rekla, da ti sama sebi lažeš!« poviče. »Uvijek sam ovo govorila, a pošto sam te sada vidjela, potpuno sam o tome uvjerena«.

»Kako bih mogla lagati?« reče Barbra. »Rodila sam dijete«.

»Činiš nepravo Ingmaru, koji toliko čezne za tobom«, reče Gertruda. »On će propasti, ako mu ne priznaš čistu istinu«.

»Nemam ništa priznavati«, odgovori Barbra.

Getruda pogleda Barbru, kao da ju je svojim pogledom htjela prisiliti na priznanje.

»Da li bi ti mogla Ingmaru odnijeti neke glasove?«

»Mogu«.

»Onda mu reci, da Jaki Ingmar leži na umoru. Neka dodje i neka se oprosti s njim; sa mnom se ne mora ni sastajati«.

»Bilo bi ipak najbolje, da se sastanete«.

Barbra se opet okrene, da će poći, ali prije nego što je otvorila vrata, okrene još jedanput glavu. »Valjda ne će biti istina, da je Ingmar oslijepio?«

»Jedno je oko izgubio, no drugo mu je sada sasvim iscijelilo«.

»No, onda ti lijepo zahvaljujem«, reče Barbra. »Milo mi je, da sam te vidjela«. doda, pošto je Gertrudu vrlo milo pogledala. Onda zatvori vrata i izgubi se.

Mogao je proći već dobar sat. Ingmar se je zaputio prama Ingmarovu dvoru, da se oprosti s Jakim Ingmarom. Nije se žurio, pa je izgledalo, kao da ga svaki korak stoji mnogo truda.

U nekoj izvjesnoj odaljenosti bila je mala sirotinjska kućica uz cestu. Dok se je Ingmar nalazio još dosta daleko, opazio je jednoga čovjeka i ženu, gdje izlaze iz kuće, pa se Ingmaru činilo, kao da ona žena stišće nešto u ruke mužu. Onda ona pohiti na cestu i podje hrlim koracima prama Ingmarovu dvoru.

Kad je Ingmar dospio do kućice, stajao je onaj muškarac još uvijek na vratima. Vrtio je u ruci nekoliko srebrnih kruna. Tu ga Ingmar prepozna; bio je Stig Björjéson.

Stig podigne oči tek onda, kad je Ingmar već prošao mimo kućicu. Sada ga onaj pozove. »Počekaj, Ingmare, počekaj! Ta, čekaj, čovječe, imam nešto da ti saopćim«. Trčao je cestom, pa kad je Ingmar odmicao, a da se nije ni okrenuo, kao da se onaj muškarac počeo žestiti. »Bježi samo, bježi«, vikao je za Ingmarom, »jer bih ti inače imao nešto saopćiti, čemu bi se veoma obradovao«.

Za nekoliko časaka dostigao je Ingmar ženu, koja je malo prije ostavila Stiga. Očevidno joj se vrlo žurilo, pa je odmicala što je brže mogla. Kad je čula, da netko ide za njom, mislila je, da je Stig, pa je rekla, a da se nije okretala: »Valja da se zadovoljiš s onim, što sam ti dala, jer više nemam ni sama«. — Ingmar nije ništa govorio, nego još bolje pobrzao. — »Druge nedjelje dobit ćeš više, ako samo ništa ne kažeš Ingmaru«, nastavi ona. U tom trenutku dostigao ju je Ingmar, pa joj stavio ruku na rame. Ona se otrgne i okrene se srditim pogledom.

Kad je opazila, da za njom stoji Ingmar, a ne Stig, udari rukama kao žena, koja je osobito ugodno iznenadjena. No kad su se njegove oči sukobile s njezinima, podiže se polagano njegova ruka, čelo mu se namrgodi, pa se činilo, da bi je najradije udario, da padne na zemlju.

Barbra se nije prestrašila. Jedan trenutak gledala ga je sasvim mirno, a onda se tiho maknula natrag. »Ne, ne, Ingmare«, reče ona, »poradi mene nemoj se unesrećivati«.

Ingmar spusti ruku. »Moram te moliti za oproštenje«, reče on ukočeno i hladno. »Ali nisam mogao podnijeti, da te gledam u Stigovu društvu«.

Barbra odgovori sasvim tiho: »Nemoj misliti, da ne bih bila zahvalna svakome, tko bi me riješio života«.

Bez ijedne riječi predje Ingmar na drugu stranu ceste i podje mirno dalje. I Barbra je mučala. Suze joj udariše od očiju. »Ah, Bože sveti, ne će ni da govori sa mnom iza tako dugoga izbivanja! Zašto baš oboje moramo biti tako nesretni?«

»Zaista bi bilo najbolje, da mu sve po istini kažem«, sijevne joj mozgom. »Ne mogu podnijeti njegovoga prezira. Najpametnije će biti, da mu sve kažem, a onda da se ubijem«.

I odjedanput počne govoriti. »I ne pitaš, kako je Jakom Ingmaru«, reče ona.

»Zacijelo ću doći dosta rano, da mogu sâm vidjeti«, reče on ljutito.

»Jutros mi je pristupio«, reče Barbra, »i rekao, kako mu se noćas objavilo, da mora umrijeti«.

»Zar je uistinu bolestan?« zapita Ingmar.

»Cijelu godinu dana trgalo ga je u nogama, pa se uvijek tužio, što ti ne dolaziš natrag, da on može umrijeti. Govorio je, da ne smije preminuti, dok se ti ne povratiš s hodočašća«.

»No zar nije danas osobito bolestan?«

»Ne, nije više nego obično, samo je tvrdo uvjeren, da će umrijeti, pa je u sobici legao na krevet. Odlučio je upravo onako umrijeti, kako je umro tvoj otac, pa se je morao dozvati župnik i liječnik, jer su oni bili pozvani i na smrtnu postelju Velikoga Ingmara. Pitao je i za onaj krasni pokrivač, kojim se je pokrivao tvoj otac, ali se na dvoru nije mogao naći. Bio je skupa s drugim stvarima prodan na dražbi«.

»Da, na onoj dražbi prodano je vrlo mnogo stvari«, doda Ingmar.

»Jedna služavka došla je na misao, da je Stig Björjeson kupio pokrivač, pa sam nastojala, da ga dobijem natrag, kako bi želja Jakoga Ingmara bila ispunjena. Pošlo mi je za rukom prekupiti ga. Evo ga ovdje«, reče ona i pokaže zavežljaj, što ga je nosila u rukama.

»Bila si oduvijek vrlo dobra prama starim ljudima«, reče Ingmar. Glas mu je zvučao opor i tvrd, premda bi riječi imale biti prijazne. Dalje nije govorio ništa, pa je ponovo zavladalo medju njima mučanje. Pogledom punim čežnje gledala je Barbra niz cestu. »Upravo je još strašno daleko«, pomisli. »Valja da koracamo još dobra pol sata, a cijelo to vrijeme moram gledati, kako je nesretan. A ja mu ne mogu pomoći. Bit će još gore, ako mu reknem golu istinu. Onda bi ponovo stopio svoj život s mojim. No još nikada nisam ništa teže proživljavala!«

Pokuša poći brže, no pored svega toga bilo je obojima, kao da se vrlo sporo odmiču s mjesta. Teške misli prikivale su ih i usporavale im korake.

Napokon dopriješe do željezne kapije. Ovdje se sada Ingmar ispriječi Barbri.

»Hoću da upotrebim priliku, pa da te nešto zapitam«, reče on. »Jer ako ne pristaneš na ovo, ne ćemo se možda nikad više sastajati. Htio bih ti predložiti, da svoju molbu za rastavu povučeš natrag«.

Ingmarove riječi zvučale su vrlo hladno, a oči mu nisu gledale na Barbru, nego na staro dvorište, što je ležalo pred njim. Pozdravljao je gospodarska zdanja, koja su se činila, kao da ga promatraju oblucima na krovu i niskim prozorima. »Eto sad su uprli svoje poglede na mene«, promrmlja. »Žele se uvjeriti, da li sam se napokon naučio stupati stazom Gospodovom«.

»Danas sam vrlo mnogo mislio na budućnost«, reče glasno. »Govorio sam u sebi, da ne mogu biće, kao što je Barbra, pustiti da propadne. Moram se za nju brinuti nekim drugim načinom, jer muž i žena ne možemo dalje ostati. Zato bih te pitao, ne bi li bila voljna sa mnom poći u Jerusalim, pa da oboje stupimo u koloniju. Ono su vrlo dobri ljudi, a i mnogo ih je naših sumještana, pa bi se medju njima osjećala, kao kod kuće«. Tu zastane, da čuje, što će ona odgovoriti.

»Zar misliš poradi mene ostavljati dvor?«

»Mislim činiti samo dobro«, govorio je Ingmar otresitim glasom, uz koji se je ona sledila.

»Ondje si izgubio već jedno oko, pa su mi kazivali, da si se morao povratiti, da ne ostaneš slijep«.

»Na to ne trebamo misliti«, reče Ingmar. »Sve će biti dobro, ako samo činimo dobro«.

I opet pomisli Barbra, da bi bilo prâvo milosrdje, kad bi mu priznala čistu istinu. U njenom srcu zametne se ljut boj, no ona je ipak imala snage da muči. »Ne, ovoliku nesreću ipak ne mogu baciti na

njegovu glavu«, pomisli. »Najbolje će biti, ako se naši putovi razidju, jer ću se inače morat ubiti, to dobro znam«.

Dok je mučala, govorio je Ingmar: »Onda ćemo se na dugo vrijeme morat razići, Barbra«.

»Da«, odgovori ona i pruži mu ruku, koju on prihvati. Dok ju je držao, prolazila je drhtavica njenim tijelom. Jedan trenutak činilo se, kao da će ju zagrliti.

A onda ona progovori: »Poći ću unutra i reći Jakom Ingmaru, da si došao«.

»Da, učini tako!« reče Ingmar odrešito i pusti njenu ruku.

Jaki Ingmar ležao je na krevetu male sobice. Nije trpio nikakovih boli, ali mu je srce slabo otkucavalo, pa mu je disanje postajalo svakim časom teže. »Da, zacijelo ću danas umrijeti«, mislio je u sebi.

Dok je bio sam, držao je uza se svoje gusle, sasvim tiho doticao se žicâ, pa mu se onda pričinjalo, da sluša cijele melodije i pjesme. Kad su unišli župnik i liječnik, odložio je gusle i govorio s ovom dvojicom o čudesnim stvarima, koje je doživljavao u svom životu. Većina se je kretala oko Velikoga Ingmara i o šumi, u kojoj je provodio veći dio svojega života. No od onoga vremena, kad je Hellgum podrezao ružin žbun pred njegovom kolibom, nije više bilo tako dobro na zemlji. Duhovi su ga prestali zaštićivati, pa su ga napopale kojekakove nevolje. »Upravo sam se obradovao — to mi može gospodin župnik na riječ vjerovati — kad je noćas k meni došao pokojni Ingmar, te mi rekao, da duže ne trebam čuvati njegov dvor, nego da se mogu dati na počinak«.

Jaki Ingmar bio je u vrlo svečanom raspoloženju, pa se moglo dobro razabrati, kako čvrsto vjeruje u svoju smrt. Župnik izusti nekoliko riječi, da ne izgleda baš tako rdjavo, ali je liječnik, koji mu je

srce pregledao, sasvim ozbiljno rekao: »Ne, ne, stari Ingmar zna sasvim dobro, što govori. Ne očekuje uzalud smrt«.

Kad je Barbra stupila u sobu i razastrla prekrasni pokrivač preko starca, on je malko problijedio. »No, sada se primičem svršetku«, reče i pogladi Barbrinu ruku. »Zahvaljujem ti na tome i na svemu drugome. Još valja da mi oprostiš, što sam posljednje doba bio prama tebi tako tvrd«. Barbra počne jecati. U njenom se srcu skupilo toliko žalosti, da ju je vrlo lako prevladalo plakanje. Još jedanput joj starac pogladi ruku, te ju malo prekori radi plača. »Domala će doći Ingmar«, reče on.

»Već je ovdje«, progovori Barbra, »Ja sam morala doći, da ti javim«.

Kad je Ingmar unišao u sobu, ispravio se starac s teškom mukom u krevetu i pružio mu ruku. »Dobro došao u djedovske dvore!«

Ingmar se ražalosti, kad ga je ugledao. »Nisam se nadao, da ćeš mi nanijeti toliku bol, da baš na dan mojega povratka legneš i umreš«, reče on.

»Poradi toga ne smiješ me prekoravati«, odgovori starac, kao ispričavajući se. »Valjda ćeš se sjećati, kako mi je Veliki Ingmar obećao, da ću smjeti doći k njemu, kad se ti povratiš s hodočašća?«

Ingmar sjedne na rub od kreveta. Starac mu pogladi ruku, no dugo vremena nije ništa govorio. Razabiralo se, da dolazi smrt. Postajao je sve bljedji, a disanje mu se pričinjalo kao muklo pištanje.

Barbra izadje iz sobe, pa starac sada počne Ingmara ispitivati. »Jesi li se sretno povratio?« zapita ga i oštro pogleda.

»Jesam«, odgovori Ingmar i pogladi mu ruku. »Put mi je bio sretan«.

»Ovdje se pogovaralo, da ćeš dovesti sa sobom i Gertrudu«.

»I doveo sam je, pa se sada udaje za moga sestrića Bo-a Mansona«.

»Da li ti je to pravo, Ingmare?«

»Jest, sasvim mi je pravo«, odgovori Ingmar čvrstim glasom.

Starac ga pogleda prodirno i zatrese glavom. Činilo se, da mu je u stvari štošta nerazumljivo. »A kako je s tvojim okom?« zapita.

»Ostavio sam ga u Jerusalimu«, odgovori odmah Ingmar.

»Pa jesi li i time zadovoljan?« zapita starac.

»Poznato ti je, Jaki Ingmare, da dobri Bog traži zalog od čovjeka, kojemu hoće da pokloni veliku sreću«.

»A zar je tebi poklonio?«

»Jest«, odgovori Ingmar. »Opet sam morao da popravim ono, što sam zlo učinio«.

»Osjećaš li kakove boli?« zapita Ingmar.

»Ne osjećam, nego samo nemira«, odgovori starac.

»Reci, što te tišti?«

»Nešto mi želiš sakriti, da se uzmognem zaputiti na nebo mirno i sretno?« izusti starac vrlo nježno. Ingmara se je ovo osobito dojmilo. Izgubi mu se mir i on zajeca. »Bolje će biti, da mi priznaš čistu istinu«, reče starac.

Ingmar se brzo osvijesti. »Valjda smijem plakati, kad gubim prijatelja, kakav si mi bio ti«.

Starac je dolazio u sve veću nepriliku, a hladan znoj obli mu čelo. »Tek si kratko vrijeme kod kuće, Ingmare«, reče napokon, »pa ne znam, da li si već čuo, što se ovdje dogadjalo«.

»Čuo sam«, reče Ingmar, »ono, o čemu ti misliš, čuo sam već u Jerusalimu«.

»Trebao sam bolje čuvati ono, što je tvoje«, reče starac.

»Reći ću ti nešto, Jaki Ingmare; Barbri činiš nepravo, ako o njoj misliš išta zlo«.

»Ja da činim zlo?« zapita starac.

»Da«, odgovori Ingmar jačim glasom. »Dobro je, što sam se povratio, da se nadje netko, tko bi ju branio«.

Jaki Ingmar htjede nešto odgovoriti, no Barbra, koja je bila izašla da za goste spremi kavu, slušala je napolak otvorenim vratima sav razgovor. Ona dakle udje hrlim koracima u sobicu i podje prema Ingmaru, kao da bi mu nešto htjela reći. No u posljednjem trenutku predomislila se; sagnula se nad starca i zapitala ga, kako mu je.

»Osjećam se lakše, otkako sam govorio s Ingmarom«, odgovori on.

»Da, dobro se je porazgovoriti s Ingmarom«, reče Barbra tiho, povukavši se natrag i sjedavši do prozora.

Iza ovoga postade svima jasno, da se Jaki Ingmar sprema na putovanje. Ležao je zatvorenih očiju i sklopljenih ruku. Svi se utišaše, da ga ne smetaju.

No misli Jakoga Ingmara vraćale su se neprestano na onaj dan, kad je umirao Veliki Ingmar. Gledao je sobu pred sobom, kako je izgledala, kad je on dolazio, da se s njim oprosti. Padoše mu na pamet djeca, koja je pokojnik spasio i koja su sjedila na njegovu krevetu, kad je umirao. Kad se je toga sjetio, stužilo mu se osobito srce. »Vidiš, Veliki Ingmare, ti si ipak bio sretniji od mene«, zašapuće, jer je sasvim pouzdano znao, da mu se prijatelj iz mladosti ne može nalaziti daleko od njegova kreveta. »Župnik i liječnik evo kraj mene su, a tvoj pokrivač razastrt je preko mene, — jedino što ne mogu vidjeti na rubu svoga kreveta maleno dijete, kako je sjedilo na tvome«.

Tek što je ovo bilo izgovoreno, začuje se u sobi: »Ipak se u dvoru nalazi jedno dijete, kojemu bi u svom posljednjem trenutku mogao učiniti veliko dobročinstvo«.

Kad je ovo razabrao Jaki Ingmar, poče se smiješiti. Razumio je, što ima uraditi. Glasom vrlo sla-

bim, ali još uvijek vrlo razgovijetnim, poče jadikovati, što župnik i liječnik moraju tako dugo čekati na njegovu smrt. »No budući da je gosp. župnik još uvijek ovdje«, reče on, »rado bih mu saopćio, da se u dvoru nalazi jedno nekršteno dijete, pa bih rado zapitao: ne bi li ga gosp. župnik mogao krstiti, dok ovdje čeka?«

Već je prije toga nastala u sobi tišina, a iza ovih riječi nastala je još veća. Onda prihvati riječ župnik: »To je bila dobra misao, Jaki Ingmare. I mi drugi mogli smo to već mnogo prije učiniti«.

Barbra je stajala kao bez duše. »Ah, ne«, progovori ona, »to valjda ne ćemo odmah sada učiniti«. Uvijek se je bojala, da će na krštenju morat priznati, čije je dijete, pa je samo poradi toga tako dugo odgadjala s krštenjem. »Samo da se već jedanput sasvim razvjenčam, onda bih ga dala krstiti«, pomisli u sebi. I zato se je sada toliko prestrašila, da nije znala, što bi započela.

»Baš bi mi mogla učiniti radost, da smijem nekome učiniti dobročinstvo u svom posljednjem času«, reče Jaki Ingmar, ponavljajući riječi, koje su mu se pričinile, kao da mu ih netko kazuje u uho.

»Ne, ne, to ne može da bude«, reče Barbra.

Ali sada uloži riječ i liječnik za Jakoga Ingmara. »Potpuno sam uvjeren, da bi Jaki Ingmar neko vrijeme lakše disao, kad bi mogao na što drugo misliti nego na smrt, koja mu se približava«.

Barbri se pričini, kao da su je obojica gvoždjem okovala, budući da su je za ovu stvar zamolila u sobi, u kojoj se je čovjek borio sa smrću. Zato reče bolnim glasom: »Valjda ćete razumjeti, da to ne može biti«.

Sada pristupi župnik Barbri i reče joj ozbiljno: »Dobro znaš, da se dijete mora krstiti«.

»Znam, ali mi je danas vrlo teško«, odgovori ona šapćući. »Sutra ću s djetetom doći u župni ured. Valjda se sada ne može krstiti, dok se Jaki Ingmar bori sa smrću?«

»Ta vidiš, da bi to u velike obradovalo starca«, reče župnik.

Sve do ovoga časa sjedio je Ingmar mirno i nepomično. Do krajnosti bio je uzbudjen, kad je vidio Barbru ovako poniženu i nesretnu. »Ovo je strašno teško za ženu, koja je tako ponosna, kao što je ona«, pomisli u sebi. Naprosto nije mogao izdržati, da bude izložena sramoti ona, koju je on više ljubio i štovao, negoli ikoga pod nebom.

»Moraš odustati od svoga predloga, Jaki Ingmare«, reče on. »Preteško bi palo Barbri«.

»Mi ćemo joj stvar olakšati, samo da donese dijete«, reče župnik. »Ono, što je potrebno, može zapisati i na komadiću papira, pa ću ja onda kod kuće unijeti u knjigu«.

»Ah, ne, ne, nikako nije moguće!« reče Barbra, pa se još uvijek domišljala, čime bi krštenje odgodila.

Sada se Jaki Ingmar ispravi u krevetu i reče s velikom važnošću: »Cijeloga života ležat će ti na srcu, Ingmare, ako ne urediš tako, da se moja posljednja želja ispuni«.

Tu sada brzo ustane Ingmar. Pristupi k Barbri, nadvije se nad nju i šane joj: »Valjda znaš, Barbra, da udata žena ne mora na krsno pismo stavljati nikakovo drugo ime, osim imena svoga muža«. A onda glasno rekne: »Ja sada idem, da reknem, neka donesu dijete!« Pogleda Barbru. Ona zadrhće, ali ne odgovori ni riječi. Ingmar pomisli: »Rekao bih, da će jadna saći s uma«.

Ona izadje, a jednostavne pripreme budu za čas dogotovljene. Svećenička košulja i molitvenik izvadjeni su iz torbice, koju je župnik uvijek nosio sa sobom, a onda donesoše još zdjelicu s vodom. Nato dodje stara Liza s djetetom.

Župnik je zakopčavao svoju crkvenu košulju. »Prije svega moram znati, kako će se dijete zvati«, reče.

»Barbra će sama odrediti ime«, predloži liječnik.

Svi pogledaše na Barbru. Ona nekoliko puta makne usnicama, ali ne proiznese nikakove riječi. Čekanje se pričinilo beskrajnim.

Kad je ovo vidio Ingmar, pomislio je u sebi: »Sada zacijelo misli, kakovo bi joj ime trebao dobiti sin, kad bi sve bilo u redu. Od velike zasramljenosti ne može da govori«. Osjetio je toliku samilost prema njoj, da ga je ostavila srditost, pa je njime ovladala velika ljubav, koju je osjećao prama njoj. »Njeno bi se dijete moglo sasvim lijepo zvati i Ingmarom«, pomisli u sebi. »Što mi je do toga stalo? I tako se moramo rastaviti. Najbolje bi bilo, kad bismo na kakav zgodan način ucijepili ljudima u dušu, da je dijete moje, pa da tako Barbra opet dodje do svoga dobroga glasa i imena«.

No budući da ovo ipak nije mogao otvoreno izreći, domislio se drugom izlazu. »Budući da je Jaki Ingmar odredio ovo krštenje, rekao bih, da će biti najbolje, ako mu nadjenemo Ingmarovo ime«. — Dok je ovo govorio, gledao je na svoju ženu, ne bi li se uvjerio, da li je pogodila, što misli.

Ali nije još prošao ni čas, kako je Ingmar prestao govoriti, kad Barbra započe. Polako je stupala, dok se nije našla sasvim pred župnikom. A onda reče čvrstim glasom: »Ingmar je bio tako dugo dobar prama meni, da dulje ne mogu podnijeti, a da ne priznam, da je dijete n j e g o v o. No Ingmarom neka se ne nazove, jer je slijepo i slaboumno«.

Dok je ovo govorila, osjećala je, kako joj neiskazano teško pada iskazivati veliku tajnu, na kojoj je počivao njezin život. Ona zapadne u grčevit plač, pa budući da je osjećala, da se ne može savladati, pojuri iz sobe, da čovjeka na umoru ne smeta.

U dvorani nadvije se nad veliki stol i uzme gorko jecati.

Iza kratkoga vremena pridigne glavu i stane prisluškivati, što se dogadja u sobici. Stara je Liza pripovijedala, što im se je dogadjalo u planinskoj kolibici.

Barbra ponovo osjeti svu gorčinu, što je izdala svoju tajnu, i ponovo zapadne u gorko plakanje. Kakova ju je to nepoznata sila primorala, da govori, gdje joj je Ingmar našao tako lijep izlaz, da je mogla još nekoliko nedjelja mučati, dok se ne bi rastava provela do kraja. »Sada mi nema druge pomoći, nego da se ubijem«, pomisli, »ovo je moj posljednji čas«.

Nato opet stane prisluškivati. Župnik je čitao krsnu molitvu. Govorio je tako jasno, da je mogla razumjeti svaku riječ. Napokon je došao do imena. Ova je riječ bila izgovorena glasnije od ostalih. Glasila je: **I n g m a r.**

Kad je ovo razabrala, u svojoj je nemoći ponovo udarila u plač.

Malo kasnije otvoriše se vrata, i na njima se ukaže Ingmar. Pristupi k njoj i prisili je, da podigne oči. »Valjda znaš, da izmedju nas mora ostati sve onako, kako je bilo dogovoreno prije tvojega odlaska«, reče ona.

Ingmar joj nježno pogladi kosu. »Ne ću te ni na što siliti«, reče on. »Prema onome, što si sada učinila, znam, da me više voliš nego svoj vlastiti život«.

U tom trenutku pograbi ona njegovu ruku čvršće nego li ikada. »Obećaješ li mi, da ću ja jedina smjeti dijete njegovati?«

»Obećajem«, odgovori Ingmar, »čini, kako te je volja. Stara Liza nam je ispripovjedila sve, koliko si se borila za dijete. Nitko ne bi imao srca, da ti ga otme«.

Začudjeno gledala ga je ona. Nije mogla shvatiti, kako se moglo dogoditi, da se je sve, čega se je ona bojala, raspršilo u ništa. »Mislila sam, da ćeš biti nepopustljiv, kad saznaš čistu istinu«, reče ona. »Sada sam ti zahvalnija, nego što to mogu riječima iskazati. Tako mi je milo, da ćemo se u prijateljstvu razići, pa ćemo se u miru moći razgovarati, kad god se gdjegod sastanemo«.

Laki smiješak predje preko Ingmarova lica. »Mnogo mislim o tome, kako bih te sa sobom odveo u Jerusalim«, reče on.

Kad je Barbra opazila, da se on smiješi, udarilo joj je to u oči. Još nikada nije vidjela Ingmara ovakovoga. Pričini joj se, kao da je nešto rasvjetljivalo grube njegove crte, pa je izgledao upravo lijep. »Što je to, Ingmare?« zapita ona. »I kakove to snuješ osnove? Čula sam, da si djetetu dao Ingmarovo ime. Što si time mislio kazati?«

»Sada ćeš nešto čudnovato čuti, Barbra«, reče Ingmar i uhvati je za obje ruke. »Čim nam je stara Liza ispripovjedila, što vam se dogadjalo u planini, zamolio sam liječnika, da pregleda dijete. I liječnik nije našao na djetetu nikakove pogreške. Veli, da je doduše nešto premaleno za svoju dobu, ali da je sasvim zdravo kao i sva druga djeca«.

»Zar se liječniku nije pričinilo ružnim i čudnim?« zapita Barbra bez daha.

»Znam, da djeca u našem plemenu ne bivaju ljepša, nego što je ovo«.

»Zar ga ne drži ni slijepim?«

»Liječnik će te ismijati, da si došla na ovakovu misao. Veli, da će ti dati neku vodu za oči, kojom ćeš prati dječaka, pa će mu za osam dana oči biti sasvim zdrave«.

Barbra se brzo okrene prema sobici, ali ju Ingmar zadrži. »Sada ne možeš uzeti dijete«, reče on. »Jaki je Ingmar zamolio, da mu se postavi na krevet. Sad mu je, veli, upravo onako pri duši, kako je bilo pokojnome ocu. Prije smrti ne će se odijeliti od djeteta«.

»Ne, ne ću mu ga uzeti«, reče Barbra, »ali moram sama govoriti s liječnikom«.

Kad se povratila, prošla je pokraj Ingmara i zastala kod prozora. »Pitala sam doktora, pa sada znadem, da je istina«. Digne ruke prama nebu. Bilo joj je kao zatvorenoj ptici, koja je zadobila slobodu, pa opet počela letjeti. »Ah, Ingmare, ti ne znaš, što znači nesreća«, reče, »nitko to ne zna osim mene«.

»Barbra«, reče Ingmar, »da li bih sada smio s tobom povesti riječ o našoj budućnosti?« No ona ga nije slušala. Sklopila je ruke i molila se Bogu. Govorila je tihim i uzbudjenim glasom, ali Ingmar je mogao sve čuti. Svu svoju bol, koju je pretrpjela poradi svoga maćuhinski njegovanog djeteta, povjerila je Bogu i zahvalila mu, da će joj dijete ipak biti kao što su i sva druga djeca; da će ga gledati, kako se igra, kako ide u školu i čita, kako će postati snažan mladić, koji će umjeti baratati sa sjekirom i s plugom, kako će se oženiti i kao gospodar stanovati u starom dvoru.

Pošto je ovako zahvalila Bogu, pristupi k Ingmaru i reče mu vedra pogleda: »Sada mi je potpuno jasno, što se govori, da su Ingmarovi sinovi najbolji ljudi u selu«.

»To je poradi toga, što Bog s nama ima više smilovanja negoli s drugima«, odgovori Ingmar. »A sada, Barbra, sada bih ...«

Barbra ga prekine.

»Ne, to je poradi toga, što se vi ne umirujete prije, nego što se ne pomirite s Bogom«, reče ona. »On je milostiv, pa ne znam, što bi bilo s mojim djetetom, da mu nisi ti otac!«

»Ah, ja sam mu vrlo malo mogao pomoći«, reče Ingmar.

»Poradi tebe skinuto je s njega prokletstvo«, reče Barbra usrdno. »Zato si i pošao na hodočašće, koje je urodilo ovakovim plodom. Jedino, što me je održalo u životu prošle zime, bilo je, da sam se ipak gdjekada pouzdala, da će Bog biti tebi i djetetu milostiv, jer si pošao u Jerusalim«.

Ingmar ponikne glavom. »Znam samo to, da sam cijeloga svoga života bio bijednik«, reče on, pa postane upravo onako poništen, kako je bio prije jednoga sata.

»Znaš li, o čemu se je malo prije govorilo u sobi?« reče ona. »Župnik je rekao, da će te od danas ljudi nazivati Velikim Ingmarom, jer si kod dragoga Boga tako dobro zapisan, te je prokletstvo, koje je ležalo na mojoj porodici, tebi za ljubav skinuo«.

Sjedili su jedno pokraj drugoga na klupi uza zid. Žena se priljubila uz Ingmara, no njegova je ruka visjela kao mrtva, a lice mu postajalo svakim časom turobnije.

»Sada ipak vidim, da se srdiš na mene«, reče Barbra. »Zacijelo misliš, kako sam bila prema tebi tvrda i neprijazna na cesti. Ali moraš znati i to, da neprijatnijega sata od onoga nisam u životu doživljavala«.

»Ne mogu biti veseo«, reče Ingmar, »jer još uvijek ne znam, što će biti s nama. Govoriš mi toliko milih stvari, ali ne odgovaraš na pitanje: da li se usudjuješ ostati sa mnom, kao moja žena?«

»No, pa zar ti nisam rekla?« zapita Barbra začudjeno i sa smiješkom na ustima.

U tom trenutku podidje ju stara bojazan, i ona se strese. No onda se ogleda oko sebe. Jednim pogledom obuhvati svu staru sobu: široke i niske prozore, nepomične klupe i kamin, uz koji su čitava pokoljenja provodila u radu. Sve joj to ulije u srce srčanosti. Osjećala je, da će ju ovo zaštićivati i braniti.

»Nikada ne ću nigdje drugdje živjeti nego pod tvojim krovom i u tvom domu«, reče ona.

Čas kasnije otvorio je župnik vrata od sobice i dao im znak, da udju.

»Jakom Ingmaru otvorile su se nebeske dveri«, reče, kad su prolazili pokraj njega.

● ● ●

Preveo Nikola Andrić.

Gdje je što.

Strana

Treća knjiga.

Četvrta knjiga.

● ● ●

„ZABAVNA BIBLIOTEKA".
Izlazi svakoga mjeseca u jednom ili u dva sveska.
Cijena je broširanom svesku K 1·50; dvostrukom svesku K 3·—.
Uvezanim primjercima za 1 K više.
Odgovorni urednik: Prof. dr. Nikola Andrić.

KR. ZEMALJSKA TISKARA U ZAGREBU.